ION ARAMĂ

TRECĂTOAREA DE FIER

ROMAN

ION ARAMĂ

TRECĂTOAREA DE FIER

— roman —

Editura Militară, București, 1977

Versiunea digitală 1.0 - ianuarie 2022

Copertă: N. Nobilescu

Capitolul I

14/27 august 1916

1.

— Nu pleca neînarmat, îl sfătui colonelul.

Căpitanul Crivăț tocmai deschisese dulapul în care-și ținea pistolul. Scoase arma și-i cercetă încărcătura cu o mișcare iute. Colonelul urmă:

— Cu toate că n-o să-ți trebuiască. Herr Iulius nu e omul duelurilor cu pistolul. Preferă metode mai rafinate. Și nici nu cred că-l mai găsești acasă. Consiliul de coroană l-a pus pe gânduri.

— Sau pe fugă, zâmbi Crivăț îndreptându-se spre ușă. Am plecat, domnule colonel.

— Nu-ți urez succes, spuse colonelul. Pescarii susțin că urările aduc ghinion. Îți dau în schimb un ordin: nu te expune inutil. De altfel, o să te însoțească un comisar din poliția de siguranță.

— Mă descurcam și singur.

— Nu era legal.

— Destul s-a ascuns Herr Iulius în umbra legii noastre prea îngăduitoare.

— Lasă politica și du-te, zise colonelul.

Crivăț plecă grăbit, aproape alergând. De doi ani aștepta această clipă. În sfârșit, își spuse, pe când mergea pe lunga alee către poartă. Ești arestat, Herr Iulius. În numele legii… Al legii pe care-o încalci de-atâta vreme!

„Fiatul” Biroului Informațiunilor aștepta la poartă cu motorul pornit. Soldatul de la volan își îndreptă capela și salută cu o mână, cu cealaltă deschise portiera din spate. Pe banchetă ședea un civil spătos, care salută și el:

— Am onoarea, domnule căpitan. Sunt comisarul Petcu.

— Am onoarea, spuse Crivăț. Mergem?

— În ce mă privește… zâmbi comisarul, și-și pipăi, prin haină, locul pistolului.

— Dă-i drumul, Mitică, spuse căpitanul.

Mașina porni de-a lungul Dâmboviței, spre centrul orașului. Crivăț privi cu coada ochiului spre comisar. Comisarul stătea cu buzele strânse, cu ochii țintă înainte. Se întoarse deodată spre

el.

— Mare greșeală, domnule căpitan. Să-l lăsăm în pace atâta vreme.

— Ordin de sus, oftă căpitanul Crivăț. Voiau să prindem peștele cel mare.

— Peștele cel mare se prinde greu. Uneori e bine să te mulțumești și cu plevușca.

— Nici Herr Iulius nu-i plevușcă, surâse Crivăț. După câte cred eu, lucrează pentru mai mulți stăpâni. Acum doi ani ne-am lovit de el într-o poveste cu cetatea Turtucaia. Un om de-al lui căuta să afle starea bateriilor. După aceea, alt fir ne-a dus tot la el, pornind de la producția de armament. M-am pomenit la statul major cu un funcționar de la Arsenal. Herr Iulius îi oferise o rentă lunară, cu condiția să-i dea informații despre comenzile de armament și muniții. Funcționarul lucra chiar la registratură, avea la-ndemână toate datele. Un om sărac cu familie grea... Banii oferiți de Herr Iulius erau o tentație, știți? Spionul lucrase bine, știa totul despre bietul om. Numai că și-a greșit socotelile...

Căpitanul zâmbi cu gândul la renghiul pe care-l jucase Biroul Informațiunilor atât lui Iulius cât și patronilor săi: funcționarul fusese îndemnat să accepte cererea spionului și să-i dea datele pe care le furniza statul major. Luni de zile, serviciul de spionaj german a înghițit cu lăcomie date false – cantități de cartușe mult inferioare celor reale, informații despre repararea tunurilor de cetate din fortificația Bucureștiului; de fapt, tunurilor li se modificau afetele și li se adăugau roți, intrând în componența bateriilor mobile... Apoi funcționarul fusese mutat la alt serviciu și Herr Iulius trebuise sa renunțe la această „sursă”...

Al treilea episod îl dusese pe căpitan chiar în preajma spionului. Dintre porturile pe care le vizita, Herr Iulius părea să aibă predilecție pentru Galați. O anchetă discretă dovedise însă că firma lui Herr Iulius nu angaja aici transporturi mai mari decât în alte porturi dunărene. Atunci?... Căpitanul Crivăț a pornit pe urmele spionului, la Galați. Îmbrăcat în docher, a asistat la discuțiile acestuia cu căpitanul remorcherului care avea să transporte șlepurile cu grâu până la Viena. Mai apoi, sub înfățișarea unui funcționar de port, l-a urmărit la căpitănie și a aflat că negustorului îi venise chef să pescuiască. L-a observat

de la distanță cum își pregătește pe îndelete excursia: tașca de piele cu scule pescărești trântită pe bancă lângă el, haina așezată cu îngrijire alături, mânecile suflecate și... la drum! Barca a plutit domol prin fața portului, apoi Herr Iulius a lăsat vâslele și a aruncat undița. Purtată lin pe apele fluviului, barca se apropia de Țiglina, unde se afla o baza a Diviziei de Dunăre. Căpitanul Crivăț, văzând încotro a luat-o pașnicul negustor, a oprit o trăsură și a pornit cu ea spre Țiglina, în trapul cailor. A coborât la Obor. Și-a continuat urmărirea supraveghind de sus, de pe faleza înaltă, drumul bărcii. Herr Iulius nu arunca nicio privire mândrelor torpiloare acostate sub malul înalt, în preajma gurii Siretului; altceva părea să-l preocupe. Când și când, în vreme ce-și făcea de lucru cu undițele, înălța privirea către vârful dealului, unde se aflau instalate bateriile fixe ale Marinei...

Seara – o seară frumoasă, de început de mai – căpitanul Crivăț a așteptat o oră întreagă pe trotuar, în fața hotelului „Olimpic". Așteptarea nu i-a fost zadarnică: proaspăt ras, cu cămașă cu guler tare, Herr Iulius a coborât în restaurant. Căpitanul a intrat și el, și-a găsit o masă în preajmă. După o vreme a apărut un locotenent-comandor, cunoștință mai veche, judecând după familiaritatea cu care-l întâmpinase Herr Iulius. Încălzit de șampanie, marinarul a adus un elogiu meritat cetății Galați. „Bateriile de coastă o fac invulnerabilă, perora el. Numai calibrul principal din cazemate l-ar ține pe dușman la zece kilometri. Plus tunurile cu tragere repede, amplasate pe faleză..."

— La întoarcere, încheie Crivăț, i-am raportat colonelului meu: „Nu mai încape nicio îndoiala. Omul face spionaj, sub pretextul călătoriilor de afaceri. Să punem mâna pe el, înainte de a putea face mai mult rău". „Răbdare, tinere, mi-a spus colonelul. Se tot învârtește pe la ambasadele Germaniei și Austro-Ungariei; cine anume îi cere informațiile? Pentru noi, Herr Iulius e doar o za din lanț; trebuie să-i aflăm capătul. Un diplomat imperial expulzat pentru spionaj, o întreagă rețea anihilată – asta numesc eu misiune îndeplinită!" „Cred că știu care dintre diplomați..." „Știu și eu, m-a întrerupt colonelul. Te gândești la atașatul militar austro-ungar. Dar ne trebuie probe". Asta e, domnule comisar. Înțelegi de ce nu ne-am grăbit?

— Și-acum credeți că ne așteaptă liniștit în casă?

— Om vedea, spuse Crivăț. Mărește viteza, Mitică!

Mașina se strecură printre trăsurile și automobilele care năpădiseră, ca un făcut, bulevardul. Din Rosetti, o luă pe o stradă liniștită, cu copaci înalți, cu coroane bogate, care se îmbinau deasupra străzii alcătuind un tunel verde. Aerul însuși părea mai răcoros. Ajunseră în fața locuinței lui Herr Iulius. Căpitanul ar fi nimerit casa și legat la ochi; de câte ori, după întoarcerea spionului din vreo „călătorie de afaceri", nu-i supraveghease locuința, căutând să determine cine anume venea să culeagă „recolta" de informații...

— Stop, îi spuse șoferului. Trage pe dreapta și așteaptă. Să mergem, domnule comisar.

Un agent în civil, cu pălăria trasă pe ochi, se ivi de după un copac:

— Dom' comisar, am adus mandatul.

— Bun. Dă colțul și supraveghează spatele casei.

Agentul plecă în fugă, deschizându-și tocul pistolului.

Căpitanul se îndreptă cu o mișcare hotărâtă spre portiță. O deschise. Comisarul îl urmă. Se opri la ușa principală a casei. Încercă ușa, era încuiată, căpitanul apăsă pe butonul soneriei. Se auziră pași târșâiți, apoi o femeie scundă și grasă se arătă în prag:

— Ce doriți?

— Îl căutăm pe domnul Iulius.

— Nu-i acasă. Cine sunteți dumneavoastră?

— Poliția, se răsti comisarul. Dumneavoastră sunteți proprietăreasa?

— Da. I-am închiriat casa acum doi ani. Domnul Iulius avea recomandații. Nu primesc pe oricine, sunt femeie onorabilă și...

— Iată mandatul de percheziție. Acum putem intra?

— Vai de mine, poftiți, spuse femeia intimidată. Numai că e cam deranj. Domnul Iulius și-a făcut geamantanele azi la prânz. Avea pe masă pașaportul. Am vrut să-i restitui banii, că-mi plătise chiria pe șase luni înainte, dat era grăbit, a spus că ne socotim când s-o întoarce...

— Nu se mai întoarce, râse scurt comisarul. Asta-i camera lui?

Arătă spre ușa din dreapta, care se desprindea din salonul spațios dar prost luminat. În aceeași clipă, de afară se auziră

două împușcături. Căpitanul și însoțitorul său se repeziră la ușă, cu pistoalele pregătite. Din grădina mică dar bogată în copaci și tufe de tot felul, se arătă agentul, umilit:

— L-am scăpat, domnule comisar.

— Unde?

— Tocmai când dădeam colțul, l-am zărit prin gard. M-am repezit spre el; a fugit; l-am somat să stea, am tras. Degeaba. L-am scăpat și gata.

— Cum arăta? întreba căpitanul.

— Un om înalt, adus de spate, cu părul cenușiu.

— Nu era el. Spuse gânditor căpitanul. Dar după semnalmente, era un om de-al lui. A fost văzut de mai multe ori în preajma lui Herr Iulius. Se întoarse spre proprietăreasă, care rămăsese, palidă, în cadrul ușii: Mai e cineva în grădină? Servitor, grădinar, ceva?

— Nu. Domnule, sunt singură, spuse femeia. Grădina mi-o îngrijesc cu mâna mea. Cine să fi fost, doamne iartă-mă, că doar la noi…

— Și în casă? o întrerupse comisarul.

— Nimeni, absolut nimeni. Sunt singură. De când a plecat domnul Iulius, bineînțeles. Dar… ce-a făcut?

— Cercetăm casa, spuse Crivăț hotărât. Dumneata, se adresă sergentului, mai dă o raită prin jurul clădirii.

Intrară în camera din dreapta, o încăpere confortabilă, cu mobilier pretențios. Căpitanul se repezi la cămin unde stăruiau câteva resturi de hârtie carbonizată; încercă să recupereze ceva, dar hârtia fusese bine arsă și nu putu să distingă nimic. Agentul se întoarse repede:

— Nu e nimeni pe afară, dom’ căpitan.

— Păi cine să fie, zise proprietăreasa, numai eu și el eram aici, v-am spus. Vine de două ori pe săptămână o femeie care-mi ajută la curățenie. Îi plăcea curățenia, doamne iartă-mă, vorbesc despre el ca despre un mort.

— Pentru noi e ca și mort, spuse comisarul, apoi se îndreptă spre agent: Du-te imediat la prefectură, raportează că omul a plecat și să se dea telegramă la gara Predeal, poate-l prind cei de la vamă…

Căpitanul se uită la ceas.

— Dac-a apucat acceleratul, nu-l mai prindem, oftă el.

— Încercăm, mormăi comisarul și-i făcu semn sergentului să plece.

Continuară percheziția. Herr Iulius își lăsase în garderob paltonul cu guler de blană; în buzunare nu găsiră nicio hârtiuță. Căpitanul trase sertarele biroului: erau goale. Cărțile din bibliotecă erau aliniate cu grijă; le cercetă foaie cu foaie. Proprietăreasa făcu un gest resemnat:

— Degeaba vă uitați. Nu se prea omora cu cărțile…

— De unde știți? întrebă căpitanul.

— Păi eu ștergeam praful în fiecare zi. Și găseam cărțile neclintite, cum le lăsam.

— N-avea timp de cărți, rânji comisarul. Dom'le căpitan, iată ce-am găsit.

Îi întinse o recipisă de poștă.

— Primea pachete de acasă? se miră căpitanul Crivăț.

— Or fi sticlele din grădină, își dădu gazda cu părerea.

— Ce sticle? întrebară amândoi deodată.

— Săptămână trecută le-a primit. Spunea că sunt sticle cu vin vechi, care trebuie să stea la loc bun și liniștit, nici cald nici frig. Le-a dus el însuși și le-a îngropat. Mi-a spus să nu umblu la ele, că se supără foc. A așezat deasupra o ladă goală, să nu calce nici pisicile prin preajmă. Poftiți să vedeți…

O urmară pe proprietăreasă. Din salon, trecură printr-un coridor și ajunseră pe o terasă înfierbântată de soare. Proprietăreasa luă dintr-un colț o săpăligă. Coborâră cele câteva trepte ale terasei, o luară înainte pe poteca dintre două răzoare de flori. În fund, lângă calcanul casei vecine, văzură lada pusă cu gura-n jos, printre lujerele de lalele.

— Cineva a mișcat-o din loc, spuse femeia. Uitați-vă, mi-a rupt și florile… Dar nu putea fi domnul Iulius. Un om fin ca dumnealui… Și-apoi, a plecat atât de repede, că n-a mai avut vreme să intre-n grădină.

— Atunci… spuse comisarul

Căpitanul se apucă să cerceteze urmele de pași imprimate în pământul moale.

— Un om înalt… murmură el. Pun rămășag că era adus de spate.

— Și avea părul cenușiu, întregi comisarul, parcă în ironie.

Crivăț ridică lada și o dădu deoparte. Comisarul luă săpăliga

din mâna proprietăresei.

— Umblați cu grijă, murmură ea. Sticlele sunt lucru delicat.

Comisarul îndepărtă pământul negru, afânat. Curând dădu de capacul unei cutii de carton. Îl ridică atent, apoi se aplecă și scoase la iveală o eprubetă mare, astupată cu un dop pecetluit cu ceară.

— Nu prea seamănă a vin, spuse răgușit căpitanul Crivăț.

Luă eprubeta din mâna comisarului, o privi în lumină. Pe fundul ei se zărea ceva tulbure, un fel de mucegai cenușiu. Comisarul se aplecă, mai scoase câteva eprubete.

— Să nu deschideți, îl preveni el.

— Nici prin cap nu-mi trece, domnule. Avem destulă vreme să aflăm ce-i înăuntru. Am mai văzut așa ceva la Facultatea de medicină. După părerea mea, sunt niște culturi de bacili.

— Bacili? repetă comisarul înmărmurit.

Proprietăreasa își acoperi gura cu palma și se dădu un pas înapoi.

— Trebuie duse la laborator, spuse căpitanul Crivăț.

— Bine-nțeles, încuviință comisarul grăbit. Doamnă, cred că nu-i nevoie să vă spunem: nu vorbiți nimănui despre ce-ați auzit și ce-ați văzut. Sunt lucruri foarte grave, înțelegeți?

Femeia dădu din cap fără să-și ia mâna de la gură.

2.

Din **„Cuvinte către poporul românesc al satelor României din partea Ligii Culturale”**

București, 1915

...Școli românești statul nu ridică, iar stăpânirea a silit pe învățători să învețe pe copii ungurește și în școlile susținute de țăranii români. Unde nu s-au putut învoi, au închis școala și astfel în cinci ani au desființat peste 600 de școli românești.

...Toată lumea care a mai rămas în Ardeal, moșnegii, femeile și copiii, despoiați de avutul lor și cu ochii secați de lacrimi, au gândul la frații din România. Ei știu că numai de aici le poate veni scăparea(...)

Pe Calea Victoriei, trăsurile și automobilele circulau tot mai

greu. O mare de lume se îngrămădise în fața afișelor proaspăt lipite pe ziduri, care anunțau declararea stării de asediu. Undeva, către Poșta Mare, răsună o trompetă. Apoi alta, dinspre Palatul regal.

— Ce semnal, e acesta, colonele? Nu l-am auzit niciodată.

— Mobilizarea generală, doamnă.

— Intrăm în război?

— Așa cred.

— În sfârșit!

Un bărbat blond, înalt, de vreo patruzeci de ani, cu o șuviță de păr căzându-i de-a curmezișul frunții, se opri și el să citească afișul. Apoi se întoarse și privi spre „Capșa”, căutând parcă un om căruia să-i împărtășească gândurile.

— Bună seara, domnule Bistrițeanu! auzi în urmă un glas.

— Seara bună, dragă Petrea.

Se opri, dădu mâna cu tânărul care-i arătă cu fruntea spre decretul afișat în fața Teatrului Național:

— Vă bucurați, desigur.

— Cum să nu mă bucur? De atâția ani aștept această clipă. Se înfăptuiește un act măreț. Aud pulsul istoriei, dragă prietene. Frații noștri de dincolo așteaptă de veacuri…

Un om înalt, adus de spate, cu părul cenușiu, își dădu pălăria pe ceafă:

— Asta ne lipsea! Război cu nemții! Păi ne fac praf în câteva săptămâni!

— Cum vorbești dumneata? sări un alt trecător.

— Ești filogerman, pesemne! adăugă altul.

Omul adus de spate bătu în retragere:

— Sunt filoromân, monșer. Dar mă gândesc la aeroplanele lor. Și la artileria lor grea, care face prăpăd la Verdun. Și la situația aliaților din Galiția și Salonic. Nu era momentul sa intrăm, asta-i tot ce…

Se întrerupse, privind alarmat în jur. Discursul său rămăsese fără ecou. În locul unei dezbateri cu argumente pro și contra, cum se obișnuia prin toate cafenelele de doi ani încoace, oamenii păstrau o tăcere grea. Îl priveau doar, neprietenos, și omul adus de spate citi în ochii lor o amenințare vagă, mută dar neliniștitoare. Se depărtă în grabă, urmărit de privirile acelea întunecate.

— Nu trebuia să amintească despre tunuri și avioane, spuse primul trecător. Știm și noi asta. Soldatul român e pregătit mai mult pentru parăzi…

— Soldatul român e viteaz, spuse Petrea cu însuflețire. Și știe pentru ce luptă. În fiecare cătun s-a dus vestea despre ce se petrece în Ardeal. Va lupta cu entuziasm pentru frații lui, pentru unirea tuturor românilor…

— Așadar mobilizarea generală… murmură Bistrițeanu.

— Întocmai, spuse tânărul. Eu mă duc chiar în astă seara la statul major. Aș vrea să merg pe front, să văd ce se petrece și să informez cititorii. Dar mai întâi trebuie să mă prezint la cercul militar.

— Merg și eu.

— Dumneavoastră? se miră Petrea.

— De ce nu? S-ar cuveni să fiu în prima linie. Întâi, că mi-s regățean de zece ani. E datoria mea către țară. Și-apoi… de atâta vreme scriu și pledez pentru frații mei de peste munți. Nu sunt un demagog, dragul meu. As dori să merg în frunte, cu arma în mână. Și să pun steagul tricolor la ușa primăriei din satul meu… Oricum, mă prezint să mă ia în evidență.

— Atunci să mergem, se bucură tânărul. Nădăjduiesc că vom fi printre cei dintâi…

— Ascultă, Petrea, spuse Bistrițeanu când se depărtară de grupul din jurul afișului. Mă tot gândesc la personajul care dădea zor cu aeroplanele nemților. Parcă-l cunosc de undeva.

— Și mie mi s-a părut cunoscut. Ah, cred ca l-am întâlnit la Capșa, într-o seară. Voia să înființeze o gazetă și căuta redactori. Spunea că plătește bine.

— O gazetă… murmură Bistrițeanu. Știi, mi-a propus și mie cineva să colaborez la o gazetă. „Cum se numește?” am întrebat. „Deocamdată e numai un proiect. Vreau să avem întâi oamenii. Titlul e ușor de dat”. „Și ce culoare politică să aibă gazeta asta?” „Tradiționalistă”.

— Și mie-mi spunea tot așa. Tradiționalistă.

— Când l-am întrebat ce înțelege prin acest termen, s-a lansat într-un discurs lung despre tradițiile relațiilor culturale cu Germania, despre vechimea legăturilor cu Austro-Ungaria… Într-un cuvânt, să scriu în favoarea Puterilor Centrale.

— Poate-a fost vorba de aceeași gazetă, spuse Petrea uimit. Exact așa îmi spunea și mie. Și-mi oferea o leafă de ministru.

— L-ai refuzat?

— Dumneavoastră ați fi acceptat?

— Să accept! Să-mi vând conștiința și crezul, pe arginți? Mi-am închipuit că nu mă cunoaște. L-am întrebat: „Domnule, poate că nu știi. Sunt originar din Transilvania”. „Cu atât mai mult. Aveți interesul să apăreți cauza fraților de peste munți…” „O gazetă cu asemenea orientare i-ar apăra ca funia pe spânzurat.” Omul a plecat. S-a dus la altă masă. Avea de gând să mai încerce.

— Din păcate, uneori au reușit, spuse Petrea. Până și un general a scris în favoarea lor.

— Vorbești de generalul Mustață? Doar nu-ți închipui că el reprezintă conștiința armatei. De ce n-au scris generalii cei mari, Prezan, Averescu, Grigorescu sau Lambru? Oameni pe care opinia publică îi cunoaște, în care are încredere.

— Faptul e fapt, stărui Petrea. Un general scriind în favoarea lor, asta face oricum impresie.

— Sunt curios cu ce au izbutit să-l cumpere, murmură Bistrițeanu. Și mă întreb cum e posibil să-ți vinzi conștiința. Să-ți pătezi numele pledând în favoarea dușmanului.

3.

Se înserase. Vasta piață Ballplatz din centrul Vienei era liniștită, în sfârșit. Rari trecători pășeau agale pe trotuarele proaspăt stropite, ținându-se departe de zidurile albe ale clădirilor, care mai păstrau în ele ceva din dogoarea zilei.

Un bărbat în costum negru, cu pălărie tare, coborî din trăsură în fața edificiului impunător care adăpostea Ministerul de Externe al Imperiului. Ferestrele marii clădiri erau întunecate: numai în holul de la parter și în câteva încăperi învecinate se ghiceau, prin perdelele bogate, candelabrele electrice cu lumina strălucitoare.

Bărbatul în costum negru se apropie de intrare cu pas hotărât. Era stăpânit de o vie emoție, pe care datorită anilor de serviciu în diplomație izbutea s-o ascundă. El întinse mâna încă înainte de a fi ajuns lângă ușă, apucă mânerul de bronz, bogat

ornamentat, și bătu. În așteptarea răspunsului, își trecea nerăbdător greutatea corpului când pe un picior, când pe altul. După câteva clipe, portarul bătrân, cu favoriți stufoși și albi, cum se purtau în urmă cu un sfert de secol, cu uniforma strâns încheiată până sus, parcă sfidând, de la adăpostul uriașei săli liniștite, zăpușeala serii de august, deschise larg ușa.

— Ce dorește domnul?

— Doresc să vorbesc cu domnul ministru de externe.

Omul făcu ochii mari. Dar, ca un vechi slujbaș împărătesc, știa la rândul său să rămână impasibil la surprizele vieții. Scoase cu discreție ceasul din buzunarul de sus al tunicii cu brandemburguri:

— La ora aceasta, excelența sa nu se mai află în minister. Încercați mâine dimineață...

— E o chestiune urgentă. Sunt ministrul României la Viena.

Portarul își îndreptă ținuta. Deveni deodată îndatoritor:

— Excelența voastră dorește să stea de vorbă cu altcineva?

— Cu funcționarul cel mai mare aflat în clipa aceasta în minister.

— Rog pe excelența voastră să mă urmeze.

Ministrul României îl urmă în holul răcoros. Portarul deschise larg ușa propriu-zisă, care dădea în sala cea mare de la parter, se lipi de perete și-i făcu o invitație mută. Ministrul României grăbi pasul, descuind din mers broasca servietei negre, în vreme ce portarul se repezea zelos să ridice receptorul telefonului aflat la îndemână, lângă ușă, pe o mescioară de marmură. Sala înaltă, cu balcon și coloane bogat ornamentale, stârnea totdeauna admirația vizitatorilor. Dar acum diplomatul român nu aruncă nicio privire picturilor scumpe care împodobeau acest interior fastuos. Aștepta, răsucind servieta în mână, ca portarul să încheie scurta convorbire telefonică. Apoi făcu câțiva pași prin sala vastă, cu fotolii confortabile rânduite de-a lungul pereților. Ridică ochii: de pe scara albă, cu balustradă de marmură, cobora un tânăr în haine negre. Tânărul îl salută de departe:

— Bună seara, excelență... Vă rog să scuzați întârzierea. Domnul ministru nu se află aici.

Tot vorbind, cobora grăbit treptele acoperite cu un covor lat roșu. Ajunse, în sfârșit, în fața noului-venit:

— Sunt funcționarul de serviciu pe minister…

Murmură un nume pe care diplomatul român nu-l deslușì. De fapt se gândea la fraza pe care-o rostise în gând înainte de sosire:

— Guvernul român m-a însărcinat să înmânez guvernului imperial austro-ungar un document de extremă importanță. Fiți bun și semnați de primire. Consemnați cu exactitate ora, vă rog.

Funcționarul scoase ceasul din buzunarul vestei. Semnă de primire și notă ora: 21.00.

Ministrul României salută și plecă, însoțit până la ușă de politicosul funcționar. În trăsura care-l ducea către gara centrală a Vienei, se gândi din nou la document. Îl citise și-l recitise, în așteptarea telegramei care-l împuternicea să-l ducă la destinație.

Documentul făcea un istoric al relațiilor României cu Tripla Alianță, protesta împotriva tratamentului nedrept la care erau supuși românii de pe teritoriul monarhiei austro-ungare și se încheia cu cuvintele:

„Pentru aceste motive, România se consideră, încă din acest moment, în stare de război cu Austro-Ungaria”.

DIRECTIVA NR. 2
pentru comandamentele Armatelor: I, II și de Nord
Proiectul de Operațiune
în vederea unui război contra Puterilor Centrale
România aliată cu Quadrupla Înțelegere
Aplicarea ipotezei Z

CAPITOLUL 1

SCOPUL RĂZBOIULUI ȘI MISIUNEA ARMATELOR ROMÂNE

Scopul general al războiului ce vom întreprinde este realizarea idealului nostru național, adică întregirea neamului. Cucerirea teritoriilor locuite de români, ce se găsesc astăzi înglobate în monarhia austro-ungară, trebuie să fie fructul războiului.

Pentru atingerea acestui scop, majoritatea forțelor noastre,

Armata I, a II-a și de Nord, vor opera ofensiv, în Transilvania, Banat și Ungaria, atacând în direcția generală Budapesta. Armata de Sud (a III-a) va asigura libertatea de acțiune a grosului forțelor, apărând teritoriul național și respingând atacurile pe care le-ar întreprinde bulgarii dinspre Sud. (...)

Șeful Marelui stat major
General D. ILIESCU

Șeful secției a III-a
Colonel RĂȘCANU

4.

Colonelul își rânduia hârtiile din casa de fier.

— Curățenie mare, zâmbi el stânjenit. O mulțime de hârtii care la război își pierd orice sens.

— L-am scăpat, spuse întunecat căpitanul.

— Nu te amărî pentru asta. Era de așteptat. Un om abil ca el, să ne pice plocon? Prin casă ați găsit ceva?

— Nimic deosebit. Cenușă de hârtie în sobă, și-atât. A lucrat curat... Dar tot a făcut o greșeală. A uitat în grădină niște eprubete ciudate, pe care le primise din Austria săptămâna trecută. Când am ajuns acolo, agentul de poliție a surprins un om încercând să le fure. S-a luat după el și l-a scăpat. Bine că nu apucase să ia eprubetele. Le-am dat comisarului să le ducă la laboratorul prefecturii, pentru analiză. Am făcut proces-verbal, avem martor pe proprietăreasă... Rămâne de știut ce conțin eprubetele acelea.

Colonelul ridică din umeri:

— O să aflăm. În orice caz, nu apă de colonie. Dar povestea asta nu trebuie să ne sustragă de la treburi. Și treburi avem destule, dragă căpitane Crivăț. În noaptea asta plecăm. Eu la Cartierul General, dumneata la Armata de Nord. Te duci direct la trupele de pe frontieră, dai o mână de ajutor la nevoie. Deocamdată nu ai niciun subaltern; au să-ți dea un ofițer de rezervă, bănuiesc.

— Stăm prost cu oamenii, murmură căpitanul.

— Într-adevăr, stăm prost. De câte ori am adus vorba despre serviciul de siguranță a trupelor, m-au luat în râs: „Trupele să-și facă singure siguranța. Ce să faceți? Să păziți... santinelele?”

— Toate armatele moderne au serviciu de contra-informații.

Noi îl avem mai mult pe hârtie.

— Războiul o să ne-nvețe multe, spuse colonelul. Ei, dar vremea trece. Trebuie să ne pregătim de plecare.

— Dați-mi voie să telefonez ordonanței să facă bagajele.

— Cât mai repede, încuviință colonelul.

Căpitanul luă receptorul, învârti manivela telefonului. Ceru operatoarei legătura cu locuința. Îi răspunse un glas de bărbat.

— Alo! Neculai, tu ești?

— Da, s'trăiți, dom' căpitan!

— Fă bagajele pentru drum și cheamă o trăsură să ne ducă la gară!

— Alo, interveni operatoarea, vă caută urgent de la prefectura poliției…

— Mulțumesc, domnișoară. Dați-mi legătura.

Întinse receptorul colonelului.

— Alo! Da. Eu. Am onoarea, domnule comisar… Da, sigur. E aici, lângă mine. Mi-a povestit în linii mari… Cum? Bacili de dalac? Ei, drăcie! Acoperi receptorul cu palma, se adresă căpitanului: În eprubete erau bacili de dalac… Vorbi iar în receptor: Cum spuneați, domnule comisar? Ce să facă? Ei, bineînțeles. Auzi, ticălosul… Nu-i vorba de mulțumiri aici. Ne-am făcut datoria. Bine că nu s-a întâmplat nimica grav… Asta-i cultura lor, cu care se laudă atâta. Îmi pare rău că ne-a scăpat din mână… Da, sigur. Am onoarea să vă salut!

Puse receptorul în furca, ridică privirea posomorâtă spre căpitan:

— Prefectura poliției ne mulțumește. O să comunice și statului major. Auzi, bacili de dalac! Cu cantitatea din eprubetele acelea putea îmbolnăvi jumătate de țară, ticălosul!

— Știam că dalacul e o boală a vitelor.

— Se ia și ia om, domnule. Pe țărani îi apucă groaza numai când aud. Bine că n-a apucat să le folosească…

Se auzi o bătaie în ușă. Apăru un plutonier mustăcios, pocnind călcâiele:

— Să trăiți, dom'le colonel. Am adus cartușe.

— Dă-le-ncoace.

— Am auzit că plecăm, dom'le colonel.

— Ai auzit bine. Plecăm la război, nene Finichiule.

— La război, dom'le colonel?

— Da. În noaptea asta. Dumneata mergi cu mine. Deocamdată suntem la dispoziția Marelui Cartier General. Dar n-o să stăm mult. Mergem pe front să organizăm serviciul de siguranță a trupelor.

— Am înțeles, dom'le colonel. Știam eu pentru ce aduc cartușe...

— Deocamdată n-o să ne luptăm cu spionii. Vom merge la regimente, să pregătim oameni. Să pregătim, vorba vine. Ce n-am făcut în ani de zile nu se poate peste noapte. Dar încercăm... La ora asta trupele noastre sunt gata să treacă frontiera. Așteaptă numai ordinul. Trăim o pagină de istorie, oameni buni...

Căpitanul Crivăț își îndreptă, instinctiv, umerii. Plutonierul puse pe masă două cutii de cartușe pentru pistol și se retrase spre ușă.

— Așa, Finichiule. Hrană rece pentru trei zile și benzină cât de multă, că nu se știe. Șoferul să-și ia haine groase, cască și tot ce trebuie.

— Am înțeles, să trăiți!

Salută grăbit și ieși din birou.

— Avem o cavalerie minunată, spuse colonelul gânditor. Și infanteriști care nu știu ce-i oboseala. În schimb cu artileria... suntem la pământ. Tunuri vechi, muniție puțină. Știau nemții ce știau când ne-au înzestrat. Am fost în comisia de tratative. Vă dăm tunuri, spuneau, dar la muniție trebuie să faceți economie. Veți primi în fiecare an atât cât vă trebuie pentru exerciții și manevre. O nimica toată, îți închipui. Iar fabricile noastre au producție mică.

— Nici cu mitralierele nu stăm prea grozav, adăugă căpitanul Crivăț. O divizie de-a lor are peste trei sute de mitraliere. Ale noastre, cel mult douăzeci și patru.

Colonelul dădu din cap cu tristețe:

— Am informat statul major despre toate astea. Știi ce mi-a spus un general? „Soldatul român poate distruge inamicul și cu mâinile goale!" În cele din urmă s-a făcut comandă în Franța. Dar francezii sunt ocupați acum să-și acopere pierderile lor. Și chiar dacă ne dau, pe unde să le-aducem? Numai prin Rusia, ocolind prin Marea Albă. Submarinele germane abia așteaptă o pradă ca asta.

— Așadar… credeți că nu putem învinge?

— Depinde de multe, spuse colonelul încet. Avem frontul prea lung. O mie și ceva de kilometri. Trebuie să împingem centrul înainte, ca să-l scurtăm, să-l apropiem de linia dreaptă. Altfel, cu diviziile noastre, abia îl putem acoperi. Nu ne rămâne nicio rezervă. Și ce război poate fi dus cu toate diviziile în linia întâi?

— Frații noștri din Ardeal ne așteaptă…

— Și ne vom duce. Trupele au moralul ridicat. Luptăm pentru ființa națională, fiecare soldat înțelege și știe asta. Dar în fața mitralierelor și artileriei grele… O moarte eroică, frumoasă, este tot moarte.

— Sunteți pesimist, domnule colonel?

— Sunt lucid, dragul meu. Dar independent de toate astea, trebuie să ne facem datoria. Ia-ți cartușele, du-te acasă și fă-ți geamantanul. Peste două ore ai tren spre Adjud. Te pui la dispoziția generalului Prezan. Îți doresc succes și… să ne vedem teferi și victorioși!

Îi strânse mâna îndelung. Căpitanul îl privi în ochi. Ochii colonelului erau foarte triști…

Crivăț locuia în apropiere de Dorobanți, la o familie de profesori, într-o casă înaltă și demodată. La lumina felinarului din colțul străzii, văzu profilându-se masiv și negru balconul de la camera lui, cu coloane grele de piatră sculptată. Îl privi cu o strângere de inimă. Sună prelung la ușă. Auzi pașii ordonanței tropăind pe scări.

— Trăiți, dom’ căpitan. Nu știam ce-i cu dumneavoastră, de nu mai veniți. Lumea umblă pe străzi și vorbește. Mergem la război, dom’ căpitan?

— Mergem, măi Neculai. Deocamdată o luăm către Moldova.

— Tii, dom’ căpitan. Ne-om abate și pe la Vulturi, să-i văd și eu pe-ai mei. Că după aceea, cine știe…

— Ne-om abate, Neculai, dacă avem vreme. E departe satul tău?

— La doi pași de Tîrgu-Ocna, dom’ căpitan. Aud că pe-acolo s-o așezat armata din Moldova. S-o așezat și așteaptă semnalul…

— Semnalul s-a dat, murmură căpitanul Crivăț. Tu, Neculai, spune mai întâi ce-ai făcut cu bagajele.

— Apoi am pregătit cufărul cel mare, lada de campanie, cum

ziceți ’mneavoastră. Am pus acolo mantaua, costumul de gală…

— La ce-mi trebuie costum de gală, băiete? Mergem la război, nu la balul garnizoanei.

— Și dacă vă cheamă generalul pentru vreo decorație, ceva? Las’ să fie, că nu strică. Am mai pus șase cămeși, flaneaua de la mama dumneavoastră, cizmele de oraș, niscai batiste, o față de perină… Cu cărțile n-am știut, că-s tare multe.

— N-o să fie vreme de citit, murmură căpitanul. Le lăsăm în grija coanei Didina. Doar dicționarul german, poeziile lui Alecsandri și vreo două romane franțuzești. Pune-le pe-astea.

Scoase din bibliotecă două-trei cărți, le frunzări în pripă și le aruncă pe masă.

— Am mai pus și-o sticlă cu rachiu de cel bun, zise soldatul cu ochii-n jos. De vin nu m-am îngrijit, om găsi la noi, la Vulturi…

— Bine, băiete spuse căpitanul, apoi întrebă pe neașteptate: Neculai, ce e dalacul?

Neculai rămase cu gura căscată.

— Dalacul, dom’ căpitan?

— Da, frate. E o boală, nu?

— Boală, ducă-se pe pustii. Dar ce boală! Lumea-i zice și cărbune. Când dă iama prin vite, e jale.

— Dar la oameni?

— Se ia și la oameni. Boală grea, dom’ căpitan. Da nu vă fie cu supărare, de ce-ntrebați?

— Așa. Să știu și eu.

— Păi noi la țară spunem vitelor, când ne supărăm: lovite-ar dalacul. Blestem greu, domnule căpitan.

— Vasăzică asta-i, spuse căpitanul. Ei, Neculai, de-acuma o luăm frumos către gară. Ai chemat trăsura?

— N-ați văzut-o? Așteaptă-n uliță.

— Bravo, ești băiat deștept. Unde ți-e pușca? Să nu spui că ai lăsat-o la cazarmă.

— Se poate, dom’ căpitan? Ce soldat îi acela fără pușcă? Doar cu cartușele… Da’ oi face eu rost de pe undeva.

Cineva bătu la ușă.

— Poftim, spuse căpitanul.

Proprietăreasa, femeie energică, înaltă și slabă, cu un tulpan negru care-i acoperea în bună parte părul cărunt, se ivi în ușă:

— Bună seara, domnule căpitan. Așadar, plecați?

— Datoria, coană Didino.

— Să vă-ntoarceți sănătoși, spuse ea trist. E greu la război, domnule căpitan.

— Greu, ușor, bucuroși le-om duce toate, vorba poetului.

— Să vă pregătesc ceva merinde pentru drum.

— A avut grijă Neculai de toate.

— Neculai a avut grijă mai mult de băutură. L-am auzit umblând prin beci. Am niște friptură rece, ceva cozonac…

— Mulțumim, nu era nevoie…

— N-am fost pregătită. A venit așa, fără veste, cum vin nenorocirile cele mari.

— Pentru noi e o bucurie, nu e nenorocire. Mergem să împlinim o datorie înaltă, față de frații noștri asupriți.

— Dar o să curgă sânge, domnule căpitan. Nicio mama nu-și trimite bucuroasă copilul în brațele primejdiei. Nu mă pricep la politică, dar zic și eu. Nu era mai bine să așteptăm mai departe? Rușii ne-au făgăduit că ne fac ei dreptate, dacă-i lăsăm să treacă pe la noi.

— Dreptate făgăduită de alții, coană Didino. Nu știi niciodată ce iese. Trebuie să ne-o câștigăm noi înșine. Pentru noi și pentru frații de peste munți. De aceea plecăm la război.

— Să v-ajute Cel de Sus să izbândiți, șopti ea și dispăru grăbită.

— Femeie cumsecade, spuse încet Neculai. Ne-a fost ca o mamă, dom’ căpitan.

— Neculai! Mai e o oră până la tren. Avem vreme să trecem pe la teatru…

— Om trece, dom’ căpitan, spuse Neculai înnegurându-se la față. Numai să nu pierdem trenul…

Proprietăreasa reveni cu un coș de nuiele, un adevărat coș de pic-nic, cu capace care se desfăceau în lături, lăsând să se vadă un șervet alb cu rânduri de floricele roșii cusute la capete. Căpitanul zâmbi: în emoțiile acestei după-amieze – decretul cu starea de asediu, descinderea la locuința lui Iulius, vestea plecării pe front – coșulețul acesta era ca o oază a liniștii și confortului. Sugera o pajiște însorită, fete cu rochii lungi și albe, împodobite cu panglici late care fluturau în adierea zefirului, o împrejurare înduioșător de idilică într-un univers nesigur și amenințător.

— Mulțumim coană Didino. Vorba lui Neculai: ne-ați fost ca o mamă…

— O să mă gândesc mereu la dumneavoastră, spuse ea și-și șterse pe furiș o lacrimă. V-aș da un talisman să vă apere de răni. Dar în acest veac al mașinilor, talismanele n-au nicio putere…

— Păi… rămâneți cu bine, spuse căpitanul.

Îi sărută mâna. Iar ea se aplecă și-l sărută pe frunte.

— Fiți binecuvântați, șopti. Să vă-ntoarceți sănătoși…

În stradă, Neculai puse coșul jos, scoase o batistă mare, soldățească, și-și suflă nasul cu zgomot.

— Ține-ți firea, Neculai, îl mustră căpitanul. Nu moare toată lumea la război.

Neculai dosi la iuțeală batista și urcă bagajele în trăsură. Pe lângă ei trecură în goană două automobile trăgând tunuri mici, cu roți de lemn, care făceau un zgomot asurzitor.

— Puterea noastră, spuse birjarul. Tunurile. Eu am făcut la artilerie, dom’ căpitan. Și dac-o fi nevoie, mai fac.

— Lasă-i pe ăștia tineri, tăicuțule, zâmbi căpitanul Crivăț urcându-se în trăsură.

Porniră spre centru în trapul cailor. La „Varieté” trăsura opri scurt. Căpitanul coborî, își îndreptă vestonul și centura, își potrivi chipiul pe-o parte.

— Mă întorc repede, Neculai. Nu te teme, nu pierdem trenul.

În fața teatrului, lume multă, încurcată de inscripțiile mari așternute de-a curmezișul afișelor multicolore: „Spectacol suspendat”. Căpitanul își făcu loc ușurel prin mulțimea de tineri eleganți, printre fetele cu pălării multicolore, și se apropie de portar:

— Fräulein Grete e aici?

— N-avem spectacol, dom’ căpitan.

— Eu te-ntreb dacă-i aici. Am să-i spun o vorbă.

— Nu e momentul acum. Spectacolele s-au suspendat. Iar Fräulein Grete…

— Prea multă discuție, spuse căpitanul. Vreau să vorbesc cu ea.

Intră în holul pustiu, parcurse sala de spectacol, slab luminată, urcă pe scena rămasă în neorânduială de la ultimul concert și coborî către cabinele actrițelor. Liniște pretutindeni.

Bătu la ușa Gretei. I se răspunse. „Steaua Varietéului”, cum o alinta Bucureștiul, stătea pe canapeaua îngustă de lângă oglindă și fuma o țigaretă lungă. Se ridică surprinsă, văzându-l. Își strânse mai bine halatul sub care se vedea costumul cu paiete, pregătit pentru scenă.

— Un spectator, spuse ea cu ironie. N-ai citit afișul? „Steaua Varietéului” nu joacă astă-seară. Și-n nicio seară. O stea care apune înainte de vreme. De ce-ai venit?

— Am venit să-mi iau rămas bun. Plec pe front?

— Așadar, suntem inamici.

— Nu vorbi așa, Grete.

— Ești naiv! Ai fi vrut să fiu de partea voastră?

Abia acum văzu, printre borcanele cu pomezi de pe măsuța de toaletă, sticla bombată de lichior.

— Ai băut, Grete

— Ca să-mi fac curaj. Pentru ultimul act din farsa aceasta fără rost. De ce-ai venit? Nu ți-e teamă că te compromiți? Un ofițer român stând de vorbă cu o artistă vieneză… Se întrerupse, se apropie de măsuța încărcată cu flacoane, răsturnă câteva dibuind după sticlă.

— Te rog, Grete, nu mai bea.

— …Sau că mă compromiți pe mine? O fiică a Vienei, cochetând cu un căpitan inamic… Asta-i un fel de trădare, nu-i așa? Te-a văzut cineva intrând aici?

— Nu e nimeni în tot teatrul. Numai portarul.

— Portarul e un idiot. I-am spus că nu primesc pe nimeni.

— Nici pe mine?

— Mai ales pe tine. Ce avem să ne spunem, domnule căpitan?

— Ți-am mai spus… vroiam să-mi iau rămas bun.

— Unde anume pleci?… Râse spart: Ah. Înțeleg. Secretul! Te temi că sunt spioană. Nu sunt spioană. Dar nici nu pot spune că sunt de partea voastră. Prietenii mei știau de mult ce-o să se întâmple. Cineva m-a sfătuit să plec…

— Herr Iulius.

— Ai ghicit. Îmi dăduse și bani de drum. Mi-am cumpărat cu ei o vulpe argintie. Pe care nu știu unde am s-o port: aici sau… la Milano? Știi planul nostru. Vom lua mai întâi Italia, pe urmă Franța, după aceea, binișor spre Anglia… Toată Europa va fi la picioarele noastre!

Râse scurt, rău. Căpitanul își puse chipiul.

— Rămâi cu bine, Grete.

— Cu bine, căpitane. Iartă-mă că nu-ți pot ura să te-ntorci victorios. Asta e numai în operete. Dar viața nu-i o operetă. E ceva mai aspră. Visul meu e să joc la „Moulin Rouge”.

Crivăț se-ndreptă spre ușă, oftând. Auzi în urmă râsul ei aspru, apoi gâlgâitul băuturii turnate în pahar. Urcă scările două câte două. Când reveni la lumina din hol, încercă să-și ascundă amărăciunea de pe chip. Dar portarul știa ce știa.

— V-am spus, domnule căpitan, că nu-i momentul…

Căpitanul îl salută cu un semn din cap, coborî treptele în grabă și se urcă în trăsură.

— Repede, la gară! porunci el încruntat.

Neculai îl privi cu coada ochiului, dar nu îndrăzni să-l întrebe nimic. Trăsura porni, și cu greu își făcu loc prin mulțimea care umplea strada.

5.

Când auzise de detașarea la Giurgiu, locotenentul Ionescu se simțise jignit profund. De pe monitorul cu tunuri de 120 și cuirasă de oțel, să ajungă la „Apărarea sub apă”! Încercase o convorbire particulară cu contraamiralul:

— „Rândunica”, vas cu tradiții, o știu din cartea de istorie. Dar e o biată șalupă, construită acum patruzeci de ani. Și-a trăit traiul, gloria ei s-a dus.

— Am modernizat-o, locotenente. Și nu e numai „Rândunica” acolo. Mai sunt două vapoare, „Bujorescu” și „Cătina”.

— Oricum, de pe monitor pe niște coji de nucă…

Contraamiralul a făcut un gest nerăbdător:

— Să știi, Ionescule, că nu te-am trimis acolo în exil. Vreau să faci treabă bună: cojile de nucă, cum le numești dumneata, au un rol însemnat acum. Înființăm stații de mine și torpile de-a lungul Dunării. Nu știu dacă va fi sau nu război: noi suntem soldați și trebuie să ne apărăm.

— Domnule contraamiral, dacă-mi permiteți…

— Îți permit, dragul meu, dar știu ce vrei să spui. Că te-ai clasat printre primii la absolvire; crezi ca nu m-am gândit la asta când te-am numit? Vreau lucru temeinic acolo, și trimit un om

de încredere, asta-i tot. Și încă ceva: păstrarea secretului. Flota austro-ungară se află la doi pași, la Rusciuk. Navele lor se învârtesc tot timpul pe acolo. Nu trebuie să afle nimic despre sistemul apărării sub apă, și mai ales despre dotarea cu torpile a navelor noastre. Pentru ei, „escadra mică” trebuie să fie niște biete vase comerciale, care duc marfă de ici-acolo, între Giurgiu și satele de pe malul Dunării. De aceea nici nu veți purta uniformă…

— Domnule contraamiral…

— Ei, tinerețe, repede te mai aprinzi. Acum înțelegi de ce îmi trebuie un om de nădejde acolo? Se spune că soldatul fără uniformă nu mai e soldat; dimpotrivă, acolo e nevoie de o disciplină de fier. Și mai ales, încă o dată, secretul…

Locotenentul înțelesese că se luptă pentru o cauză dinainte pierdută. Făgăduise contraamiralului că-și va face datoria acolo unde va fi trimis și… se interesase despre primul tren spre Giurgiu.

De câteva luni se afla într-o aparentă vacanță. Îmbrăcat ușor, cu capul gol, se învârtea pe cheu sau pe puntea vaselor, sau contempla depărtările poleite de soare. La anumite ceasuri ale zilei, marinarii, îmbrăcați care cum îi trecea prin cap, se îndreptau agale către o magazie, unde nu pătrundea niciodată ochi străin. Aici țineau cursurile de teorie și învățau să mânuiască noile aparate de pe nave. Pe vasele înșirate la țărm rămânea totdeauna, ca din întâmplare, un tânăr bărbos, cu pantalonii suflecați până la genunchi, care-și făcea de lucru cu o undiță. De fapt era un sergent cu ochi de șoim, rămas de veghe pentru ca niciun curios să nu se apropie prea mult de inofensivele vase cu tuburile lans-torpile montate pe carenă, sub nivelul apei…

Când navele porneau să facă exerciții de lansare în vreun ostrov îndepărtat, echipajele lor pestrițe salutau voios escadra austro-ungară întâlnită în drum. Comandorii galonați îi priveau cu îngăduință, fără să le răspundă la salut. Nici nu le păsa de valurile prelungi care se despleteau ca o uriașă coadă de păun în urma mândrelor monitoare: vaporașele românești săltau cumplit pe valuri și poate doar atunci comandorii își îngăduiau un zâmbet trufaș și compătimitor.

Locotenentul se deprinsese cu această viață dulce și pașnică,

deși uneori ar fi dorit să fie el pe puntea unui monitor și să facă haz de barcazurile întâlnite în cale.

În seara zilei de 27 august, locotenentul Ionescu stătea pe puntea navei „Cătina” și fuma. Din tambuchi răsări silueta masivă a maistrului, comandantul vasului.

— Ce bine e aici, mormăi el. Jos e zăpușeală ca într-un cuptor. Mă și mir de bieții fochiști. Dacă-ar fi după mine, n-aș mai ține căldarea sub presiune.

— Așa-i ordinul, spuse locotenentul. Să fim gata în orice moment.

— Ardem păcura degeaba, zise maistrul. Plus că e o căldură de te înăbuși în cabină.

— În schimb aici ne-au prăpădit țânțarii, replică locotenentul.

— Ce-o fi luminăția aia dincolo?

— Au banchet pe monitorul „Bodrog”. Comandantul flotei i-a invitat pe toți ofițerii navelor lor.

— De banchet le arde? se miră maistrul.

— Păi ce să facă? Ei știu că escadra noastră e tocmai la Turtucaia, de cine s-ar feri?

— Adevărat, spuse maistrul cam umilit. O vedetă de-a lor a trecut azi de două ori în jos și-n sus, prin fața Rusciukului.

— Voiau să se asigure. Habar n-au cine stă la doi pași de ei.

— De-am începe odată, zise maistrul. Am un unchi în Brașov, om bătrân, vă închipuiți. Ce-mi povestește despre viața de acolo... Îți vine s-o pornești cu mâinile goale împotriva lor.

— Dom’ locotenent! strigă un soldat de pe mal.

— Ce este?

— Vă cheamă domnul comandor.

— La ora asta? se miră maistrul. Îl știam plecat în oraș.

Locotenentul aruncă țigara peste bord și urmări cum jarul, după traiectoria rotundă prin aer, dispăru subit la contactul cu apa. Apoi își încheie cămașa și-și lăsă mânecile-n jos.

Porni către magazia de pe țărm, unde se instalase biroul comandantului. Comandorul îl aștepta în prag:

— Ei, Ionescule, vești mari. Intrăm în război, în sfârșit.

— Intrăm în război? întrebă cu emoție locotenentul.

— Da. În seara asta, la ora nouă, atacăm flota inamica. Vom proceda conform planului: cele trei nave vor traversa pe rând Dunărea și vor lansa torpilele. „Rândunica” lansează ultima,

fiindcă are viteză mai mare. Eu merg în față, cu „Bujorescu”, dumneata cu „Cătina”. Cei de pe „Rândunica” se descurcă singuri. Du-te și pregătește echipajul. Spune-le despre ce este vorba. Să ia măsuri de luptă. Și să-și îmbrace uniformele.

Locotenentul plecă în fugă.

— Ridicați presiunea, strigă el de departe maistrului. Echipajul la posturile de luptă!

Auzi tropăiturile marinarilor care treceau în fugă la locurile lor: doi, la tunul mic instalat în prova, sub comandă; un altul, pe puntea superioara, la semnalizare-observare; alți doi la aparatele de comandă a tuburilor lans-torpile…

— Începem războiul, spuse locotenentul când ajunse pe punte. În seara asta dăm atacul.

— Doamne-ajută, spuse maistrul încet. Să vorbesc cu oamenii, dom’locotenent. Totdeauna mă-nțeleg mai bine cu ei când le spun limpede despre ce e vorba.

— Vorbește. Dar repede. În câteva minute pornim…

De pe navele alăturate se auzeau glasurile celorlalți comandanți care comunicau vestea marinarilor. Urmară exclamații înăbușite de bucurie, ordine date în gura mare, ca pe un adevărat vas de război, cum nu se mai petrecuse de multe luni încoace. Locotenentul Ionescu asculta glasul maistrului care de acolo, de pe puntea de comandă, vorbea echipajului său:

— Mergem să ne eliberăm frații… Vom lupta alături de aliați… Soldatul român să fie demn de virtuțile strămoșești…

— Dom’ comandant, „Bujorescu” a dat semnalul de plecare! strigă semnalizatorul.

— Confirmă primirea, spuse maistrul. De-acuma, dom’ locotenent, fie ce-o fi. Tata a fost tot marinar, tunar la bateria „Mircea”, lângă Calafat. A fost printre cei dintâi care au deschis focul împotriva dușmanului.

— Îl moștenești, râse locotenentul și luă din cutia din dreapta un binoclu mare. Ei, să vedem cum au să lucreze aparatele noastre…

— Au să lucreze, îl încredință maistrul. N-or să ne lase-n drum tocmai azi. Mola parâma! comandă el.

— Mola parâma! se auzi răspunsul din pupa.

Desprins de legătura care-l ținea lângă țărm, vasul se depărtă ușor și începu să se legene. „Rândunica” și „Bujorescu” se

întorseseră și ele: ieșiră din port pe rând, cu luminile stinse. Locotenentul Ionescu puse binoclul la ochi.

— E bine, se bucură el. N-au prins de veste că venim. Pe „Bodrog” se vede luminație mare. Petrecerea continuă…

— O să le-arătăm noi petrecere, râse maistrul mânuind cu grijă timona.

— Ia-o mai la dreapta, spuse locotenentul. Mi-e teamă de curentul ăsta; o sa ne devieze torpilele. Am calculat eu, dar oricât ai calcula, e mai greu să ințepești torpila la Dunăre decât la mare.

— Le lansăm pe-amândouă odată?

— La interval de câteva secunde. Întâi noi, pe urmă „Bujorescu”, pe urmă și „Rândunica” torpila ei.

— Bătrânica noastră, râse maistrul. Și-a făcut datoria și la șapte’ș’șapte…

— O să și-o facă și acum, spuse locotenentul. Viteza maximă!

Pufniturile surde ale mașinilor se întețiră. Vasul gonea pe apa calmă: în fața și-n urma lui alergau celelalte două, tot așa, fără lumini, strecurându-se spre malul celălalt unde muzica răsuna tot mai distinct…

— L-am rugat pe comandor să ne apropiem cât mai mult, spuse locotenentul. E greu să ochești din poziția asta, pe apă curgătoare. La mare e altceva.

— Numai de n-ar pune tunurile pe noi.

— N-ai nicio grijă. Ei știu că escadra noastră e la Turtucaia. Aici, două vapoarașe inofensive și o șalupă veche. N-au habar de nimic…

Secundele treceau chinuitor de încet. Maistrul își simțea palmele asudate pe timonă. Vedea luminile de la bordul navei-comandant. Învârti timona, astfel ca vasul său să-și îndrepte prova exact spre mijlocul punții aceleia luminate. Locotenentul se aplecă spre aparatul de ochire – o construcție cam rudimentară, improvizată de mecanicii de la arsenal. Cruciulița subțire ca o ață se desenă clar pe fondul luminos al vasului dușman.

— Cinci grade mai la dreapta, spuse. Să ținem seama și de curent.

— Cinci grade dreapta, repetă maistrul aproape în șoaptă.

— Ai răgușit?

— Nu de frică. Vreau să văd ce-o să iasă…

— Dom’comandant, strigă semnalizatorul, „Bujorescu” transmite litera L.

— Transmite-i și tu, spune maistrul, apoi ca pentru sine: Un minut până la lansare…

Locotenentul se aplecă iarăși pe aparatul de ochire. Cruciulița rămăsese, statornic, la dreapta luminilor.

— Drept așa, spuse. Torpila babord…

— Torpila babord, i se răspunse de jos.

— Foc!

Auzi clar șuieratul aerului comprimat. Puntea se cutremură. Torpila porni lăsând în urmă o dâră de apă slab fosforescentă.

— Un grad la stânga, ordonă locotenentul. Ne-a deviat din cauza lansării.

— Un grad la stânga, repetă maistrul.

— Foc!

A doua torpilă țâșni.

— Cârma banda stânga!

Nava se supuse manevrei, se întoarse repede spre stânga, înclinându-se. Locotenentul văzu că și celelalte nave se întorc. Se uită iarăși spre inamic. De acolo, o jerbă de loc se ivi deodată și două explozii răsunară aproape îngemănate.

— Țintă lovită! strigă semnalizatorul de sus.

În clipa aceea, de-a lungul navelor dușmane clipiră flăcări dese și scurte… Parcă treziți din somn, tunarii de pe monitoare trăgeau de zor asupra celor trei vaporașe care începuseră manevra de întoarcere. Bubuituri dese plesneau valurile în jurul lor: coloane înalte de apă se înălțau scurt, clocoteau în preajmă, zguduind punțile joase.

— Viteza maximă! ordonă comandantul.

O explozie puternică se auzi la pupa.

— Cârma nu mai răspunde, strigă maistrul.

— Ne-au lovit, nemernicii.

— Comanda! strigă un glas din portavocea mașinilor. Apă la căldări! Ne scufundăm!

— Toată lumea pe punte! strigă maistrul.

Un nou proiectil lovi catargul vasului. Schijele cădeau ca grindina pe punte. Semnalizatorul se prăbuși pe parapetul din fața comenzii. Puntea se înclina tot mai mult.

— Părăsim nava, hotărî locotenentul. Bătrâne, știu că ți-e greu. Ai avut ghinion de data asta...

Maistrul luă din dulăpiorul din dreapta jurnalul de bord și-l vârî sub cămașă. Locotenentul îl cercetă cu privirea.

— Păcat de ea, spuse maistrul în șoaptă. Mi-a fost atât de dragă!

Săriră amândoi odată în apa luminată de explozii. În fața lor, marinarii înotau voinicești spre luminile portului salvator.

6.

Se înserase. Vârfurile munților din zare mai păstrau ceva din roșeața asfințitului; în schimb pădurea de pe coastele lor devenise deodată neagră, iar păsările cerului amuțiseră, potolite la cuiburile lor. Se mai auzea doar șoapta molcomă a apei Oituzului printre pietrele mari, rotunde. Povârnișurile pe care urca șoseaua către graniță se întunecaseră și ele. În șanțurile poziției înaintate, ostașii coborâseră fără voie glasurile. Cineva veni, se poticni de-o piatră și înjură încet.

— Ce-ai pățit, Sfeteo?

— Ia, mi-am sucit o gleznă. Că-n șanțul aista e-ntuneric ca-n fundul cuptiorului.

— A fost lumină toată ziua: acuma te-ai găsit să umbli?

— Am adus apă. Apă proaspătă, din Oituz.

— Uite cana aici. Toarnă-mi și mie o înghițitură. Și de-ai avea și de-o țigară, n-ar strica.

— Multe mai vrei, mormăi Sfetea. Ia de-aciia, da să nu strici mult jurnal.

O nouă umbră se arătă pe buza șanțului.

— Cum e, sergent Pascu?

— Să trăiți, e liniște, dom’locotenent, spuse răsunător un glas tânăr.

— Liniște ca totdeauna, dom’locotenent, adaugă Sfetea voios.

— Tu ești, Sfeteo? râse locotenentul Macarie. Nu te vedeam.

— Apoi pe el nici ziua nu-l vedem prea bine, făcu sergentul. Se-ascunde după mustețe și trage la aghioase.

— Cât nu-s în post, ce să fac? Dorm și eu. Că nu se știe. Iaca, s-o-mplinit anul și nu ne-or mai schimbat de-aici.

Locotenentul cercetă cu îndoială groapa adâncă și întunecată,

coborî dintr-o săritură; acum tranșeea îi venea până la brâu și începu să distingă mai bine chipurile oamenilor.

— Păi ce-ți lipsește? râse el. Aer curat, brazi, duminica în sat, la horă… Ce mai vrei?

— Duminica trecută n-am fost, protestă moale Sfetea. Eram de caraulă și nu m-am putut duce.

— Are el o fată la Hîrja în sat, râse sergentul Pascu. După ea oftează. Duminica trecută fata a vrut să vină-ncoace, cu merinde, și nu i-au dat drumul.

— Data viitoare te duci negreșit, îl liniști locotenentul.

— Păi… m-oi duce. Mă bate gândul s-o cer de la tată-său.

— Termină întâi cu cătănia, Sfeteo. Cum s-o ceri? Unde s-o duci?

— Ei, dom’ locotenent, cătănia-i lungă, și fata n-așteaptă la nesfârșit. Măcar s-o cer, că nunta om face-o după liberare.

— Ai uitat de ce suntem aici?

— Apăi leatul nouă sute paișpe n-o stat tot așa, ca noi? Și s-o liberat și bună pace.

— Nu se știe. Mie nu-mi prea miroase a pace, de când au adus bateriile.

— Bateriile trebuie să stea și ele undeva, murmură sergentul.

— Dom’ locotenent! strigă soldatul de strajă.

— Ce-i, Frățescule? Vrei de-o țigară?

— Nu, dom’ locotenent! O venit colonelul, umblă din tranșee în tranșee.

— Sus, băieți, spuse locotenentul. Îndreaptă-ți centura măi, Sfeteo. Om de-nsurat ești tu?

Ostașii săriră în picioare, îndreptându-și centurile și scuturându-și pământul de pe genunchi și de pe coate. Colonelul se ivi de după colțul șanțului de comunicație. Îi văzură mai întâi chipiul înalt, apoi fața albă și umerii largi. Locotenentul îi ieși în cale:

— Domnule colonel, am onoarea să raportez: plutonul doi, din compania a patra, regimentul 13 Ștefan cel Mare, execută paza sectorului.

— Am onoarea, spuse repede colonelul. Cum stați, locotenente?

— Efectiv complet, domnule colonel. Niciun bolnav, niciun învoit.

— Luați seama, flăcăi. A bătut ceasul cel mare. La ora noua seara plecăm înainte.

— Trecem granița? întrebă cu însuflețire locotenentul.

— Firește. O luăm spre muntele Șandor. Unde vedeți dușmani, trageți. O să primiți îndată hrană rece; luați-vă tot ce-i al vostru.

— Am înțeles, spuse tulburat locotenentul. Ați auzit, băieți?

Ostașii veniră mai aproape; li se auzeau pașii zdupăind prin șanțurile de comunicație: rămăseseră doar santinelele, în față, pe șosea și pe malul Oituzului. Colonelul îi aștepta să se adune; îi privi, încercând să le deslușească în întuneric chipurile.

— Mă încred în voi, fraților. Mergem la luptă dreaptă, să-i liberăm pe românii din Ardeal. Fiți vrednici de misiunea aceasta înaltă și sfântă. Regimentul nostru poartă nume de fală. Să-l ducem la izbândă. Cu toate puterile noastre!

Ostașii plutonului tăceau, cu răsuflarea iuțită. Locotenentul vorbi în numele tuturor:

— Ne-om face datoria, domnule colonel!

Îl conduse pe colonel câțiva pași, până la adăpostul plutonului vecin. Apoi se întoarse către ostași.

— Băieți, mergem cu toții, la luptă și la primejdie. Să nu șovăiți, dar feriți-vă capetele. Nu vrem moarte, ci biruință. Acum, gătiți-vă de drum. Mai e un sfert de ceas pân-la plecare!

Oamenii începură o mișcare iute prin tranșeele adânci. Se strigau unii pe alții în șoaptă, își spuneau vorbe repezite, aproape fără noimă, izvorâte din emoția împrejurării:

— De n-ar ploua la noapte…

— Grănicerii de dincolo sunt țintași buni…

— Ce să țintească pe bezna asta?

— Dacă mi s-o întâmpla ceva, trimite-i mamei banii, că vrea să dreagă casa… Aveam de gând să-i pun duminică la poștă, dar așa…

— Vere Costache, mergem amândoi, orice-ar fi…

— Mi-am prăpădit gamela, dom’ sergent!

— Cartușe! Care n-a primit cartușe?

Minutele treceau. Departe, pe munte, licărea focul unei stâne. Înainte, pe șosea, dincolo de frontieră, se vedeau luminițele satului Poiana Sărată. În fața satului, ostașii știau linia de tranșee în care stăteau de pândă, zi și noapte grănicerii austro-ungari. De-a latul șoselei, peste șanțuri, până sus, pe deal, erau

rânduri de sârmă ghimpată întinsă între pari zdraveni. Acuma, noaptea, drumul părea mai ușor. Nu se vedeau piedicile.

— Sergent! Ia foarfecă și du-te, spuse locotenentul

Sergentul scoase din raniță scula grea, o foarfecă mare pentru tăiat sârma ghimpată. Vorbi cuiva cu glas scăzut. Doi ostași porniră târâș, împreună cu el, prin șanțul șoselei. Dincolo de șosea susura pașnic apa Oituzului, printre pietrele rotunjite.

Locotenentul se ghemui în fundul tranșeii. Scoase ceasul și scapără un chibrit.

— Mai e un minut, spuse el îngândurat. Transmiteți pe linie, din om în om: fiți gata, la fluierul meu toată lumea înainte!

— …Fiți gata… porni șoapta spre stânga.

— …Fiți gata… se auzi în dreapta

Apoi iarăși tăcere. Deodată un sunet sec, de metal, străbătu până-n avanposturi. Locotenentul ieși din șanț. Știa că sergentul a tăiat sârma de pe șosea. Se auzeau clănțănind foarfecile și-n stânga și-n dreapta. Drumul plutonului era liber acum.

— Pluton, înainte!

Valul de ostași porni în fugă. În dreapta, pe deal, se vedeau umbrele oamenilor din plutoanele vecine. Întreg batalionul se avântase către bornele albe ale frontierei. Locotenentul Macarie alerga printre cei dintâi. Ajunse la stâlpii văduviți de sârmă. Trecu de ei. În jurul lui, tropăiau soldații cu armele în cumpănire. În tranșeele din față se auzi un strigăt scurt. Apoi izbucniră câteva împușcături. Ostașii alergau înainte. Gloanțele le șuierau pe lângă ureche.

— Foc! strigă locotenentul.

Pocniră armele românilor, mânuite din fugă. Le răspunseră, împuținate, cele din tranșeea dușmană. Lupta fu scurtă, din șanț ieșiră câțiva grăniceri inamici cu mâinile în sus. Sergentul, în urmă, cu arma gata de tras. Locotenentul făcu semn ostașilor să treacă înainte, el se opri lângă siluetele negre ale prizonierilor.

— Ce-i cu ei, sergent?

— I-am prins în tranșee, dom’ locotenent. Jos e unul mort. Ceilalți au dat bir cu fugiții.

— Știe vreunul românește? întrebă locotenentul.

— Apoi știu eu o țâră, domnule ofițer, răspunse un glas gros.

— Din ce divizie sunteți?

— Divizia 61 infanterie.

— Unde-s ai voștri?

— S-or strâns la Tîrgu-Secuilor, cu tunuri și putere multă. În drum or lăsat din loc în loc mitraliere.

— Sergent, pune doi oameni să-i ducă la domnul colonel. Iar noi, înainte, fraților, cu curaj. N-au putere să ne stea în cale!

Ostașii grăbiră pasul, să-și ajungă din urmă compania. Pe dealurile din jur, tot mai înalte, linia trăgătorilor înainta în pas viu. Într-un loc mai strâmt al trecătorii, de după stâncile din stânga șoselei, o mitralieră începu deodată să hohotească.

— Culcat! comandă locotenentul.

Ostașii se făcură una cu pământul. Gloanțe dese mușcau fața șoselei. Așchii de piatră se desprindeau sărind din toate părțile. Din șanț, de pe povârniș, porniră focuri de carabină. Dar mitraliera țăcănea înainte, neobosită…

— Pluton, după mine… Salt, înainte! strigă locotenentul.

Umbre negre se desprinseră de pe șosea, din șanțuri, dindărătul copacilor doborâți pe povârnișuri. Răsunară strigăte prelungi de îndemn. Locotenentul Macarie alerga în fruntea tuturor. Deodată se poticni, scăpă pistolul din mână, șovăi parcă oprit de o barieră nevăzută. Sfetea îl ajunse dintr-o săritură, îl sprijini, încercând parcă să-i împiedice prăbușirea.

— V-au lovit, dom’ locotenent!

— Nu-i nimic, Sfeteo… murmură locotenentul și căzu.

Soldatul se aplecă asupra lui. Alți câțiva, venind din urmă, se opriră. Locotenentul ridică fața spre ei:

— Înainte, flăcăi! Sergent, ia comanda! Loviți-l pe dușman…

Sergentul porni, urmat de grosul plutonului. Sfetea își scoase pansamentul din sacul de după gât, sfâșie nerăbdător învelișul de pergament, văitându-se încet:

— V-au lovit, dom’ locotenent! Mai bine mă loveau pe mine. Că tot îs om sărac și fără carte! Vă doare, dom’ locotenent?

— Du-te cu ei, Sfeteo, pe mine m-or găsi sanitarii…

— Nu vă las singur, dom’ locotenent, numaidecât vă leg, să nu mai curgă sânge… Dom’ locotenent!

Locotenentul nu mai răspundea. Soldatul îl rezemă binișor de-o piatră, își scoase capela și-și șterse cu ea lacrimile. În depărtare sclipiră iarăși împușcături. Sfetea își trase la îndemână cartușiera, scoase un încărcător nou și-l vârî în locașul lui. Sări în picioare, măsură din ochi locul unde căzuse

locotenentul, ca să și-l întipărească adânc în minte, apoi, cu arma-n cumpănire, alergă în susul șoselei, acolo unde fulgera, fulgera mereu.

COMUNICAT OFICIAL NR. 1
din 28 august 1916[1]

Mobilizarea generală a armatei a început în noaptea de 27/28 august și-și urmează cursul.

Declarația de război contra Austro-Ungariei a fost remisă în seara de 27 august, la ora 9, la Viena.

În noaptea de 27/28 august trupele noastre au atacat frontiera austro-ungară.

Trupele aliate imperiale ruse au început a trece în Dobrogea, fiind primite cu entuziasm de populație. Unități din flota rusă au sosit la Constanța, unde concură la apărarea coastei Mării Negre.

Vase de război și baterii austro-ungare au tras focuri asupra orașelor Vârciorova, Turnu-Severin și Giurgiu.

[1] În continuare, toate datele calendaristice din carte sunt redate pe stil nou. Documentele reproduse sunt autentice.

Capitolul II

1.

Nu se gândesc la moarte, își spuse căpitanul Crivăț. Sau oricum, nu la moarte în primul rând…

Ostașii din batalion – flăcăi voinici, cu uniforme bine ajustate, învechiți în cătănie – mergeau în cadență, purtându-și cu nepăsare greul echipament de război. Raniță, pușcă, pătură, cartușiere, gamelă, vreo douăzeci de kilograme cu totul, și mergeau, mergeau în pas întins, de parcă toată viața asta făcuseră: să meargă, purtându-și povara, pe șoseaua care întovărășea apa Mureșului. Lăsaseră în urmă înălțimile stâncoase ale Oituzului; urcaseră coline împădurite care le deschideau privelиștea unor vaste întinderi; la picioarele lor se rânduiau acoperișuri roșii și biserici suple, cu turle ascuțite ca săgeata; trecuseră mai departe, silabisind, prin sate, cuvintele neînțelese de pe firmele prăvăliilor; sorbeau, la popasuri, din cănile cu lapte oferite de românce cu obraji rumeni și vorbă domoală. Uneori, pe neașteptate, la vreun cot al drumului sau de pe vreun bot de deal izbucneau mitraliere și mugeau gros tunurile; cu aceeași nepăsare, flăcăii rupeau iute coloana, se culcau în șanțurile drumurilor, se târau spre inamic, năvăleau la atac, treceau mai departe, având înscrisă pe frunte hotărârea de a merge mereu înainte…

— Frumoasă țară, spuse Neculai. Și când te gândești ce bine ar fi putut trăi oamenii aici…

Treceau pe lângă urme ale retragerii pripite din calea ofensivei impetuoase, de nestăvilit. Într-adevăr, de nestăvilit, își spuse căpitanul Crivăț. Au încercat, desigur, să-i oprească pe-ai noștri, stăteau mărturie măștile săpate în grabă, pe marginea drumului, niște culcușuri puțin adânci cu parapete improvizate, dindărătul cărora i-au împroșcat cu fier și foc. Mai încolo, iată câteva morminte proaspete și două tunuri cu roțile rupte, ca niște jucării aruncate de un copil năzuros. Păreau atât de inofensive cele două tunuri mici, de munte, dar cât trăsnet și câtă moarte putuseră să împrăștie în câteva clipe, între colinele acestea pașnice, cu păsări voioase salutând dimineața. Peste pod, un automobil negru, cu geamurile sfărâmate, zăcea pe-o

rână în șanț. Tabla își păstrase strălucirea, dar când trecură de ea văzură măruntaiele mașinii, sârmele și țevile de dedesubt, ruginite și murdare de noroi, nici n-ai fi crezut că aparțin carapacei aceleia strălucitoare, negre, bine lustruite.

Și lumea de prin satele mari și curate, cu casele construite altfel decât pe la noi – toate la stradă, cu ziduri albe și ușile ascunse undeva, îndărătul gardurilor înalte, de-ai fi zis că nimeni nu poate pătrunde nechemat înăuntru. Bătrânii și femeile, cu pâine și sare, cu mici steaguri tricolore improvizate, cu bucuria pe fețe, îmbrățișându-i, dându-le apă și fructe și binecuvântări pentru victorie. Și primăria pustie, cu geamurile larg deschise, cu hârtii împrăștiate pe jos, călcate în picioare de bocancii grăbiți ai soldaților dușmani care evacuaseră în ultima clipă arhivele, portretele oficiale, ștampilele și registrele din cancelarii…

Mergeau de dimineață până seară. Căpitanul Crivăț pierduse marea clipă istorică – primele trupe trecând frontiera, întâiul foc de armă pornit de la dușman, dar sunt destule de văzut, își spuse, tot o să fie război, nu se dau ei așa ușor. Nemții n-au avut vreme să vină dar vor veni, prizonierii interogați în drum declarau mereu același lucru: „Așteptăm întăriri”. Și au să vină, își spuse căpitanul Crivăț, au să vină întăririle, dușmanilor le trebuie benzină românească pentru mașinile lor și pentru avioanele lor, le trebuie grâu și unt și vor trimite divizii după divizii. „Așteptăm întăriri”, de-am putea ajunge înaintea lor acolo unde a hotărât Marele Cartier să ajungem, în valea Mureșului, la Reghin – ce ciudat un orășel oarecare, cu câteva făbricuțe de cherestea, o brutărie și două-trei prăvălii, devine deodată un obiectiv important, generalii îl amintesc mereu, gazetarii îl caută în enciclopedii, domnii din cafenele încearcă să-l găsească pe hartă, artileria grea îl țintește cu țevile tunurilor…

La început de septembrie, vremea se răcise deodată, diminețile în munți erau umede, roua se lipea de bocanci, pătrundea prin moletiere, un abur ușor se ridica din spinările cailor de la artilerie – și coloana mergea, mergea înainte…

După câteva zile de mers – când pe jos, când într-un camion de muniție, când cu automobilul statului major – căpitanul ajunse la Tîrgu-Secuiesc, unde divizia se stabilise pentru scurt

timp. Se prezentă la statul major, instalat într-o școală mare și sumbră ca o cazarmă. Generalul nu era acolo, plecase în inspecție undeva, pe linia întâi: se prezentă la șeful de stat major și acesta, auzind ce misiune are, se bucură:

— Ofițer de informații? Foarte bine. Avem și noi unul la divizie, băiat cumsecade, dar deocamdată nu prea știe ce are de făcut. I-ați putea da câteva indicații. Am prins un ofițer inamic azi-dimineață; arătați-i omului meu cum se cercetează un prizonier... Vă cer prea mult?

— Dimpotrivă, domnule colonel, abia aștept să acționez într-un fel oarecare. De-o săptămână nu fac decât să umblu, să ajung din urmă armata.

— Planton! Să vină sublocotenentul Ulieru la mine!

Auzind de sublocotenent, Crivăț se aștepta să vadă un tinerel spilcuit și plin de fumuri; avu în față un bărbat cărunt, aproape obez, cu uniforma cam strâmtă pentru el. După ce făcu prezentările, colonelul spuse:

— Ți-l dau ca ucenic, domnule căpitan. Învață-l ce poți să-l înveți din meseria dumitale...

Crivăț ieși în curte cu sublocotenentul tomnatic, află de la el că este profesor de istorie, cu doctoratul luat la Viena, dar că în domeniul informațiilor e la fel de priceput ca un copil de clasa-ntâi. Îi ținu o mică lecție despre culegerea informațiilor prin localnici, prizonieri, cercetași și iscoade.

— Informarea se face și pe baza observațiilor aeriene, adăugă Crivăț, dar deocamdată nu vorbim prea mult de asta. Nu avem avioane destule pentru recunoaștere, aparatele fotografice se strică mereu, ne-au promis francezii ceva, dar n-au cum să ni le trimită... Facem ce putem, vorba domnului colonel...

— Înțeleg, spuse sublocotenentul Ulieru. M-au repartizat aici fiindcă am învățat limba germană, dar pe lângă asta descopăr că mai trebuie învățate o groază de lucruri. Începând cu interogarea prizonierilor...

— Să știți că interogarea prizonierilor nu se limitează la date cantitative. Dincolo de pozițiile inamice trebuie să aflăm câte ceva din planurile generalilor dușmani, câte ceva despre starea de spirit a celor prinși, despre ceea ce gândesc ei. Să facem și puțină psihologie, dacă vreți. Sunteți, ca profesor, într-un domeniu familiar...

Ieșiră în curtea largă a școlii. La ordinul colonelului, câțiva soldați scoseseră o masă la umbra unui copac. Pe masă se afla o hartă de stat major, pe care soldații puseseră câteva pietre ca să n-o zboare vântul. Căpitanul Crivăț ceru să fie adus ofițerul capturat, un bărbat tânăr și semeț, cu ochi albaștri sfidători, cu uniformă impecabilă.

— Din ce unitate faceți parte? întrebă Crivăț.

— Comandamentul Corpului 1 rezervă, sau Grupul Morgen, cum îi spunem noi.

— Sunteți ofițer german, iar în fața noastră se află unități austro-ungare. Cum se explică aceasta?

— În Transilvania sosesc trupe germane. Formăm deocamdată comandamentele; trupele sunt pe drum. Sunt ofițer de stat major; am fost trimis să cercetez starea trupelor de pe front.

— Și care-i starea trupelor?

— Destul de proastă, deocamdată. Au avut pierderi mari și trebuie să le completăm. Cu oameni și mai ales cu artilerie.

— Artilerie? tresări căpitanul Crivăț.

— O să aveți de furcă, spuse prizonierul cu aroganță. În medie, de patru ori mai multă artilerie decât la începutul războiului. Abia acum sosește armata imperială germană, domnule căpitan.

— Ce trupe urmează să sosească?

— O divizie de honvezi se concentrează lângă Cluj. Iar aici, la aripa dreaptă, așteptăm o divizie germană. A fost o imprudență ofensiva armatei române. Ați înaintat spectaculos până aici; sper că aveți hărți bune pentru drumul de întoarcere.

— N-o să ne întoarcem, spuse înăbușit căpitanul. Indicați pe hartă poziția trupelor dumneavoastră.

— Și dacă refuz?

— O să ne convingem singuri, zâmbi Crivăț. Vom ajunge curând acolo. Priviți, domnule.

Arată cu un gest larg spre regimentul care mergea pe șosea într-o aliniere perfectă, ca la defilare. Apusul de soare așternea reflexe de bronz pe fețele aspre, prăfuite.

— Recunosc, aveți soldați buni, spuse neamțul. Dar stați prost cu tunurile. Divizii întregi, cu artilerie multă, vin din spatele nostru. Cât veți rezista?

— Poziția trupelor, repetă aspru căpitanul Crivăț.

— Veți întâlni o rezistență puternică la Miercurea Ciuc. Orașul este aparat din toate părțile. Pe dealurile din jur avem artilerie grea.

— Linii de rezervă?

— Pentru ce? Nu veți trece de Miercurea Ciuc. Dar dacă totuși treceți, la Vlăhița vă așteaptă o surpriză neplăcută.

— La Vlăhița?

— Da, acolo. Înaintea satului se ridică o creastă. Greu de trecut. Apoi satul. Veți fi nevoiți să vă luptați pentru fiecare casă. Iar românii din sat nu se așteaptă ca frații lor să le dărâme casele cu tunul, adăugă perfid ofițerul dușman.

— Războiul e război, spuse căpitanul Crivăț. Ce meserie aveți?

— Ce meserie să am? Războiul, asta mi-e meseria. Toți bărbații din familia mea au fost soldați de când ne știm. Strămoșii mei au călcat întreaga Europă; cele mai scumpe amintiri de familie sunt trofeele capturate în campanii. Pe când dumneavoastră…

— Trofeele noastre sunt florile cu care ne primesc frații noștri, spuse încet căpitanul Crivăț. Deduc că vă place istoria; poate știți de acolo câte ceva din soarta țării mele. În secolele trecute…

— În secolele trecute nu existau aeroplanele și artileria grea. Un soldat cu o pușcă veche împotriva unui soldat cu mitralieră – sperați cu adevărat într-o victorie, domnule căpitan?

Salută zâmbind și se întoarse către santinela care-l păzea. Căpitanul Crivăț roși: ostașul, un om în vârstă, desigur din milițiile concentrate pentru serviciile din spatele frontului, avea o pușcă lungă, rudimentară, din cele folosite la 1877…

— Un îngâmfat, spuse cu revoltă sublocotenentul Ulieru după plecarea prizonierului. Oare a spus adevărul?

— Sunt convins. De altfel, e ceea ce se știa la Marele Cartier chiar înainte de începutul războiului. Inamicul se va retrage succesiv pe linii tot mai bine întărite.

— Dar povestea cu artileria?

— Din păcate cam are dreptate, oftă căpitanul Crivăț. Armamentul comandat de noi în Franța are cale lungă de parcurs, nu-l putem aduce altfel decât prin Marea Nordului și prin Rusia. Săptămâni întregi, în cel mai bun caz. Pe când ei au

la îndemână căile ferate din Europa centrală.

Oftă, scoase din porthart câteva creioane colorate, se aplecă asupra hărții. Încercui cu albastru orașul Miercurea Ciuc, apoi trase o săgeată spre Vlăhița, comună mare, aflată cam la jumătatea drumului dintre Miercurea Ciuc și Odorhei.

— Cam asta a fost, spuse trist. Vezi, domnule profesor, uneori raporturile se schimbă. Prizonierul părăsește terenul triumfător, iar pe noi, învingătorii, ne-a pus pe gânduri. Învinsul e sigur pe puterea lui și te sfidează.

Se apucă să strângă harta, ajutat de profesorul-sublocotenent. Colonelul ieși din școală, se opri pe trepte, îl așteptă să se apropie:

— Ei, cum a mers?

— A fost o lecție, spuse încet sublocotenentul Ulieru. Acum încep să înțeleg ce am de făcut.

— A spus ceva interesant prizonierul?

— Poftiți harta, domnule colonel. Am însemnat acolo tot.

Colonelul aruncă o privire asupra ei. În lumina săracă a amurgului, săgețile și cercurile albastre păreau mai puțin amenințătoare.

— Mda. Bună treabă. Ne mai trebuie muniție de artilerie. O să avem de lucru, nu glumă. În general cum ți s-a părut prizonierul?

— Sigur de el. Vorbea despre o divizie de honvezi care s-a concentrat lângă Cluj. Altă divizie, prusiană, trebuie să sosească la aripa dreaptă a frontului lor. Și… artileria. Au întărit serios bateriile.

— Era de așteptat, murmură colonelul. Ei bine, domnule căpitan, cred că ești obosit. Nu te mai reții. Odihnește-te. Mâine dimineață ne punem în mișcare. Vom încerca tăria tunurilor de la Tîrgu-Secuilor…

Își luă rămas bun și intră iarăși pe ușa largă, fluturând în mână harta. Neculai, care stătuse deoparte, la umbra copacului, se apropie:

— Avem noroc de cartir bun, dom’căpitan. E la doi pași de aici. Casă mare, frumoasă, a unui negustor. Am dus bagajele acolo. Gazda face plăcinte, așa o zis.

— Bine măi, Neculai. Să mergem.

Gazda era o femeie frumoasă, cu părul negru, strâns coc,

lăsând să i se vadă urechile mici cu cercei minusculi de aur. Îl privi pe căpitan cu zâmbet reținut:

— Poftiți, domnule căpitan. Soldatul a adus tot ce trebuie, mi-a povestit că veniți de la drum lung. V-am pregătit pentru baie, iar până terminați, sunt și eu gata cu masa.

— Nu trebuia să vă osteniți atâta…

— Și dumneavoastră vă osteniți pentru noi.

După baie, îmbrăcat în hainele curate pe care Neculai le scosese cu multe ifose din lada de campanie, căpitanul se simți înviorat. Gazda îl invită în sufragerie. Casa era confortabilă, mare, de om înstărit. Sufrageria, cu tapet de inspirație vieneză, avea ferestre înalte, cu perdele grele de catifea. Masa uriașă din mijloc era pregătită ca pentru un festin: pahare de cristal, o sticlă cu un lichid transparent – palincă, bănui el – altă sticlă cu vin roșu; lumina lămpii electrice din tavan se răsfrângea în cizelura fină a paharelor de cristal.

— Dumnezeule, spuse căpitanul Crivăț. Mă primiți ca pe un rege.

— Ce ți se pare ciudat? întrebă femeia.

— De-o săptămână mănânc pe apucate, într-un cort sau la umbra unui copac, sau în preajma unui foc de tabără. Sunt soldat, doamnă, și e război.

— Da, spuse ea trist. Un război în care nu pătimesc numai soldații.

— Vă e greu aici…

Ea oftă, turnă cu grație în cele două păhărele.

— Dar Neculai? întrebă căpitanul.

— Neculai a fost mai harnic. I-am dat să mănânce și i-am pregătit de culcare: e frânt de oboseală.

Căpitanul se întoarse spre Neculai, care moțăia cu capul rezemat de soba oarbă din colțul camerei. Simțindu-i privirea, ostașul tresări și zâmbi vinovat.

— M-o ajuns, dom’ căpitan, spuse el încet.

— Du-te și te culcă, Neculai. Mâine știu că te trezești înaintea mea. Totdeauna se-ntâmplă așa, se văită căpitanul în glumă. Când deschid ochii, el e lângă mine cu gamela cu ceai. Habar n-am când face rost.

— Sicretul meu, dom’ căpitan.

— Așa, Neculai. Pune-ți pușca la îndemână și culcă-te.

Neculai salută și ieși. Femeia se duse să-i aprindă lumina și să mai rânduiască câte ceva. Căpitanul avu vreme să privească mai atent în jur: văzu pe perete un tablou mare, o fotografie în cadru oval: femeia de aici, foarte tânără însă, și un bărbat cu fruntea lată și obraji bucălați, cu guler tare, descheiat la haină ca să i se vadă lanțul gros din buzunarul vestei: un burghez. Privea arogant spre fotograf, cu capul puțin pe spate, țeapăn și plin de sine; femeia de lângă el avea privirea tristă și ușor obosită. Regăsi privirea pe fotografia din prima pagină a unui album gros pe care era scris, cu litere aurii, numele ei: Victoria. Nume simbolic, gândi căpitanul.

— I-am pregătit să doarmă în sală, spuse ea, revenind. E mai aproape de intrare. Un fel de santinelă, nu?

— Băiat bun, zise căpitanul. Mă răsfață ca pe-un copil. Nu știu ce m-aș face fără el…

Gazda aduse la masă, mișcându-se cu aceeași eleganță și sprinteneală, apoi ridică paharul:

— Pentru izbândă.

El începu să mănânce. Ea îl privea, gânditoare. Deodată începu să vorbească:

— Nu știi ce-nseamnă viața noastră aici. Românii o duc greu. Și țărani și târgoveți deopotrivă. Ne-au închis școlile. Or schimbat numele oamenilor, ca să nu-i poți deosebi de unguri. Cei mari de la Viena și Buda socot că așa i-or face pe români să-și uite obârșia… Dar ei n-o uită. Învățătorii vorbesc copiilor de Mircea, de Ștefan, de Mihai… Zadarnic îi amenință și-i asupresc… Mai am doi frați. Unul e învățător într-un sat de lângă Reghin. Când a-nceput războiul, l-or luat din casă și l-or dus tocmai la Zombor, în lagăr. L-or luat cu ce avea pe el, nici merinde de drum nu i-or îngăduit să-și pună-n straiță. Mi-o trimis scrisoare de-acolo; îs mulți români luați de la casele lor și duși cu sila în pustă. Oamenii din partea locului cred că-s tâlhari și vânzători și-i privesc rău. Jandarmii îi umilesc, îi mână la muncă, nu le dau de mâncare. Celălalt frate, cel mare, e unterofițer la honvezi. N-o vrut să meargă la război, dar din regimentul lor or mai cercat să fugă doi români și i-or prins și i-or pușcat ca pe câni. Asta-i, domnule căpitan. Asta-i ce-ndurăm noi aici și de aceea așteptam războiul ca pe-o mântuire.

— Și… părinții dumneavoastră?

— Mama o murit când m-o născut. Tata era învățător aici, în oraș. Când Ministerul școalelor l-o silit să-i învețe pe copii în limba maghiară, s-o pus împotrivă. Iar când românii au mers la împărat cu Memorandumul, o intrat și el în delegație. Eram micuță pe-atunci, dar îmi amintesc bine cu câtă grijă s-o pregătit să plece la Viena. Când s-or întors, i-or judecat ca pe tâlhari. Și împăratul nici n-o vrut să vadă Memorandumul scris cu lacrimile noastre…

— Am auzit de Memorandum. Urâtă poveste…

— Mai cu seamă când îi vezi urmările, încuviință ea. Tata o murit la Seghedin, în temniță. M-o luat o mătușă, de m-o crescut; apoi m-o dat la pension, la Viena. Când m-am întors, m-o măritat cu un negustor. În casa lui mă aflu. Casă sau temniță…

— Și… el unde-i?

— O plecat cu primarul și cu consilierii. Se tem tare că vă răzbunați. Spuneau că veți da foc la case și veți batjocori femeile.

— N-avem nimic cu femeile. Suntem soldați, ne batem cu soldații.

— Știam eu asta. De aceea nu l-am rugat prea mult să mă ia cu el; nici n-avea loc în trăsură la frate-său. Or plecat cu toții, tot neamul; făcuseră multe nedreptăți românilor, se temeau…

— N-au plecat toți primarii din satele pe unde am trecut.

— Or plecat cei care se simțeau vinovați. Multă suferință i-o fost dat neamului nostru să îndure…

Oftă, cu ochii-n farfurie. Căpitanul sorbi din pahar fără s-o privească. Încerca să-i ignore făptura tânără și frumoasă, erau lucruri mult mai însemnate pe lume decât umerii ei rotunzi, bine strânși în rochia de mătase neagră, decât decolteul ce i se arcuia, lăsând să se vadă un semicerc de piele alb-trandafirie.

Își îndreptă privirea spre dublul portret din perete. Bărbatul țeapăn și plin de sine îl privea de sus, cu capul dat puțin pe spate. Aere de stăpân, de om căruia nu-i pasă de nimic. Și totuși fugise, de teama zvonurilor, sau la porunca autorităților, sau la îndemnul rudelor cuprinse de panică – cine putea ști?

— Ce fel de om e? întrebă într-o doară.

— Un om, mai degrabă o mașină, zise ea îndârjit. Are mania ceasornicului, totul să fie gata la minut. Nu știe să zâmbească.

În casa asta n-o râs nimeni, niciodată, domnule căpitan. Mai toarnă-ți un pahar.

— Mi-e deajuns, protestă el turnând totuși. Sunteți o gazdă perfectă, doamnă. În sănătatea dumneavoastră!

Ridică paharul și-l bău cu solemnitate. Ea înclină ușor capul, roșind. De afară se auzi deodată huruit greu de motoare. Căpitanul ascultă atent; recunoscu zgomotul unor autocamioane care remorcau tunuri. Paharul de cristal, așezat lângă sticlă, zurui mărunt și muzical. Ce legătură este între paharul acesta delicat și o piesă de artilerie grea? Legătura sunt eu, un militar nimerit din întâmplare într-o casă străină, cu o femeie necunoscută și frumoasă și tristă…

Ridică brusc ochii spre ea. Îi surprinse privirea ațintită asupra lui. Ea roși iarăși – ce ușor roșea! – plecă fruntea, își făcu de lucru cu tacâmurile.

— Cred că vrei să te culci, spuse. O să dormi în camera din față. E cam răcoare acolo, în schimb e liniște.

Se ridică șovăitor. Evita s-o privească. Gânduri învălmășite i se învolburau prin minte – bărbatul cu fruntea lată și obraji bucălați, cu gulerul tare înțepenindu-i parcă gâtul, și alături această femeie delicată, cu privirea mai mult în jos, povestindu-și cu glas domol necazurile. Nu știa nici măcar cum o cheamă. O urmă în camera din față – curată, largă, mobilată simplu. Ea se aplecă să tragă cuvertura de pe pat. Ar fi vrut s-o ajute, dar i se părea un gest de prea mare intimitate; se statornicise între ei ceva rece, oficial, el reprezenta noua autoritate căreia ea putea să i se plângă, despre tatăl memorandist întemnițat de legea strâmbă, despre soțul plecat să-și scape pielea – un laș și un egoist, care-și lăsase casa de izbeliște… Nu, casa ei e pe mâini bune, își spuse, suntem aici să-i ocrotim, le aducem bunul cel mai scump, libertatea; n-ai de ce să te temi, femeie frumoasă și tristă; ne vom purta cu demnitate, niciun abuz din partea noastră, niciun gest nepotrivit, nimic nu va umbri încrederea cu care ne-ați deschis ușile, bucuria cu care ați presărat flori în calea escadroanelor noastre…

— Noapte bună, spuse ea.

— Noapte bună. Și mulțumesc pentru toate. N-am mai dormit de-o săptămână într-un pat.

Ea potrivi ștergarul subțire de sub cana de apă, mai netezi o

dată perna și ieși. Căpitanul privi lung în urma ei, oftă, rămase în mijlocul camerei cu mâinile în șolduri. Făcu un pas spre ușă, se răzgândi repede; nu, nu se poate, nu trebuie…

Privi litografia veche germană, care înfățișă o scenă de bătălie – un prinț fălos, cu tunică roșie, cu coif înalt înzorzonat, călare pe un cal alb, ridica o sabie lucie asupra unui dușman umil și îngrozit, iar pe fundal se vedea fumul tunurilor, ca niște clăbuci. Și se gândi din nou la artileria de care-i pomenise ofițerul german; de alături se auzea sforăitul lui Neculai, iar el singur, singur cu această femeie tânără și frumoasă și care-l plăcea, fără îndoială, simțise după privirile ei furișate, dar oricât l-ar fi plăcut de mult, nu era să facă ea primul pas, am fost un neghiob, se mustră, ea pe undeva pe aproape și eu stau stană de piatră și examinez litografii vechi germane…

Se trânti pe pat cu fața-n sus, stinse lampa și încercă să doarmă. Auzea glasul ei tărăgănat: „Și împăratul nici n-o vrut să vadă Memorandumul scris cu lacrimile noastre…” Apoi sprânceana neamțului, ridicată: „Abia acum sosește armata imperială germană!” Și tunurile acelea mici ca niște jucării, părăsite în șanțul drumului… Strânse ochii. O revăzu, albă și proaspătă, brațele rotunde, decolteul subliniat de negrul strălucitor al rochiei, buzele frumos desenate, păcat că zâmbea atât de rar, ce zâmbet…

Simți perna fierbinte sub tâmplă, o întoarse, furios, pe partea cealaltă; era rece, aproape umedă, ca orice pernă dintr-o cameră unde nu se locuiește de obicei; și voluptatea cearșafului curat, ușor asprit pe la cutele rămași de la călcat… Strânse pumnii. De ce n-am fost mai îndrăzneț, ce așteptam, de ce…?

Ușa scârțâi, închise ochii, nu credea, auzi un foșnet ca o adiere. Simți prezența ei alături de patul înalt și tot nu-i veni să creadă. Întinse mâna, era ea, fierbinte, încordată; nu-i spuse nimic, și ea tăcea, dreaptă, lângă patul lui, apoi deodată se strecură lângă el, timidă mai întâi, parcă temătoare, se ghemui la pieptul lui, cerând mai departe ocrotire, apoi îl învălui aprig cu brațele, și pentru o clipă totul: zâmbetul trufaș al prizonierului, mustățile portretului din perete, tunurile răsturnate ca într-o joacă pe o margine de drum, mirosul iute al cailor de artilerie, harta cu semne și săgeți colorate, prințul biruitor încremenit cu sabia-n sus – toate dispărură, lăsând loc singurei realități

palpabile, ființa aceea fremătătoare, două ființe fremătătoare, copleșite de sărutări, într-o îmbrățișare deznădăjduită. Amarnică, răzbunând tot răul lumii.

— Ce-ai să crezi despre mine? șopti ea mai apoi, cu obrazul pe umărul lui.

El se ridică un pic, îi trecu degetele prin părul despletit acum, îi atinse cu buzele urechea.

— N-o să cred nimic. Nici n-o să cred că e adevărat. O să spun c-am visat; cel mai frumos vis din viața mea…

Tunurile grele bubuiră iar. Le răspunse artileria inamică, de dincolo de oraș. Salvele scrâșniră lung prin văzduhul calm, apoi țâșniră exploziile, stâlpi negri de pământ cu miezul de foc.

— Bat mai departe ca ale noastre, spuse colonelul fără să ia binoclul de la ochi. Armament modern, asta aud la tot pasul. Ducem o luptă inegală. După entuziasmul primelor zile, începem să vedem realitatea. Ritmul ofensivei e scăzut, o parte din trupe au fost duse la Turtucaia. Va fi un război greu, domnule căpitan.

— Înțeleg, spuse Crivăț. Dacă aliații ar fi pornit la vreme ofensiva din sud…

— Pe asta s-a bizuit Marele Cartier. Am fost și eu la un consiliu, când se discutau variantele pentru intrarea în război. Ai luat cunoștință de Ipoteza Z?

— Firește. E ceea ce facem noi acum.

— Ei bine, mai erau alte câteva variante pentru intrarea în luptă. Când s-a discutat „Ipoteza Z”, cu acțiunea principală spre Transilvania, ai noștri au ridicat problema amenințării din sud. Atunci a apărut făgăduiala aliaților: n-aveți grijă, la sud de Dunăre și în Dobrogea vă ajutăm noi. Divizii, ofensive, planuri. În realitate, am rămas descoperiți în sud. Dobrogea e amenințată, pierdem pas cu pas terenul, pompăm acolo regiment după regiment, iar aliații întârzie…

Un proiectil de „grea” fâlfâi înfundat prin aer și se sparse la vreo douăzeci de metri în spatele lor. Plecară fără voie capetele; după ce pământul se liniști din tremur iar ecoul exploziei se stinse, auziră căderea schijelor și a bucăților de piatră. O fărâmă de oțel fumegând se opri chiar în fundul șanțului, la picioarele lor. Colonelul o împinse cu vârful cizmei.

— Nu vreau să mor, dar dacă-i vorba de moarte prefer să mă

lovească un glonț în timpul atacului, decât aici, în șanț, o scârbă de-asta…

— Să trăiți, dom’ colonel, un plic de la divizie!

Colonelul luă plicul. Curierul își șterse fruntea cu capela. Apoi scoase din buzunarul de sus al tunicii un creion chimic și-i dădu colonelului să semneze de primire.

— Bine, băiete. Ce-i pe la voi?

— Atacăm Miercurea Ciucului, dom’ colonel. L-am auzit pe domnul general vorbind la telefon. Lovim din trei părți deodată. Bateriile vin și ele. Mă duc să duc ordinele și la celelalte regimente. Să trăiți!

Curierul plecă în fugă, tropăind prin șanțul de comunicație. Colonelul desfăcu plicul și citi ordinul dintr-o privire iute, apoi ridică ochii:

— Ne așteaptă o luptă crâncenă. Inamicul stă bine în oraș, are tunuri multe și poziție avantajoasă. Dar planul e bun, din câte-mi dau seama. Noi venim pe la sud și grupul Ghimeș pe la nord. Vine și grupul Valea Uzului, pe centru…

Bubuitul artileriei îi asurzi pe amândoi. Abia după câteva minute izbuti colonelul să se facă iarăși auzit:

— Domnule căpitan, în buzunarul din stânga am un plic. Te rog să-l trimiți la adresa de pe el, dacă…

— Sper să-l duceți personal, zâmbi căpitanul Crivăț.

Se cutremură: cât de simplu vorbeau oamenii aceștia despre moarte! O întâmplare ca oricare alta, care poate apărea în orice clipă. Oare acest război zămislește supraoameni? se întrebă în sine pe când jos, în Miercurea Ciuc, cele dintâi proiectile românești loveau pozițiile bateriilor dușmane.

Se gândi la șuvoaiele neîntrerupte de soldați care trecuseră Oltul. Niciunul nu ezitase. Dincolo pândea dușmanul, în orice clipă o armă putea fi ațintită către pieptul fiecăruia dintre ei – dar ei mergeau cu fruntea sus, fără șovăire, mărșăluind pe drumuri aspre, de munte, kilometri după kilometri, cu spinările încovoiate de povara aceea a războiului…

Spre seară, avangarda regimentului ajunse la porțile orașului. De pe dealul din stânga, cercetașii vestiră că dușmanul se retrage, la adăpostul artileriei care continua să stăvilească drumul alor noștri.

Trupele rămaseră pe dealurile din jur. Instalară santinele și

aprinseră focuri. În oraș pâlpâiau incendiile caselor bombardate. Când și când, tunurile dușmane trimiteau către pozițiile românilor câte-o salvă prost ochită. Comandantul înțelegea că un atac de noapte ar fi fost riscant; dădu ordin ca oamenii să se odihnească pentru atacul care va fi reluat a doua zi…

Căpitanul Crivăț se trezi în bubuitul tunurilor. Dormise în cortul ofițerilor unuia dintre regimentele care urmau să dea atacul. Auzi prin peretele cortului un glas necunoscut:

— Ai noștri au luat Gheorghienii! Se îndreaptă spre Toplița.

Sări din pat, își încălță cu iuțeală cizmele, schimbă câteva glume cu tovarășii de bivuac și ieși din cort. Văzu plutonierii împărțind cartușe oamenilor, văzu sanitarii pregătindu-și tărgile și trusele de prim-ajutor. Nimănui nu-i păsa de proiectilele care vâjâiau mereu prin aerul rece; câteva căzură între corturi, iar unul răsturnă bucătăria de campanie. Plutoanele din batalionul de avangardă porniră înainte, râzând și glumind. De dincolo de oraș, începură să bată tunurile celorlalte regimente care învăluiau pozițiile inamice…

De sus, de pe deal, căpitanul Crivăț avu panorama luptei. Mai întâi, rândurile de ostași alergară spre marginea orașului, trăgând din mers; când mitralierele dușmane de pe acoperișurile clădirilor rămase încă intacte începură să tragă, ei se adăpostiră. În fața fiecăruia se vedea pământul aruncat cu lopata; își făceau măști. Pe urmă, dintr-un flanc porniră târâș aruncătorii de grenade. Către ei pârâiră iarăși mitralierele. Toată linia românilor dezlănțui focul, acoperind înaintarea grenadierilor. Câteva explozii năruiră pozițiile mitralierelor dușmane; batalioanele se năpustiră, dispărură între casele dărâmate sau arse, împușcăturile se întețiră…

Către prânz, dușmanul părăsi orașul și se retrase către Vlăhița. Crivăț păși alături de comandantul regimentului pe străzile pline de moloz. Imagini frânte, răzlețe, îi izbeau privirile. Într-o casă pe jumătate dărâmată, un subofițer inamic zăcea peste mitralieră, parcă ocrotind-o și în moarte; pe trotuarul de vizavi, trei români căzuseră alături, surprinși probabil de tirul celui din casă; mai departe, un caporal cu pieptul sfârtecat de explozie rămăsese răstignit pe țepile unui gard de fier; sanitari treceau în fugă, ducând pe lărgi răniți pansați sumar; trecu un grup de prizonieri, cu priviri obosite, escortați de un sergent

mustăcios și semeț; în urma lor, doi soldați târau mitraliere de captură.

— Au luptat ca leii românașii noștri, spuse colonelul. De-acuma, după ce ne tragem un pic răsuflarea, o luăm spre Vlăhița. Aud că se întăresc puternic acolo.

— Da. Am interogat un prizonier. Au o linie fortificată care apără comunicația spre Odorhei.

— Pas cu pas, pătrundem în inima Transilvaniei, strigă voios colonelul. Ce spui, domnule căpitan? Cu asemenea ostași poți face minuni!

2.

— Ia de-aici o țigară, nene, spuse omul adus de spate. Vei fi ostenit de când alergi pe lângă trenul ăsta.

— Datoria, domnule, spuse ceferistul luând țigara. Mulțumesc, am foc. Știți ce răspundere-i aici? Iau trenul roată cu roată. Ciocănesc, aud cum sună, e-n regulă, merg mai departe. Păi ce s-ar întâmpla dacă aș da drumul unui vagon cu defect?

— Sigur, îmi dau seama. Și de când faci meseria asta?

— De douăzeci de ani, zi de zi. Dar nu mi s-a întâmplat niciodată să las vreo…

— Foarte frumos. Cred c-ai merita o decorație pentru munca dumitale.

— Decorațiile-s pentru ăi mari, domnule. Eu… m-aș mulțumi și c-un spor de leafă. Era vorba să ne dea, dar dac-a început războiul…

— Trebuie să facem sacrificii, îl aprobă omul adus de spate. Și încotro ziceai că pleacă trenul?

— Către Tîrgu-Jiu.

— Așa departe?

— Ei! Mâine dimineață-i acolo. Garnitură specială, circulă fără oprire. Am ordin să verific șurub cu șurub.

— Interesantă meserie…

— Interesantă, încuviință ceferistul. Pe fiu-meu tot la revizia de vagoane l-am dat. Acuma-i liber. Facem cu schimbul, amândoi. Eu noaptea, el ziua. Mă duc să iscălesc foaia, nu vă supărați. Să trăiți!

— Noroc și sănătate!

Omul adus de spate plecă agale, printre liniile care se încrucișau, ieși din triaj și luă tramvaiul spre centru. Făcu socoteala tunurilor pe care le văzuse îmbarcate pe platforme și păzite strașnic de santinele: șase și șase, deci două baterii. Calibrul îl determinase ușor; erau tunuri de fabricație germană, le recunoștea dintr-o privire. O informație grasă, își spuse. De bucurie, începu să mormăie un crâmpei de cântec, și femeia care ședea lângă el se strânse, scandalizată, către geam. Coborî, se duse aproape alergând la Poșta Centrală. Ceru un formular de telegramă și-l completă cu mișcări grăbite: *„Găsit cumpărător Tîrgu-Jiu pentru două baloturi de bumbac a 120 lei. Trimite banii mâine dimineață”*.

Expedie telegrama și plecă voios pe străzile însorite. Mai avea o misiune pentru ziua de azi. Cutreieră cafenelele de pe bulevard, unde lumea își potolea setea de după arșița zilei cu un pahar de băutură rece. Trecu domol printre mese, cercetând cu privirea ca și cum ar fi căutat pe cineva anume. Dar nu găsi decât după a treia încercare, la „Princiar”. Într-un colț, un ins singur la masă, cu haine roase și privirea pierdută în gol, stătea în fața unei cești de cafea din care se prefăcea că soarbe în răstimpuri. Omul adus de spate trecu pe lângă el, se încredință că nu se înșelase; chelnerul se apropiase de consumatorul singuratic și-l întrebase răstit:

— Mai doriți ceva?

Golanul clătinase din cap cu umilință. Omul adus de spate se apropie și puse mâna pe spătarul scaunului din fața lui:

— Îmi dai voie?

— Ce iese la afacerea asta? glumi cu amărăciune golanul.

Netulburat, noul-venit se așeză și scoase țigările.

— Mai știi? Depinde ce-ți place să bei. Ce-ai zice de un coniac „Napoleon”?

— Oho! N-am băut de ani de zile.

— Băiete, strigă omul adus de spate, două coniacuri „Napoleon”!

Chelnerul se plecă de șale în semn că a-nțeles și alergă să îndeplinească comanda.

— Cam mare chiria pentru locul ăsta, observă golanul. Pot să vă fiu de folos cu ceva?

— Am nevoie de un om isteț, care să sperie o fată.

— O fată se sperie și de-un șoarece. Revine mai ieftin.

Omul adus de spate așteptă până ce chelnerul puse pe masă paharele. Golanul ciocni, adulmecă cu evlavie aroma băuturii și se uită atent la interlocutor:

— Spuneați de-o fată, patroane.

— Te duci la ea și-i zici că ești de la poliție. O mică glumă, înțelegi.

— Falsă identitate, preciză golanul. Dacă mă prinde, închisoare corecțională de la un an la…

— Lasă Codul penal, mormăi omul adus de spate. Nu te prinde nimeni. Am interes să nu te prindă.

— Dar vă costă.

— Cât?

— Treabă afurisită, miroase de la o poștă…

— Cât? se răsti celălalt.

— Cinci sutare… merge?

— Ai zece, dacă iese bine. Dacă fata începe să plângă, mai dau și-un coniac pe deasupra.

— Și ce să-i spun fetii?

— Bună ziua, domnișoară.

— Ce dorești, domnule? Cine ești dumneata?

— Agent de poliție. Pot intra?… Sunteți trecută pe lista neagră, domnișoară. Am ordin să vă scot din București în douăzeci și patru de ore.

— Dar ce-am făcut? întrebă Fräulein Grete pălind. Sunt o femeie cinstită, n-am avut niciodată de-a face cu…

— Ordin de la prefectură. Sunteți germană, nu-i așa?

— Austriacă.

— Tot aia. E război. S-a dat ordin ca străinii suspecți să părăsească Bucureștiul. Vă internează în Ialomița.

— Domnule, fie-ți milă. Sunt singură, n-am pe nimeni. Sunt o biată artistă; ce rău aș putea provoca eu…

— Vă am aici, pe listă, repetă golanul.

— Și n-ați putea să mă tăiați? V-aș fi recunoscătoare, firește…

— Încercare de mită. Noroc că sunt om cumsecade…

Fräulein Grete prinse un pic de inimă:

— Dacă ești om cumsecade, înseamnă că ne putem înțelege. Ce folos ai dacă mă expediezi mai știu eu unde? Mai bine te faci

că nu m-ai găsit și te alegi cu... A, fiindcă veni vorba, cam cât m-ar costa această favoare?

— Crezi că-i așa de simplu? Am și eu un șef, și mă-ntreabă toată ziua de lista asta. Dacă mă prinde, m-am ars. Trebuie să fiu drăguț cu el. Măcar un miar, acolo...

— Vrei să spui o mie de lei? Asta-i o avere, domnule.

— Partea lui. Plus ostenealã mea, încă pe-atâta.

— Eu credeam că poliția...

— Fă-ți bagajele, duduiță.

— Măcar păsuiește-mă câteva zile. De unde să fac rost de atâția bani? Trebuie să caut, să cer împrumut...

— Patru’ș’opt de ore în cap. Termen maxim, cum spune șeful.

Fräulein Grete izbucni în lacrimi. Ca orice artistă, știa să plângă ușor. Ochii golanului străluciră de bucurie.

— Nu mai plânge că se rezolvă, o liniști el. Uite, partea mea o las la cinci sute. Să nu zici că-s inimă de piatră. Da ce-i al șefului e pus de-o parte. Poimâine trec pe-aici cu trăsura. Să fii pregătită.

— Cum pregătită?

— Un geamantan sau... un plic. Bună ziua!

— Bonsoar, Fräulein Grete!

— Ieși afară!

— Dar dă-mi voie, nici nu știi cine sunt...

Abia acum actrița ridică privirea. Avea în față un om înalt, adus de spate, cu păr cenușiu și ochi neprietenoși. Nu-l mai văzuse niciodată; n-avea înfățișarea tinerilor care roiau în jurul ei în holul teatrului, și nici a vârstnicilor cu dare de mână care se înghesuiau s-o felicite după spectacole, în cabină.

— Nu-mi pasă cine ești. Acum trei luni, un deputat și un director de banca erau să se bată-n duel ca să mă invite la cină; acuma dau năvală aici toți nespălații...

— Ascultă, Fräulein Grete...

— Pleacă, sau îți azvârl cu sticla-n cap.

— Stai prost cu banii, dacă ai ajuns să bei rachiu, spuse necunoscutul netulburat.

Ea îl lăsă în pace, uimită de atâta îndrăzneală. De când spectacolele teatrului se suspendaseră iar mulți dintre cei care-i dădeau târcoale plecaseră pe front, se simțea decăzută și

inutilă. Încetase să-și mai cârlionțeze pletele aurii care înnebuniseră jumătate din populația masculină a Bucureștiului; fuma mult, nu ieșea din casă, se mulțumea cu zvonurile pe care portăreasa le aducea odată cu ziarele. Urmărea cu îngrijorare crescândă comunicatele triumfătoare; războiul îi adusese, după părerea ei, prăbușirea unei cariere care se anunța promițătoare. Vechii prieteni n-o mai frecventau, de teamă să nu fie socotiți filogermani; iar alții noi n-avea cum să-și facă, de vreme ce cortina rămânea coborâtă peste scena mică a cochetului teatru de varietăți... Iar acum, povestea asta cu poliția...

— Cum te descurci? întrebă necunoscutul așezându-se cu nonșalanță.

— Nu se vede? Sunt în *relâche*, domnule.

— Pot fuma?

— Mă rog... Ah, țigări egiptene!

El îi oferi o țigară și-i spuse povățuitor:

— Ține-ți firea, micuțo. Alții au pierdut mai mult decât lefșoara de artistă.

— Ascultă, domnule... încercă ea să fie categorică.

— Domol, draga mea. Nu te aprinde. Am venit să discutam afaceri. În primul rând, un prieten îți trimite, prin mine, o mică atenție...

Ochii artistei străluciră la vederea portvizitului, dar ea căută să-și apere demnitatea cu un ultim efort:

— Ce prieten? N-am niciun prieten.

— Ai auzit de un oarecare Herr Iulius?

— Vorbești de fantome. Cunosc pe cineva cu numele acesta, dar acum se află la cel puțin două mii de kilometri.

— Ce importă distanța? Herr Iulius nu te-a uitat și îți face, cum ți-am spus, un mic cadou. Uite banii, numără-i și semnează.

— Au venit tocmai la timp, murmură ea. Eram în mare nevoie...

Numără banii cam cu teamă. Era o sumă prea importantă ca să fie vorba de un simplu gest prietenesc. Își turnă o înghițitură de rachiu, făcu un semn de invitație spre ciudatul musafir care clatină negativ din cap.

— Nu beau înainte de masă.

— Și... ce mi se cere în schimbul acestor bani?

— O nimica toată, zâmbi omul adus de spate. Cheia de la

podul casei, nimic altceva.

Făcu ochii mari.

— Cheia de la…? Ce naiba vrei să faci cu ea?

— Dacă știi și află lumea că știi, poți fi arestată în doi timpi și trei mișcări. Dacă nu știi, spui că ți s-a furat și poliția te lasă-n pace.

— Vreau să știu, hotărî ea.

— Ei, bine, trebuie să facem semne aviatorilor noștri, când vin noaptea să bombardeze.

— Să-mi bombardeze casa?

— Nu fi prostuță! Cum au să bombardeze casa de unde primesc ajutor? Asta-i pentru orientare. Aviatorii au hărți precise, ei țintesc anumite clădiri mai însemnate decât această căsuță frumoasă. Dar noaptea le e greu să ghicească unde-i Mitropolia, sau Palatul regal, sau Ministerul de Externe. Dă-le o mână de ajutor; faci un gest patriotic și – arătă cu bărbia spre teancul de bani – bine plătit.

— Perfect, spuse ea după o clipă de gândire. Te-am ascultat destul, domnule polițist. Mi-a plăcut basmul dumitale cu un oarecare Herr Iulius. Mă crezi o idioată? Ia-ți banii și caută ușa! Altfel țip după ajutor. Mai există oameni care să sară în apărarea unei biete fete…

— Ascultă, biată fată… încercă el s-o potolească.

— Nimic. Ieși sau țip?

— Ești nebună, spuse omul scoțând repede un pașaport din buzunar. Poftim, citește. Polițiștii nu umblă cu așa ceva.

— Un pașaport? se miră Fräulein Grete.

— Văd că te pricepi. E autentic. Și-acuma spune, îmi dai cheia de la podul ăla nenorocit?

3.

— Săpași, Merine?

— Săpai.

— Dă să-i mai dau și eu.

— Lasă, că nu ostenii. Parcă-am fi gropari, nu soldați.

— Te puseși pe cârtit, vere?

Merin scuipă în palme cu năduf și ridică iar târnăcopul. Dădea zdravăn în stâncă. Din stâncă se desprindeau așchii lungi.

Negreanu, mărunt și slăbănog, se învârti pe lângă el privindu-l cam de jos în sus.

— La Valea cu Apă o fi nuntă de-acu.

— Ai?

— Zic că o fi nuntă la mine-n sat. Astăzi soră-mea îl însoară pe ăl mare.

— Crezi că le mai arde de nuntă?

— De ce să nu le ardă? Viața-i viață, vere. Nepotu-meu, ginerică, nu, că să meargă și el răcute. E'nalt cât mine, da mai voinic. Bun pentru artilerii. Vroia război și gata. Da' l-a ținut alde mă-sa din scurt. E și mai mic de ani. Ăilalți veniră toți. În cap cu dom'vățător.

— De ce-i spui dom'vățător? Uitași că e sublocotenent?

— Păi nu fuse el învățător? Toată lumea de la noi, din Valea cu Apă, așa-i zice: dom'vățător.

— Da, da acu-i sublocotenent.

— Așa-i face pe rezerviști. Sublocotenenți. Până s-or deprinde cu războiul.

— Și-al nostru nu se deprinse, ai? Cine merse-n față când o luarăm pe Jiu în sus? Află de la mine că... Se întrerupse, își îndreptă la iuțeală capela și bătu călcâiele: Să trăiți, dom' sublocotenent!

— Noroc, voinicilor, spuse sublocotenentul Victor Popescu. Ce-i mă, Negrene, obosiși?

— Nu mă lasă Merin, dom'vățător. Și târnăcopul meu se rupse.

— Bucuria ta, râse sublocotenentul.

— Ce bucurie, că de-om merge așa, ne-apucă seara fără groapă. Și austriecii au tunuri, nu glumă. Tunuri d-astea de pot bate peste munte. Nouă de ce nu ne dădură, dom'vățător?

Victor Popescu era tânăr, bine făcut; judecând după uniforma impecabilă și glasul puternic, ai fi zis că e ofițer de carieră.

— N-avură de unde, spuse el încruntat. Tunuri de munte nu s-au pomenit la noi. De-am fi cumpărat cât eram pe pace cu ei, se supărau austriecii, că ce gând avem cu ele. Așa că mai răbdați și voi, până ne vin de la francezi. Au tunuri mai bune decât nemții.

— Teamă mi-e că ne-or da peste cap, spuse Merin, ștergându-și fruntea cu mâneca. Juma' de pluton se duse în aste zece zile.

— Așa e la război, oftă sublocotenentul. Dar ia gândiți-vă băieți, cum ar fi s-ajungă neamțul stăpân pe satele și văile noastre.

— Mai bine murim în gropile-astea, decât să-l lăsăm, zise Merin și începu să sape iarăși, mai îndârjit.

Sublocotenentul plecă mai departe, dincolo de luminiș, unde se auzeau alte lovituri de târnăcop și de lopată. Merin săpa fără-ncetare, icnind la fiecare lovitură. Negreanu se apropie iarăși de el:

— Gata, Merine. Lasă-mă să-l adâncesc eu.

Merin îi dădu, în sfârșit, târnăcopul și începu să-și șteargă sudoarea de pe față și de pe gâtul gros, ars de soare.

— Rămăsei cu negreală pe față de la Pietroșani, râse el. Ăia cred că fac baie toată ziua bună ziua. Văzuși acoperișurile caselor. Țiglele-s negre de-atâta cărbune.

— Și te mai miri că se țin nemții așa de tari în partea asta, spuse Negreanu. Păi ce se fac ei fără cărbunele de-aici? Din pământul nostru?

— Stai încet, că încă nu-i al nostru.

— Ba-i al nostru. De pe vremea dacilor și romanilor, așa ne-a spus la școală și așa e. A fost al nostru și-o să fie al nostru.

— Cu toată artileria lor?

— Și cu mama artileriei lor.

Pământul vibră deodată în adânc. Ostașii ridicară capetele neliniștiți. În clipa următoare, pe deasupra lor șuierară câteva proiectile. Apoi veni bubuitul salvei și, imediat, trosniră aspru, ici și colo, în pădurea liniștită, exploziile.

— Adăpostit! veni comanda prelungă de undeva, reluată de zeci de glasuri.

Într-o clipă, ostașii se mistuiră în adăposturile proaspăt săpate. Următoarea salvă râcâi la întâmplare pământul negru de pe stânci, prăvălind câțiva copaci. Pe urmă, proiectilele începură să cadă cu nemiluita, zguduind împrejurimile.

— Știa dom'văță tor de ce ne-a spus să trecem peste creastă, strigă Negreanu. Dacă rămâneam acolo, ne făceau chisăliță cu artileria.

— Nici aici n-o să fie mai ușor, răspunse Merin cu ochii la trâmbele de pământ ce izbucneau tot mai aproape. Măcar nu apucarăm să-i punem acoperișul…

O flacără orbitor sclipi la câțiva pași de groapa lor. Cei doi își feriră capetele, în jurul lor ploua cu bulgări de pământ.

— Vezi? îți mai cădeau și lemnele-n cap.

— Dar te fereau de schije, spuse Negreanu parcă mustrător.

Artileria dușmană scurtase tirul. Întreaga pădure fremăta sub ploaia de foc trăsnitor. Un brad uscat începu să ardă; un proiectil îl doborî și pământul azvârlit de explozie înăbuși repede flacăra. În jurul lui se răspândi un fum alb, mirosind a rășină. Tranșeele săpate cu atâta trudă se năruiau; ghemuiți în șanțuri, ostașii abia pridideau să arunce înapoi bulgării căzuți înăuntru și să se ferească de pietrele care zburau încoace și încolo. Apoi tirul artileriei încetă brusc; se lăsă o tăcere ciudată, nefirească după vuietul și bubuitul de mai-nainte. O tăcere rău prevestitoare. Mirați, oamenii începură să-și ridice capul pe marginea șanțurilor rupte de explozii. Văzură șirurile lungi de uniforme cenușii arătându-se pe valea Streiului.

— Pentru luptăăă…! se auzi ordinul venit de undeva, din susul dealului, și repetat de comandanții de plutoane.

Negreanu puse baioneta la armă și-și trase în față cartușierele prinse de centură. Apoi sprijini pușca de buza gropii făcându-și loc cu coatele în pământul reavăn. Privi în dreapta și-n stânga lui. Zeci de ostași făcuseră aceeași mișcare în aceeași clipă. Oțelul țevilor strălucea scurt în lumina dulce a soarelui de septembrie.

— O să tragem ca la nuntă, vere, spuse Merin din stânga lui. Sunt mulți al dracului.

Silueta spătoasă a sublocotenentului se arătă în șanțul de comunicație:

— Băieți, fiți atenți. Compania noastră o să facă o ambuscadă, rămânem noi, cu plutonul, să-i ținem pe loc și să tragem cât om putea de mult. Între timp, compania se retrage. La fluierul meu, trecem cu toții la linia de rezervă. Dușmanul o să creadă că ne-a bătut și o sa fugă spre noi. Atunci îl luăm din flancuri și din față… S-a-nțeles?

— Da, strigară ostașii.

— Acuma, pregătiți-vă. Asupra dușmanului, foc!

Puștile începură să pârâie aprig. Din dreapta, mitraliera companiei trase câteva rafale scurte.

— Ăia fac economie, strigă Negreanu azvârlind încărcătorul

gol. Dă-i tare, Merine!

— Dau, vere!

Armele pocneau pe întrecute. Deodată, peste poziție răsună un fluierat ascuțit, haiducesc. Ostașii plutonului săriră din șanțuri și o luară la fugă înapoi. Din urmă, se auzeau tropăiturile și strigătele întârâtate ale dușmanilor. Negreanu și Merin, cu arma în cumpănire, alergau din răsputeri prin pădurea arată de explozii.

— Șchioapeți, Merine?

— Mă loviră, spuse Merin întretăiat. Da nu prea rău. Avusei noroc.

Negreanu îl sprijini de braț și continuară să alerge. Curând, văzură sclipind armele din adăposturile liniei a doua. Săriră amândoi în groapă și se-ntoarseră cu fața la dușman. Negreanu se aplecă să-i vadă piciorul, dar Merin se feri supărat:

— Lasă, vere, că nu-i vreme de asta. Pune mâna pe armă și trage!

Era palid și pe fața osoasă i se prelungeau picături de sudoare.

— Foc! răsună comanda prelungă, peste deal.

Izbucniră împușcături din toate părțile. Rândurile dușmane se culcară îndată la pământ; în urma lor, câțiva ostași trăgeau după ei două tunuri de calibru mic; se culcară și ei, lăsând tunurile să mai alerge-n voie câțiva metri.

— Mă vere, da-i încolțirăm! se minună Merin. Ei în vale, noi în deal; i-am putea răpune doar cu bolovani. A știut ce face, dom'vățător al tău!

— Păi ce crezuși? se umflă în pene Negreanu. Uite-i, cât îs de cuminți. Nici nu cutează să ridice capul!

Într-adevăr, focurile îi țineau pe dușmani cu capul la pământ. Vreo doi, mai îndrăzneți, încercară să facă un salt; se ridicară, fugiră cu spinarea îndoită, căutând un adăpost sub brazi; pocniră zeci de arme și-i doborâră din fugă, ca pe iepuri. Apoi se auzi glasul răgușit al comandantului inamic. Un glas îi răspunse din partea celor cu tunurile. Și în cele din urmă, din mijlocul uniformelor cenușii pitite printre tufe se ridică o pușcă, purtând în vârful baionetei o batistă albă...

— Uiu! Se predau, dom'sub'lent, chiui Merin.

— Încetați tragerea! porunci sublocotenentul. Nu mai trage

nimeni!

Focurile încetară toate deodată.

— Ridicați-vă și aruncați armele! porunci un glas gros, de sus, de pe deal, către infanteriștii dușmani culcați în bătaia puștilor.

Unul câte unul, atacatorii de mai-nainte săreau în picioare, aruncau arma departe, în fața lor, și rămâneau nemișcați, cu brațele atârnând de-a lungul trupului…

— Grupa-ntâi, adună armele; grupa a doua, ochii pe prizonieri. Încolonați-i și duceți-i către ambulanță. Să-și ia și răniții, dacă au. Restul plutoanelor, înainte pe vechile poziții!

— Cu tunurile ce facem? întrebă un ostaș.

— Le trecem în subzistență la noi, râse altul.

— Dar nu le știm rostul.

— Ne-om descurca, strigă majorul voios. Hai, flăcăi!

Escortați de ostași cu arma-n cumpănire, prizonierii porniră spre ambulanță. Mergeau cu pas târșâit, cu ochii-n jos, goi de gânduri. Pentru ei, războiul se terminase. În schimb, gorjenii care porneau iarăși, în cap cu ofițerii lor, spre vechile poziții, aveau în ochi lacrimi de bucurie.

— Hai, băieți, la locul nostru, spuse sublocotenentul. Doar n-am săpat degeaba o zi-ntreagă. Merine, ce făcuși?

— Mă păli un glonț, da’nu cine știe ce.

— Vezi de el, Negrene. Ceilalți, după mine!

Plutonul porni în fugă înainte. Negreanu desfăcu un pansament și legă la iuțeală rana de-a dreptul peste pantalon. Un sanitar se repezi spre ei, prin șanțul uscat, bine bătătorit:

— Ce-i cu el? Nu-l duci la ambulanță?

— La ambulanță, pentr-o zgârietură? îl luă în râs Merin. Când mă durea burta, mai alaltăieri, nu vruseși să-mi dai un hap, ceva…

— N-am încredere în hapuri, spuse sanitarul. La dor de burtă, ăl mai bun hap e un deț de drojdie. Și dacă n-avusei drojdie, ce era să te amărăsc cu prafuri și specialități?

— Du-le colo, pe creastă. Auzii țipând vreo trei. Loviți de ghiulea, pesemne. Noi ne descurcăm și singuri.

— Treaba voastră, ridică din umeri sanitarul. Dar să nu se-ntâmple vreo infecție, vreo cangrenă ceva…

Na mai avea cui vorbi. Cei doi o zbughiseră să-și ajungă din urmă plutonul care alerga printre copaci. Deodată, pe șosea se

arătă un automobil blindat, care-și roti turela cu mitraliera și începu să tragă. Rândul de ostași se trânti la pământ. Gloanțele piuiau pe deasupra lor, tot mai aproape, căutându-i parcă.

— Ce fuse asta? întrebă Negreanu îngrijorat.

— Nu că ce fuse, dar ce-o să fie, îi întoarse vorba Merin. Știi ce, vere? Îmi veni un gând, așa, s-o fac să tacă.

Celălalt râse încordat, frământând între degete un bulgăre de pământ.

— Ești nebun! Cu flinta ta, împotriva unei lighioane ca asta? Nu știi ce blindaj are, mă vere!

— Nu știu, dar are un cusur dihania. Merge cu benzină. Și dacă dă sfântul s-o ating unde știu eu, s-a zis cu ea. Târăște-te cum poți la dom'majur și cere-i două grenade. M-aș duce eu, dar tu ești mai sprinten. Și ai grijă cum umbli cu ele. Una d-astea te trece cât ai clipi în lumea drepților…

Negreanu dădu din cap că a-nțeles și se furișă, prin ploaia de gloanțe, către major. Majorul își găsise adăpost lângă o piatră mare și trăgea de zor în mașina blindată.

— Culcat! țipă când îl văzu pe Negreanu. Ce ciorilor, leat, ți s-a urât cu zilele?

— Zice Merin să-i dați două grenade. Vrea să-i vină de hac lighioanei ăleia.

— Cu grenada? Ce, e zălud? Păi cum o să le-arunce pân-acolo?

— Nu știu. Așa zise, că are el un gând. A fost ajutor la moară, s-o fi pricepând,

— Păi asta-i moară, mă, găgăuță? Spune-i să se astâmpere. Nu-i dau nicio grenadă.

— Eu zic să-i dați, dom'majur. Știți ce-a făcut în noaptea aia, când trecurăm granița. De nu era el, să-i ia din spate pe grănicerii dușmani…

Majorul se întoarse brusc, se lovi cu cotul, înjură pe-nfundate și se aplecă spre sacul cu grenade pus la adăpost îndărătul pietrei. Luă două grenade, ținându-le departe de trup, și spuse cu năduf:

— Măi leat, în armata asta nu umblă cu grenade care cum se trezește Avem oameni speciali, înțelegi? Îți dau de hatârul lui, că-l știu isteț. Da-i păgubesc pe grenadieri.

Negreanu înșfăcă grenadele:

— Să trăiți!

— Nu mai trăiesc eu, dacă mergi ca la nuntă. Pitește-le, zevzecule, cum te-am învățat. Altfel te iau nemții la ochi și te nimeresc tocmai în grenadă, de ne face pe toți chisăliță!

Soldatul plecă. Părea și mai mic așa cum alerga, aplecat, printre gloanțele mitralierei care păreau că-l caută pe el anume și spulberau pământul când în față, când în urma lui. Ajunse la pluton. Merin tocmai îl trăgea pe un ostaș, rănit în șold, încercând să-l adăpostească. Un glonț lovi lopata cu coadă scurtă, înfiptă drept scut la căpătâiul lui.

— VenișI, mă? Credeam că te nimeriră.

— De data asta nu. Dar trecui printr-o spaimă… Nu mă pricep să umblu cu drăciile astea.

— Dacă mai stăteai mult, nu mai găseai pe nimeni aici. Toacă al dracului ăia cu mașina lor. Loviră vreo cinci numai de la noi din companie. Ajută-mă, ce stai? Pune grenadele jos și culcă-l pe bietul Ion. Nu-l cunoști? E de pe la voi, din deal.

Termină de bandajat rănitul, se aplecă să-i vorbească domol:

— Nu-i nimic, Ioane, te-nvârtiși de concediu, asta-i. De-ar fi nimerit două degete la stânga, era mai prost.

Ion gemu, încercă să ridice capul. Merin îl domoli, îi dădu o înghițitură de apă din bidon, apoi luă grenadele, le cercetă cu o privire iute și spuse tare:

— Trageți acuma, fraților, cu tot ce puteți, ca să-i ținem cu capu-n pământ. Poate nu mă iau în seamă… Adăugă coborând glasul: Măi, de mi se-ntâmplă ceva, aveți grijă de copilașii mei…

Se depărtă iute, mergând mai întâi prin șanț. După o clipă îl văzură târându-se pe mal în sus, printre brazii ciuntiți de proiectile. Dar și dușmanii îl văzuseră. Mașina își îndreptă mitraliera spre el și un snop de gloanțe șfichiui stânca de-a curmezișul.

— Nu-l nimeriră! strigă careva. Măi, Negrene, tu ești ochitor de soi, ia vezi, nu poți s-o atingi c-un glonț drept în țavă?

— Oi încerca, spuse Negreanu și puse arma la ochi. Dom’văță tor, vedeți-o prin binoclu!

Trase câteva cartușe la rând. Una dintre lovituri făcu să scapere blindajul chiar deasupra mitralierei.

— Dă-i tot așa, că pân-la iarnă e vreme! râse sublocotenentul. Tot în Merin, sireacul, e nădejdea…

Își îndreptară iarăși privirile în sus. Merin ajunsese, tupilându-se printre stânci, pe după tufe, în vârful povârnișului. Mitraliera avea sector de tragere limitat, nu putea bate atât de sus. Doar trăgătorii dușmani de pe jos ar fi putut să-l nimerească, dar ei erau departe, în urma mașinii.

Îl văzură ridicându-se deodată. Arcuind brațul prin aer. Lăsând să zboare către mașina dușmană ceva negru, care se rotea prin aer ca un retevei. În clipa următoare, un copac de foc răsări lângă automobilul blindat. Când fumul se risipi, văzură că mașina se lăsase pe-o parte. Izbucniră strigăte de bucurie. Un capac rotund se ridică deasupra dihaniei lovite și câțiva dușmani săriră afară, urmăriți de gloanțele și chiotele alor noștri. Echipajul mașinii blindate fugea mâncând pământul. Fugeau și trăgătorii care se adăpostiseră în spatele mașinii.

— După ei, măăă! strigă sublocotenentul Popescu și începu să alerge.

Întreaga linie, ca un singur om, zvâcni înainte strigând și chiuind. Trecură de mașina blindată și-i alungară pe dușmani până departe, peste creastă, către apa Streiului. De sus, de pe coasta vecină, bubuiră tunurile.

— Adăpostit! strigă sublocotenentul. Ne oprim aici, băieți. I-am fugărit destul. Tot omul să-și sape mască iute. Avem vreun rănit?

— Îs teferi toți, răspunseră mai multe glasuri.

4.

Turtucaia 5.IX.1916 ora 10.45

NOTĂ TELEFONICĂ

În momentul de față fierbere mare. Se produc atacuri viguroase pe frontul de sud și de est. Artileria cu tragere repede și de mare calibru a scos din serviciu o parte din piesele noastre grele.

Inamicul dispune de baloane captive și aeroplane. N-avem niciun mijloc pentru descoperirea bateriilor inamice (...)

General TEODORESCU

Generalul Averescu tresări:

— Căpitanul Cezărescu?

— Da. A spus să vă prezentați la ora patru la Marele Cartier General de la Periș.

Generalul încuviință din cap. Era flămând și obosit; toată dimineața umblase să organizeze mutarea comandamentului Armatei a doua la Bușteni. Generalul era un om metodic și aspru. Îl nemulțumeau oamenii care se mișcau încet. Îl scoteau din sărite ordinele și comunicatele aproximative. Avea o părere proastă despre strategia Marelui Cartier.

— Dați de mâncare șoferului, spuse.

— Dar dumneavoastră, domnule general? întrebă maiorul Ressel, șeful său de cabinet.

— Eu nu conduc automobilul, spuse scurt.

— În schimb, conduceți o armată.

— O armată care-mi fuge printre degete. În fiecare zi mi se ia câte-o divizie. Ca să acopere greșelile altora.

Glasul îi răsuna tăios. Maiorul făcu semn ordonanței rămase în ușă. Soldatul dispăru și reveni după o clipă cu tava cu mâncare.

— M-a așteptat cu prânzul la ușă? se miră generalul.

— Poate la Marele Cartier ajungeți după dejun, spuse maiorul dezvinovățindu-se parcă.

— Cine-mi ești, maior Ressel! Dumneata ai mâncat?

— Am vreme, domnule general.

— Ia loc, te rog. Ioane, încă un tacâm!

Soldatul dispăru și reveni după o clipă cu altă tavă.

— Complotiștilor, mormăi generalul îmbunat de-a binelea.

Începură să mănânce în tăcere. Generalului îi plăceau dejunuri mai degrabă spartane decât copioase; era atât de preocupat de problemele strategiei, încât uneori uita să mai ducă mâncarea la gură. În vreme ce ordonanța strângea masa, el bău o înghițitură de vin mult diluat și-și îndreptă privirea spre maior:

— Ce părere ai despre strategii noștri? Dau comunicat că au luat Sibiul, pe urmă anunță că artileria inamică de la Schelenberg luptă cu ai noștri. Dar Schelenberg e dincolo de Sibiu, după câte știu eu. Am luat Sibiul sau nu l-am luat?

— Cezărescu spunea că l-am luat.

— Cezărescu spune multe. Alarmă peste tot. A intrat groaza în comandamentul suprem. Și mereu îmi cer divizii din armata mea. Dacă asta se cheamă război de ofensivă…

Soldatul intră iarăși neauzit ca o pisică.

— A venit șoferul?

— Da, să trăiți!

— Păi să mergem, dragă Ressel. Să vedem ce mai spune Marele Cartier General...

Pe drum, după obiceiul lui, generalul comentă întâmplările zilei:

— I-ai văzut pe eroii de la transport? Când am vorbit de mutarea cartierului armatei la Ploiești, spuneau să rămânem cât mai mult într-un loc. După ce-a venit dirijabilul și-a bombardat, sunt de părere să ne strămutăm cât mai repede. Pentru câteva bombe de dirijabil, care au zgâriat pereții gării!

— În schimb la Brașov a fost o victorie...

— I-am luat prin surprindere, râse scurt generalul. N-au avut vreme să-și ducă cu ei nici măcar zahărul și făina. Iar la fabrica de muniții, mii de proiectile. O adevărată captură, de ce să nu fim drepți! Asta, ca să ne-ndulcească doctoria de la Turtucaia. Nu pricep în ruptul capului ce-a fost acolo. Prostie curată, în orice caz. Trupe neinstruite, comandanți slabi, artilerie puțină.

— Ne-am bizuit pe făgăduielile aliaților.

— Aliații au problemele lor. Crezi ca dacă putea Sarail nu pornea ofensiva în sud? Altfel trebuia conceput războiul ăsta, dragă Ressel!

Își rezemă capul de spătarul canapelei și nu mai scoase o vorbă până la Periș.

Căpitanul Cezărescu, aghiotantul regal, îi ieși în întâmpinare:

— Maiestatea sa vă așteaptă.

— E patru fără un minut, spuse generalul. Cu cine este?

— Cu domnul general Iliescu.

Generalul își netezi tunica cu dosul palmei, își mângâie bărbuța și păși hotărât pe treptele clădirii albe în care se instalase Marele Cartier General. Santinela de la ușă îi dădu onorul. Averescu răspunse la salut, inspectându-l cu un ochi rapid și sigur.

— Noroc, băiete, spuse.

Intră în cabinetul comandantului de căpetenie. Regele, în ținută de campanie, cu cizme, stătea în picioare lângă masa mare din mijlocul încăperii și privea harta uriașă, brăzdată de semne în diferite culori.

— Să trăiți, maiestate.

— Bun venit, domnule general. V-am chemat pentru situațiunea din Dobrogea. O catastrofă neașteptată. Am pierdut o mulțime de ofițeri buni, artilerie și soldați. Dar Mackensen nu s-a mulțumit cu atât. După ultimele informații am pierdut și Silistra. La Bazargic, în plina luptă, când șansele erau de partea noastră, comandantul Armatei a treia a ordonat retragerea. Acesta a fost efectul Turtucaiei.

— Și al nehotărârii, murmură generalul Averescu. Generalul Aslan trebuia să procedeze mai energic.

— Este și părerea noastră, spuse Ferdinand și adăugă privindu-l pe generalul Iliescu: Nu-i așa?

— Așa este, sire. Dar nu considerăm partida pierdută în Dobrogea.

— Nici nu e cazul, spuse Averescu.

Regele zâmbi la acest cuvânt încurajator. Avea încredere – ca și întreaga opinie publica de altfel – în capacitatea militară a bătrânului general.

— Mă întreb, urmă regele, dacă Mackensen nu are de gând să atace București.

— Puțin probabil, replică Averescu. Sire, câtă vreme mai avem trupe în Dobrogea în stare de luptă, ar fi o mare greșeală din partea lui.

— Totuși bucureștenii sunt foarte alarmați. Frontul e la un pas de ei – arată cu dosul mâinii ceea ce putea fi direcția Oltenița-București. Oamenii sunt îngrijorați. Trebuia sa luăm o hotărâre... Pe scurt, voi face o nona regrupare a Armatei a treia și vă încredințez comanda ei.

Generalul tresări la această veste, apoi se înclină și spuse rar:

— Vă mulțumesc pentru încredere, sire

Expresia de pe chip nu lăsa să se vadă că e prea încântat. Avea multe întrebări de pus, dar, ca un soldat bătrân, hotărî să le pună doar în gând. Se mulțumi să discute câteva elemente ale regrupării Armatei, stabiliră pe hartă problemele esențiale și întrevederea se sfârși destul de glacial.

Generalul plecă foarte contrariat de la Marele Cartier.

— La București, spuse el scurt șoferului.

— Dormim acasă? se bucură maiorul.

— Da de unde! Avem treabă, draga Ressel. Poate nu știi că

stai de vorbă cu comandantul Armatei a treia!

Maiorul scoase o exclamație de uimire. Generalul urmă:

— O armată de strânsură, cum se zicea pe timpuri. Știi care-a fost greșeala noastră, dragă Ressel? Am plecat cu ideea luptei pe două fronturi, fără să avem puteri destule. Trebuia să păstrăm frontul de nord în apărare pe munți. Acolo dușmanul n-are forțe importante, iar punctele vulnerabile erau puține. În schimb, ofensivă în sud, unde distanța dintre Capitală și frontieră este mică, inamicul e puternic, nu ne putem apăra cu forțe inferioare, iar terenul nu permite disputa „pas cu pas”.

— Poate că strategic aveți dreptate, dar ca idee politică, iertați-mă, domnule general…

— Dă-i drumul, Ressel.

— Politic ar fi însemnat să stăm cu arma la picior la porțile Ardealului, unde frații noștri așteptau eliberarea, și în schimb să luptăm pe teritoriu străin… Cu ce sentiment ar fi plecat soldații…

— Sentiment! spuse cu asprime Averescu. Uite unde ne-a dus sentimentalismul!

Cum sosiră la București, la comandamentul Armatei, generalul se interesă de situația și dislocarea diviziilor. I se dădură lămuriri complete.

— Ce nenorocire! spuse generalul la sfârșit. Aproape un corp de armată nimicit la Turtucaia, pentru a apăra un cap de pod fără pod. De ce?

— Așa s-a dat ordin.

— De ce s-a dat ordin? murmură generalul. Cine va răspunde pentru pierderea zadarnică a atâtor vieți? Vreau să văd telegramele, notele telefonice, tot ce se poate ști despre Turtucaia.

A doua zi de dimineață, generalul își reluă strădania tristă și inutilă: voia să afle cauzele dezastrului de la Turtucaia. Stătu de vorbă cu generalul Teodorescu, comandantul cetății pierdute. Acesta dădu vina pe trecut: divizia pe care o comanda era formată din unități improvizate, slab instruite, fără dotare corespunzătoare.

— Artileria grea? întrebă Averescu.

— Optsprezece tunuri nu puteau trage fiindcă n-aveau

muniții. Am trimis proiectilele la Arsenal pentru calibrare și nu s-au mai întors.

— Celelalte tunuri?

— Circa o sută de lovituri de fiecare. Restul urma să primim de la București. Spuneau că au trimis. Poate că au trimis. Dar la mine n-au ajuns.

— Ai primit trupe din rezerva generală. Ce-ai făcut cu ele?

— De cum soseau, le aruncam în luptă.

— Greșit, spuse generalul. În loc să le aduni pentru un atac simultan, le-ai consumat pe rând. Și la atacul general?

Teodorescu oftă adânc.

— Nu pot descrie… Inferioritate numerică, domnule general. O companie era atacată de un regiment, după ce fusese bătută cu artileria grea. Ofițerii cădeau pe rând; în fața centrelor de rezistență, zăceau mormane de dușmani morți și răniți; companiile înconjurate au luptat până la ultimul om…

— Deci nu oamenii sunt de vină?

— Nu. S-au bătut vitejește. Dar am avut câțiva comandanți slabi, care au intrat în panică și au ordonat retragerea înainte de vreme; porneau contraatacuri fără legături și fără obiectiv precis… Trupele venite în ajutor plecau direct la atac, mergeau orbește, intrau în foc fără să știe unde merg… Jertfe măreațe dar inutile.

— Cum ai scăpat de-acolo?

— Am… fugit. Cu o vedetă. Când m-au văzut plecând, soldații de pe mal m-au huiduit. Pe urmă au început să se bată pe bărci. Alții săreau în apă, ca să treacă Dunărea înot. Și inamicul trăgea, trăgea mereu…

Generalul privi cu răceală fața trasă, brăzdată de riduri, chinuită de spasme, a interlocutorului. Avu deodată imaginea aceea apocaliptică – generalul părăsind țărmul la bordul unei vedete, în vreme ce ostașii săi se aruncă în apă, cu inconștiența ultimei speranțe, încercând să-și scape viața…

Disprețul pentru, acest comandant fără ostași îl copleșise într-atâta, încât nu avu măcar tăria să-l mustre pentru fapta lui. Făcu un gest prin care-i dădea de înțeles că poate pleca și se adânci din nou în documentele acelea laconice, pline de dramatism, care punctau diferite momente ale luptei.

Marți 4 septembrie, ora 12,50. Generalul Teodorescu către Armata a III-a:

„Situația la Turtucaia este desperată...”

Ora 13. Comandantul Armatei a III-a, Generalul Aslan, către Marele Cartier:

„Generalul Teodorescu a telefonat că situația e desperată și nu speră să mai poată rezista multă vreme din lipsă de rezerve. D-l general Aslan este de idee că, dacă garnizoana Turtucaia nu mai poate rezista, să facă o ieșite spre Silistra”.

Ora 13.10. Marele Cartier General, Secția de Operații, maior Rosetti, către Armata a III-a:

„Turtucaia nu trebuie să cadă. Garnizoana trebuie să reziste până la ultimul om, deoarece trupe proaspete vor veni în ajutor”.

Pentru ce această dispoziție? se întrebă generatul Averescu. Ce aveam de apărat la Turtucaia? Ah, strategii de la Marele Cartier!

Și abia acum înțelese tristețea omului de adineauri, care odată cu onoarea de ostaș, pierduse și trupele – din vina cui? Generalul se ridică, începu sa se plimbe prin cabinet, apoi chemă plantonul:

— Maiorul Ressel să vină la mine!

Ressel se arătă într-o clipă, ager ca totdeauna, cu carnetul și creionul în mână.

— Stai jos și scrie, spuse Averescu printre dinți.

Și maiorul scrise:

Memoriul Comandamentului Armatei a III-a înaintat Comandamentului de Căpetenie

...Condițiunile în care se găsește astăzi armata îngreunează o acțiune viguroasă, ofensivă, în orice direcțiune. Această stare de lucruri este datorită unor cauze organice și strategice.

Cauze organice: întreaga urmată a suferit, de câtva timp încoace, modificări adânci în alcătuirea ei organică. Corpurile de armată, diviziile, brigadele până și regimentele au fost

desperecheate, pentru a da loc la o așa alcătuire, încât astăzi nu există în toată Armata, probabil, nici o divizie care să-și fi păstrat vechea ei formațiune.

Pe de altă parte, în dorința de a mări Armata, s-au improvizat batalioane de adunătură, s-au adăugat și batalioane de miliții, înarmate cu arme vechi, cari s-au constatat că după un foc susținut fac explozie, din cauza relei calibrări a proiectilelor...

— Chiar așa? întrebă maiorul oprindu-se cu creionul în aer.

— Așa, spuse generalul. Și mai sunt multe altele, pe care le voi arăta la locul potrivit. Am cercetat starea artileriei Armatei a treia, e cumplită. În loc de 72 baterii, avem numai 40, din care numai 22 cu tragere repede. Și această forță o opunem noi mareșalului Mackensen, care are la-ndemână trupe moderne dotate cu artilerie grea, aviație și automobile blindate!

Făcu câțiva pași prin încăpere, privi încruntat pe fereastră, în curtea cazărmii, unde un pluton de recruți învăța să mânuiască arma. Îi plăcu energia cu care sergenții mușteruluiau trupa; se înseninâ o clipă, la gândul că nu-i totul pierdui. Ah, își spuse, dacă regele n-ar avea slăbiciunea de a se crede un foarte înzestrat conducător de oștire, dacă armele plecate din porturile Franței ar ajunge mai repede în mâinile acestor flăcăi de ispravă, dacă... dacă... dacă...

Oftă și se întoarse către maior. Se gândi că maiorul era singurul subaltern adevărat, de la începutul războiului; în două săptămâni schimbase două comandamente, nu apucase să-și vadă în întregime trupele, să-și organizeze statul major, să-i cunoască bine pe comandanții de divizii – și trebuia acum să ia totul de la capăt, în fruntea unei armate împuținate, cu un stat major redus la minimum necesar...

— Scrie, dragă Ressel:

„Ordinea de bătaie s-a modificat iarăși atât de radical, încât numai excepțional mai sunt unități care să aibă în fruntea lor pe comandanții care le-au pregătit pentru război și cu care aveau legături sufletești..."

Un maior intră fără să bată la ușă, vădit emoționat:

— Domnule general, maiestatea sa a sosit în București.

— Așa? Foarte bine. Ressel, întrerupe lucrul. Cere o audiență la rege. Și să-mi aduci raportul privind starea Armatei a treia.

Am pus acolo părerile mele despre măsurile pentru îndreptarea situației. Sper să fiu și eu ascultat o dată!

5.

— Niciun răspuns, domnule Bistrițeanu, spuse funcționarul.

— Bine, dar memoriul meu…

— La minister sunt lucruri mai însemnate decât memoriul dumneavoastră. Știți bine ce se-ntâmplă în Dobrogea…

— Tocmai de aceea. Mă gândesc că aș putea fi de folos. Cunosc mai multe limbi, poate e nevoie de translatori…

— Nu știu. Deocamdată așteptați. Și-apoi, m-am uitat și eu în dosarul dumneavoastră. Asta v-o spun așa, prietenește, în afara serviciului: aveți o situație neclară. Ca ofițer al armatei austro-ungare, ar fi trebuit să fiți pe frontul lor, să luptați împotriva noastră. Nu puteți face parte din armata română!

— Bine, dar eu am cerut de-acum patru am să fiu socotit cetățean român și ofițer român.

— Cine știe unde s-a poticnit cererea. Dacă nu s-a rezolvat la timpul potrivit, acuma e prea târziu.

Bistrițeanu oftă, își netezi șuvița blondă care-i cădea mereu pe frunte.

— Dați-mi un sfat, spuse. M-am săturat să tot bat drumurile…

— Fie vorba între noi, nu înțeleg de ce vă grăbiți atâta. Alții se luptă cu disperare, uzează de influențe, prezintă certificate medicale cu boli închipuite, numai să scape de front.

— N-am nimic comun cu ei. Cu „învârtiții”. Mai mult, îi disprețuiesc. Niște egoiști, care nu văd decât binele personal și-și tem avutul. Ei n-au înțeles nimic din ceea ce se întâmplă. Un ideal pentru care am luptat toată viața e pe cale să se înfăptuiască. Iar eu să stau deoparte, cu brațele încrucișate?

Funcționarul ridică din umeri și apucă un dosar din fața lui. Bistrițeanu înțelese că nu era nimic de făcut. Se ridică, îi strânse mâna:

— Mulțumesc… Mulțumesc mai întâi pentru sinceritate.

— Dacă e ceva, vă dau de veste fără întârziere.

Porni spre redacție, frământat de gânduri. Cunoștea multă lume. Ca scriitor și ziarist cu faimă în intelectualitatea bucureșteană, avea ocazia să discute cu oameni influenți.

Nimeni nu izbutise, în zilele din urmă, să-i dea răspuns la întrebarea: de ce se petrecuseră astfel lucrurile? Ofensiva, pornită în Ardeal atât de promițător, se poticnise deodată; atacul germano-bulgar din sud aproape că nu intrase în calculele strategice. Marele Cartier General contase pe ajutorul aliaților: o lovitură în Grecia, care nu se produsese, și o întărire a trupelor ruse din Dobrogea, care întârzia. Apoi, deodată, atacul din sud, dezlănțuit cu putere de celebrul general Mackensen, „spărgătorul de fronturi”. Își aminti de după-amiaza aceea de panică cumplită, când ambulanțele traversau în goană Bucureștiul, ducând răniții de la Turtucaia către spitale, iar patrulele militare rechiziționau taximetre, mașini particulare, trăsuri – pentru a transporta cât mai repede trupe proaspete din București către granița din sud. O divizie venise de pe frontul din Ardeal să întărească frontul din Dobrogea, slăbindu-l, implicit, pe cel din nord… Și comunicatele Marelui Cartier, laconice, vagi, neliniștitoare: luptă vie pe tot frontul dobrogean…

Se gândi la atacurile zepelinelor și avioanelor germane, care loveau un oraș lipsit de trupe. Alarmele erau tot mai dese. Peste cartierele cufundate în beznă, clopotele își începeau deodată concertul rău-prevestitor. Lumea fugea către adăposturi. Bubuituri răbufneau fără veste. Luminile reflectoarelor spintecau întunericul. Noaptea trecută ieșise în stradă. Strada era plină de oameni înspăimântați… Fulgerări scurte pe cer și întrebările tuturor:

— Ce face apărarea noastră?

Zâmbise amar atunci: apărarea noastră antiaeriană! Câteva tunuri vechi, de câmp, care pentru a putea trage împotriva aeronavelor fuseseră instalate pe un soi de piramide din traverse de stejar… Între o lovitură și alta trecea destul timp pentru ca dirijabilul să-și schimbe poziția și obuzele noastre să treacă pe-alături…

Dimineața, pornise pe urmele traiectoriei ucigașului aerian. Măsurase cu ochii lui zidurile dărâmate. Până și-n Cișmigiu trântiseră o bombă. Desigur, țintea altceva decât copacii seculari și lacul adormit. Și nu le putem face nimic! se gândi cu deznădejde.

Ajunse la redacție. Urcând scările către etajul doi, auzi vuietul

mașinii de tipărit. La ora asta? se miră. Numărul de după-amiază trebuia să fie gata…

Urcă scările două câte două. Se opri pe palier să-și tragă răsuflarea. Din biroul cel mare al redactorilor auzi larmă de voci. Intră. Îl salutată scurt și continuată discuția aprinsă. Erau acolo „stâlpii” ziarului: Petrea, neobositul reporter, bătrânul secretar de redacție Maican și fotograful.

— Brătianu a procedat bine, spuse Petrea.

— Politicește da. răspunse secretarul de redacție. Dar în treburile militare…

— S-a lăsat pe nădejdea altora, spuse cu amar Bistrițeanu. Am văzut un tun antiaerian pe poziție. Parcă e un lucru de joacă. O improvizație, te și miri că funcționează.

— Ăsta o fi? întrebă fotograful, un tânăr înalt și brunet, arătând cu o mișcare de scamator fotografia.

— Ăsta, încuviință Bistrițeanu. Bine că l-ai pozat, să afle lumea cu ce unelte am pornit războiul.

— Lumea n-o să afle, interveni Petrea. Cenzura ne-a respins poza.

— De ce?

— Obiectiv militar, rânji fotograful. Secret.

— Obiectiv militar, pușcociul ăsta, bombăni secretarul de redacție. Nu de secret, ci de rușine n-ar trebui publicat. De-ar ști nemții cu ce vânăm noi dirijabilele…

— Abia acum se trage ziarul? întrebă Bistrițeanu.

— Am oprit ediția de seară, lămuri Maican. Comunicat important, de la Marele Cartier.

— Ce spune?

— O să-l citești.

— Îl știu pe dinafară, spuse Petrea trist. Din cauza situației de pe frontul de sud, se suspendă ofensiva din Transilvania. Ne întărim pe poziții și ducem trupele disponibile în Dobrogea.

— Care trupe disponibile?

— Asta am întrebat și eu. Colonelul s-a uitat urât la mine: „Secret, zice. N-o să spunem în gura mare, ca să afle dușmanul!” Pe urmă m-a lămurit un plutonier: Divizia a cincea.

— Rezerva Armatei a doua! exclamă secretarul de redacție. Și Averescu ce-o să spună?

— Nimic. Mutat și el la Armata a treia…

— Așa mai merge. Averescu la Armata a treia, bună treabă.

O scurtă tăcere urmă acestor cuvinte. Părea că fiecare dintre oamenii atât de diferiți, aflați în biroul acela mare plin de fum, încerca să ghicească intențiile Marelui Cartier.

— Pentru numărul de mâine, spuse deodată secretarul de redacție, cine se ocupă de editorial?

— Eu, spuse Petrea. Un îndemn la liniște către populație. M-au rugat cei de la Marele Cartier. Bucureștiul e în siguranță, spuneau. Generalul Averescu va restabili situația.

— Bun. Domnule Bistrițeanu, susțineți fondul cu un cursiv despre generalul Averescu.

— Credeți că generalul Averescu... începu întrebător Bistrițeanu. Și de ce tocmai el? În ce constă geniul lui strategic? Că a știut să plaseze tunurile în fața satelor la răscoală?

— Să lăsăm răscoala, spuse stingherit secretarul. Era ministru de război atunci. N-are nicio legătură cu ce se-ntâmplă acum.

— E militar vechi, spuse Petrea. A luptat și la șaptezeci și șapte. Patruzeci de ani în slujba oastei, e ceva.

— Și încă un lucru, domnule Bistrițeanu, interveni secretarul de redacție. Ca să fiu sincer, gândesc la fel ca dumneavoastră. Dar aici și acum, opiniile personale nu contează. E vorba de opinia publică. Opinia publică cere un erou, mulțimea vrea să se încreadă în cineva anume, are nevoie de un nume, de o faimă, de o speranță. Generalul Averescu e omul zilei, ascultați-mă pe mine. Așadar, scrieți câteva cuvinte despre el.

— Dar nu-l cunosc prea bine. Și-apoi opiniile politice ale domniei sale...

— Nici opiniile politice nu mai contează acum. Prezentați-l ca pe un general cu autoritate, ca militar în care subordonații au încredere, ca mare strateg.

— Nu pot. Sunt... prea tulburat. Nu pot gândi o frază ca lumea.

— O să cer atunci altuia, spuse secretarul. Avem nevoie de acest articol. Să liniștim opinia publică. Lumea a început să-și facă bagajele. Între București și inamic sunt șaizeci de kilometri.

— Și o Dunăre, domnule Maican, interveni Petrea. Care nu-i ușor de trecut...

După vizita la redacție, Bistrițeanu porni înnegurat spre casă. Pe lângă el trecu încet și zgomotos tramvaiul cu cai; mergea

aproape la pas, dar nu-l luă. Ar fi vrut să umble pe un drum pustiu, să nu-l tulbure nimic, să poată gândi în liniște, să găsească explicație întrebărilor care nu-i dădeau pace. În locul acestei liniști însă, iată lumea gălăgioasă de pe stradă, dialoguri surprinse la întâmplare, frânturi anonime din gândirea mulțimii.

— Dac-o fi ceva, mă duc la socru-meu, la Huși…

— Am mai cumpărat niște zahăr, că nu se știe…

— …Dicționarul german și o scrisoare din partea…

— Lor le convine, dragă, au depuneri în Elveția…

— Coana Florica e-n doliu, i-a murit băiatul pe front…

— Mai bine morți, decât să-i lăsăm peste noi…

Deodată tresări. Un bărbat înalt, adus de spate, cu păr cenușiu, trecea agale pe trotuarul de vizavi. Figura lui i se părea foarte cunoscută; se gândi o clipă, da, era omul care, în ziua mobilizării, încercase să taie entuziasmul trecătorilor opriți în fața afișului cu decretul; figura lui i se păruse vag cunoscută și atunci, dar abia acum, ca într-o străfulgerare, își aminti: același om, cu câțiva ani în urmă, era funcționar la ambasada austro-ungară. Dar ce caută un funcționar al țării inamice pe bulevard? Se apropie de un sergent de stradă mustăcios, îl trase deoparte:

— Domnule sergent, am văzut un spion.

— Ce spion dom’le, toți vedeți spioni?

— Vino, domnule, cu mine, să-l legitimezi.

— Nu mai sunt dejurnă, spuse sergentul. Mă duc la o cumetrie în Dămăroaia.

Deznădăjduit, Bistrițeanu căuta un argument convingător, în timp ce urmărea din ochi silueta înaltă, adusă de spate, a fostului funcționar de ambasadă:

— Omule, sunt jurnalist. Dacă nu mergi cu mine, te scriu în gazetă de te află toată țara românească. Hai cu mine, că-l pierdem!

— Hai, spuse sergentul de stradă și-și trase mai la-ndemână tocul pistolului.

Trecură pe trotuarul celălalt. Polițistul asuda mereu, urcând bulevardul înfierbântat de soare. Bistrițeanu îl îndemna să meargă mai repede. Avură noroc: omul se întorcea tot agale, privind pe sub sprâncene mulțimea de pe stradă. Sergentul se opri în fața lui:

— Actele, vă rog!

Omul adus de spate zâmbi acru:

— Da ce-ți veni, frate?

— Actele, zise sergentul. Dacă nu, mergi la circă.

— Ce să fac acolo? Am furat ceva? Ce motiv ai să mă arestezi?

Sergentul privi disperat spre ziarist. Acesta îl îndemnă cu un semn din cap să insiste.

— În numele legii, spuse sergentul, încercând să fie mai autoritar.

— Ei bine, zâmbi necunoscutul, poftim pașaportul meu. Are viză în regulă. Și să-mi spui numele dumitale, ca să știu pe cine reclam!

Polițistul luă pașaportul, îl cântări un timp în mână, compară fotografia cu chipul omului din fața lui, cercetă ștampilele și i-l înapoie, salutând:

— Mulțumesc, domnule. Și mă scuzați. Dar e război și ne facem datoria… Înțelegeți, nu?

— Bine, bine, spuse alene necunoscutul și plecă aruncând o privire piezișă către Bistrițeanu. Poate ne mai întâlnim…

După ce se depărtă, sergentul izbucni:

— Vezi, domnule, ce mi-ai făcut? Dacă mă reclamă? Toată lumea vede spioni. Avea pașaport cu toate vizele.

— Din ce țară?

— Elveția, domnule. Țară neutră. Mă pui să mă leg de oameni așa, prostește… Mai terminați odată cu spionii ăștia!

Se depărtă furios. Bistrițeanu rămase locului, contrariat de întâmplare. Abia acasă își mai veni în fire. Strigă din ușă:

— Rodica!

Fata veni repede să-l întâmpine:

— Da, tată. Sunt aici!

— Ce-i cu tine? făcu el uluit.

Fata își netezi stingherită halatul alb, proaspăt scrobit, și strânse mai bine cordonul care-i încingea talia zveltă.

— Nu te supăra, tată… N-am mai avut vreme să trec pe-acasă să-ți cer voie. Colegele mele s-au înrolat la spital, ca infirmiere. M-am dus cu ele…

— Și pianul? întrebă el trist.

— Oamenii suferă pe front… Muzica e pentru timp de pace. Acuma e mai de preț să alinăm suferințele răniților… M-am

gândit că n-o să te superi.

— Bine, Rodica... Nu mă supăr. Măcar tu să poți face ceva cu adevărat folositor.

— Tată, dar tu, cu articolele tale, nu faci ceva folositor? Toată lumea le citește. Soldații îți știu pe de rost cuvintele...

— Cuvintele... moară de cuvinte... Locul meu nu e la birou, să spun vorbe mari. Ar trebui să acționez, să lupt la propriu, cu arma-n mână... Mulți gazetari scriu mai cu meșteșug decât mine...

— Dar cu mai puțină sinceritate. Dă-mi pălăria, tată. Aduc imediat la masă. Doar să mă schimb. Ce spui, arăt bine așa?

— Arăți ca o zână, spuse el trist. O zână binefăcătoare... Când erai mică ai jucat într-o piesă, un basm german cu o zână. Erai costumată tot așa, în alb. Aș fi preferat să porți îmbrăcămintea asta numai pe scenă...

6.

Din Raportul generalului Grigore Crăiniceanu, comandantul Armatei a II-a, adresat Consiliului de Război din 15 septembrie 1916

Să se suspende ofensiva din Transilvania; să se dea o lovitură de măciucă în Dobrogea; în fine să se facă, dacă e posibil, o demonstrație de trecere în spatele inamicului.

După expunerea situației de pe front, generalul Iliescu, ajutorul șefului Marelui stat major, aruncă o privire furișă asupra raportului, dar nu-l citi cu glas tare. Voia mai întâi să audă cuvântul celorlalți comandanți de armate. Regele și primul ministru Brătianu așteptau și ei; evenimentele militare erau grave, se impuneau măsuri de mare însemnătate pentru soarta războiului. Generalul Constantin Prezan își drese glasul; privirile tuturor se îndreptară spre el.

— Propun să continuăm cu energie ofensiva din Transilvania. Gruparea din Dobrogea, întărită cu cel mult două divizii, ar trebui să fixeze inamicul, iar Armata de Nord, întărită, să împingă dincolo de Mureș frontul inamic. Astfel ne-am putea lărgi zona de operații și am avea mână liberă spre

Transilvania…

Averescu asculta contrariat argumentarea generalului Prezan. Teorii, gândi el. Una sau două divizii în plus în Dobrogea, când Mackensen ne-a împins cu douăzeci de kilometri într-o singură zi! Suntem în plină criză strategică și tot croim la planuri nerealizabile! Și organizarea noastră, vai, organizarea…

— Eu sunt de altă părere, spuse el, după ce Prezan își încheie cuvântul. Planul inițial de campanie trebuie părăsit. Defecte de organizare și de comandament ne-au dus la înfrângerile din Dobrogea. Propun o schimbare fundamentală a concepției și anume: defensivă în nord și acțiune hotărâtoare pe frontul de sud!

— Generalul Crăiniceanu n-a putut lua parte la Consiliu. Situația luptelor îl reclamă pe front, spuse Iliescu. Ne-a trimis un raport scris în care propune suspendarea ofensivei din Transilvania și o lovitură de măciucă în Dobrogea. Aliații sunt de aceeași părere…

Prezan se răsuci nemulțumit pe scaun:

— Ofensivă în sud, când în Transilvania mergea atât de bine? Austriecii n-au terminat concentrarea trupelor, acum e momentul să înaintăm masiv, cu toate forțele…

— Și ce se va întâmpla în Dobrogea? îl întrerupse Averescu.

Regele își îndreptă privirea întrebătoare spre Brătianu, acesta privi, la rândul său, pe generalul Iliescu. Două concepții opuse, se gândi Averescu, planul meu e totuși mai realizabil.

Ferdinand se îndreptă în scaun și răsuflă adânc.

— V-am ascultat, am cântărit tot ce ați spus, domnilor generali. Vă propun o soluție de mijloc: încercăm ofensiva în sud, dar ca s-o mascăm, vom continua ofensiva în Transilvania.

Cu ce? ar fi vrut să strige Averescu. Ofensivă pe două fronturi, cu puterea noastră de organizare pe care am văzut-o? Cu frontul nostru lung de la Marea Neagră până la Turnu-Severin și de acolo până-n Bucovina?

— Totuși, lovitura principală trebuie îndreptată spre sud, stărui el.

— Firește, domnule general, spuse regele. M-am gândit să formăm din Armata a treia și din Armata de Dobrogea un Grup al armatelor de sud. Veți fi comandantul acestui grup. Și acum, să ascultăm planul dumneavoastră.

Averescu se gândi puțin. Planul îl frământase zile și nopți, și cu atât mai mult se gândea la el, cu cât Mackensen se arăta mai primejdios pentru flancul dobrogean al armatei române. Căută să-și formuleze ideile cât mai concis:

— M-am gândit să-l ținem pe inamic de front în Dobrogea. Chiar și cedând teren dacă nu se va putea altfel, și să încercăm o trecere a Dunării la Flămânda, pentru a sili armata lui Mackensen să se retragă spre sud...

Întorcându-se de la Periș spre comandamentul său, generalul recapitula în gând ceea ce obținuse: pentru manevra de la Flămânda avea la dispoziție șase divizii. Va cere și sprijinul Marinei Militare. Și ceva aviație, pentru protecția podului...

Capitolul III

1.

Regimentul 18 Gorj izbutise să păstreze o săptămână-ntreagă pozițiile de la Merișor. Atacuri peste atacuri, respinse cu dârzenie, dar care răriseră rândurile gorjenilor; între dealurile abrupte, de la Făgețel la Băloi, pozițiile erau tot mai subțiri, iar din urmă completările așteptate nu mai veneau…

La 14 septembrie, mugetul artileriei se dezlănțui cu mai multă furie. Obuze grele scurmară îndelung pământul frământat dintre dealuri; peste șanțuri se abăteau roiuri de schije fierbinți, bârnele care acopereau adăposturile săreau în țăndări; începură să se audă strigătele răniților.

— Ce fuse asta vere? țipă Negreanu către prânz, scuturându-și pământul care-i intrase după ceafă.

— Greaua, ce să fie?

— Parcă fu mai grea decât greaua.

Merin își scoase capela și se scărpină gânditor în creștet.

— Păi să știi că fu mai grea. Le mai umflară nemții. Mă gândii eu că e ceva.

— Pentru luptă!, se auzi ordinul sublocotenentului Popescu. Vă puserăți la vorbă, și dușmanul colea!

Își încărcară la iuțeală armele. Neteziră cu lopețile parapetele șanțurilor, năruite de explozii. De jos, din vale, se apropiau șiruri lungi de soldați inamici.

— Or fi crezut că ne făcură praf cu greaua lor, își dădu cu părerea Merin.

— Uite că nu ne făcură, zise sublocotenentul îndârjit. Nu vă lăsați, flăcăi! Dați-le de cheltuială!

Focuri aprige porniră de pe toată poziția. Șirul de dușmani se aruncă la pământ; apoi câteva mitraliere începură să toace. Ostașii, deprinși de-acum cu zgomotele războiului, deslușiră că erau multe.

— Că n-or avea fiecare câte-o mitralieră! se miră sublocotenentul.

— Mă duc să văd, spuse Negreanu. Merine, hai și tu!

Dar nu mai avură vreme să iasă din șanțuri. La adăpostul focului de mitraliere, dușmanii se apropiau târâș. Ajunseră până

la o aruncătură de piatră când sublocotenentul comandă foc. Lupta abia acum începea cu adevărat. Gorjenii trăgeau pe întrecute, oprind coloana dușmană. Apoi săriră din șanțuri și ieșiră la contraatac cu baioneta. Surprinși, soldații inamici dădură înapoi, până pe linia mitralierelor. Atunci începură să toace iar mașinile morții și ostașii români se întoarseră în șanțuri.

— Tari ai dracului, spuseră soldații. Se vede că au primit întăriri.

— Negrene, spuse sublocotenentul, acu să te văd. Ia-l pe Merin și duceți-vă colo, sus, poate deslușiți ce se întâmplă. Și dacă dați de vreun dușman, încercați să-l prindeți viu!

Se furișară de-a lungul liniei, prin șanțuri, către deal. Acolo, pădurea îi ascundea de privirile și de gloanțele dușmanului; se îndreptară de șale, își șterseră sudoarea de pe frunte și râseră unul de altul.

— Încotro o luăm? întrebă Merin.

— Păi eu zic în sus, către stânca aia. De-acolo se vede bine și n-au cum să ne-ajungă.

Un țanc de piatră domina șoseaua. În partea lor începea domol, apoi urca tot mai abrupt până pe vârf, unde un brad singuratic domina un mic platou. Stânca era un fel de „pământ al nimănui”: românii n-o ocupaseră, fiindcă celălalt versant era abrupt ca un perete și n-aveau cum să-l coboare, în caz de înaintare; dușmanul nu-l ajunsese nici el, fiindcă era sub focul pușcașilor noștri.

— Ce mai observator de artilerie ar fi ăsta, se minună Negreanu.

— Dac-am avea artilerie, râse Merin. Oricum, măcar de numărăm tunurile ălora, și tot e ceva!

Începură să urce pe poteca abia ghicită, printre tufe dese. Deodată, Negreanu se opri. Făcu semn cu mâna celuilalt să tacă. Își scoaseră capelele și se uitară pe furiș. Pe peretele de stâncă văzură atârnând un om. Privirile lunecară de-a lungul frânghiei, în sus: un altul, cățărat aproape de vârf, se uita la cel care urca și-i ținea frânghia.

— Măăă, suflă Merin în urechea tovarășului. Ne-o luară înainte, fir-ar al ciorilor!

— Cum se urcară pân-aci?

Al treilea om aștepta în vale. În jurul lor nu mai era nimeni. Negreanu îi făcu cu cotul lui Merin, apoi strânse pumnul, de parcă ar fi apucat ceva. Merin încuviință din cap. Porniră târâș, printre tufe, către omul care aștepta în vale. Când ajunseră mai aproape, văzură că era un flăcău înalt, voinic, cu păr bălai. Avea o uniformă ciudată, cu petice de piele la coate și genunchi. Pușca o purta în bandulieră, iar în mână ținea un baston de fier. Se uita la camaradul său care, agățat de frânghie, sprijinindu-se cu bocancii grei pe peretele de stâncă, urca încetișor spre vârf. Negreanu țâșni din tufiș cu arma-ntinsă; inamicul, atent la ce se petrecea sus, nu-l observă decât în ultima clipă. Merin își îndreptă arma către cel care se cățăra:

— Mă vere. Ia dă-te jos d-acolo!

„Vărul” nu știa românește, dar privi în jos. Văzu arma întinsă spre el, strigă ceva celui de sus și începu să coboare. Negreanu îi luase pușca celui de jos; curând, toți trei erau la picioarele stâncii, dezarmați, posomorâți, neîndrăznind să-și șteargă nădușeala de pe fețe.

— Soldați sunteți voi? se miră Negreanu. Cu funii și bastoane, ca dom’ mecanic de la moară, când pleca duminica pe munte? Cum te cheamă? îl întrebă pe cel care părea mai mare în grad.

— *Nicht verstehen*.

— Ia-o binișor înainte, și dacă încerci să fugi ai un glonț de la mine. Hai, marș!

Ocoliră pe departe pozițiile bătute de mitraliere și tunuri, fără să-și scape din ochi prizonierii; dar aceștia păreau foarte ascultători și mergeau la pas, fără să vorbească între ei și fără să se uite la păzitorii lor. Când ajunseră la pluton, ostașii îi întâmpinară cu strigăte de uimire:

— Măi, ce mai captură!

— Uite niște păsări rare!

— Merine, te-nvârtiși de-un galon.

— Or de-o decorație!

Sublocotenentul se apropie, mirat.

— Curat păsări rare, spuse el privindu-i pe dușmani din creștet până-n tălpi. Unul și unul, tineri și voinici.

Negreanu puse armele și cartușierele capturate la picioarele lui. Un soldat vru să se apropie de ele. Îl opri cu un gest:

— Nea! Îs ale mele. Fă-ți și tu rost, dacă-ți plac.

— Și muniție? strigă soldatul.

— Mai adunăm de la alții, că nu se terminară prizonierii, spuse Negreanu fălos.

— Cum i-ați prins? întrebă sublocotenentul Popescu.

— Se cățărau pe stâncă, cu frânghia. Voiau s-ajungă sus.

— Aha! Plutonier, pune o pândă acolo, să nu mai vină și alții. Eu o să-i întreb câte ceva. Cât m-oi pricepe.

Se apropie, își drese glasul, alcătuind în minte fraza într-o germană școlărească.

— Din ce unitate sunteți? îl întrebă el pe gradat.

— Corpul alpin, răspunse în silă prizonierul.

— Austrieci?

— Germani, îl corectă neamțul, revoltat. Corpul alpin bavarez.

— N-o fi tot corpul aici, în fața noastră.

— Numai trei batalioane. Dacă eram toți, n-ați mai fi fost aici.

— De ce? Sunt așa viteji alpinii ăștia ai voștri?

— Viteji și bine pregătiți. Putem să ne urcăm și pe un perete. Niciun munte din Europa nu ne poate sta în față.

— Unde ați mai luptat?

— În Italia, în Serbia și la Verdun.

— Cum este alcătuit batalionul?

— Trei companii: una de pușcași, alta de mitraliori, a treia de mortiere.

— Mortiere? întrebă sublocotenentul uimit.

— Da. Mortiere de calibru mic, pe care le purtăm cu noi.

— Unde aveți comandamentul?

— La Hațeg. De acolo pornesc regimentele spre Olt. Numai pe noi ne-a trimis încoace, să întărim divizia 187.

— Ce știți despre sectorul acesta?

— E un sector important, ne temem să nu ne tăiați legătura cu Sebeșul săsesc. De aceea s-a hotărât atacul, sa păstrăm Valea Mureșului.

— Ce alte trupe iau parte la atac?

— Șase batalioane din Divizia 187 germană, plus aeroplane și mașini blindate.

— Artilerie?

— N-ați văzut-o? rânji gradatul neamț. Dacă mai trăgeau o jumătate de oră, nu vă mai rămânea un adăpost întreg.

— S-o credeți voi, spuse supărat Victor Popescu. Du-i la

batalion, Negrene. Iar voi, ceilalți, puneți mâna și dregeți adăposturile. Se pare că au gânduri mari!

După două zile de atacuri nereușite, inamicul puse în bătaie toată artileria sa. Pozițiile românilor fură făcute una cu pământul; sanitarii nu mai pridideau cu evacuarea răniților. Mulți căzură ei înșiși răniți sau morți, în vreme ce încercau să-și salveze camarazii. Apoi începu atacul. Trupe parcă fără număr se năpustiră în stânga, între dealurile Angros și Bran. Apărarea românilor, zdrobită de obuze, cu oamenii împuținați de focul mitralierelor, trebui să dea înapoi: tot frontul se mișcă spre dreapta, apărând Petroșanii și intrarea în valea Jiului. Câteva zile rămaseră pe loc, până când alpinii izbutiră să se cațere pe înălțimile dealului Tulișa, prin locuri greu accesibile, și să cadă în flancul apărării române. Gorjenii se pomeniră că dușmanul îi lovește de sus, din coastă: mortierele azvârleau asupra lor o grindină de proiectile mici cât pumnul, dar primejdioase pentru că veneau fără veste, fâlfâind o clipă printre brazi și explodând asurzitor.

Și veni ordinul de retragere. Petroșanii intrară din nou în mâna inamicului. Românii se stabiliră pe vechea frontieră, în adăposturile săpate dinainte de începerea războiului. Sublocotenentul Popescu trecu să-i vadă cum s-au instalat.

— Măi gorobeților, le spuse, colo-n spate e Oltenia. Până-n satele voastre e o aruncătură de băț. Nu care cumva să dați un pas înapoi, s-a-nțeles?

— Murim cu ei de gât, și nu-i lăsăm, strigară ostașii.

— Nu-i loc pentru nemți în Gorjul nostru!

2.

Locotenentul Ionescu ajunse la București după o călătorie care durase o zi întreagă. Fusese chemat la Comandamentul Marinei pentru ordine urgente. Se prezentă la clădirea înaltă, bogat ornamentată de pe bulevard. Plantonul din anticameră îl salută cu respect:

— Să trăiți, dom' locotenent. Știam că veniți. Vă așteaptă domnul amiral. A spus să intrați la dânsul imediat ce sosiți.

Locotenentul se opri o clipă să-și aranjeze ținuta. Ostașul veni

lângă el:

— Dom’ locotenent…

— Ce e, băiete?

— E adevărat că i-ați torpilat pe austrieci?

— Am încercat, spuse locotenentul cu amar. Țînteam să lovim monitorul „Bodrog”, vasul-comandant. Am nimerit șlepurile cu muniție…

— Tot e ceva, spuse marinarul cu însuflețire.

— În schimb am rămas fără vapor.

— Știam și asta, spuse omul plecând privirile.

— Știai? tresări locotenentul.

— Da. Dar n-am vrut să vă stric inima…

— Era un vapor mic și zdravăn, spuse locotenentul. Măcar că se-nvechise, nu l-aș fi dat nici pentru un cuirasat. Mă deprinsesem cu el…

— Știu. Eu am fost căldărist pe „Elisabeta”. Am plâns când i-au demontat tunurile.

— Erau mai de folos în altă parte, explică locotenentul.

Contraamiralul se arătă în ușă. Era un bărbat impunător, cu barbă mare răsfirată pe piept. Locotenentul îl salută:

— Domnule contraamiral, locotenentul Ionescu din Apărarea sub apă, la ordinul dumneavoastră.

— Poftim în biroul meu. Apoi spuse plantonului peste umăr: Cafele. Și liniște până termin cu dânsul.

— Am înțeles!

Biroul contraamiralului, cu mobilă somptuoasă, i se părea mai larg și mai elegant acum, după lunile petrecute la Apărarea sub apă. La semnul contraamiralului, se așeză în fața mesei pe care era întinsă harta Dunării cu tot felul de însemnări.

— Am auzit de necazul dumitale, spuse contraamiralul. Îmi pare rău. Vasul era încă bun.

— Mergea strună, domnule contraamiral. Era cel mai rapid din Grupul Apărării sub apă.

— Ai văzut? Și când te-am numit acolo…

— Nu știam despre ce e vorba, mărturisi locotenentul rușinat. Îmi pare rău, domnule contraamiral.

— Știu… Dar n-am alt vas să-ți dau. În schimb, o misiune la care-ți cer concursul. Vom trece Dunărea. Generalul Averescu a propus și Marele Cartier a aprobat.

Locotenentul, emoționat, nu izbuti să scoată nicio vorbă. Cunoscând situația frontului, era deznădăjduit de inactivitatea grupului său. Afla despre isprăvile Escadrei în Dobrogea și privea cu mânie neputincioasă spre vasele inamice ale căror catarge se zăreau peste vârful sălciilor, la Persina. Patrulările nesfârșite pe Dunăre, mici exerciții de instalare a minelor fluviale, la asta se reducea ceea ce putea face el în acest război.

— Ni s-a încredințat apărarea podului din Flămânda, urmă contraamiralul. Deocamdată, comandorul Niculescu Rizea este la Marele Cartier General. Dumneata însă poți să te apuci de lucru. Du-te la Arsenal, vezi cu ce te pot ajuta cei de acolo. Focoase, explozibil, ceva mine de curent... Flota inamică nu trebuie să ajungă la pod, ăsta-i principalul. Ai o misiune de mare răspundere. Podul și viața, înțelegi?

La Arsenal i se arătară mine fluviale de fabricație nouă. E drept, nu fuseseră încă experimentate, dar inginerul-șef se scuză:

— Nu e vreme de experiențe. Peste tot se fabrică armament, se modernizează mijloacele de luptă, din șantierele navale ies noi nave de război... Când să mai experimentăm?

Privi cu interes minele, încercă să înțeleagă principiul de funcționare al noilor detonatoare, ceru explicații, citi schemele și propuse îmbunătățiri.

— Îmi pare bine că stau de vorbă cu un om de meserie, se bucură inginerul-șef. Unde ați studiat?

— Am făcut un curs de specializare la Kiel, dar atelierul de arme sub apă era dotat cu material vechi. În rest, ce-am mai putut să aflăm singuri, în timpul vizitelor la uzine. Cred că nemții încercau să ne tragă pe sfoară. În vreme ce ei lucrau de zor la armele moderne, nouă ne-au vârât pe gât niște găluște ruginite, ba își mai dădeau și aere de binefăcători.

— Într-un război e bine să te bazezi pe tine însuți, oftă inginerul. Păcat că nu ne-am pregătit din timp. Să faci război fără o industrie proprie de armament înseamnă să ai mâinile legate. De-asta zorim să facem tot ce se poate...

După ce puse la punct transportul materialelor pe care le ceruse, plecă cu trenul spre Giurgiu. Se nimeri în compartiment cu un maistru venit de la Escadră. Îl cunoștea vag, intră în vorbă cu el.

— Acuma sunt pe vedetă, spuse maistrul. Am primit două zile permisie, să-mi văd familia. După povestea de la Turtucaia, cred că toți aveam nevoie de o zi-două să ne venim în fire. Comandantul meu însă a murit, iar secundul a fost rănit și a trebuit să-i țin locul până s-a-ntors din spital. Urgie mare la Turtucaia, domnule locotenent. Au pierit mii de oameni.

— Nu pricep cum de s-a întâmplat una ca asta, oftă locotenentul.

— Nici eu n-am priceput. Inamicul s-a năpustit asupra cetății din toate părțile. Am stat de vorbă cu oamenii de-acolo, mi-au povestit niște lucruri de-ți fac părul măciucă. Îi băteau cu artileria, pe urmă atacau pe sectoare, cu forțe mari. Ai noștri trăgeau la disperare, dar până la urmă erau copleșiți. S-au retras pas cu pas, luptând până la ultimul cartuș. În spatele lor era Dunărea. Greșeala a fost că nu s-a asigurat din timp retragerea. Am cărat cât am putut, mai ales răniți. Legam bărci de vedetă. Pe punte nu mai aveai loc să te miști. Ostașii se băteau între ei să ajungă pe vas. După fiecare transport, artileria dușmană era tot mai aproape. Încerca să ne împiedice să acostăm. Pe urmă, au înfipt un cuib de mitralieră sus pe deal și au izolat o companie întreagă. Care cum mișca, se pomenea cu o rafală. Ne uitam cu binoclul la bieții oameni cum încercau să treacă de urgia aceea. Voiau să ajungă la grosul armatei, dar mitraliera îi ținea pe loc. Am văzut și-un sanitar care încerca să aducă un rănit în adăpost. Un snop întreg de gloanțe au tras în el. Atunci comandantul nostru, om aprig, fie-i țărâna ușoară, s-a înfuriat: „La posturile de luptă! Toată viteza înainte!” De ce să mint? Mi-a fost frică la-nceput, dom’locotenent. Eram la timonă. Am încercat să-l domolesc: „Dom’comandant, ne vârâm singuri în gura lupului!” „Nu vezi ce se-ntâmplă, Balaure? Poți răbda una ca asta?” și mi-a dat ordin s-o iau drept spre malul celălalt, unde bătea mitraliera. Tunul din prova a-nceput să tragă lovitură după lovitură. A încadrat mitraliera, pe urma a lovit-o în plin. Comandantul era lângă mine, se uita cu binoclul și-i îndemna pe tunari: „Bravo, băieți! Foc! Dați-nainte tot așa!” Pe urmă ne-a reperat artileria lor. Apa a-nceput să fiarbă. Zece explozii deodată ne-au înconjurat. Secundul a căzut primul. L-au dus băieții în cabină și l-au pansat cum s-au priceput. Vedeam fumul bateriilor care trăgeau. Tunul nostru și-a mutat tirul într-

acolo. Un proiectil de-al lor a nimerit chiar în parapetul comenzii. Atunci a murit comandantul. L-am văzut deodată cum s-a prăvălit pe punte, lângă mine. Am luat eu comanda. Și i-am dat înainte, măturând malul cu tunul și mitraliera… Știu ce vreți să mă-ntrebați. De ce n-am întors, după ce-am rămas fără comandant. Cum era să întorc? Când l-am văzut căzând – ehei, ce om era! – m-a apucat așa, un fel de furie. Mai bine să mă duc la fund odată cu nava, decât să nu îndeplinesc ordinul lui. Ultimul ordin, știți? Un fel de testament, dacă mă gândesc bine. Mă uit la prova – toți servanții zăceau lângă tun. Unul singur rămăsese teafăr. Încărca singur, ochea, trăgea. Când am terminat ocolul prin fața cetății, pierdusem jumătate din echipaj. Dar nava, ciuruită cum era, a rezistat. Și când ne-am întors în port, după isprava asta, abia mai puteam să dau comenzile, pentru acostare. Aveam ochii împăienjeniți de lacrimi…

Își drese glasul, scoase un pachet de țigări, ieși pe culoar și se rezemă de fereastră. Locotenentul rămase în compartiment. Nu voia să-l tulbure cu vreo vorbă nepotrivită. Ce să-i fi spus? Ce consolare să aduci unui om care-a trecut pe lângă moarte? Se gândi iarăși la misiunea pe care i-o dăduse contraamiralul. El, cu vaporașul acela vechi, fusese înfrânt în prima luptă cu flotă austro-ungară. Acum avea prilejul să se răzbune. Cunoștea bine configurația Dunării în sectorul dintre Giurgiu și Flămânda. Va instala obstacole sub apă. Un șlep scufundat de-a curmezișul canalului navigabil, apoi un baraj de mine, și câteva estacade… Orice mijloc era bun, totul trebuia pus la bătăie pentru ca flota dușmană să nu se poată apropia de pod…

Grupul Apărării sub apă începu să lucreze zi și noapte. După ce primiră materialul nou de la Arsenal, se pregătiră să instaleze barajele între Flămânda și ostrovul Persina, îndărătul căruia pândea flota austro-ungară.

Într-o dimineață, locotenentul plecă în recunoaștere cu barca pe Dunăre. Voia să sondeze fundul canalului navigabil, ca să stabilească exact adâncimea barajului de mine. Când se întoarse, plutonierul, ajutorul său, îl întâmpină posomorât:

— Degeaba le tot spun să fie atenți. Azi am avut iarăși un bucluc.

— Ce bucluc?

— Tot cu detonatoarele. Le explicam cum se montează. I-am dat unui soldat să execute și el. Drăcia aia s-a declanșat chiar în mâna lui.

— Vrei să spui că a luat singură foc?

— Da, domnule locotenent. I-a pârlit sprâncenele și l-a ars la mâini. Avea încărcătură slabă, de exercițiu. Dacă era una adevărată îl făcea praf. L-am dus la infirmerie, iar pentru detonator am făcut proces-verbal.

— Dă-l naibii de proces-verbal. Asta ne doare acum?

— Și asta, domnule locotenent. Știți bine ce scandal iese pentru un cartuș. Dar pentru o mașinărie de-asta, care costă…

— Mai bine spune-mi altceva, îl întrerupse locotenentul. De ce s-a declanșat explozia? Ai cercetat?

— Ce să mai cercetez? N-a rămas fărâmă. Doar sârmulițe și bucățele de carton. O fi pătruns umezeala la contacte…

— La contacte? Le avem de câteva zile; când să pătrundă umezeala? Poți să le ții ani întregi…

— Dar nu în atmosfera de aici, dom’ locotenent. Aud că nemții au instalații speciale, usucă aerul și păstrează temperatura constantă în depozite.

— Și ce mai au nemții? zise supărat locotenentul. Fiți mai cu grijă altă dată, asta-i tot.

Dădu apoi ordin să se scoată o mină și un detonator afară, pe mal, pentru un instructaj cu oamenii. De data asta era vorba de încărcături reale și locotenentul își luă toate precauțiile. Doi marinari așezară cu grijă mina pe vagonetul special, căptușit cu fâșii de piele; traseră vagonetul afară din magazie, apoi, urmând calea șinelor, ajunseră cu el la placa turnantă.

— Ia-o la stânga, spuse locotenentul. Mergem până-n capătul portului.

— Nu lucrăm aici? întrebă mirat plutonierul. Era mai umbră…

— Și dacă se-ntâmplă ceva, vrei să sară-n aer tot depozitul?

Plutonierul ridică din umeri și puse el însuși mâna să întoarcă vagonetul. Îl împinseră până la capătul cel mai depărtat, cât ducea linia. Locotenentul chemă oamenii mai aproape și începu să le arate. Când vârî detonatorul în lăcașul pătrat din pântecele minei, îl văzu pe plutonier cum își șterge nădușeala de pe față.

— Cald, bătrâne?

— Cald al naibii, domnule locotenent. Dar parcă mai tare

dogorește dihania asta...

— Nu-ți fie teamă, e cuminte dacă știi să umbli cu ea...

Se întrerupse. Smulse detonatorul din lăcașul lui și-l azvârli departe, în apă.

— Ce faceți? strigă plutonierul mirat.

Apa clocoti deodată și o bubuitură se auzi înfundat, ca un trosnet al adâncurilor. Locotenentul, calm, scoase o țigară.

— De data asta am scăpat, spuse. Noroc că n-am apucat să fac legătura. Am simțit că firele erau calde.

— Scurt-circuit, ghici plutonierul.

— Da. Tot așa a fost și data trecută. Rămâne să aflăm de ce se-ntâmplă asta.

— Dar ne trebuie un specialist. N-avem voie să umblăm la ele.

— Nici n-avem voie să murim ca proștii, loviți de propriile noastre arme! spuse locotenentul. N-avem specialiști? O să ne specializăm noi singuri. Hai la magazie!

Îi apucară zorile demontând și montând la loc fiecare detonator în parte. Operație migăloasă, plină de risc. Găsiseră defecțiunea, după ore de căutări: cei doi poli ai pilei erau prea apropiați, era de ajuns o picătură de apă ca să se stabilească contactul.

— N-au prevăzut asta, spuse maistrul.

— N-au prevăzut, pentru că n-au apucat să le experimenteze în atmosfera umedă de-aici. O să anunțăm fabrica, dar până ne vine alt lot, trebuie să ne descurcăm cu ce avem. Prelungim firele și izolăm mai bine pila electrică. Asta, după instrucție.

— Trebuie să vă odihniți câteva ore.

— Nu-i vreme de odihnă, acum, răspunse locotenentul. Avem treburi multe și importante.

COMUNICAT OFICIAL NR. 30
din 26 septembrie 1916, ora 7 dimineața

Atacuri aeriene.

O escadrilă de aeroplane a aruncat ieri după-amiază bombe asupra Bucureștilor. Nici o clădire militară nu a fost atinsă; au fost lovite însă un sanatoriu, un spital și un azil de orfani; sunt 70 morți și numeroși răniți. Mai mult de 2/3 sunt femei și copii mai tineri de 14 ani.

Un zepelin a aruncat bombe în noaptea de 25/26 asupra Bucureștilor, omorând 5 copii.

3.

— Am aflat de planul generalului Averescu, spuse Bistrițeanu. Mi se pare admirabil.

— Mai degrabă spectaculos, spuse bătrânul colonel. Eu sunt stat-majorist vechi, dragă domnule. Cunosc și ceva istorie militară. Planul lui Averescu este o aventură. Uite aici harta frontului din Transilvania. În loc să întrerupă ofensiva și să încerce o lovitură în sud, Marele Cartier făcea mai bine să mai avanseze puțin pe valea Mureșului, până când diviziile noastre stabileau legătura între ele. Deocamdată, unitățile sunt separate prin masivi muntoși, pot fi lovite fiecare de către un inamic care are toată libertatea să se grupeze pe câmpie.

— Totuși, amenințarea din sud…

— Este o amenințare, dar cu ce-o combați? Cu câteva divizii care trec Dunărea la o distanță de șapte zile de marș față de trupele inamice? Armata din Dobrogea ar trebui să funcționeze ca un mecanism perfect, să poată fi coordonată cu cea care acționează în flanc…

Se întrerupse, parcă rușinat de elocința lui.

— Sunt soldat vechi, zâmbi. Citeam prin cărți despre bătăliile celebre și mă înfierbântam judecând greșelile unor generali de acum două secole. Dar când e vorba de țara mea și de ziua de azi?… Oricum, iată autorizația făgăduită. Marele Cartier vă cere doar să fiți prudent, să nu vă expuneți pericolului. Războiul nu-i o joacă. Și vă rugăm să nu stânjeniți activitatea comandanților…

— Mulțumesc, domnule colonel. Voi respecta întocmai dispozițiunile.

Într-o stare de spirit sărbătorească, Bistrițeanu plecă spre casă. După amărăciunea veștilor proaste primite de pe front, după încercările zadarnice de a citi printre rândurile laconicelor comunicate oficiale, iată-l apropiindu-se de miezul evenimentelor, de realitatea războiului. Simțea nevoia acută de a participa cât de cât la evenimentele în plină desfășurare; planul „manevrei de la Flămânda”, cum o numea toată lumea, încetase în ultimele zile să mai fie un secret; bucureștenii

vedeau în ea salvarea frontului de sud și o întorsătură norocoasă a întregului război – iar el, ei bine, el avea acum în buzunarul de la piept documentul care-i permitea să asiste, ca reporter de război, la forțarea Dunării de către Armata a III-a…

Ajunse acasă voios și rămase puțin deconectat de lipsa Rodicăi. Era în serviciu de după-amiază la spital, așa că trebui să-și pregătească singur bagajele, fără măcar să poată împărtăși cuiva bucuria. Abia seara, când ea sosi obosită și tristă de la patul de suferință al răniților, putu să-i comunice vestea.

— Fii prudent, tată, îl rugă ea. În locul lor, nu ți-aș fi îngăduit să pleci. Nu se găsea un reporter tânăr și rezistent, care să…

— Dar ce, par așa de bătrân? râse Bistrițeanu. E drept că nu mai am vârsta aventurilor, dar asta nu-i o aventură, ci o experiență. Vreau să văd cu ochii mei ce se petrece, vreau să aud bubuitul tunului, să simt fiorii luptei, să cânt un imn învingătorilor…

Coborî în gară la Comana și-și dădu seama că aici începea zona de operații. Automobile de stat-major, furgoane cu muniții, ofițeri din diferite arme, roind în jurul vagoanelor de tren păzite de santinele. Se îndreptă către vagoanele unde i se spusese că se află cartierul armatei. Îl opri un soldat milițian cu barbă căruntă, înarmat cu o pușcă străveche:

— Încotro, domnule?

Bistrițeanu îi prezentă delegația bătută la mașină. Soldatul silabisi îndelung documentul.

— Adică o să scrieți la gazetă? întrebă el cu îndoială.

— Firește. Pentru asta am venit.

— Atunci să ne scrieți și pe noi, ăștia din partea sedentară. Lumea nu ne bagă-n seama, dar am croit un drum de zece kilometri până la Dunăre, și-am cărat bărcile, și-am adus scândură pentru pod. Dar toate astea lumea nu le bagă-n seamă. Lumea vede tunuri și aeroplane.

— O să scriu, tătucule. De unde ești?

— De-aici, din Vlașca. Fiu-meu e-n Divizia a zecea, cu dom’ general Văitoianu. Un general viteaz cum nu se află. A cerut regelui să-l lase pe el să treacă cel dintâi peste pod. Lumea spune că ar avea chipiul ciuruit de gloanțe, dar pe el nu l-a atins niciodată…

Folclorul transșee lor, gândi scriitorul. Avea să afle mai apoi că într-adevar generalul Văitoianu ceruse să treacă ei, cel dintâi, cu divizia peste Dunăre; lui i se încredințase conducerea lucrărilor pentru ofensivă; neobosit, cu ochii-n șapte locuri deodată, atent la amănunte ca și la lucruri însemnate, acest om își câștigase o îndreptățită faimă între ostași...

Un ofițer din biroul operații, sprijinind hârtia pe peretele vagonului, întări cu o semnătură delegația care-i deschidea drumul spre pod.

— Da, domnul general Averescu este aici, dar înțelegeți, e foarte ocupat, de ieri dimineață n-a închis un ochi. Va trebui să amânați întrevederea.

— Înțeleg, spuse Bistrițeanu... Mi-am făcut datoria să anunț despre rostul meu aici.

— Vă rugăm să fiți prudent, domnule. E război, orice neglijență costă. La pod îl găsiți pe domnul general Văitoianu. Dacă așteptați o oră sau două, facem rost de o mașină să vă repeadă până la Dunăre.

— Nu e nevoie. Mă duc pe jos. Încerc să mă port ca un soldat.

Ofițerul zâmbi:

— Și eu am fost pe jos până acolo. Am făcut recunoașterea terenului. Doar dacă-ncepe o ploaie, e prost. Atunci opriți o mașină sau o căruță; documentul acesta o să vă ajute.

— Mulțumesc, spuse Bistrițeanu. Vă doresc succes, domnule maior.

Porni pe drumul aglomerat. N-avea nevoie de călăuză. Direcția i-o arătau trupele mergând către Prundu, batalioanele înșirate pe sosea, bateriile înaintând în trapul cailor. Ar fi vrut să-i salute pe ostași, să le vorbească despre însemnătatea istorică a clipei. Își aminti că Octavian Goga vorbise trupelor de pe puntea unui șlep care ducea întăriri spre Turtucaia amenințată; se aflau în pragul înfrângerii, aveau nevoie de îmbărbătare, dar acum, pe chipurile acestea tinere și aspre văzu atâta hotărâre, atâta încredere în victorie, încât își spuse că un discurs ar fi de prisos...

— Domnule Bistrițeanu! se auzi strigat dintr-o coloană.

Se întoarse. Ostașul care-l strigase ieși fuga din front. Era un tânăr colaborator al ziarului, un băiat înalt și subțire, care venea uneori la redacție aducând câteva foi de hârtie cu scris mărunt

și drept ca de școlar. Mai-mai să nu-l recunoască; părea mai bărbat în uniformă, cu casca trasă pe frunte, cu umerii încordați sub povara raniței, cu fața arsă de soarele zilelor lungi de instrucție. *Era* mai bărbat.

Îl îmbrățișă ca pe un frate, îi simți mirosul acela atât de obișnuit al ostașilor – a săpun, a nădușeală și a unsoare de bocanci – și parcă îmbrățișa în el toată soldățimea care mărșăluia spre Dunăre, miile de fețe arse de soare, pașii tropăind nepăsător pe șosea, puștile nou-nouțe. Vă dau binecuvântarea mea, ar fi vrut să strige, vreau să izbândiți, după atâtea necazuri vi se cuvine această plată dreaptă, izbânda, sunt alături de voi, flăcăii mei, bravii mei soldați!

— Mugurel, prietene, izbuti să îngâne, ținându-l de umeri peste curelele umede ale raniței. Ce faci, Mugurel?

— Nu mai sunt Mugurel, spuse repede poetul cu raniță și pușcă Manlicher, am renunțat la numele ăsta, sună prea dulceag. Ultima dată l-am auzit la recrutare, când m-au strigat cu numele întreg. De atunci mă numesc Ștefan, soldat Ștefan Petrescu din plutonul doi.

— Cum îți merge ca ostaș?

— M-am deprins, dar ne-au scos sufletul sergenții. Ne cereau să învățăm într-o zi cât celelalte leaturi într-o lună. E război și ne grăbim, așa spuneau sergenții, și săpam mâști și ne culcam prin bălțoace și făceam salturi și trăgeam cu pușca până asurzeam. E drept că am învățat multe și știm tot ce trebuie să știe un războinic.

— Îți place, așadar?

— Îmi place ideea-n sine. Ne-a explicat locotenentul ce gânduri au generalii noștri și ne-am simțit mândri. Aici, la Flămânda, se hotărăște soarta Dobrogei, și a Ardealului în bună măsură. Divizia noastră va trece prima Dunărea. Generalul Văitoianu a cerut să fim primii, ne-am bucurat că ne-a ghicit gândul. Dar dumneavoastră?

— Reporter de război, spuse cu mândrie Bistrițeanu. Nu vreau să mărșăluiesc pe Calea Victoriei în rând cu „învârtiții”…

— Evităm să vorbim despre ei, spuse poetul întunecându-se la față. Pentru noi există realități mai apropiate, mai certe. Voiam certitudini, domnule Bistrițeanu, vă amintiți? Pluteam în vag cu poeme triste, cu întrebări despre sensul vieții. Am învățat, în

câteva săptămâni, să nu șovăim. Acțiunea este sensul vieții, și-atât. Mă duc să-mi ajung din urmă compania.

— Du-te sănătos. Îți doresc, ție și celorlalți, izbândă deplină.

Îi strânse mâna cu amândouă mâinile. Poetul făcu câțiva pași, se opri, îi spuse peste umăr:

— Am în raniță un caiet cu poeme. Cu altfel de poeme.

— Să mi le-aduci când vii înapoi…

Soldatul-poet râse, își îndreptă cureaua raniței și plecă în fugă. Scriitorul rămase pe loc, pe marginea șoselei. Pe lângă el trecu un convoi de artilerie. Tropotul cailor și duruitul roților de fier făceau un zgomot puternic, dătător de speranțe. Reportaj? Mai degrabă o epopee, își spuse, acești tineri frumoși și hotărâți, cu viața lor clătinată din temelii, degetele lungi și fine care întindeau peste biroul elegant două-trei foițe scrise mărunt, aceste degete încleștate pe coada lopeții, scormonind pământul pentru a învăța să supraviețuiască; acești tineri ai unei generații culte și pesimiste, învățând să se supună unui sergent aspru, învățând să fure o oră de somn între două semnale de goarnă, alcătuindu-și o nouă filosofie a vieții, mai simplă și mai adevărată…

Piesele de artilerie cutremurau abia simțit pământul; pe caprele înguste ale chesoanelor de muniție, artileriști spătoși îndemnau caii țărănește, ca la un drum spre târg sau spre ogor; ce altceva erau vizitiii acestor lungi vehicule de otel. decât niște țărani îmbrăcați în uniformă, purtați la școala cazărmii și puși aici, pe capra de oțel care ascunde-n ea muniție frumos rânduită, să mâne convoiul duruitor al artileriei. Nu ne naștem soldați, își spuse Bistrițeanu, dar devenim ușor, la nevoie, acesta ne-a fost datul, așa ne-am urmat destinul de veacuri, schimbând plugul cu spada ca să ne păstrăm ființa prin furtuni. Ce operă să cuprindă toate acestea, își spuse; se va putea scrie vreodată povestea întreagă a războaielor noastre, a izbânzilor și suferințelor noastre?

Porni mai departe, cu pasul înviorat de vederea nesfârșitelor coloane care zoreau spre Dunăre; plutoane pe jos, călăreți repetând un ordin în lungul coloanei, baterii făcând pământul să huruie surd, automobilele de ambulanță mormăind nerăbdător din motoare…

Și deodată, pe drumul proaspăt săpat și așternut în luncă,

Dunărea! Sute de bărci negre pline cu oameni lunecau de-a latul apelor neliniștite, agenți cu fanioane răcneau porunci către conductorii atelajelor de la tunuri; iar mai încolo, în capătul șoselei proaspăt construite, începea să se întindă *podul*. Șalupe cu abur trăgeau din greu în susul apei bărcile cu punte lată, care legate între ele alcătuiau, metru cu metru, drumul unduitor, larg cât o șosea. Pontonierii și marinarii legau bărcile, montau portițele, înălțau balustrade scunde pe laturile șoselei plutitoare care înainta, treptat, spre malul celălalt...

Bistrițeanu se opri locului, copleșit de măreția priveliștii. Nu luă în seamă decât într-un târziu aeroplanele mici și încete, ca niște gâze lucioase pe cerul plumburiu. Se apropiau în șir, neauzite prin zgomotele aspre ale marșului spre pod; dar cineva le auzise, cineva le luase urma, căci ofițerii strigară porunci repezite, coloana se destramă adăpostindu-se pe sub sălcii și îndreptând puștile spre cer. Avioanele se rotiră mai întâi pe departe ca niște lupi ce dau târcoale stânii; asupra lor nu se asmuți niciun glas de tun, și-atunci devenită mai îndrăznețe, se apropiară de malul unde mii de oameni așteptau să se îmbarce, își lăsară încărcătura ucigătoare; bombele veneau ca niște puncte negre, creșteau în clipa apropierii de pământ; se mistuiau între sălcii și deodată locul acela se lumina de o văpaie stranie, scurtă ca un fulger, și pământul țâșnea în sus și-n lături, ca o floare neagră de-o clipă, apoi se auzea explozia cu sunet aspru, cu totul deosebită de bubuitul tunurilor care trăgeau fără-ncetare către malul celălalt.

— Unde-i apărarea aeriană? Și artileria de ce nu trage? strigă de undeva, de alături, un colonel negru de mânie.

— Unde a fost apărarea aeriană? întrebă generalul Averescu. Mi s-au făgăduit paisprezece avioane.

— Două s-au defectat în drum și au aterizat forțat, spuse un ofițer din secția operații. Alte cinci abia sosiseră când s-a dat atacul. Iar celelalte sunt mai slabe decât cele germane. Nu le-au putut ține piept.

— Și furtuna asta! spuse generalul. Oare rezistă podul?

Cineva deschise ușa vagonului. De afară se auzi mai tare plesnetul rafalelor de ploaie. Un ofițer își desfăcu gluga șiroind de apă și se apropie de masa mare din mijlocul vagonului, cu

ochii la hartă.

— Cum stăm? întrebă Averescu nerăbdător.

— Au telefonat de la punctul de trecere. Valurile au desprins podul în două locuri. Lucrează acum să-l refacă. Dar plouă torențial și furtuna îngreunează lucrul. Șalupele abia se pot ține împotriva curentului.

— Sa facă tot ce le stă în puteri. Am trecut dincolo o întreagă divizie, cu bărcile. O divizie fără niciun tun. E monstruos, domnilor! Podul să fie gata mâine dimineață. Să treacă în primul rând artileria Diviziei a zecea!

— Ne străduim, domnule general. Mă duc personal acolo, să încurajez oamenii, spuse ofițerul și-și puse iarăși gluga.

— Și să continue trecerea cu bărcile, chiar în noaptea asta. Să intre infanteria Diviziei 21!

Din observatorul instalat în preajma podului, locotenentul Ionescu urmărea cu neliniște jalonul înfipt în apă, în apropierea țărmului. Prin pânza deasă a ploii, semnele albe și roșii de pe stâlpul de lemn se vedeau totuși bine.

— Apa crește, murmură el. Crește mereu…

— Dunărea n-are decât să crească, spuse santinela. Pe mal e mai rău. Toată lunca e o mocirlă; nu poți face un pas alături de șosea. Abia am ajuns până aici. Asta e. Pe uscat stăm prost, cu potopul ăsta. Și să vedeți ce era pe pod. Caii alunecau mereu, vreo două trăsuri erau gata-gata să cadă în apă. De-atâta ploaie, scândurile parcă-s unse cu săpun. Mare pacoste!

Locotenentul încuviință trist din cap. Mare pacoste, într-adevăr. Vrei să faci un lucru și toate-ți stau împotrivă. Ca să apere podul, la deal de Flămânda făcuseră un baraj de mine și obstacole împotriva vaselor inamice. Dar până să facă rău inamicului, minele se dovediseră primejdioase chiar pentru ai noștri. Parcă vedea malul scund al Dunării, unde marinarii din secția lui aduseseră primejdioasele sfere de metal. Descărcaseră trei, le puseseră în bărci și le ancoraseră în Dunăre, măsurând lungimea lanțului astfel încât minele să rămână între două ape: nici prea la fund, ca să scape tefere navele care-ar încerca să treacă, nici prea la suprafață, ca să le vadă comandanții inamici și să le ocolească. La a patra mină, când s-o așeze-n barcă, o flacără orbitoare se înălțase, purtând

cu ea sfărâmături negre de lemn și bucăți sângerânde de trupuri omenești. Din ce fuseseră cu o clipă înainte trei marinari, o barcă, un mic debarcader, rămăseseră numai fărâme fără formă, zdrențe însângerate, crâmpeie de scândură plutind anapoda în vârtejul stârnit de explozie…

— Ce-a fost asta? întrebase comandorul alergând spre ei.

— Nenorocire, domnule comandor. A explodat o mină, când o puneau în barcă. Trei morți.

— Săracii! Și le-am repetat de zece ori să fie atenți. Or fi trântit-o.

— N-au trântit-o. Eram la câțiva pași de ei, am văzut bine. Detonatorul, ca de obicei. V-am spus că nu lucrează destul de sigur…

Comandorul lăsase privirea în jos, deznădăjduit:

— Ce facem acum? Podul trebuie protejat cu orice preț. Nu putem opri lucrările.

— Nici nu trebuie să le oprim. A fost un accident; n-or să fie o sută. Ordonați să continuăm operația?

— Bine-nțeles. Dar aveți grijă, fraților, vă rog din suflet!

E drept că nici un alt accident nu se mai produsese. Dar oamenii rămăseseră cu teama aceea nemărturisită că minele pot exploda în orice moment; când doi inși manevrau mina, ei înșiși cereau celorlalți să stea cât mai departe, iar când el se apropiase odată de barcă, sergentul țipase:

— Dom’locotenent, nu mai fac o mișcare până ce nu plecați la cincizeci de pași!

Apoi comandorul hotărâse să completeze barajul cu pari bătuți sub apă, tot așa, la adâncime nu prea mare, cât să nu poată fi văzuți de pe navele dușmane. Iar acum locotenentul aștepta, privind cu teamă dunga roșie de pe jalon, care se afunda tot mai mult în apă…

— Nave inamice în amonte! strigă santinela.

— Nu se poate! făcu locotenentul și puse binoclul la ochi.

Într-adevăr, din susul Dunării, ocolind Ostrovul Lung, se arătau siluetele joase și late ale monitoarelor austriece.

— Ăsta-i „Bodrog”, îl cunosc după coș, murmură locotenentul Ionescu. Așa cum a pornit-o, o să se poticnească în barajul de la Tabanu. Dă alarma, soldat. Au mai ieșit două vedete. Astea cred că au să treacă, odată ce au crescut apele…

Bistrițeanu se oprise în capul podului, pe malul românesc, când se auziră primele lovituri de tun. Un curier veni în fugă, se apropie de generalul Lambru, comandantul Diviziei 21, ale cărei trupe tocmai treceau peste pod. Bistrițeanu îi lăsă să termine scurtul schimb de cuvinte, apoi se apropie și el:

— Pot ști ce se întâmplă, domnule general?

— Avem necazuri, spuse generalul întunecat. Apele au crescut și flota inamică, pe care o blocasem cu obstacole și baraje de mine în canalul Persina, a reușit să iasă spre noi. Mai avem un baraj la Tabanu, unde canalul e închis de un șlep scufundat.

— Ce distanță e până acolo?

— Paisprezece kilometri, spuse generalul. Tunurile lor nu bat până aici. Nu pot să ne strice podul, iar generalul Averescu a trimis artileria grea pe mal, să-i gonească…

Generalul Averescu urmărea îngrijorat desfășurarea luptei. Două divizii însoțite de artilerie trecuseră Dunărea și purtau lupte cu trupele inamice venite în întâmpinarea lor. Monitoarele austro-ungare nu izbutiseră să treacă de baraj, spre pod: ele se mulțumeau să tragă către trupele de pe țărm care așteptau îmbarcarea. În schimb, două vedete se strecuraseră printre obstacole și se apropiaseră trăgând asupra podului unde trecerea artileriilor era în toi. Tunurile grele, trimise pe malul Dunării să izgonească flota inamică, înaintau anevoie pe drumul desfundat. Generalul luă harta pe care unul dintre statmajoriștii săi notase situația trupelor. Se gândi întristat că inamicul cel mai aprig al manevrei de la Flămânda se dovedise ploaia torențială. Se uită la ceas. Era ora unsprezece, în ziua de 2 octombrie, a doua zi a manevrei pe care o pregătise cu atâta migală.

— Suspendați orice mișcare, ordonă el. Mă duc la Marele Cartier să expun situația.

La 3 octombrie, lupta pentru pod reîncepu. Artileria grea de pe malul stâng izbuti sa alunge monitoarele, după ce le avariase grav. Dincolo de ostrovul salvator, dușmanul recurse atunci la altă stratagemă: lăsă să plutească la vale, în preajma țărmului bulgăresc, un șlep încărcat cu exploziv. Artileria noastră trase cu

disperare asupra șlepului care luneca netulburat spre pod. Când mai avea câteva sute de metri, un proiectil îl lovi în locul cel mai vulnerabil și-l făcu să sară în aer. O bubuitură năpraznică zgudui văzduhul, apa începu să fiarbă, valurile stârnite de explozie ajunseră, domolite, până la pod. Inamicul, înfuriat de această neizbândă, lansă împotriva podului tot ce găsi: mine de curent, care pluteau la vale nepăsătoare, parcă strecurându-se anume printre proiectilele artileriei noastre, câteva pontoane, lotci, șlepuri. Din văzduh, aeroplanele lansau mereu bombe, care nu-l loviră. În cele din urmă, minele își atinseră ținta: podul fu rupt pe o distanță apreciabilă.

Îndată după prânz, generalul Cristescu veni de la Marele Cartier cu ordinul: *„Trecerea Dunării nemaifiind posibilă, se vor retrage trupele și diviziile 21 și 22 vor fi trimise pe frontul de nord!”*

Bistrițeanu rămase încă o zi la Flămânda. El privi cu tristețe la trupele care se retrăgeau pe podul, reparat acum, și pe bărcile care duseseră cele două divizii pe țărmul dușman; urmări încăierările scurte de pe celălalt mal, între ariergărzile care acopereau retragerea trupelor și armata inamică sosită în grabă la locul trecerii; spre seară, găsind loc într-o mașină care pleca spre Periș, se duse și el la Marele Cartier. În drum văzu trupele ce se îndreptau în marș forțat spre nord. Înțelese că lucrurile luaseră altă întorsătură.

Într-adevăr, prietenul său de la Marele Cartier, bătrânul colonel, îi spuse trist:

— Armata germană a trecut la ofensivă în Transilvania. Frontul se apropie de Brașov. N-aveam rezerve. Trebuia să renunțăm la operația Flămânda, ca să mutăm trupele pe frontul din Ardeal...

4.

— Am scăpat, spuse Fräulein Grete. Datorită dumitale. Ce m-aș fi făcut fără banii aceia? M-ai salvat, domnule... De fapt nici nu știu cum te cheamă.

— Nu-i nevoie să știi, râse omul adus de spate. Spune-mi cum vrei dumneata. Am acte pe trei nume și niciunul nu e adevărat. Important e că ți-am fost de folos.

— Tocmai mă-ntrebam unde te pot găsi, ca să-ți mulțumesc.

— Să-mi mulțumești prin fapte, fetițo. Vorbele nu țin de cald. Vreau să-ți dau o misiune.

— Iarăși?

— Ceva simplu de tot. Te duci la triaj cu țigări, cozonac și o sticlă de vin. Vezi că e o garnitură trasă la rampă. Au încărcat niște tunuri, mai așteaptă ceva soldați. Fă-te că-l cauți pe un soldat oarecare. Primul nume care-ți trece prin cap. Spui că ai venit să-i aduci merinde pentru drum. Îți pare rău că nu-l găsești, nu te poți întoarce cu lucrurile acelea acasă. Le dai celui cu care stai de vorbă. Îi faci ochi dulci și afli încotro pleacă. Te aștept în hol, la Poșta Centrală, peste două ceasuri. Nu vii fără răspuns.

— Crezi că o să mă descurc?

— O actriță ca dumneata? râse omul adus de spate.

Funcționara de la ghișeul de telegrame numără cuvintele, socoti taxa și ridică privirea spre omul adus de spate:

— Diseară e la destinație.

— Mulțumesc, domnișoară. La revedere.

Funcționara reciti telegrama și rămase pe gânduri. Iarăși baloturi de bumbac. Și prețurile... 105... 150... Ce fel de prețuri sunt acestea? Cât de mare să fie un balet de bumbac de 150 lei?

Rugă o colegă să-i țină locul și urcă la etaj, pe scara enormă, acoperită cu covor, care ducea la biroul directorului general. Secretara o întâmpină cu o privire de gheață:

— Ce treabă ai dumneata cu domnul colonel?

— Ceva urgent, deosebit. Interesează statul.

— Domnul colonel e ocupat. A dat ordin să nu intre nimeni.

— Insist, doamnă. Se poate întâmpla o nenorocire...

Secretara se ridică, în sfârșit, ocoli masa sculptată și intră pe ușa capitonată în piele.

— De ce dai buzna? se auzi un glas aspru dinăuntru.

Secretara închise ușa după ea. N-ar fi vrut ca o simplă funcționară de la ghișeu să fie martoră la discuția dintre ea și colonel. Reveni îmbufnată de-a binelea:

— Ți-am spus că nu trebuia deranjat. Poftim, intră.

Funcționara intră. Regreta amarnic pasul făcut. Ar fi fugit

înapoi, dar era prea târziu. De câteva luni, de când colonelul Verzea fusese numit director general, în rândul funcționarilor domnea îngrijorarea. Sub diferite pretexte, șefi de serviciu și funcționari importanți erau îndepărtați din posturi și înlocuiți cu oameni care se dovedeau mai apoi a fi amici de-ai colonelului.

— Bună ziua, spuse colonelul răstit. Poftim mai aproape, domnișoară…

— Popescu, de la telegrame.

— Ce s-a întâmplat, domnișoară Popescu?

— Domnule colonel, acum câtva timp cineva a adus o telegramă. Am expediat-o ca de obicei. Astăzi, aceeași persoană a expediat o telegramă aproape identică. Mi s-a părul ciudat. E vorba de baloturi de bumbac, de sume de bani… M-am gândit că în realitate e un mesaj cifrat… Am copiat telegrama și m-am gândit să v-o prezint.

— Ai mai spus cuiva povestea asta? întrebă colonelul Verzea.

— Nimănui. Ați dat ordin să vă raportăm personal dumneavoastră orice chestiune de serviciu.

— Bine. Să văd și eu telegrama.

Luă hârtia, o citi, ridică privirea spre funcționară:

— Dumneata citești romane?

Fata se fâstâci de tot:

— Uneori, când am vreme…

— Seamănă cu o poveste gen „Monte Cristo”. Totuși, o să anunț poliția de siguranță. Cum arăta persoana care a dat telegrama?

— Un bărbat înalt, adus de spate, cu părul cenușiu…

— Bine. Niciun cuvânt despre povestea asta, nimănui. Ai înțeles?

— Da, domnule colonel. Bună ziua.

După plecarea funcționarei, colonelul răsfoi carnețelul în care-și copia telegramele importante care priveau mișcările de trupe. Găsi repede mesajul care corespundea telegramei: baloturile erau baterii. Sumele reprezentau calibrul tunurilor, destinația era indicată în clar. Ce naiba, nu mai au încredere în mine? se miră. Doar le transmit prompt orice mișcări, orice hotărâre a Marelui Cartier. Sau omul o fi vreun agent mărunt care face exces de zel?

Ridică receptorul unuia din telefoane:

— Dă-mi biroul personal... Alo... Alo, Gicule. Vezi că e jos, la telegrame, o funcționară care nu-și vede de treabă. Popescu. Am primit adineauri o reclamație... Nu, să n-o dai afară. Găsește-i loc la un oficiu pe la periferie... Apropo, ai printre cunoscuții dumitale un om înalt, adus de spate, cu părul cenușiu?... Nu?... Întrebam și eu așa... Bine, salut!

5.

— Mai repede, spuse generalul Averescu către șofer.

— Asta-i viteza maximă, interveni maiorul Ressel. Și se înnoptează, domnule general. Ar fi mai prudent să...

— Fiecare oră costă vieți de oameni, spuse generatul. Toți își închipuie că unde pun eu mâna, lucrurile se îndreaptă ca prin farmec. Adevărul este că nu-mi place dezordinea, Ressel. Și o armată în care domnește dezordinea este pierdută dinainte. Calm și ordine, asta cred că ne lipsește acum...

Automobilul gonea pe șoseaua bine întreținută care lega Bucureștiul de Valea Prahovei. Trecuseră de Ploiești, drumul era liber; numai aproape de Băicoi trebuiră să încetinească, făcând loc unei coloane de infanteriști.

— Ce-o fi cu ăștia? mormăi generalul privind chipurile anonime, bărboase, cu priviri adormite.

— Vreo unitate care trece în refacere spuse maiorul. Luptă de săptămâni întregi, bieții oameni, iar când îi trec în refacere, n-au mijloace de transport și-i duc tot pe jos.

— Ce deprimant, spuse generalul. Totul merge anapoda. Și întâmplarea asta nenorocită de la Flămânda...

— Eu nu pricep de unde a pornit încurcătura, domnule general.

— Din mai multe locuri deodată, Ressel. Mai întâi, am cerut încetarea operațiilor până la restabilirea situației. Pe baza acestei cereri, mă pomenesc cu ordinul să renunț la operație *tocmai când restabilisem situația*, înțelegi? Un răspuns primit cu întârziere.

— Cred că i-a influențat și ofensiva de nord...

— Și? S-au speriat? Așa e la război: mai înaintezi, mai dai înapoi... Dacă intri în panică e rău.

Generalul tăcu iarăși. Se gândi la generalul Văitoianu, cel care

susținuse cu atâta căldură manevra. Poate am greșit eu, gândi generalul Dar uite ca și alții au gândit ca mine. Iar Văitoianu e ferm convins că am fi reușit dacă nu primeam ordinul acela. Și de ce? S-au speriat de ofensivă. Și-acuma mă cheamă pe mine. Salvatorul națiunii etcetera. Pot eu salva o armată copleșită de tunurile dușmane? Noi de ce n-avem tunuri?

Se gândi apoi la bombardarea cartierului armatei. Avionul aruncase șase bombe deodată, țintind trenul statului major, desigur. Ai greșit, aviatorule. Cu o sută de metri mai încolo. Dar tot a ajuns o schijă în geamul vagonului.

— O mai ai, Ressel?

— Ordonați, domnule general?

— Mai ai sfărâmătura aceea de bombă?

— Desigur.

— Să n-o arunci. Vreau s-o păstrez ca amintire.

Și zâmbetele lor, când au aflat sfârșitul operației. Nu mai înțeleg nimic. Oare o antipatie personală, oricât de puternică, te poate face să te bucuri de un eșec ce se răsfrânge asupra întregii țări? Nici în fața primejdiei nu se poate pune stavilă pasiunilor meschine? Poate că exagerez, își spuse generalul. Poate că văd prea mulți adversari în jurul meu. Dar uite că așa se-ntâmplă. Ordin să nimicesc flotila austriacă. Dar cu ce? Cu inimile goale?

Mașina trecu de Sinaia: aerul se făcu deodată mai rece, noaptea învăluia culmile munților într-un întuneric amenințător.

— Cât e ceasul?

— E trecut de miezul nopții, domnule general.

— O, doamne! Ce ne mai așteaptă de acum încolo! Trebuie să facem o recunoaștere, chiar mâine, să vedem unde putem pregăti o rezistență solidă. N-o să ne retragem la nesfârșit!

La Bușteni, unde se afla cartierul Armatei a II-a, generalul ceru să meargă direct la comandament. Întrebă santinela unde era biroul operațiilor. Intră ca o furtună. Ofițerul de serviciu sări în picioare, se prezentă.

— Care-i situația trupelor? întrebă sec generalul.

— Deocamdată nu știu, domnule general.

— Cum, domnule, nu știi?

— N-am primit nicio veste de nicăieri.

— Asta zic și eu organizare, spuse generalul. Dacă nici aici, la

comandament, nu e ordine, ce să mai zic de...? Ressel, pune mâna pe telefon. Dați harta mai aproape...

— Domnule general, e târziu, trebuie să vă odihniți după atâta drum...

— Se odihnesc alții pentru mine, Ressel. Fă-mi legătura cu Văitoianu. Iar dumneata ia celălalt telefon și caută-l pe generalul Lambru. Încercați să aflați dacă trupele au ajuns pe poziții și unde anume...

Liniștea care stăpânea comandamentul, tulburată în felul acesta, se restabili abia după două ceasuri. Timp în care generalul, cu telefonul într-o mână și cu creionul în cealaltă, căpătă informații tot mai precise despre starea frontului. Întrebă pe comandanții de regimente unde se duc lupte, unde e presiunea mai puternică, apoi ceru rezultatul interogatoriilor luate prizonierilor. Încet, încet, pe hartă se conturară liniile noastre și, cu oarecare aproximație, frontul adversarului.

— Așadar, asta-i situația... Cât e ceasul, Ressel?

— Trei fix, domnule general. Camera e pregătita, e timpul să...

— Un moment, că n-am terminat. Pune mâna pe condei și scrie ce-ți dictez eu. Trebuie să redactez instrucțiuni pentru trupele de pe front. Cuvântul de ordine – rezistență îndărătnică. Pune data: azi, opt octombrie...

— Nouă, zâmbi Ressel.

— Nouă, conveni generalul.

Capitolul IV

1.

Călătorii care știau rostul se repeziră la ieșirea din gară, grămadă pe cele câteva birje cu un singur cal; un mic scandal se iscase în jurul lor; în sfârșit se puseră în mișcare, lăsând în urmă o gloată nemulțumită, înjurând zadarnic ploaia, războiul și rechizițiile care lăsaseră Brăila fără trăsuri de piață. Când sosi tramvaiul electric, aceeași mulțime se năpusti pe ușile înguste, încurcându-și drumul cu valize, saci, coșuri sau damigene; locotenentul Ionescu își strânse mai bine pelerina și porni pe jos, de-a lungul liniei ferate, către marginea orașului. Ploua mărunt și rece, o ploaie interminabilă, dezolantă; în pietrișul de pe terasament străluceau mici bălțoace cu apă amestecată cu păcură; trecu un tren de marfă cu tunuri – spre București, desigur – și ostașii de pe platforme păreau mici și triști sub ploaia care se cernea mereu.

La barieră, în preajma pieții, încercă zadarnic să tocmească o birjă sau un automobil care să-l ducă în sat.

— Nu-mi vâr eu căluțul pe drumurile acelea, dom' locotenent, spuse un birjar cărunt. Am avut doi cai, aș fi mers cu ei pân-la Focșani. Unul mi l-a luat la artilerie, și mi-a rămas mârțoaga asta… Și drumu-i prost, am mai umblat eu pe acolo.

— Bine, tăicuțule, dar vin de pe front, spuse locotenentul amărât. Cu ce ajung eu acasă?

— Ia-o pe jos, ești băiat tânăr, îl povățui birjarul. Doar n-o să te sperie ploaia, ești marinar…

Cinci kilometri prin pedeapsa asta de ploaie, își spuse locotenentul pornind la drum. Bine că mi-am trimis lada direct acolo; și Nedelcu al meu nu e omul care să-mi piardă lucrurile…

La ora amiezii, periferia orașului, cu grădinițe pe jumătate desfrunzite, cu livezi pustii, cu case zăvorâte, părea nelocuită. Nici țipenie de om prin preajmă. Curând trotuarul se sfârși, apoi se termină și șoseaua; urmau cinci kilometri de drum de căruță, arat de miile de roți, sub ploaia nesfârșită. Locotenentul încerca să meargă repede; grija și dorul îl făceau să grăbească pasul, să i se pară ceasuri întregi minutele în care zăbovea ocolind o mare bălțoacă din mijlocul drumului sau încercând să-și

despepenească cizmele scurte din nămolul negru și cleios. Măcar de-aș fi avut cu cine schimba o vorbă, gândi, să le povestesc isprava noastră de la Flămânda, ce întâmplare tragică, o manevră cu trupe numeroase, părăsită la jumătate, în vreme ce pe frontul din Ardeal dușmanul pregătea marea ofensivă. Avea încă vii în fața ochilor imaginile de apocalips ale retragerii: artileria și trăsurile fuseseră lăsate dincolo; tunurile de pe malul nostru se străduiau să distrugă bateriile atât de prețioase rămase peste Dunăre, ca să nu cadă în mâna dușmanului; avioanele germane roiau deasupra podului aruncându-și încărcătura ucigașă peste oameni și peste cai; hohoteau sinistru bateriile grele de pe monitoarele inamice, care trăgeau, dindărătul ostrovului, asupra trupelor în retragere… Noroc că le-am imobilizat acolo, își spuse locotenentul, până la sfârșitul lumii n-au să se clintească printre barajele noastre.

Ajunse la marginea satului. Sub cerul vânăt, curțile păreau ruinele unei așezări părăsită. Niciun locuitor pe ulițele devenite râuri de noroi negru; niciun lătrat de câine, doar șiroitul ploii și plescăitul cizmelor prin mocirla înșelătoare a drumului. Șeful de post îl salută din pragul clădirii scunde, cu stâlp vopsit în tricolor la poartă:

— Să trăiți și bine-ați venit, dom’ locotenent!

— Bine te-am găsit nea Toadere. Cum merge?

— Când mai așa, când mai așa. Acuma ne pregătim de retragere, să fim gata la ordin

— Retragere?

Nu era prima oară când auzea acest cuvânt. Dar îi auzise pe câmpul de luptă, în mijlocul trupelor, când se referea la mișcarea unei baterii, a unei companii, a unui regiment. Cuvântul suna straniu aici, în inima țării, departe de front.

— Retragere? repetă el uimit.

— Poate n-o fi nevoie, se îndreptă șeful de post. Dar așa avem ordin. În caz de ceva, evacuăm arhiva primăriei și postul de jandarmi. Asta, dacă inamicul izbutește să treacă Dunărea…

Se simți dator să-i ridice moralul bătrânului jandarm:

— Nici vorbă de trecut Dunărea, nene. Ai noștri se țin bine. Așteptăm întăriri de la aliați, cavaleria siberiană e în drum spre Dobrogea. O să-i împingem înapoi.

— Așa să fie, spuse șeful de post cu îndoială. Dar dinspre

munți avem vești proaste. Am pierdut Brașovul.

În pacea morocănoasă a satului apăsat de ploaie, cuvintele căzură aspru, ca o sentință. Am pierdut Brașovul, repetă locotenentul în gând. Pierdem, pierdem mereu…

— O să vezi că trecem noi și de greul ăsta, spuse. Generalul Averescu e iar la Armata a doua. O să-i țină pe nemți în loc…

Plecă, mâhnit, cumpănindu-și valiza mică. În viitoarea evenimentelor de la Flămânda, întâmplările de pe celelalte fronturi păreau a-și fi pierdut din importanță. Când bubuiau salve și aeroplanele germane lansau bombe asupra podului, iar sălciile de pe țărm săreau în țăndări amestecate cu frânturi de ființe omenești, o telegramă că „Brașovul a căzut” l-ar fi impresionat mai puțin. Dar aici, în satul în care doar pe liniile telefonice și la postul de jandarmi răzbăteau ecourile războiului, amenințarea inamică lua alte proporții…

Când își văzu casa, grăbi pasul. Casa era ridicată pe un dâmb, vizavi de primărie, lângă fântâna cu cumpănă al cărei scârțâit îl trezea în diminețile de vară. Fântâna scârțâia și acum, și sunetul ei familiar îi ascuți sentimentul de vis pierdut, de dor pentru fericirea dusă a copilăriei. Un om se străduia să scoată apă, mânuind lanțul numai cu mâna stângă. Îl văzu mai întâi din spate, când ajunse mai aproape îl recunoscu.

— Bună ziua, nea Gheorghe!

— Să trăiți! Ei, marinarul nostru, nu te cunoșteam, bată-te.

Omul lăsă lanțul în voia lui și-i veni în întâmpinare, terciuind cu opincile clisa grea din jurul fântânii. Îi întinse tot așa, mâna stângă.

— Da ce-ai pățit, omule?

— Ia, m-au nimerit cu zepelinul lor. Ne-au prins într-o zi pe câmp și-au tras cu mitraliera după noi ca după iepuri. M-au ochit drept în cot, spurcații. Am fost de mi-au tăiat mâna la Brăila. Nu le-a fost destul că mi-au omorât băiatul, mi-au pus gând rău și mie…

— Cum! A murit Costică?

— Nu știai? S-a dus, săracul. Era la artilerie. A murit lângă Sibiu. În primele săptămâni. Am rămas numai cu fetele… Ce să-i faci? adăugă cu resemnarea proprie țăranului deprins să i se-ntâmple tot felul de nenorociri. Și cum e la război?

— Cum să fie? Greu. Oricum am da-o, nu ne merge!

Bătrânul se dădu mai aproape și spuse confidențial:

— Eu zic că… – arătă cu degetul undeva peste umăr – cel nou nu se pricepe la război. Răposatul, ehei! La șapte’ș’șapte…

Locotenentul se gândi să evite discuția. În sinea lui se întrebase de multe ori de ce atâta nehotărâre la Marele Cartier. Printre ofițerii pe care-i cunoștea, comentariile referitoare la război alunecau uneori pe panta nesigură a îndoielilor, nimeni însă nu pronunța cu glas tare numele comandantului de căpetenie.

— La șapte’ș’șapte, nea Gheorghe, alte timpuri. Și armele erau altele. Acuma nemții au aeroplane și noi n-avem, au tunuri mai multe și mai mari…

— Greu, tare greu, spuse bătrânul și schimbă vorba: Ai mai venit pe-acasă?

— Am dat o fugă. Se cuvenea, după două luni de război…

— Sunt bine toți, spuse bătrânul. M-am văzut azi dimineață cu tată-tău.

Locotenentul îl salută din cap și porni nerăbdător spre casă. Emoția revederii luase locul tuturor celorlalte gânduri: rămăseseră departe și podul, și sergentul montând cu infinită grijă focoasele minelor buclucașe, și catargul vechiului vaporaș pierind în valurile tulburi. Câinele din fundul curții îl simți cel dintâi, începu să latre și să schelălăie într-un fel anume. Tatăl ieși să vadă ce este, purta o bundă țărănească descheiată și locotenentului i se păru că a mai încărunțit. Alergă, lunecând pe marginea șanțului, în vreme ce bătrânul deschidea cu gesturi nesigure de grabă poarta. Se îmbrățișară în uliță. Mama locotenentului apăru în prag, desfăcându-și din fugă șorțul și aruncându-l într-un colț.

— Mă mai ajut cu ăsta mic, spuse tatăl sorbind din pahar. Am pregătit o groapă în grădină, pentru caz de nevoie. S-a făcut grâu mult, și păpușoiul e bine. Păcat de grâne să le lăsăm în mâna dușmanului. Le-am agonisit cu sudoare.

— Păi da, spuse locotenentul. Îngropați-le, dacă e ceva. Dar cred că n-o să fie. Vine iarna și nemților nu le place să lupte iarna.

— Nu le place! exclamă bătrânul. Și dacă le dau poruncă gheneralii lor? Mă uit și eu prin jurnale: iarna trecută, în Franța

și pe unde-au mai ajuns, crezi c-au stat la iernatic?

— Iernile sunt mai aspre în Carpații noștri, tată.

— Așteptați voi să-i oprească iarna din drum. Mașinile umblă iarna? Umblă. Și aeroplanele. Atunci?

— Om trăi și-om vedea, spuse locotenentul. Și… alde nenica?

— Păi Ion e la Oituz și Costică la Predeal, cu bateria. De n-ar fi dat îndărăt și de-acolo. Că nu mai înțeleg nici din jurnale cum vine povestea.

— Secretul, tată. Nu cumva inamicul să afle mai mult decât trebuie…

— Află el, și nu din jurnale. Uite, de-o pildă: hangița noastră. O știi. S-a pripășit în sat mai acu doi ani, pe la Rusalii. Bani buni, a făcut crâșmă, negustorie după carte: vinde rachiu, ia de la oameni porumb și ouă, le duce la târg la Brăila. De o vreme-ncoace, umblă nebună prin sat și vrea să știe care cât porumb are, unde-l ține, dacă oamenii sapă gropi și tot așa.

— Mai las-o focului, Gheorghiță, spuse mama din ușa bucătăriei. Femeie proastă, umblă și ea de colo-colo, să afle și să ducă vorba.

— I-ai spus șefului de post? întrebă locotenentul.

— I-am spus, și ce să vezi? Râde. Zice că vreau să-i iau negustoria din mână. Că o pizmuiesc. Aud că șeful de post cam rămâne-n cămăruța din dos, în câte-o seară…

— Of, omule, te-ai scrântit la bătrânețe, spuse iar mama. Îți încarci sufletul cu păcate vorbindu-i de rău pe alții. Hai, ajungă-vă cu politica. Am răsturnat mămăliga și se-mpietrește până judecați voi drumurile crâșmăriței…

2.

— Ostașii sunt revoltați, domnule general. Sau, în cel mai bun caz, nedumeriți. De ce trebuie să ne retragem tocmai acum? O armată care n-a cunoscut înfrângerea, care merge din victorie-n victorie…

Generalul Prezan își pironi privirea pe hartă, acolo unde o mână exersată trasase o săgeată albastră, țintind Predealul.

— Dragă căpitane, așa a rânduit zeul războiului. Nimeni nu e de sine stătător. Dacă vecinii din stânga sunt copleșiți de năvala inamică și se retrag, ne rămâne flancul descoperit. Trebuie să

ne armonizăm mișcările cu ei. De săptămâni avem dovezi că inamicul pregătește ofensiva spre sud, în zona Brașovului. Iar noi încercăm manevre de mare strategie, proiectăm învăluiri pe un teatru de luptă imens, încât nu ne ajung forțele și luăm trupe din apărarea altor zone…

— Așadar, socotiți manevra de la Flămânda o aventură? întrebă Crivăț.

— Oricum, o încercare fără sorți de succes. Când fiecare batalion era necesar aici, pe frontul Carpaților, ne-am apucat să plimbam trupele peste Dunăre… Am fost împotriva planului de la bun început. Dar ce spuneai de soldați?

— Merg pe drum și se uită la locurile pe unde au luptat. Numără mormintele, își amintesc de camarazii căzuți și se-ntreabă: oare și-au vărsat sângele zadarnic?

— Istoria va pune rânduială în toate, oftă generalul. Dar nu-i vreme de asta acum. Sunt lucruri mai urgente de îndeplinit. Căpitane Crivăț, am mare nevoie de informații. Vreau să știu cât de aproape ne calcă nemții pe urme și cam ce are de gând generalul von Schmetow. Vom opri retragerea undeva, pe linia munților, și trebuie să ne consolidăm. Fă ce știi și adu-mi date sigure despre inamic. Îți dau cea mai bună grupă de cercetași din toată armata; oameni de munte, voinici și ageri.

— Trei inși mi-ar fi de ajuns.

— Bine. Du-te la cortul plutonului de gardă și alege-ți oamenii. Când te întorci, te prezinți imediat la mine!

Crivăț își alese trei ostași din escadronul de cercetare, trei bărbați puternici și iuți, ciobani din tată-n fiu, care știau bine potecile munților și se puteau strecura cu ușurință prin cele mai grele locuri. Plecară spre front. În întâmpinarea lor, pe șosea, se scurgeau șiruri nesfârșite de infanteriști, apoi tunuri mici, de munte, cu roți de lemn, trase de cai mărunți, și în sfârșit căruțe cu români refugiați de teama represaliilor pe care armata inamică le va dezlănțui revenind în satele eliberate vremelnic. Curând, apărură călărețiii și Crivăț știu că frontul nu e departe. Mai întâi artileria și ambulanțele, apoi escadroanele falnice, ostași unul și unul, cu lăncile lungi la oblânc, cu chipuri încruntate sub viziere. Undeva, în depărtare, răsunau salve dese de pușcă și, din când în când, mugeau tunurile.

— Se bate ariergarda noastră, nu glumă, spuse sergentul

Bratu, care mergea alături de căpitan.

— Trebuie să-i întârzie pe dușmani până când ne întărim pozițiile în munți, îl lămuri Crivăț. De-acuma, fraților, părăsim șoseaua: trebuie să stăm ascunși până trece avangarda inamică; pe urmă om vedea cum ne descurcăm. Ce zici, tătucule?

— Nu ni-i teamă, am mai fost prin locurile acestea, spuse „tătucul”, un ostaș cărunt, cu barba nerasă de-o săptămână. Pe-aici, la Brețcu, mergeam să vindem pielicele de miel pentru cojoace. Cunosc locurile bine: e o scurtătură care duce peste deal, în comună.

— Atunci, tătucule, fă bine și ia-o înainte.

Bătrânul sări șanțul șoselei cu o sprinteneală neașteptată și se pierdu printre copaci. Ceilalți îl urmară, cumpănindu-și armele. Căpitanul își scoase și el revolverul din toc. Urcară pe poteca umedă, alunecând la tot pasul, agățându-se de crengi și încercând mereu să vadă ce se petrece pe șosea…

Ultimele grupuri de cavaleriști trecură în goana cailor, având între ei câteva tunuri mici, de munte. O căruță cu un cal șchiop, în care se afla o întreagă familie, trecu apoi pe șosea, scârțâind din toate încheieturile.

— Bieții oameni, au pornit în bejenie, spuse încet sergentul.

— Îs sătui de război, spuse celălalt ostaș.

— Am dat de-un loc bine ascuns, de unde se vede toată valea, vesti „tătucul” care tot tropăia prin împrejurimi. Hai și-om mere, dom’ căpitan, că se-aude mișcare încolo, pe drum.

Urcară pieptiș pe-o stâncă ieșită în afară, deasupra potecii. Tufe dese de aluni și mure îi ascundeau vederii de din jos; în schimb, șoseaua se vedea până departe, brăzdată de crengile copacilor mai mari. Căpitanul își puse la-ndemână harta.

Apărură cei dintâi cercetași mămici. Mergeau furișați pe șosea, cu puștile gata de tras, iscodind cu ochi temători în toate părțile. Unul dintre ei făcu semn cu brațele, în urmă; o întreagă companie sosi în marș forțat, tot așa, cu armele la mână și cu degetul pe trăgaci. După ei veniră duruind piesele de artilerie grea, o apucară pe dealul din stânga, cu pantă mai domoală, și tunarii puseră tunurile în bătaie. Căpitanul însemna cu grijă pe hartă tot ce vedea. În urma artileriei, sosiră dinspre Brețcu infanteriștii. Unii târau după ei mitraliere pe roate. Se risipiră pe

deal în sus și începură să-și sape lăcașuri de tragere.

— S-o nimeri vreunul și-n partea noastră, zise încet „tătucul”.

Peste câteva clipe auziră pe poteca din jos vorbă nemțească. Erau doi soldați inamici cu puștile în bandulieră. Mergeau încet și discutau. Unul dintre ei își descheie vestonul și scoase de la piept o iie cu cusături minunate. O apucă de umeri și-o întinse ca pe-o rufă la uscat, sub privirile pline de admirație ale celuilalt.

— Un cadou potrivit pentru nevastă-mea, auzi căpitanul.

— Te invidiez, Humpel. Eu n-am găsit așa ceva. M-am nimerit în casa unui cârciumar. Și un butoi e mai greu de ascuns sub haină.

— Lasă, că duminica viitoare, dacă ajungem la Onești, merg cu tine la târg. Ai să vezi lucruri încântătoare acolo, țesute de mâna femeilor. Ai de unde alege, pe cuvânt!

Vorbind, se apropiaseră de stânca unde pândeau ai noștri. „Tătucul” luă de jos o piatră și o aruncă spre vale. Cei doi dușmani tresăriră, primul vârî la iuțeală iia în sân și făcu câțiva pași, cu arma întinsă, spre tufișurile de unde venise zgomotul. Celălalt se pregătea să-l urmeze, când de sus, de pe stâncă, îi sări în spate sergentul. Soldatul dușman, sugrumat pe jumătate, se lăsă liniștit în mâna atacatorului. Ai doilea cercetaș zbură și el de pe stâncă, tocmai când celălalt inamic manevra închizătorul armei. Coborâră apoi și căpitanul și „tătucul”.

— Dacă țineți la viața voastră, spuse căpitanul Crivăț în nemțește, fiți cuminți și răspundeți la întrebări. Dacă nu…

Sergentul agită în fața celui cu iia un pumnal scurt, cu lama lată, cum poartă vânătorii de urși. Prizonierul își feri fața cu mâna.

— Din ce unitate sunteți?

— Divizia 71 infanterie.

— Ce alte trupe mai sunt în zonă?

— Mai avem o divizie de infanterie în stânga și una de cavalerie în dreapta.

— În ce direcție mergeți?

— Atacăm pe valea Oituzului. Căpitanul nostru spunea că înălțimea sa arhiducele vrea să ajungă la Onești, ca să deschidem drumul spre Valea Siretului.

— Ce trupe vin în urma voastră?

— Cavalerie multă. O divizie bavareză a venit ieri la Tîrgu Secuiesc.

— Artilerie?

— Nu se vede? spuse prizonierul. Tunuri noi-nouțe și muniție din belșug.

— Ce vă spun comandanți despre atac?

— Dacă luăm Moldova, o să avem pâine și petrol, care sunt viața armatei noastre în acest război.

— Unde s-au instalat bateriile grele?

Soldatul arătă dealurile de dincolo de Brețcu.

— Ce știți despre armata noastră?

— Ne-au spus că e zdrobită, că nu mai aveți muniție și că soldații fug în satele lor. Nu ne așteptam la împotrivire. Călărețiii voștri ne-au făcut mult rău. Dar în munți, cavaleria n-are putere. Iar tunurile noastre bat mai departe decât ale voastre…

— Om vedea noi, spuse căpitanul. Băieți, se adresă soldaților, hai să mergem până nu se-nserează.

— Și cu ăștia ce facem? întrebă sergentul. Ar fi bine să-i…

— Sunt prizonieri, spuse căpitanul.

— Ei cum fac când îi prind pe-ai noștri?

— Sunt prizonieri, repetă apăsat căpitanul. Îi luăm cu noi. S-a-nțeles? Tătucule, spuneai de-o scurtătură…

Când ajunseră, pe căi ocolite, peste munte, la pozițiile românești, artileriile celor două armate începuseră duelul. Se conduseră după fumul ce plutea deasupra copacilor și ajunseră la bateria călăreață de pe înălțimea de la nord de Brețcu. În vale, cavaleriștii descălecați își săpau adăposturi. Căpitanul duse prizonierii la generalul Prezan și relată pe scurt ce aflase de la ei.

— Bun, spuse generalul. Bine că le știm dispozitivul. Trebuie să așteptăm până se-nserează. După ce tace artileria, încercăm să-i alungăm de-aici. Se întoarse apoi către comandanții de regimente din jurul lui. Așa să le spuneți ostașilor: în urma noastră e țara. Dușmanul n-are ce căuta pe pământul nostru. După apusul soarelui, vom da contraatacul!

Căpitanul ceru să lupte și el în rândurile cavaleriștilor. Generalul încuviință cu un zâmbet. Ofițerii plecară la ostașii lor. În jurul tranșeelor cădeau mereu proiectilele de mare calibru. Din dreapta, de pe dealul din față, răspundeau cu înverșunare

bateriile cavaleriștilor…

La căderea serii, focul dușmanului încetă. Dar noaptea, de pe coastă, răsună deodată semnalul gornistului: atacul. Cavaleriștii, care n-aveau arme cu baionetă, își luară lăncile lungi și porniră ca o furtună înainte. Părea ciudat atacul acesta plin de înverșunare, pe mutește, fără niciun foc de armă; începură să pocnească în schimb armele dușmane; cavaleriștii alergau cu lăncile la șold, fără să le pese de gloanțele care șuierau pe lângă ei; ajunseră la adăposturile săpate în pripă de infanteriștii inamici. Îngroziți, dușmanii o luară la fugă din fața acestor sulițe fioroase și se retraseră la Brețcu, făcând zid în jurul bateriilor grele. Cavaleriștii puseră lăncile deoparte și se apucară, trudnic, să-și sape adăposturi pe noua poziție. Se vedea bine că nu sunt deprinși cu îndeletnicirile infanteriștilor: după tradiție, cavaleristul luptă pe cal, șarjează cu sabia sau cu lancea, el n-are lopată și nici baionetă, nu e deprins să lupte pe jos și să îndure viața de tranșee…

Căpitanul se gândi la toate acestea, își aminti splendidele parăzi la care cavaleria, zid strălucitor de lănci, unduind ca un lan de fier în pasul cailor, stârnea admirația mulțimii…

Rămase cu ei peste noapte, de veghe cu ei; în jurul șoselei se strecurau când din dreapta, când din stânga, pâlcuri dese de ostași inamici, încercând să-i scoată de pe poziții; carabinele cavaleriștilor pocneau ascuțit, grindine de gloanțe stăvileau drumul atacatorilor care se-ntorceau, ocrotiți de întuneric, în adăposturile lor.

— Or mai ține-o mult așa? întrebă un soldat tânăr, culegând roua dimineții cu podul palmei și trecându-și-o pe frunte.

Alături de el, un plutonier înfășură cu pansament fruntea unui soldat atins de-un glonte.

— Credeai că vii la nuntă? mormăi el. Să vezi acum, când o-ncepe iarăși artileria…

— Două săptămâni călare, zi de zi, se plânse ostașul iarăși. Nu mai pot, dom’plutonier.

— O să vezi că mai poți, îl liniști plutonierul. Bea o gură de apă ca să-ți treacă foamea și să te-nviorezi. Mai rabdă nițel. Întăririle sunt pe drum. Se-aude că vine generalul Grigorescu cu divizia lui.

— Generalul Grigorescu? spuse cu respect soldatul. Am auzit

de el.

— Cum să n-auzi, leatule! A luptat la Turtucaia și în Dobrogea. Un om viteaz și fără frică.

Bubuitul tunurilor dușmane le întrerupse vorba. Obuze grele fluierară prin văzduhul clar al dimineții.

— Oho, au adus tunuri grele! spuse plutonierul ascultând cu capul plecat exploziile.

— Mare ispravă, tunurile! Tot cu soldatul ne batem, și dacă soldatul n-apucă să pună piciorul într-un loc, toată artileria lor nu face doi bani!

Un curier veni în fugă în spatele liniei subțiri a apărătorilor:

— Ordin de la divizie! Rezistați până la amiază, că a sosit infanteria! Trebuie să ținem dușmanul în loc până se-așază ai noștri pe poziție!

O însuflețire nouă străbătu rândurile cavaleriștilor. Alergând aplecat de la o groapă la alta, un soldat împărți cartușe; apoi altul veni tot așa, tupilându-se la fiecare șuierat al proiectilelor, și le dădu brânză și pesmeți. Dar focul artileriei inamice, întețit, prevestea noi atacuri; ostașii lăsară mâncarea deoparte și apucară iarăși armele.

Generalul Grigorescu era un bărbat frumos, lat în spate, cu o mustață falnică și părul tuns mărunt, cu cărare. Se ținea drept în șea, chiar când în preajmă vâjâiau obuzele „grelei”. El veni pe poziții împreună cu cele dintâi subunități ale Diviziei 15 care primise ordin să înlocuiască trupele de cavalerie, istovite de luptă. Urmărind cu binoclul mișcarea inamicului, dădu ordin ca grosul diviziei să întărească pozițiile în spatele satului Poiana-Sărată, pe vechea frontieră. Între timp, o parte din trupe țineau dușmanul pe loc, acoperind retragerea cavaleriștilor. Din spatele frontului inamic veneau noi și noi forțe spre trecătoare. Artileria lovea din față și din flanc pozițiile înaintate. Spre seară, când tirul dușman se potoli, generalul Prezan dădu ordin de retragere pe vechea frontieră, unde pozițiile fuseseră pregătite din vreme.

COMUNICAT OFICIAL NR. 52
din 18 octombrie 1916, ora 7 dimineața

Frontul de nord și nord-est. *Acțiuni de artilerie la apus de*

Tulgheș și Bicaz; atacurile inamice au fost respinse, s-au făcut 90 de prizonieri. La pichetul Bolovăniș s-au luat prizonieri 2 ofițeri și 65 oameni trupă.

În valea Trotușului acțiunea în curs; s-au făcut până acum prizonieri: un ofițer și 100 oameni de trupă. În valea Uzului toate atacurile inamice au fost respinse sângeros peste graniță. În valea Oituzului atacurile și contraatacurile continuă tot așa de violent; am cauzat mari pierderi inamicului și am luat prizonieri: 3 ofițeri și 100 oameni trupă.

3.

În noaptea neagră, dangătul clopotelor părea și mai sinistru. Un cal nechează scurt, zornăind din zurgălăi, în vreme ce birjarul se străduia să-l liniștească. Femei cu copii în brațe coborau treptele caselor, alergau înnebunite spre beciuri. O fâșie de lumină albă traversă deodată cerul în căutarea aeroplanelor inamice. Curând se auzi zgomotul motoarelor.

— Rodica, du-te în beci, drăguță, ascultă-mă.

— Dar dumneata, tată?

— N-am răbdare să stau închis ca un șobolan. Ți-am povestit: la Flămânda stăteam la doi pași de pod și avioanele bombardau podul. Sunt acum un fel de soldat, înțelegi?

Șuieratul ascuțit al gardistului se întrerupse:

— Hei, domnu, lumina!

— Stinge lumina și du-te în beci, te rog.

— Tată, vino cu mine.

— Taci, Rodica. Trebuie să văd cu ochii mei ce se întâmplă. O să scriu mâine despre bombardare. Crimele acestea ar trebui strigate în auzul lumii întregi.

Stinse lumina, deschise ușa. Vuietul motoarelor deveni și mai puternic. Apoi undeva, spre Mitropolie, plesniră cele dintâi bombe. Vuietul de motoare tot mai aproape. Reflectoarele biciuiau zadarnic cerul. Ah! Iată-l! O muscă de argint în lumina aspră, bine conturată în întunericul negru. Bubuiră sec bateriile antiaeriene. Aeroplanul prins în lumină făcu o manevră disperată: se lăsă pe-o parte și începu să cadă iute, ca o pasăre cu aripile frânte; ieși din raza reflectorului și-și urmă drumul ucigaș deasupra orașului. Trecu, huruind îndrăcit. Bombele

căzură, aprinseră case, stârniră strigăte de durere. Bistrițeanu grăbi pasul spre centru. Deodată se opri locului, ca trăsnit: în bezna orașului cuprins de panică, printre doi pomi văzu o lumină care se aprindea și se stingea iarăși…

— Semnale! strigă înfiorat. Oameni buni, cineva face semnale!

Căută disperat în jurul lui. După trecerea avionului, oamenii ieșeau din beciuri, priveau curioși în lungul străzilor negre, luna strecurată cu zgârcenie printre nori le lumina fețele anonime, umerii înveliți la repezeală cu o haină sau o pătură, capetele date pe spate.

— Oameni buni! Să cercetăm! Cineva face semnale avioanelor. Haideți să vedem ce-i!

Oare mă cred nebun? se întrebă cu disperare. Sau sunt atât de înfricoșați încât le e indiferent? Se îndreptă spre un bărbat voinic, mirosind a vin:

— Domnule, hai cu mine. Să facem ceva, pentru dumnezeu!

— Lasă-mă, monșer. Am copii acasă. Vrei să mă vâri în belea? se scutură omul.

— Spionii au pistoale, zise timid femeia de lângă el. Hai în casă, Nicule, că ești transpirat.

Îl lăsă. Se apropie de alt grup de oameni:

— Un telefon, chemați poliția, faceți ceva. Nu vedeți ce se-ntâmplă?

— Unde, domnule? spuse un glas nerăbdător și autoritar.

— La casa de vizavi. Cineva face semnale aeroplanelor.

— Nu se poate! Acolo șade un fost deputat.

— Cu atât mai bine. Mergem și-i spunem să cerceteze!

— Mergem, spuse omul. Clementino, adu-mi bastonul. Așteptă, nerăbdător, până când Clementina aduse din casă bastonul. Porniră amândoi, grăbiți și încruntați, urmăriți de glasul Clementinei:

— Fiți cu grijă, oamenilor, să nu dați de bucluc…

Opriră un vardist, îl cunoșteau după fireturile albe care-mpodobeau uniforma:

— Domnule sergent, pe strada alăturată…

— Nu-i în circa mea, spuse sergentul și vru să plece.

— Domnule, cineva face semne dușmanului și dumneata…

— Unde, musiu? întrebă flegmatic sergentul. Ia să vedem

noi…

Porniră, de astă dată mai decișI. Printre pomi, lumina aceea misterioasă continua să clipească. Sergentul încercă poarta; era încuiată. Dădu să sară gardul, nu izbuti. Un câine mare începu să latre îndrăzneț. O voce aspră îi ținu isonul:

— Plecați, de-acolo, derbedeilor!

— Poliția! spuse sergentul.

— Ce vrei?

— Din casa dumneavoastră se fac semnale…

— Ești beat, omule?

— Sunt în exercițiul funcțiunii, spuse demn sergentul. Hai, deschideți odată.

— Cezar, marș! făcu omul. Cezar, n-auzi, jigodia naibii?

La acest din urmă apelativ, Cezar se mai liniști. Omul se apropie de gard, cercetă cele trei siluete de dincolo de grilaj.

— Mde… Ar trebui mandat, spuse el.

— Ce mandat, domnule? strigă Bistrițeanu. Nu mai pierde vremea că…

— Hai mai repede, spuse și polițaiul.

În sfârșit, fostul deputat deschise și le făcu loc să intre. Ajunseră în fața casei. O casă mare, cu două caturi, cu pod înalt, cum se făceau pe vremuri.

— Semnale aici? se miră el. Cine să-ndrăznească?

Într-adevăr, dădură ocol casei, văzură că nu e nimic. Nicio geană de lumină.

— Vi s-o fi părut, spuse omul. Ia dă-te mai aproape, sergent. Parcă miroși a vin.

— N-am băut nici apă-n seara asta, spuse supărat sergentul.

— Am văzut și noi lumina, protestă Bistrițeanu. Haideți să cercetăm ca lumea, domnule. E și interesul dumneavoastră. Vreți să vă pomeniți cu o bombă în sufragerie?

— Ferească sfântul, spuse omul grăbit. Să cercetăm, cum nu?

Intrară în locuința mare, de modă veche, cu scară în spiralĂ. De la primul etaj, o scară mai îngustă ducea spre spatele casei, la pod. Urcară, tropăind pe scări. Erau acum mai rușinați și mai nesiguri. În schimb proprietarul, speriat de amenințarea bombei care putea să-i facă praf sufrageria, era mai zelos decât toți. Cercetară cămărușele nelocuite de la mansardă. Sergentul mătură pereții cu lumina unei lămpi electrice.

— Aha! strigă el. Priviți aici!

Un bec mare, din cele folosite la iluminatul străzilor din centru, zăcea spart de perete. Firul ducea către pod și era legat cu îndemânare la firele becului din tavan.

— Ei, drăcie, se miră omul. Sunt singur în toată casa. Cine naiba să fi fost?

Sergentul deschise geamul mic, care dădea pe acoperiș. Acoperișul, în pantă lină, ducea spre casa vecină, mai scundă.

— Pe-aici a fugit, spuse el cu încredințare. S-a urcat pe casă, a intrat pe *obirlic*, a legat firele…

— Dar sunt singur, repetă cu disperare proprietarul. N-a intrat nimeni în pod, de luni de zile. Numai domnul ăla care a vrut să cumpere casa… Tii! Să știi că el a lăsat geamul deschis…

— Cum arăta?

— Cum să arate? Ca toți oamenii.

— Înalt, mic, gras, scund?

— Înalt, adus de spate, spuse proprietarul. Și avea părul cenușiu.

4.

La Fetești trenul făcu o oprire mai lungă. Aștepta altă garnitură dinspre Constanța. Ceferistul din compartiment deschise geamul și strigă pe cineva. Un bărbat mic și slab, nebărbierit, cu salopetă murdară de ulei, se apropie de geam:

— Unde-ai plecat?

— Spre Constanța. S-a-ntâmplat ceva cu telegraful.

— Dacă mai apuci s-ajungi. Frontul e la doi pași de oraș. Lumea fuge pe capete.

— Am auzit, spuse ceferistul din tren. Niște fricoși.

— Păi ce să facă, dom’șef, dacă vine prăpădul? Au dat foc cisternelor de petrol, să nu folosească dușmanului. Cică pe străzi e-ntuneric ca noaptea de atâta fum. Nemții trec cu aeroplanele și aruncă bombe peste școli, în gări, în trenurile cu răniți. Și lumea fuge care-ncotro…

Locotenentul asculta înfiorat veștile. Constanța, orașul viselor sale de adolescent… Întâia oară văzuse marea din tren, ca o fâșie albastră, abia-abia despărțită de cer, răsărind printre clădirile albe. „Amiralitatea”, cu tunurile vechi străjuindu-i

fațada lungă... Apoi catargele zecilor de vase care dormitau lângă cheiurile nesfârșite... Statuia lui Ovidiu, în fața Primăriei, într-o piață largă, cu clădiri mari împrejur, și dincolo de ele, pătratele de apă uluitor de albastră...

— Au bombardat digul, povestea mai departe omul de pe peron. Și cazărmile de pe strada Mircea...

Trenul așteptat se apropie de gară încet, fluierând ca să-ndepărteze mulțimea îngrămădită între linii. Apoi prin fața locotenentului se perindară vagoanele cu oameni ciorchine pe scări, pe tampoane, pe acoperișuri. Frânturi de imagini, văzute o clipă în trecere: un cărucior de copil pe tenderul locomotivei, o babă cu traista de gât, susținută de un soldat bandajat la cap, pe scara îngustă a unui vagon de clasa-ntâi, femei palide, susținând boccele, apoi un vagon de clasa a doua, cu luciul liniștitor al plușului verde, cu domni bine îmbrăcați fumând, tolăniți pe banchete... Vagonul cu răniți, sclipirea de-o clipă a halatelor albe, un soldat palid ca un mort, sprijinit de alți doi la fereastră... Santinela cu uniformă zdrențuită și murdară... Chipul unui medic istovit, cu barba nerasă și ochi încercănați...

La fluieratul impiegatului, șirul imaginilor, oprit pentru o clipă, prinse iar să se desfășoare, mai repede, tot mai repede, până când ultimul vagon – o platformă cu tunuri betegite și arse – dispăru brusc, lăsând în urmă gara ciudat de liniștită.

Trenul lui se urni încet din loc, alergă printre dealurile urâte, spre Dunăre, trecu țăcănind ritmic peste marele pod întins deasupra valurilor neliniștite.

— Au să-l distrugă, dacă pierdem Cernavodă, spuse posomorât ceferistul.

Locotenentul îl privi fără să răspundă. Trenul ajunse pe terasamentul obișnuit, care tăia balta în două. Balta era o întindere uniformă de apă: oglinda limpede, liniștită, se întindea până în preajma terasamentului. Un pescar, în picioare, în barcă, aruncă cu meșteșug prostovolul, fără să ridice privirea spre trenul care trecea.

— Ăstuia știu că nu-i pasă de război, zise iar ceferistul.

În gară, la Cernavodă, rămase uimit de agitația care stăpânea mulțimea. La casele de bilete se îngrămădeau, strigând, zeci de oameni. Mâini întinse inutil peste capetele celor din față,

bancnote fluturate zadarnic, boccele puse în mijlocul drumului, plânset de copii… Un polițist încerca zadarnic să potolească acest vacarm. Locotenentul coborî cu sufletul greu, înotă prin gloata fremătătoare, ocoli un morman de valize în vârful căruia țipa un copil; se feri din calea unei femei îndoliate și plânse, care înainta buimacă spre o țintă misterioasă, fără să vadă lumea din jur; la ușa pe care scria „Biroul Mișcării” văzu zeci de inși asaltând un ceferist cu întrebări neînțelese, de care omul se apăra cu gesturi domoale din mână, ca de năvala unui roi de țânțari.

Se strecură cu greu prin toată această vânzoleală și ieși din gară. Drumul spre oraș cobora ușor; văzu venind un șir de căruțe cu răniți. Pe capra căruțelor erau bătrâni milițieni cu puști arhaice păstrate în bandulieră și cu căciulile înfundate până la sprâncene; alături de căruțe pășeau sanitarii, cu capetele plecate, cu fețele istovite și indiferente…

— Ce se întâmplă, domnule căpitan? îl întrebă pe medicul care venea încet în urmă.

— Ne presează la Topalu, dragă. Mai ales artileria grea. Dintr-un proiectil, se umple o căruță de răniți… Plus cei care rămân acolo, morți pe loc.

Se îndreptă spre comenduire. Pe strada principală urcau șiruri lungi de oameni, în deznădăjduita procesiune a refugiului – cu căruțe, cu cărucioare de copil sau ducând în mână puținele lucruri pe care izbutiseră să le ia cu ei, o pâine, o pernă strânsă în brațele unei fetițe; o legătură din care se zărea coada unei tigăi. Un om ducea de căpăstru un cal, iar pe cal o adevărată piramidă de plăpumi, perne, și deasupra o pendulă mare, sculptată. O femeie grasă își îmbrăcase haina de blană și se ținea, leoarcă de nădușeală, după bărbatul ei care căra două cufere uriașe, legate cu curele groase; grăsana își făcea cruce ori de câte ori, peste toată zarva, tunurile detunau surd și profund. O femeie ducea un copil de mână, altul în brațe și-n urma ei tropăia mărunt o fetiță mai mărișoară, strângându-și păpușa la piept.

Marinarul de la poarta comenduirii îi prezentă arma, cu o mișcare de ostaș bine instruit; curtea mică, îngrijită și curată îi păru locotenentului o oază de liniște și de stabilitate, după imaginile atât de dezolante care-i trecuseră în ultimele ceasuri

prin fața ochilor. Bătu la nimereală într-o ușă. Îi răspunse un glas răstit. Își lăsă geamantanul pe sală și intră în birou. Un comandor chel, care sorbea cafea dintr-o ceașcă mare, ridică iritat privarea:

— Ce-i cu dumneata? De unde vii?

— Sunt locotenentul Ionescu din Escadra de monitoare. Am fost detașat la Giurgiu și mă întorc la unitate.

— Documentele se răsti ofițerul.

Era vădit nervos. Un soldat trecu pe sub geamuri ducând un sul de covoare. Ofițerul privi încruntat actele, i le înapoie, strigă prin ușa deschisă:

— Nedelcule, înfășoară dracului carpetele alea, să nu le ude ploaia!

Locotenentul privi fără să înțeleagă. Oare acest ofițer încruntat și sever nu era decât unul dintre cei pregătiți să fugă, asemenea civililor înspăimântați de pe străzi?

— Te prezinți la unitate în cel mai scurt timp.

— Dar unde-i unitatea?

— Pe mine mă întrebi? Undeva acolo, arătă cu degetul spre fereastra care zornăia mărunt la fiecare salvă. Caută și dumneata o barcă, ceva. Doar ești ofițer de marină. Descurcă-te.

Plecă descurajat, punându-și întrebări triste despre cealaltă față a războiului, pe care ei, în toiul luptelor, încercau s-o ignore. Oare cât s-o ignorăm? se întrebă.

Găsi un pescar care-i vându o lotcă mare, ușoară, cu vâsle zdravene.

— Nu face apă? întrebă locotenentul.

— Am călăfătuit-o astă primăvară, dom'locotenent. E ca nouă și-mi pare rău de ea. Dar decât să mi-o ia dușmanii… S-o folosiți sănătos. Dacă nu vă prinde furtuna, diseară ajungeți la Topalu.

Topalu era, într-adevăr, aproape, pentru un pescar deprins să vâslească de dimineață până seara, dar locotenentul, singur într-o lotcă mare, mergând în susul apei…

Porni fără să mai întârzie o clipă, întrebându-se ce va urma. Viața aspră de la Apărarea sub apă rămăsese undeva, într-un trecut fără nume, ca o carte citită demult. Sergentul spulberat într-o clipă de mina pe care-o mânuise până atunci cu nepăsare, monitoarele austriece arătându-și prova joasă dindărătul

ostrovului, ghemele negre ale bombelor izvorând din pântecele aeroplanelor. Totul, un război cu totul diferit de ceea ce visase. El însuși, pregătit pentru o luptă adevărată, pe puntea unei nave, peste marea potrivnică, presărată cu fumul escadrelor, așa cum văzuse în revistele străine – bătălii celebre și de o măreție care le estompa tragismul, mii de tone scufundate într-o singură zi, un submarin surprins la suprafață de un crucișător și retezat în două printr-o manevră dibace și disperată – palpitantele întâmplări ale războiului pe mare, gloria postumă a comandantului care, după ce-a ordonat părăsirea navei, a preferat să se scufunde odată cu ea decât să sară în cea din urmă barcă – toate erau în afara universului pe care-l zămislise, cu o cruzime inconștientă, războiul naval al locotenentului Ionescu. Ce isprăvi făcuse? O torpilare pe jumătate izbutită, goana nebună din focul de baraj al escadrei inamice, vasul mic și vechi scufundându-se încet, ca un barcaz oarecare, apoi trista soartă a minelor fluviale, a barajelor improvizate cu disperare în calea puternicei flote, pentru a apăra podul acela, improvizat și el…

Oare trăim într-o zodie a provizoratului? se întrebă locotenentul vâslind cu disperare în amonte, spre locul unde se auzeau tot mai limpede salvele de tun.

Comandorul avusese dreptate, monitoarele se aflau undeva, în amonte, pe linia frontului. Ajunse pe înserate în preajma locului unde, la adăpostul unei înălțimi, se stabilise nava-bază a Escadrei. Zări de departe siluetele joase, cenușii, ale monitoarelor acostate lângă țărm, sub sălcii. Unul dintre puternicele bastimente tocmai făcea manevra de acostare; avea pavilionul coborât la jumătate, semn că avea morți la bord…

După ce se prezentă la comandantul Escadrei, ieși pe puntea navei-bază. Îl întâmpină Iordache, un coleg de promoție.

— Misiune obișnuită, povesti acesta. Ne-au omorât observatorul de pe puntea superioară. Un sergent, brăilean de-al tău, foarte bun băiat. Au tras cu mitraliera de sus, de pe mal…

— Vasăzică, așa vă distrați pe-aici…

— În general n-avem pierderi, și am făcut incursiuni destule. Dar uite că se mai întâmplă… La vedete în schimb e jale. Din

fiecare misiune se întorc cu câte-un om sau doi mai puțin. Misiunea noastră e să sprijinim flancul drept al frontului. Facem ce putem.

— S-a dus vestea că la Rasova…

Fața locotenentului Iordache se lumină.

— Ei da, la Rasova. Păi să fi văzut acolo bal, frățioare. Frontul se oprise; ai noștri erau instalați solid pe poziții, și-atunci nemții au adus artilerie grea. Tunurile noastre de câmp – ce să le facă? Nici nu băteau până la ei. Într-o noapte s-au dus niște vânători în recunoaștere, au dibuit pe unde-și au nemții bateriile acelea mari, pe urma am plecat noi, pe Dunăre. Mackensen se temea de monitoare, știa el ce știa. Și a instalat pe mal șapte baterii.

— Șapte baterii? se minună Ionescu.

— Păi! Dă-ți seama, să ia de pe front șapte baterii ca să-și apere flancul împotriva monitoarelor… Chiar și pentru atâta, merită să dai banii pe păcură. Ne-am dus în amonte, până-n dreptul lor, și-am început – și noi, și nemții. Bum-bum, bum-bum! Un spectacol, pe onoarea mea. Să fi auzit tunurile lor de treisute cinci, bubuiau de se cutremura pământul. Noi manevram când la dreapta, când la stânga, și trăgeam de mama focului. Îți închipui ce mai cadou le-am făcut nemților, care știau că artileria lor e bine păzită… Dar ce e mai interesant am aflat pe urmă, de la prizonieri: după isprava asta, Mackensen s-a înfuriat și i-a destituit pe comandanții bateriilor cu pricina.

— Bine că mai aud vești bune, spuse locotenentul Ionescu. De la o vreme… mi-am pierdut orice speranță.

— Trebuie să ne facem datoria, răspunse cu liniște Iordache. Aruncă o privire spre țărm, făcu un gest amenințător spre doi marinari care se hârjoneau printre sălcii, se întoarse iarăși spre el. Și eu m-am îndoit atunci, la Turtucaia. Un început așa de prost, că vedeai prin el sfârșitul. Mă gândeam că suntem prea slabi, vedeam puntea plină de răniți, auzeam povestindu-se despre companii întregi nimicite pe poziții după ce se apăraseră până la ultimul cartuș… Pe urmă balanța a început să se schimbe. Am primit întăriri, am dat câteva atacuri reușite… Și tu, ia spune, ce-o să faci?

— Deocamdată n-au loc să mă îmbarce. Mă ocup mai departe de apărarea sub apă: îmi fac o grupă de băieți buni și mă pun pe

treabă...

— Așa-mi placi frate. Fii optimist, că războiul încă nu s-a terminat...

5.

— Mărturisește, spuse bărbatul. Nu mă lăsa să aflu din altă parte, că-i mai rău.

Victoria ridică fruntea cu o mândrie nouă. Niciodată nu cutezase să-l înfrunte; supunerea îi fusese imprimată în adâncul ființei, începând de la sumbrul pension, pe jumătate mănăstire, unde a umbla cu ochii-n jos făcea parte din uniforma școlii. Ridică fruntea, pentru prima oară poate:

— N-am săvârșit nicio crimă. Nu mă simt vinovată cu nimic. Mi-au repartizat doi militari în casă, pentru o noapte; în zeci de case s-a petrecut asta.

— Și tu ai primit cu bucurie, tună bărbatul. Valahi de-ai tăi, firește. Neamul tău, care-a cutezat să ridice arma împotriva împăratului.

— Nu vreau să-ți țin o lecție de istorie. Știi bine pentru ce-au venit.

Bărbatul încercă furios să-și lărgească cravata. Butonul de la guler sări cât colo, pe masă. Pe fața ei fulgeră scurt lumina unui zâmbet; i se părea ridicol în furia lui, el, omul atât de măsurat în toate, pedant, omul care nu ridica niciodată tonul. Era roșu ca morcovul; cravata strâmbă și gulerul tare ca tabla, sărit peste gulerul hainei, îl făceau să semene cu un scandalagiu care a băut peste măsură.

— Îți vine-a râde! horcăi el. Ai și de ce. Nu știi că diviziile maiestății sale i-au fugărit înapoi, până la graniță, și le vor trece țara prin foc și sabie, ca să-i învețe minte?

— Războiul nu s-a terminat, spuse Victoria. Iar dacă se vor întoarce, voi râde de-a binelea.

— Să pleci din casa mea! spuse el cu o liniște ciudată, înspăimântătoare. Nu pot răbda rușinea asta, militari valahi să-mi calce pragul. Să dispari din ochii mei!

— Și-așa aveam de gând să plec, spuse ea la fel de liniștit. Casa asta pe care-o lauzi atâta mi-a fost ca o temniță: am urât-o totdeauna. Și pe dumneata te-am urât. Mă gonești crezând că-

mi faci un rău: de fapt, e cel mai mare bine pe care mi-l poți face!

Plecă, lăsându-l prostit în mijlocul camerei, între geamantanele de piele încă nedesfăcute. Se duse în camera ei, trânti la nimereală într-o valiză rochii, albituri, o față de masă lucrată de mâna ei, ceasornicul tatălui, păstrat ca o relicvă alături de scrisoarea de la fratele exilat în pustă. Trecu prin sufragerie ducându-și geamantanul ca pe-un simbol al libertății; el o urmări cu ochii tot așa, holbați, incapabil să rostească o vorbă. Nu-i spuse nici ea nimic; trecu pe lângă el nepăsătoare, cu ochii țintă înainte. Nu aruncă nici casei o privire de rămas-bun; o stăpânea o exaltare nemaicunoscută, care-o făcea să se miște repede și precis, fără sentimente, cu hotărârea pe care ți-o dau marile răspântii ale destinului.

Abia în gară încercă să-și adune gândurile. Plecase, dar unde? Fratele ei, învățătorul, mânca pâinea amară a exilului undeva, departe de ai lui; celălalt frate își lăsase casa, nevasta și copiii, ca să împlinească porunca împăratului. Dar n-avea încotro; la Toplița, la cumnata ei, Magdalena, se afla oricum în siguranță, până va găsi o soluție oarecare... Își numără banii din geanta veche pe care o luase la nimereală din garderob. Îi ajungeau pentru biletul de dus. Pentru întoarcere, nu-i trebuiau bani. Știa că n-o să se mai întoarcă niciodată.

Cumnata o primi firesc, parcă așteptându-se s-o vadă. Îi ascultă povestea, în vreme ce-i pregătea o ceașcă de cafea; nu-i puse nicio întrebare. Lucrurile erau destul de limpezi, previzibile chiar.

— Mă așteptam la una ca asta, spuse ea. Mă și miram că poți face casă bună cu unul ca el. Am auzit că scria la gazetă împotriva românilor. Cântă în strună grofilor, ca să-i fie bine. Lasă, liniștește-te. Ne-om descurca noi cumva.

— Și tu... ce vești mai ai de la Tiberiu?

— Vești bune, dragă. L-or luat prizonier în Galiția, o dat bunul Dumnezeu c-o scăpat teafăr. De-acuma e-n Rusia, cu alții de-ai lui; lucrează la o fabrică, trăiește omenește și croiește gânduri de întoarcere. Umblă să facă petiție cătră țarul rușilor, să alcătuiască trupă din prizonierii ardeleni și să se bată cu nemții. Dar oamenii țarului stau la gânduri; nu le place o treabă ca asta.

— De ce să nu le placă? Le-ar fi aliați.

— Le sunt mai de folos acolo, în fabricile lor, de unde cei tineri au plecat pe front. Prizonierii lucră fără simbrie, știi? Prietenii țarului au pe moșiile lor prizonieri cu miile. Argați fără plată.

— Tu, Magdalenă, încurcată-i lumea! oftă Victoria. Cei mari scornesc războaie și cei mici plătesc cu sângele și cu suferința lor…

— Trebuie să ne supunem sorții, spuse Magdalena simplu. Dar s-o făcut târziu, dragă, și-om avea vreme de vorbă și mâine. Ți-oi pregăti camera cea bună, să stai acolo cât îți va place. Nu-ți strica inima pentru întâmplarea asta; om găsi noi leac pentru toate. Hai să-ți așezi lucrușoarele. De-ar ști bietul Tiberiu, ce s-ar mai bucura! Mâine-i scriu carte, să-i dau veste și lui. Despre partea mea, fii ca la tine-acasă, abia mai scap de singurătate. Și nu plânge, că nu se merită!

Îi îmbrățișă umerii și porniră amândouă către camera mare, rece și curată, păstrată pentru oaspeți.

6.

După ce Poiana Sărată fu ocupată de câteva ori la rând când de-ai noștri, când de dușmani, artileria inamică dezlănțui un foc răzbunător asupra satului vecin, Hârja, unde bănuia că s-ar afla rezerva armatei române. Atacuri după atacuri, cu trupe mereu proaspete, sleiau forțele batalioanelor române rămase tot timpul pe poziții; oamenii dormeau pe apucate în tranșee, în pauzele dintre două lupte, cu mâna pe armă, gata în orice clipă să riposteze aprigului foc dușman.

— La nord de Hârja, pe coama Stăneica, dușmanul are patru obuziere de 150 și două de 210, raportă căpitanul Crivăț la întoarcerea dintr-o cercetare. Dar ce m-a surprins este o mișcare ciudată, furișă, către valea Slănicului.

Generalul Grigorescu privi pe hartă.

— Mda, spuse el gânditor. Ar putea încerca să ne cadă-n spate. O să trimit un batalion…

— Mă duc și eu, domnule general. Cunosc de-acum locurile.

— Bine, spuse generalul. Ia batalionul unu din Regimentul 13, niște băieți de ispravă. Ei au trecut cei dintâi frontiera, acum două luni. Du-te la biroul operații să-ți facă ordinul, o să-l trimit

și la regiment spre știință.

Crivăț se prezentă cam nedumerit la biroul operații și spuse ce ordonase generalul.

— Nu vă mirați, îi spuse un maior tânăr în timp ce scria ordinul. Așa obișnuiește domnul general: în cazuri grave ia hotărârea direct, fiindcă recunoaște personal terenul și știe în amănunt situația trupelor. Normal ar fi fost să ordone brigăzii, iar brigada regimentului: „Trimiteți un batalion…” Dar domnul general știe singur ce batalion trebuie trimis. Știe că Regimentul 13 e mai aproape de valea Slănicului și că trupa e mai odihnită. Luați batalionul și duceți-l la izbândă. Iată ordinul, domnule căpitan. Mă îngrijesc eu să trimit o copie comandanților.

Crivăț ajunse într-un sfert de ceas la bivuacul batalionului. Comandantul primi bucuros vestea intrării în luptă, ordonă adunarea și fără vorbă multă ostașii porniră, în trăgători, spre dealul care străjuia Slănicul spre miazănoapte. Crivăț mergea cu plutonul din frunte, condus de sergentul Pascu. În drum, oamenii vorbeau încet între ei.

— Ieri au fost două luni de când l-am îngropat pe dom’ locotenent al nostru, zise Sfetea. Parcă-l aud: „Înainte, flăcăi! Sergent ia comanda! Loviți-l pe dușman…”

— Și nu l-am lovit? ripostă sergentul Pascu. Am ajuns până-n inima Ardealului, și de-ar fi fost după gândul nostru…

— Nu ne-am fi întors cu una cu două.

— Ai prins glas, cumătre? spuse voios sergentul. Mă temeam că faci nunta cu bandaj la cap…

— D-apoi nu era să-l țin un an, spuse Sfetea cu năduf. I-am spus doftorului: „Dom’ maior, eu fug din spital dacă nu-mi dați drumul. Rana s-a vindecat, de-acu gata…” Da’ el. „O să-ți rămână semn, cumătre!” Că luase și el vorba aiasta a mea. „Nu-mi pasă de semn, dați-mi drumul să mă duc la regiment!”

— Viteaz ai mai fost, cumătre! se prefăcu uimit sergentul Pascu.

— Viteaz-neviteaz, decât să mă-nvârtesc prin ograda spitalului, tot mai bine-i aici, lângă ai mei. Un cumătru de-a meu, din Vaslui…

— Alt cumătru? Măi Sfeteo, tu ești cumătru cu toată Moldova?

— Eah! Vine vorba, dom’ sergent. Da suntem oleacă de rude, nașu-său Petrache e văr de-al doilea cu mamaia…

— Și ce-o făcut cumătrul aista al tău?

— N-o făcut ni'ic. Da o fugit de la *abulanție* după ce i-or tăiat piciorul și-acu mână caii la trenul regimentar. Dacă nu l-or primit înapoi la companie, încalte tot soldat se cheamă…

Cu vorba, batalionul ajunse pe creasta dintre văile Slănicului și Oituzului. Tocmai la vreme: grupul dușman pornise să ocolească poziția românilor. Batalionul se strecură printre tufe și stânci, călcând ca pisicile și înconjurând din spate și din stânga pe inamicii care înaintau tot așa, furișându-se. O răpăială de puști venind din urma lor îi năuci pe dușmani. Se întoarseră să facă față atacului neașteptat. Văile huiau de împușcături: din copaci ploua cu crenguțe subțiri retezate de gloanțe; cele două grupuri se luptau cu înverșunare pe coastă, neavând a aștepta sprijin de nicăieri: erau pe un fel de „pământ al nimănui", departe de liniile de luptă, iar artileria nici uneia dintre tabere nu putea trage, de teamă să nu-și nimerească propriii soldați.

Lupta se desfășura de aproape: de după trunchiul copacilor țâșneau flăcările de la gura țevii; strigăte de durere răsunau în toată pădurea. Sergentul Pascu se alese cu umărul zdrelit de un glonte ricoșat; Sfetea se văita că i s-a desfăcut bandajul tocmai acum; Vasile căzu mort lovit drept în frunte, dar curând ostașii inamici rămași în viață aruncară armele.

Batalionul se întoarse escortând trei ofițeri și o sută de soldați inamici luați prizonieri. Dai rândurile lor se răriseră și mai mult…

La 18 octombrie, în sectorul Oituzului inamicul hotărî să dea atacul decisiv. Atacul fusese pregătit cu mare risipă de artilerie. Însuși arhiducele, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, venise să asiste la ofensivă. O zi și o noapte, asupra pozițiilor românești se abătuse o adevărată grindină de foc și fier. Artileria se oprea doar cât să dea răgaz batalioanelor, încurajate cu rații duble de rachiu, să pornească la arac. Copleșite de valurile dușmane, trupele noastre se retrăgeau, dând încredere inamicului într-o victorie ușoară. Apoi se năpusteau cu furia deznădejdii la contraatac cu baioneta și-și luau înapoi bucata de pământ, creasta de deal, un crâng, o vâlcea.

Crivăț, rămas în linia-ntâi alături de batalionul vasluienilor, îi călăuzi către pădurea Vrânceanu, pe un deal frumos din stânga râului. Acolo inamicul încerca să facă o breșă în dispozitivul

apărării; pădurea fusese bătută ceasuri de-a rândul cu artileria grea.

— Aista-i cimitir, nu pădure, spuse Sfetea păşind înfiorat printre copacii smulşi din rădăcină de explozii.

— Nu te uita la gropi, ci la duşman, îi povăţui sergentul. Hai, flăcăi, mai cu inimă!

Abia îşi ocupaseră poziţiile pe coasta dealului, când infanteriştii duşmani se repeziră la atac. Uniformele lor înnegreau pădurea; la ţevile armelor flăcările împuşcăturilor jucau ca nişte licurici nestatornici. Apărătorii se luptau cu îndârjire; mulţi atacatori rămaseră, morţi sau răniţi, pe drumul dintre poalele dealului şi linia de apărare pregătită în grabă; dar în urma lor veneau valuri-valuri forţe proaspete, ca şi cum arhiducele ar fi hotărât să-şi arunce-n foc, pe rând, toate regimentele, numai să sfârşească odată cu această rezistenţă încăpăţânată. Începură să cadă şi din rândul apărătorilor; ici şi colo se auziră gemete şi strigăte de ajutor. Copleşiţi de năvala duşmană, românii se retraseră spre vârful dealului, aşteptând ca duşmanii să se risipească printre copacii decapitaţi, să se încurce în gropile de obuz, să se poticnească în crengile căzute. Atunci ei porniră la contraatac, cu baioneta, şi duşmanii, împuţinaţi, făcură cale-ntoarsă...

— Sărac batalionul nostru, o mai rămas cât o companie, spuse cu regret plutonierul adjutant.

Din raportul generalului Falkenhayn,
comandantul Armatei a IX-a, adresat
Marelui cartier german la 21 octombrie:

Puterea de atac a diviziei 71, după 14 zile de neîncetate lupte, este atât de slăbită, încât o scurtă pauză îi este absolut necesară, şi, numai dacă va fi întărită cu forţe proaspete, va fi în stare să obţină succese hotărâtoare...

7.

Grupul apărării sub apă al Escadrei avea drept navă-amiral lotca locotenentului. Vechea şalupă, folosită înainte pentru transportul minelor, se scufundase în timpul unui

bombardament. Sergentul Velican, care-o mânuia, scăpase ca prin minune, sărind peste bord în vreme ce șalupa se umplea cu apă. Ajutorul lui, soldatul Scurtu, era un lungan de prin partea locului; avea o iubită în Cernavodă și plănuia să se însoare. Și mai era Nedelcu, ordonanța, un ostaș bun la toate, priceput și la tragere cu pușca, și la electricitate, iar pe deasupra un bucătar iscusit. Mica unitate începu să trăiască pe picioarele proprii din primele zile; locotenentul și cei trei marinari făceau exerciții de minare, sondau adâncimea apei în locurile unde navele urmau să acosteze, plecau cu lotca în recunoașteri de noapte când Escadra pregătea vreo acțiune mai însemnată.

După câteva săptămâni de lupte grele, veni vestea că portul Constanța a fost ocupat de dușman. Apoi căzu și Medgidia; trenurile dinspre mare încetară să mai circule. Într-o seară, aeroplanele dușmane, care se vedeau mereu rotindu-se pe deasupra frontului, departe spre răsărit, se apropiară pe neașteptate de Dunăre. Un șir de cinci avioane luară podul în lung, semănându-și drumul cu bombe. Dar de teama artileriei zburau prea sus și bombele nu-și atinseră ținta; cădeau pe alături, în Dunăre sau pe pământul moale al bălții, stârnind zadarnic coloane înalte de apă și noroi. Pe apă începură să plutească, cu burțile în sus, mari pești uciși de explozii. Pescarii din jurul Dunării umblară toată noaptea să culeagă recolta neașteptată a bombardamentului inamic…

A doua zi, bubuiturile se auziră mai aproape. Românii, loviți cumplit de artileria grea, rezistau cu greutate la sud de Cochirleanca, apărând orașul Cernavodă.

La 23 octombrie, o formidabilă forță dușmană înconjurase orașul. De la Tortoman se apropia o divizie; de-o parte și de alta a bălții Cochirleanca înaintau coloane de infanterie susținute de artileria grea.

Spre seară, veni ordin de retragere spre Hârșova. La adăpostul artileriei și al avangărzilor care țineau clădirile principale din oraș, trupele începură evacuarea. Bărci și șlepuri, tunuri și chesoane de muniție, ambulanțe, totul se puse în mișcare spre nord, sub protecția bateriilor grele și a tunurilor de pe monitoare.

În dimineața zilei următoare, locotenentul Ionescu începu să încarce în bărci minele și explozivii, păstrați la-ndemână până în

ultima clipă. Un milițian bătrân veni de la comandament. Avea hainele pline de moloz și sânge.

— Opriți evacuarea! spuse el. Ordin de la domnul general.

O rază de speranță miji în sufletul trist al locotenentului.

— Ce s-a-ntâmplat, tătucule? Ne-aduci vreo veste bună?

— Ba. E ordin să dărâmăm podul.

— Podul?

— Da, podul. Ca să nu poată trece dușmanii Dunărea. Pe mine m-au dat călăuză. Am ordin să vă duc în Baltă, pe unde știu eu că se poate trece. Cu apa asta mare, balta-i primejdioasă, domnule locotenent.

— Aștept ordin scris, spuse locotenentul. E ușor de spus: „distrugeți podul”. Știi ce-nseamnă asta, tătucule?

— Eu știu una: că nu-mi place să văd podul năruit. Dar decât să treacă neamțul dincolo…

— E drept, spuse locotenentul.

Bătrânul scoase din manșeta lată a mânecii de la manta o hârtie și spuse încet:

— Poftiți ordinul. E semnat chiar de general. Un colonel de la geniu mi-a povestit cum o să fie cu podul. Distrugerea se face cu socoteală, așa a spus. Artileria o să lovească în partea asta, spre oraș. Noi îl mînăm spre Borcea și-l rupem în două. Păi eu am lucrat la podul ăsta, dom’ locotenent. Am nădușit ani de zile până s-a pus locomotiva de l-a trecut. Și inginerul Saligny stătea dedesubt, colo, lângă apă. Așa-i obiceiul când se-ncearcă un pod nou…

Sergentul Velican și soldatul Scurtu, „echipajul” locotenentului, vâsleau domol. Nedelcu rămăsese de pază la depozit, cu toate protestele lui. Nici n-ar fi avut loc în lotcă. Iar o șalupă nu putea fi trimisă aici. Nicio șalupă nu se poate strecura prin baltă mai bine decât o lotcă ușoară; locotenentul mulțumi în gând pescarului.

Alături de el, folosind o vâslă scurtă drept cârmă, bătrânul fuma și tăcea, parcă de teamă să nu tulbure liniștea adâncă dimprejur. Tunurile băteau undeva departe; deocamdată în orașul pustiu era liniște, dar se ghicea veghea încordată a sutelor de oameni din ariergărzi, care așteptau cu resemnare apariția dușmanului, în vreme ce spre nord, pe malul Dunării, ultimele trupe ale diviziilor care apăraseră cu atâta înverșunare

orașul se retrăgeau spre Hârșova.

— De-acuma intrăm în baltă, spuse bătrânul. Lăsați-o mai încet, să nu ne lovim de vreun copac.

— Atâta ne-ar trebui, cu încărcătura asta… mormăi sergentul.

Bătrânul mânui cu îndemânare vâsla care ținea loc de cârmă și strecură barca printre două sălcii bătrâne. Intrau într-o pădure ciudată, cu apă în loc de iarbă: numai coroanele sălciilor se vedeau deasupra: ici și colo, apăreau din apă vârfuri de tufe pe care bătrânul le ocolea cu îndemânare, căutând, după semnele numai de el știute, drumul cel bun prin pădurea inundată. Când și când, crengile moi ale sălciilor plângătoare le biciuiau fețele: alteori, treceau peste câte-o buturugă plutind între două ape, și pe fundul bărcii se auzea prelung un râcâit aspru, care-i făcea pe marinari să tresară: bătrânul îi îndemna cu capul să vâslească mai departe și barca își urma drumul prin pădurea cu copaci fără trunchiuri.

— De-acu suntem aproape, zise el într-un târziu. E locul cel mai bun, piciorul podului e la o zvârlitură de băț. Îndată ieșim la lumină și-o să vedeți…

Barca făcu un ocol scurt, pe după două trunchiuri gemene, negre și fără frunze.

— Copaci frumoși. I-a lovit trăsnetul astă-primăvară, lămuri bătrânul. E semnul nostru că suntem la coșuri; aici se pescuiesc cei mai mari crapi din toată balta…

Marinarii vâsleau mereu, în tăcere.

— Acuma lăsați-o ușurel, spuse bătrânul. Ne strecurăm pe după salcia de acolo, e un șanț de scurgere săpat anul trecut, când voiam să clădim cherhanaua; n-am mai apucat. Încet, să nu ne lovim de dig. După asta, dacă trecem cu bine, suntem la pod…

Într-adevăr, privind în sus locotenentul văzu firele de telegraf care atârnau, ciudat, parcă agățate de cer, apoi însuși podul, temeinică schelărie de fier oglindită în apele lucii.

Barca își încetini ca de la sine lunecarea tăcută; în privirile lor podul creștea încet, se înălța parcă răsărind din apă, pe măsură ce înaintau.

— Asta-i, domnule locotenent, spuse bătrânul răgușit deodată. Aici e una dintre îmbinări; dacă o stricăm, atunci bucata asta se descumpănește și se ridică-n sus, mijlocul ei se

reazimă pe piciorul de colo, iar capătul celălalt se frânge și el și se duce-n apă. Dintr-o lovitură, două rupturi. Pe care numai cel care are planurile-n mână le mai poate repara…

Locotenentul înghiți în sec. Trecuse de-atâtea ori cu trenul, venind dinspre Fetești, văzuse balta secată, cu urmele inundației înscrise pe trunchiurile bătrâne ale sălciilor; văzuse primăvara apele crescute, acoperind mii de hectare și prefăcând aceste locuri într-o lume de basm. Pasagerii năvăliți la geamuri își arătau cu încântare un amănunt banal al vieții din baltă: pescari făcând semn din bărcile lor către trenul care tulbura tăcerea măreață a apelor; cârduri de rațe sălbatice înflorind întinderea sticloasă; un iepure rămas stingher pe o mică insulă plutitoare; cherhanaua; câteva cuiburi de păsări clădite cu meșteșug ciudat în vârful sălciilor; o colibă.

— Minunea asta s-o stricăm noi acum! spuse pe gânduri sergentul Velican. În câți ani s-a făcut, tataie?

— Vreo zece ani cu totul, spuse în silă bătrânul.

Soldatul moșmondea lângă geanta cu scule. Începuse să înfășoare pe cot fitilul Bickford, cu mișcările unei femei care face un scul de lână.

— Nu-i pasă, spuse mușcător bătrânul. Pentru el, să terminăm treaba mai repede, asta-i.

— Lasă-l, zise încet locotenentul.

— Ce să mă lase? mormăi soldatul oprindu-se din depănat. Tata e impiegat în haltă, la Borcea; ce-o zice el când o afla c-am stricat podul? Cât nu e pod, nu e nici tren, și halta nu mai e haltă. Nu-mi pasă, ai?

Locotenentul îl bătu pe umăr:

— Tuturora ne pare rău, Scurtule. Dar decât să-l lăsăm dușmanilor… Hai, la treabă. Să vedem cum instalăm încărcătura.

Capitolul V

1.

— În cât o fi azi, vere?

— Știe dracu, spuse Merin. Da ce-i, Negrene? Ți se făcu de permisie?

— Permisie, cu neamțu-n pragul casei? Întrebam și eu, așa.

— Două’ș’șapte, mă, făcu majorul cu superioritate. Și cu permisia, lăsați-o mai încet. Văzurăți ce-a fost cu refacerea. Când să zicem hop…

— Măi, și eu nu văzui niciodată Piteștiul. Mă gândeam că acum o să-l văd, dacă intrăm în refacere. Da’ veniră alpinii și s-a zis cu odihna noastră.

— O să mergem și la odihnă, după ce i-om goni pe alpinii ăștia.

— I-om goni? spuse încet Merin. Deocamdată ne gonesc ei pe noi.

Stăteau în șanțurile săpate în fugă pe malul Jiului, sub ploaia rece, cu spic de zăpadă. Trei zile-n șir, regimentul lor se bătuse eroic pentru fiecare ridicătură de pământ, pentru fiecare vale, pentru fiecare pâlc de copaci, dar dușmanul era mult mai numeros. Batalioanele gorjenilor erau înjumătățite, trupe proaspete nu sosiseră încă. Iar căruțele abia izbuteau să evacueze răniții.

— Mă, izbucni Merin deodată, războiul ăsta-i tare al dracului. Nici pe general nu ni-l lăsară teafăr.

— Și ce om cumsecade, exclamă majorul. Lumea îi spunea „tata Dragalina”. Ofițerilor mai tineri le-a fost profesor, toți îl știu și-l iubesc. De s-ar înzdrăveni mai iute…

— Auzii că-i taie mâna, spuse înfiorat Negreanu.

— Păi da, se vârî în vorbă un sanitar. I-o și tăiară, mă. Cică l-a-ntrebat pe doctor: „Doctore, cum m-aș putea vindeca mai repede?” „Dacă vă tăiem brațul…” Atunci taie-l și fă-mă bine să plec de-aici. Mi-ajunge un singur braț…”

— Chiar așa a zis?

— Așa.

— Ce mai om, spuse cu admirație majorul. Parcă-l aud când veni pe la regimentul nostru: „Rezistați energic pe poziții! Curaj,

flăcăi! Apărați glia patriei străbune!”

— Cu el ne-ar fi fost mai ușor, oftă Negreanu.

— Dar ordinul lui a rămas în picioare, nu-i așa? strigă majorul. Ce dacă e rănit? E tot generalul nostru. Și dacă a spus să rezistăm, o să rezistam!

— Zice că în fiecare zi cere rapoarte despre mersul luptei, spuse sanitarul. Chiar acolo, la spital, tot la front se gândește.

— O să-i dăm curând vești bune, adăugă Negreanu.

Stăteau pe malul Jiului, rămășițele unui regiment care din prima zi de război nu cunoscuse odihna. Se aflau acolo, împuținați dar dârji, cu sufletele înnegurate de imaginile retragerii. Dușmanul înainta pas cu pas pe pământul lor, se apropia de casele lor; din satele de la deal se scurgeau de-a lungul Jiului șiruri lungi de căruțe cu bătrâni, femei și copii care fugeau din calea invadatorilor.

Sublocotenentul Victor Popescu se ivi dinspre postul de comandă al regimentului.

— Băieți, dușmanul e pe aproape. Vine-ncoace cam fără grijă; patrulele noastre din pădure s-au retras fără să tragă un foc. Avangărzile lor dădură iama prin crame și se puseră pe petrecere. Cavaleria vine mai iute, artileria le-a rămas în urmă.

— S-aude că intrară azi-noapte în Tucinești, spuse un soldat. E acolo un conac frumos, și-o moară. Acolo măcinam noi.

— Și-o să mai măcinăm mă, gorobete. Să te văd când o suna goarna. Cel dintâi să fii la atac.

— O să fiu, dom’subl’ent, încuviință cu hotărâre soldatul.

— Văzurăți mă, bavarezii ăștia? Aveau tălpi de fier la bocanci, și fiecare soldat cu mitraliera lui.

— O să-i băgăm în Jiu cu mitraliere cu tot!

Când ceața de pe dealuri se mai risipi, ostașii văzură tunurile mici, puse în bătaie, cu artileriștii trebăluind în jurul lor. Deocamdată, dincolo de Jiu nu se vedeau decât pletele sălciilor, ca niște umbre nelimpezi în văzduhul rece.

— Nu trage nimeni, veni ordin pe linie. Și nu scoateți capul, să nu ne dăm de gol înainte de vreme.

Așteptau încordați, fremătând de emoție. Deodată, văzură valurile de infanteriști inamici cum se apropiau; mergeau nepăsători, fără să se ferească.

— La atac, înainte!

— Înainte!

Ca un singur om, gorjenii țâșniră din adăposturi. Coborâră spre lunca Jiului chiuind și trăgând din mers. Bavarezii, care înaintau fără grijă, încercară să se desfășoare în trăgători. Dar n-avură vreme. Ostașii români ajunseră repede între rândurile lor, trăgând mereu, lovind cu baioneta și chiuind. Pâlcuri de soldați dușmani aruncară puștile: cei din cuiburile de mitraliere o luau la fugă, lăsându-și temutele arme pe mâna atacatorilor.

— Uite-i mă, cum fug! strigă Marin. Atinge-i, Negrene.

— Dați, flăcăi!

Trecură apa Jiului tot așa, cu chiote și împușcături. În depărtare se vedeau casele din Sîmbotin, risipite printre râpe și muchii de deal; copaci bătrâni ascundeau pe jumătate acoperișurile. Dintr-acolo, inamicul trăgea aprig cu mitralierele, dar gorjenii nu șovăiră. Tupilați prin grădini, pe sub garduri, oprindu-se după ghizdurile fântânilor ca să-și tragă răsuflarea și să vadă dincotro îi pândește moartea, ei pătrunseră în marginea satului. Pe unde treceau, găseau urmele năvalei inamice devastatoare: geamuri sparte, vite ucise, uși lăsate vraiște. Dădură peste un bavarez mort care strângea la piept o scoarță oltenească frumos împăturită.

— Furară zestrea fetei, mă! spuse Merin din fugă.

De sus, dinspre primărie, o mitralieră hohoti lung. Gloanțele șfichiuiră noroiul în lungul uliței. Ostașii se culcară, care pe unde nimerise.

— Hei, domnișoară, culcat! țipă deodată sergentul.

Ridicară cu toții capetele, curioși. Pe mijlocul drumului alerga o fată tânără, cu manta soldățească pe umeri, cumpănind în mână o geantă cu cruce roșie.

— Culcat, că te lovește! strigă iarăși sergentul.

— E un rănit grav acolo, în șanț, strigă fata din fugă. Să las omul să moară?

— Las-o, sergent, se auzi un glas din urmă. E sanitara noastră, duduia Cătălina.

— Nu știam că avem femei în regiment.

— E voluntară, lămuri glasul. A salvat de la moarte zeci de oameni. O cheamă Ecaterina Teodoroiu.

Fata se plecă în șanț, scoase de acolo un soldat mărunt, care se ținea cu mâinile de piept. Alt soldat se ridică s-o ajute.

Mitraliera nemților pârâi iarăși.

— Grupa-ntâi, ia vezi ce-i cu mitraliera aia! strigă sublocotenentul. Luați-i prin spate, că de-a dreptul nu e chip.

Sergentul își chemă oamenii. Negreanu și Merin se dădură mai aproape. Sergentul răsufla greu. Avea mâneca plină de sânge.

— Lasă, Negrene, nu-i nimica, spuse el. Mă atinsei de-o schijă, atâta. Leagă-mă și tu cum poți.

Negreanu îl ajută să-și scoată vestonul și-i legă rana de-a dreptul peste cămașă, în vreme ce sergentul se uita nerăbdător spre casa aceea arătoasă, cu balcon. Dindărătul coloanelor de piatră sclipeau mereu flăcările de la țeava mitralierei.

— O luăm prin dumbrava din stânga, hotărî el. Voi să țineți aproape, băieți, că drumu-i prost. Unde-s ceilalți?

— Care ceilalți? râse amar Moțățeanu. Mai rămăseseră Calu și Dăscălescu. Amândoi, loviți pe drum.

— Grupă din trei oameni, spuse sergentul. Nu-i nimic. Trebuie să-i răzbim. Hai, fraților!

Porniră în urma sergentului, pe o uliță înclinată și clisoasă. Pământul negru se aduna pe talpa bocancilor ca niște ghiulele. Ploaia, mărunță și rece, cădea necontenit.

Alunecând la fiecare pas, ținându-se de garduri și de crengile pomilor, se furișară prin dumbrava care ocolea satul. Dindărătul unei livezi văzură acoperișul roșu al casei unde se instalase mitraliera. Sergentul le făcu semn în tăcere; înaintară de-a lungul gardului, cu armele gata. Casa avea fața la drum; o scară înaltă ducea la balconul de piatră, frumos cioplit, cu coloane groase cât omul. După casă se întindea o ogradă largă, cu multe acareturi. În curte, un bavarez gras meșterea ceva la o mașină. Altul, santinela pesemne, își proptise arma de ușa mașinii și-l ajuta. Stăteau amândoi pe vine, cercetau o piesă și vorbeau încet.

Ostașii se ascunseră după căruța răsturnată într-o margine a curții. Se sfătuiră din ochi. Sergentul arătă spre cei doi cu mașina, apoi făcu un gest larg: înconjurăm casa prin stânga. Fără împușcături, adăugă el în gând, arătând mutește arma.

De sus, din balcon, mitraliera țăcănea mereu, în icnituri scurte, ca un câine care ține la respect un musafir nepoftit. De-a lungul uliței, înaintarea se oprise. Cum vedeau o mișcare pe

drum, nemții din balcon trăgeau o rafală…

Sergentul făcu semn. Se năpustiră tustrei deodată. Santinela auzi pașii, întinse mâna spre pușcă, Negreanu îl lovi cu patul armei. Șoferul arunca piesa și ridică mâinile; sergentul îl amenință cu pumnul și făcu semn lui Merin să stea de pază. Apoi el și Negreanu fugiră în jurul casei, ajunseră la scările de piatră, pândiră după colț – dușmanul nu simțise nimica. Sergentul scoase de la brăcinar o grenadă defensivă, îi smulse siguranța și o azvârli printre coloanele de piatră. Se pitiră după colț. Explozia zgudui pereții; când urcară scara de piatră, servanții zăceau pe jos, iar subofițerul care era cu ei își strângea cu palma obrazul sfârtecat de-o schijă. Mitraliera zăcea răsturnată, cu țeava strâmbă.

— Păcat de armă, ne-ar fi prins bine, spuse sergentul.

De sus, din balcon, făcură semne spre ulița lungă și dreaptă; văzură silueta subțire a sublocotenentului ridicându-se, apoi în urma lui ostașii, răsărind de după garduri, de prin curțile caselor mărunte, alergând spre ei…

Coborâră, încredințară prizonierii unui ostaș care șchiopăta, alergară mai departe, în rând cu plutonul lor. Nici n-avu sublocotenentul vreme să le spună o vorba de mulțumise, și nici n-o așteptau.

La marginea satului se opriră și traseră după bavarezii care fugeau. De undeva, de peste deal, bubuiră tunuri. Proiectilele cădeau între ei și fugari; artileria inamică își ocrotea astfel infanteria alungată din sat. De prin grădini, de pe ulițele largi, soldații căutau să-și refacă rândurile.

— Plutonul doi! Care ești din plutonul doi?

— Mă vere, mai trăiești?

— Duceți răniții la primărie!

— Dom’sergent, am prins doi nemți în cramă!

— Sanitari, aici! Hai cu o targă, că l-au lovit pe plutonier!

— Dom’căpitan, rămăserăm fără bucătărie!

Compania se adună curând: se însera, așteptau vești de la celelalte subunități; contraatacul se terminase cu o victorie. Ostașii începură să caute, prin casele pustii, un rost pentru noapte.

— Merine, sânge, mă!

Se dădură mai aproape. Nu era sânge; era vinul scurs pe sub

ușă dintr-o căldare răsturnată.

— N-apucară să-l bea.

— Te-i pomeni că-ți pare rău.

— Aș! Mă gândesc că puteam să inhățăm vreo doi irozi d-ăștia, beți morți cum se aflau.

— Nicio pagubă, spuse Merin. Îi prindem noi și fără beutură.

Din satul vecin bubuiră iarăși tunurile. Proiectile grele trecură peste capetele lor. Ostașii se adăpostiră în noroiul uliței, așteptând explozia.

— De unde dracu trag? întrebă Merin în gura mare.

— De la Arsuri, din sat, răspunse o voce.

— Prea le știi pe toate, leatule, râse sergentul.

— Păi dacă-i satul meu…

Se dădură mai aproape, în șanț; cel care vorbise era un sublocotenent tânăr.

— Să trăiți, spuse sergentul fâstâcit. Nu știam că dumneavoastră…

— Lasă sergent, nu-i nimica. Dar mă uit că trag mereu. De-aș avea câțiva oameni cum știu eu, aș pune mâna pe baterie.

— Acuma, seara? se miră Negreanu.

Se mai apropiaseră câțiva soldați.

— E drumul prost, spuse sergentul. Numai râpe. M-am uitat când se-nsera: case mici, risipite… Ne-am putea rătăci.

— Ăsta-i satul meu, stărui sublocotenentul. Pot umbla prin el cu ochii-nchiși. Nemții s-or rătăci, nu eu.

— Apăi… eu aș merge, spuse Merin.

— Da, întări sergentul. Câțiva kilometri acolo.

O nouă salvă le vâjâi pe deasupra capetelor. De astă dată nu se mai culcară.

— Ei, fir-ar al boalei, făcu Negreanu. Ăștia vor să ne țină toată noaptea cu capu-n pământ. Hai, dom’subl’ent!

— Mă duc să cer aprobarea, spuse sublocotenentul. Să știe că plecăm într-acolo și să nu ne lovească ai noștri.

Se adunaseră vreo zece inși. Plini de noroi și de fum, cercetându-și armele și împărțindu-și cartușe. Sublocotenentul plecă în fugă spre primărie, unde știa că se află comandantul companiei. Se întoarse curând însoțit de câțiva soldați.

— Unde sunteți, măi?

— Aici, dom’sublocotenent, spuse Negreanu. Merin se duse

să-l caute pe dom'sublocotenent Popescu, să-i spuie unde plecăm.

— Îi spusei, se auzi glasul lui Merin. Zice doar atât, că să fim cu grijă.

Sublocotenentul se uită în jur. Un zâmbet îi înflori pe fața tânără, încă neatinsă de brici:

— Măi, ne făcurăm un regiment întreg. Câți sunteți?

— F'o paișpe, zise sergentul. Cu dumneavoastră cinșpe.

— Bun. Acuma uite cum facem. Ne împărțim în două grupe. Eu o iau înainte. Tu, sergent, rămâi ariergardă. Lași câțiva oameni de pază la răspântii, sa nu ne taie nemții retragerea.

— Nu le mai arde lor de tactică... Văzurăți cum fugeau.

— E destul o mitralieră, în podul unei case... murmură sublocotenentul. Și bateria aia trebuie să tacă odată! Hai, fraților.

Porniră pe drumul întunecat, prin ploaia măruntă. Dinspre sat, tunurile trăgeau mereu. Ostașii mergeau în tăcere, atenți să nu se piardă unii de alții. De la o vreme, drumul deveni mai bun, simțiră piatra sub tălpi. Din loc în loc, apa se adunase în bălțoace și se auzea câte-un plescăit urmat de o înjurătură. Ajunseră la cele dintâi case. O vorbă străină țâșni din stânga lor, din întuneric; traseră toți odată în partea aceea, auziră un strigăt de spaimă. Apoi îi întâmpinară din față cu focuri.

Micul detașament se opri, se adăposti cu fața la dușman.

— Români de-ai noștri, se auzi un glas dintr-o curte.

— Da, măi, strigă sublocotenentul. Sunt eu, Pătrășcoiu.

— Dom'nvățător?

— Chiar eu. Care sunteți?

— Alde Pandele și Țundrea de la primărie.

— Aveți arme?

— Păi luarăm câte-un Manlicher de la nemți.

— Unde-s tunurile lor?

— Pe uliță, chiar lângă casa dumneavoastră. Da-i greu de ajuns pân-acolo. Satu-i înțesat cu dușmani.

— Aha! Și dac-o luăm prin spate?

— Au posturi de pază. Și caii i-au adăpostit prin grajdurile oamenilor. Îs mulți al naibii, dom'vățător.

— Ei cu mulțimea, noi cu agerimea, râse sublocotenentul. Sergent, ia dă-te mai aproape.

Se sfătuiră în șoaptă. Apoi sublocotenentul se întoarse spre țăranii care veniseră lângă el, plescăind cu opincile prin noroi.

— Măi fraților, uite ce mă gândii: voi vă-nșirați pe uliță, de la casa lui Cazacu și până-n râpă. Eu mă furișez cu câțiva băieți în grădina popii și le cădem în spate. Peste-un sfert de ceas, începeți și trageți. Cât mai multă gălăgie, să creadă că-i un atac adevărat. Și-atunci noi punem mâna pe tunuri...

— Așa da, spuseră țăranii bucuroși.

Sublocotenentul se întoarse spre ostași:

— Măi ăștia, Merin și care mai sunteți. Haideți după mine. O luăm spre lumina care se vede acolo. E casa mea. Acolo o fi stând comandantul lor. Cu grijă, să nu vă simtă nici pasărea. O luăm pe buza râpii, iar de-acolo, dăm năvală.

Porniră. Se țineau de mână, se sprijineau unii de alții. Picioarele fugeau în toate părțile prin noroi. Merseră în tăcere până la colțul gardului; dădură într-o uliță, de acolo printr-o grădină. Simțeau sub pași brazdele moi, care se atârnau cumplit de tălpile încălțărilor. În cele din urmă, văzură tunurile. Erau patru, în poziție de tragere; auziră poruncile gradaților, apoi bubuituri asurzitoare.

— Ai noștri sunt! șopti sublocotenentul. Fiți gata, flăcăi!

Împușcături dese pocniră pe ulița vecină. Și chiote puternice, ca la un atac. Prin fața geamului luminat se vedeau oameni alergând.

— Pe ei, mă! strigă sublocotenentul.

Năvăliră spre poziția bateriei, trăgând din mers. Un ofițer se arătă în pragul casei, cu revolverul în mână. Câteva focuri se îndreptară spre el, și bavarezul căzu chiar acolo, pe trepte.

— Înainte! strigă sublocotenentul.

Strigătele dușmanilor se învălmășeau printre împușcături. Câțiva dintre ei izbutiră să fugă la grajduri; își luară caii și dispărură în galop, urmăriți de focul armelor. Sublocotenentul pătrunse cel dintâi între tunurile părăsite.

— Întoarceți tunul ăsta spre nemți, porunci el. Și care vă pricepeți, puneți mâna și încărcați-l!

Bucuroși, ostașii împliniră ordinul.

— De întors e ușor, spuse Negreanu. Să vedem cu încărcarea cum e.

Merin îl chemă lângă tun:

— Măi, eu am mai văzut d-astea. Când trag eu de manivelă, tu vâri proiectilul. Vezi să nu ți-l scapi pe picioare, e de o sută cinci.

— Dom'sublocotenent, tunul e gata.

— Atunci, să dăm semnal alor noștri. Foc!

Lovitura porni de astă dată către liniile dușmane.

Sergentul se ivi din întuneric:

— Dom'sublocotenent, dădui o raită prin preajmă. Mai sunt patru tunuri, afară de astea, colo pe uliță. Nemții fugiră și le lăsară locului.

— Asta zic și eu captură, se bucură sublocotenentul. Dumneata, sergent, rămâi de pază cu oamenii. Eu mă duc să fac rost de cai. Ducem captura la artileria diviziei. Vă mulțumesc, frații lor. Făcurăm o ispravă, nu-i așa?

— Și pe deasupra, golirăm satul de nemți, spuse unul dintre țărani. Dom'vățător, meritați decorație, zău așa!

2.

20 octombrie 1916

ORDIN GENERAL
al Armatei a II-a și Armatei de Nord

(...) Cer comandanților de toate treptele să desfășoare o și mai mare energie și să insufle trupelor, prin o atitudine fermă, credința și izbânda.

Dacă voința comandanților armatei vrăjmașe se va izbi de o voință și mai nestrămutată decât a lor, orice progres din partea lor este exclus, căci trupele lor nu întrec pe ale noastre nici ca număr, nici ca cohesiune, nici ca vigoare fizică.

Cred că comandanții de toate treptele își vor da seama de nemăsurata răspundere ce le revine, căci pozitiv este că totul depinde numai de acțiunea lor.

Comandantul Grupului Armatelor de Nord,
General AVERESCU

Generalul Eremia Grigorescu puse ordinul deoparte. Ridică ochii către ofițerii adunați în jurul mesei. Vorbi privindu-i pe rând:

— Sunt lucruri pe care le înțelegem cu toții. Atacul dușman a fost oprit, în sfârșit, dar trebuie să-i smulgem din mână câteva puncte, până nu găsește timp să se întărească: Cernica, un vârf care după mine este cheia Oituzului. Apoi Hârja și Păltinișul. Căpitan Crivăț, ce-ai aflat despre inamic?

— Două divizii de artilerie așteaptă drum liber ca să se reverse în Moldova. Ele sunt înșirate în șesul de la Tîrgu-Secuilor. Divizia 71 infanterie austro-ungară are ordin să le deschidă trecătoarea spre Tîrgu-Ocna.

— Noi avem la îndemână trupele din Divizia cincisprezece.

— „Divizia de fier”, spuse unul dintre ofițeri.

— Nu, zise generalul. N-ar fi drept să numim astfel numai divizia noastră, ci și regimentele care ne-au venit în ajutor. Cu toții trebuie să facem aici, la Oituz, un prag peste care inamicul să nu treacă. Oituzul să fie o trecătoare de fier, de care să se izbească zadarnic toate valurile!

Generalul făcu o pauză, cu ochii la hartă. Reluă, privindu-i iarăși:

— Noaptea asta, odihnă pentru toată lumea. Și noi, și dușmanul, suntem obosiți. Douăsprezece zile de lupte fără răgaz. Dar mâine vom începe ofensiva pe tot frontul. Întâiul obiectiv, să alungăm dușmanul peste graniță, în toate punctele pe care a izbutit să le ocupe!

Cuvântul generalului trezi la luptă întreaga oaste de la Oituz. La 23 octombrie, ofensiva generală se dezlănțui. Regimente reduse la mărimea unor batalioane porniră atacul la baionetă. Detașamentul central porni către Hârja; batalionul unu ceru să pornească printre cei dintâi; printre cei dintâi porni la atac grupa sergentului Pascu. Urcară chiuind panta care ducea spre Hârja. Artileria dușmană îi sili să se oprească. Adăpostiți în cutele terenului, ei așteptară să treacă grindina aspră de foc și fier; obuzele trosneau în preajma lor cu dușmănie, parcă anume căutându-i. „Adăpostit! adăpostit!” strigau sergenții. Până și gropile proaspăt săpate de explozii erau folosite ca adăpost…

Rămaseră peste noapte în linia aceea înaintată, străluminată de rachete; dușmanii păndiră toată noaptea, de teama unui atac, și fiecare mișcare din liniile noastre era salutată cu salve de tun. Pe la miezul nopții, abia izbutiră artelnicii să aducă pâine

și carne friptă și o canistră cu ceai; într-un rând, canistra aceea deveni ținta unui foc turbat de mitralieră, dar omul care o purta se ascunsese între brazi și scăpă nevătămat.

A doua zi începu să fulguiască. Un vânt înghețat făcea să foșnească aspru ierburile veștede. Mulți dintre ostași mai purtau hainele subțiri cu care începuseră campania în august; se zgribuliseră, începură să dorească atacul în locul acestei pânde triste în gropile reci. Dar ordinul era ordin – nimeni nu atacă, nimeni nu trage; așteptăm întăriri din urmă, e o luptă hotărâtoare... Curând între posturile rare ale batalionului se arătară chipuri noi, ostași necunoscuți, veniți din rezerva diviziei.

Atacul se dezlănțui pe neașteptate, din toate pozițiile, așa cum îl gândise generalul Grigorescu. Batalionul unu porni spre Hârja. Ostașii se risipiră în trăgători spre coama Stăneica. Dușmanul încercă să reziste, dar era cu neputință. Românilor le răsunau în auz cuvintele colonelului Rujinschi, comandantul brigăzii. Le amintea că aici au dat cele dintâi lupte victorioase, că pe aceste locuri au îngropat cei dintâi eroi căzuți la datorie, că niciun colț din pământul Moldovei nu trebuie lăsat sub talpa dușmanului.

Dintre ruinele satului Hârja, dușmanul încercă să oprească atacul. Dar românii veneau din toate părțile, mânioși și plini de elan. Sfetea se opri o clipă pe locul unde fusese odată casa bine cunoscută; ridică pumnul spre cer într-o amenințare mută, apoi porni mai departe, în goana aceea impetuoasă, pe care nimic n-o putea stăvili.

În fața baionetelor ieșenilor și vasluienilor, dușmanul se întoarse și o luă la fugă. Alungat până la Poiana Sărată, pe vechea frontieră, el izbuti să-și refacă dispozitivul. Ostașii noștri se opriră și ei. Artileria punea între tranșeele lor și adăposturile inamice o perdea de foc.

La comandantul „Diviziei de fier” începură să sosească rapoartele:

— Am ocupat vârful Cernica...

— Batalionul se află pe Coasta Dobrului...

— Am cucerit înălțimea Fata moartă...

— Trei mitraliere și muniții...

— Înaintăm prizonierii – unsprezece ofițeri și șase sute de

soldați...

Victoria de la Oituz costase scump. Peste șapte sute de răniți, câteva sute de morți. Dar pământul Moldovei era din nou curățat de invadatori...

COMUNICAT OFICIAL NR. 60
din 26 octombrie 1916, ora 7 dimineața

Frontul de nord și nord-vest. *La vest de Tulgheș acțiuni de artilerie; s-a luat muntele Kerekhavas la sud de Bicaz.*

În valea Trotușului situația neschimbată. În valea Uzului inamicul a fost respins la vest până la dealul Nasoli. În valea Oituzului acțiunea continuă dincolo de frontieră. S-au luat prizonieri un ofițer și 137 oameni de trupă.

În rezumat, pe frontiera de vest a Moldovei, după lupte crâncene, inamicul a fost aruncat peste tot dincolo de graniță și nu mai ocupă azi decât colțul cuprins între Sulța și Trotuș și o mică parte din valea Uzului. Pierderile sale sunt foarte mari.

3.

— Dacă-i vorba să nu ies deloc nicăieri, atunci mai bine iau trenul și mă duc de bună voie la Ialomița.

— Ei, prostii, spuse omul adus de spate. Avem nevoie de dumneata aici.

— De ce vorbești la plural? Am înțeles că Herr Iulius a plecat din prima zi.

— Sunt în legătură cu el. Acuma mi-a dat altă misiune: să găsesc funcționari pentru administrație, când s-o ocupa Bucureștiul. O să fie mare bătaie de cap. Dar nouă ne trebuie din prima clipă oameni siguri. De asta am venit la dumneata. Ajută-mă să fac o listă cât mai mare și mai... precisă. Și altă listă, cu cei care au fost împotriva noastră. E de presupus că vor încerca să continuie relațiile cu ai lor. Să le cunoaștem toate drumurile, să le aflăm secretele.

— Foarte greu... murmură Fräulein Grete.

— Greu, firește. Dar noi nu ne uităm la bani. Trebuie să știm ce se petrece, cine e împotriva noastră, pe cine ne putem bizui. Gândește-te, interesează-te, trage cu urechea. Peste trei zile vin după rezultat.

O salută cu un semn din cap și-și strecură pe ușă silueta înaltă, adusă de spate.

— Aveți discuri cu muzică germană:
— Vă place muzica germană, domnișoară?
— O ador. Dar dumneavoastră?
— La fel. Nu numai muzica. Întreaga cultură germană. Filosofia, deși n-am avut vreme să aprofundez, nu-i așa, dar și fără să fii specialist trebuie să știi că Schopenhauer și Kant au ridicat pe culmi gândirea omenească.
— Nu v-ați evacuat încă?
— Nu intenționez. Sunt un simplu negustor, nu m-am amestecat în politică, de ce m-aș teme? Nemții sunt oameni subțiri, vor încuraja afacerile. Administrația lor este un model pentru multe țări. Poate că avem și noi de învățat…

— Un kilogram de carne, vă rog. Cât om mai găsi.
— Găsim, coniță, dacă n-or ajunge lăcustele alea peste noi, că atunci zvântă tot. Mi-a povestit o rudă din Oltenia. Pe unde trec nemții, fac prăpăd. Ar fi-n stare să-ți ia și mâncarea din lingură. Lumea zice că la ei în țară e sărăcie mare. De foame s-au suit în aeroplane și hai la război, bătu-i-ar Dumnezeu!

— Vecină, pisica dumitale a murdărit iarăși scara.
— Și ce să fac, s-o sugrum? Pune și dumneata mâna pe-o mătură. Mare lucru! Un biet animal, care nu face rău nimănui! De-aia ne trimite cel-de-sus pedeapsa pe cap. Ai citit ziarul? Cică au ajuns în Oltenia și vin spre București.
— Și ce dacă vin? Ți-e teamă? Ai făcut politică, ceva?
— Eu și politică! Nu-i vorba de politică aici. Cum să te-mpaci cu străinii în bătătură? Dacă trăia răposatul, plecam negreșit spre Moldova. Așa, rămân să rabd. Mare nenorocire, vecină. Și noi ne certăm de la biata pisică, doamne iartă-mă!

— N-ai plecat, domnu Mihăilă?
— Unde să plec, duduie Grete? Ce, nemții nu sunt oameni? Eu îmi conduc tipografia. Că sunt rușii, că-s francezii, că-s nemții – treaba să-mi meargă. Cei mari n-au decât să-și bată capul cu politica. Am pus mâna pe o casetă de litere nemțești. Ieftin și

bun, noi-nouțe. Păcat să scap așa chilipir. Mai știi? Parcă nemții n-or să aibă nevoie de tipărit anunțuri, programe de teatru, ba poate și vreo gazetă? Ce, sunt prost să stau deoparte? Banii n-au miros. Dacă-i vorba de un câștig fac afaceri și cu Sarsailă. Treaba să meargă.

— Nu știam că sunteți în doliu. Ce-ați pățit, doamnă?

— Mare nenorocire, domnișoară. Mi-a murit băiatul pe front. Am primit o scrisoare frumoasă de la regiment. „Fiți mândră de fiul dumneavoastră, care și-a dat viața pentru patrie. Deplângem în el un erou.” Așa mi-a scris colonelul. Mi-a trimis și decorația. De-aș da ochii cu cel care mi-a ucis băiatul! L-aș sugruma cu mâna mea! Oare e adevărat, domnișoară, că vin nemții?

— Așa se-aude. Sunt mai puternici decât ai noștri. I-au copleșit. Lumea a-nceput să plece. Dumneavoastră ce faceți?

— Stau pe loc. Stau să-i văd cu ochii mei de ce-s în stare. Aud că se poartă ca sălbaticii. Iau totul de prin case, batjocoresc femeile…

— Exagerări, doamnă. Nemții sunt oameni culți.

— Ce-are cultura cu războiul? Băiatul meu își pregătea doctoratul; l-a apărat asta de glonț?

Încet-încet, numele se adăugau pe cele două liste. Fräulein Grete se strecura, cu mutrișoara ei nevinovată, peste tot. Privea oamenii cu ochii ei albaștri, jucăuși, plini de lumină, și oamenii își deschideau sufletul.

Fără să știe că această făptură angelică ține cu mână fermă contabilitatea conștiințelor.

4.

Șeful de cart se aplecă să ia din mâna locotenentului parâma scurtă din prova bărcii; o legă cu îndemânare de un ochet de pe punte, apoi se îndreptă și șuieră din siflee, dându-i onorul. Ionescu sări pe punte Prietenul său, Iordache, se ivi dindărătul unei turele:

— Salut, comandante. Cam rar dai pe-aici.

— Nu mă-ndur să-mi las escadra, râse Ionescu și arătă spre

Iotcă.

O rafală de vânt făcu să fluture pavilionul zdrențuit al navei și Ionescu rămase cu ochii la el. Celălalt locotenent îi surprinse privirea; explică:

— Amintire dintr-o incursiune. Gloanțe de mitralieră. Atât au izbutit să facă, ne-au rupt pavilionul. Și mai avem o amintire…

Îl luă de braț, dădură ocol castelului pupa și ajunseră lângă turela cuirasată din babord. Metalul gros de-o palmă fusese aproape perforat de un proiectil.

— Asta-i din noaptea trecută, zâmbi Iordache. Ne-am dus peste ei, la Topalu; un duel în toată regula. Am tras de ziceam că se topesc țevile.

Sub cerul posomorât de noiembrie, marginile rupturii străluceau stins, cenușiu. Ionescu își trecu palma peste metalul zdrobit de forța exploziei.

— Calibru mare, spuse el.

— Cel puțin o sută douăzeci. Distrugem o baterie, Mackensen aduce două în loc.

— De ce mă cheamă comandantul?

— Cred că pentru vreo recunoaștere. M-a pus să aleg câțiva băieți zdraveni și fără frică. Pe urmă a dat ordin să te chem încoace.

Îl conduse spre tambuchiul care ducea sub punte, la careul comandantului. Îl lăsă în ușă și-i zâmbi. Locotenentul Ionescu intră aplecându-se și coborî scărița aproape verticală. Jos, în careu, era cald și fum de țigară. Comandantul cerceta o hartă fluvială cu multe însemnări pe ea. Ridică ochii văzându-l, și-i întinse mâna peste masă:

— Ia loc, Ionescule. Vreau să-ți dau o misiune. Mâine regimentele Bacău și Neamț vor da un atac spre sud, spre Hârșova. Ne vine în ajutor și ceva cavalerie rusească. Noi, Escadra, dăm un detașament de debarcare și sprijinim pe apă flancul atacului. Pentru asta trebuie să știm cum stă inamicul. Așa că, la noapte…

— Am înțeles, spuse locotenentul tulburat. O incursiune…

— Îți cunoști oamenii, spuse comandantul. Alege dintre ei pe cei mai buni.

— Am trei, domnule comandor. Îi iau pe toți trei.

— O să-ți dau și eu cinci oameni din detașamentul de

debarcare. Aleși pe sprânceană. Pentru că misiunea e grea, dragul meu.

— Toate misiunile sunt grele, oftă locotenentul. Ce doriți să aflați?

— Dispozitivul trupelor din oraș. Clădirile mai întărite. Punctul de comandă. Amplasamentul artileriei. Tot ce poate ușura misiunea unui atac prin surprindere.

Când ieși iarăși pe punte, cei cinci din detașamentul de debarcare îl așteptau. Îi privi pe rând: voinici, cu bluzele prea strâmte parcă pentru făpturile lor. Figuri agere, priviri inteligente.

— Sergent Dragu, ajutor comandant de pluton, se prezintă cel din flancul drept.

— De când ești în Marina?

— Al patrulea an, domnule locotenent. Când trebuia să mă liberez, a sunat goarna și-am rămas pe loc.

— Știți unde mergem.

Marinarii zâmbiră. Știau. Aveau cu toții carabine și-și îmbrăcaseră scurtele. Pe deasupra scurtelor, centurile cu cartușiere atârnând greu.

— Plecăm imediat ce se întunecă. Deocamdată mergem la Apărarea sub apă, să luăm ce ne trebuie. Și să stăm de vorbă cu oamenii mei.

La căderea întunericului, lotca supraîncărcată porni în amonte, strecurându-se în umbra malului înalt.

— O să fie greu până trecem de linia frontului, spuse sergentul Dragu. Dar dacă ne ținem sub mal, n-au să bage de seamă. Pe urmă acostăm la cherhana.

— Cunoști locurile?

— Sunt de pe-acolo, spuse încet sergentul. Tata a fost învățător în oraș.

— Și-acuma?

— Acuma… a trebuit să plece. Școala au făcut-o zob cu tunurile. Ce-or fi avut cu o biată școală, nu pricep. În tot orașul dacă mai sunt zece clădiri în picioare. Și muzeul l-au dărâmat

— Mie mi-au ars satul, spuse un marinar. Mă uitam de sus, din observator, cum îi dădeau foc cu făcliile.

— Asta, pentru că l-am răbdat să ne calce pământul, spuse sergentul. De ce s-a-ntâmplat așa, dom’ locotenent?

— Cine știe! spuse locotenentul. Eram prea puțini față de puterea dușmanului. Iar aliații ne-au ajutat mai mult cu vorba. Cred că de asta i-au schimbat pe generalul rus. Nu era un comandant apt pentru asemenea misiune. Acuma în locul lui e generalul Zaharov. El a făgăduit să reluăm ofensiva și să împingem dușmanul spre sud. Pentru asta ne ducem: sa aflăm cum stă inamicul.

Lotca aluneca încet, în întuneric. La cârmă, sergentul Dragu se ridicase în picioare. Căuta să se orienteze după profilul malului. Se apropiau de linia frontului. Acum se auzeau limpede împușcăturile și exploziile.

— Nici noaptea n-au tihnă, spuse încet unul din marinari.

— Liniște, șopti sergentul. Și trageți cu grijă, nu mai plescăiți atâta!

Barca înainta liniștită pe apa calmă. Acum se auzea până și fâșâitul apei frecându-se de scânduri. Deodată, pe mal clipi o lumină și o rachetă se înălță spre cer.

— Culcat, șuieră sergentul.

Se lăsară toți pe spate, în timp ce lotca plutea în voia apei.

— Am întors-o spre mal, șopti sergentul. Să creadă că e o epavă.

Racheta, după ce lumină ca ziua împrejurimile, se stinse sfârâind în apa neagră. Locotenentul auzi glasuri pe țărm, vorbind nemțește:

— Hermann, s-a văzut ceva acolo, mai jos de tine.

— Am văzut și eu. O barcă părăsită.

— Erau oameni în ea?

— N-am zărit pe nimeni. Parcă mai aveai o rachetă.

— Pe aia am vrut s-o trag întâi, dar n-a luat foc. O fi fost capsa umedă.

— Știi ce? Eu mă duc să-l anunț pe plutonier. Nu-mi place povestea cu barca. Tu rămâi de pază.

— Bine, dar nu sta mult.

Se auziră pașii santinelei pe prundișul de pe coastă. Locotenentul lămuri în șoaptă:

— Sunt doi. Au văzut barca, au crezut că-i părăsită. Unul s-a dus după ajutor, celălalt stă de pază. Dacă ne descoperă, suntem pierduți.

— Să-l luăm cu noi, spuse sergentul. Ghiță Stan, vino cu mine.

Între timp, barca se împotmolise la doi pași de mal. Sergentul trecu fără zgomot peste bord; Ghiță Stan se furișă și el tot așa, fără niciun zgomot. Ceilalți din barcă își pregătiră armele. Așteptau încordați, încercând să vadă ce se petrece pe țărm. Auziră un zgomot scurt și un strigăt repede înăbușit. Apoi trei siluete apropiindu-se.

— L-am adus, dom'locotenent, spuse sergentul. Poate ne spune ceva noutăți. I-am pus baioneta între coaste și e blând ca un miel.

— Hermann, îl chemă locotenentul cu glas scăzut. Unde sunt ai voștri?

— Pe deal. Avem un post de pază.

— Câți oameni?

— Zece. Cu plutonierul unsprezece.

— Artileria e pe aproape?

— Nu, e mult în față. Noi suntem din rezerva regimentului.

— Postul vostru are telefon?

— Da, are.

— Când vin camarazii tăi, le spui ce te-nvăț eu. Ca să rămâi în viață. Dacă dai alarma…

— N-o să dau alarma. Țin la viață, domnule.

— Nu-l slăbi, sergent, spuse locotenentul. Voi, ceilalți, coborâți ușurel și luați poziție de luptă. Au un pichet cu zece oameni. Chiar dacă vin toți aici, n-au ce ne face. Când apar sus, pe mal, le trimitem niște gloanțe. Asta, dacă vă dau eu ordin…

Coborâră fără zgomot, pășiră pe țărm. Sus se arătă silueta celuilalt neamț.

— Hermann, unde ești?

— Răspunde-i, șopti locotenentul.

— Aici, strigă Hermann.

— Ai mai descoperit ceva?

— Nimic. Barca s-a dus la vale. Era goală, fii sigur. Ce-a spus plutonierul?

— Se culcase și nu l-am mai trezit.

— Foarte bine. Aici e liniște.

— Dacă se mișcă ceva, dai alarma.

— Bine, nicio grijă.

— Eu mă duc spre sălcii, să vedem ce-i pe acolo.

— E-n regulă.

Silueta se depărtă, profilându-se singuratică pe marginea malului.

— Hermann, spuse locotenentul, dacă le povestești despre întâlnirea cu noi, o să ai neplăceri fiindcă n-ai dat alarma.

— Asta-i adevărat, spuse neamțul.

— Noi îți dăm drumul, și tu taci. Dacă dai alarma, noi deschidem focul. Să știi că tu ești primul care moare.

— Știu, spuse neamțul.

— Sergent, spuse locotenentul, lasă-l să plece. Altfel, celălalt îi observă lipsa, dă alarma, și misiunea noastră s-a dus.

— Dar dacă ne spune? întrebă sergentul.

— L-am lămurit eu că n-are rost să pălăvrăgească. Ar fi tot spre răul lui. Lasă-l să plece și noi să ne vedem de drum:

— Am înțeles, spuse sergentul cu îndoială. Sus, băieți!

Micul detașament reveni în barcă. Porniră iarăși în amonte, cu lunecarea aceea ușoară, aproape neauzită…

Când se apropiară de Hârșova, răsărea luna. Traseră la mal în apropierea cherhanalei. Coborâră cu toții și porniră, cu sergentul în frunte, spre orașul cufundat în tăcere. După ce trecură de mlaștina din nord, urcară drumul care cotește spre stânga, ținând-o mai mult prin livezile de pe margine. Dar dușmanul se socotea prea sigur pe el; veghea slăbise, ostașii inamici se odihneau… Micul detașament se furișă pe străzile pustii, în umbra salcâmilor. O baterie se afla instalată pe poziție, la încrucișarea a două străzi. Mai încolo, câțiva soldați descărcau muniții dintr-un camion. În preajma primăriei văzură mai multe automobile și-și dădură seama că acolo se află punctul de comandă. Într-o clădire învecinată auziră sforăitul cailor și înțeleseră că un detașament de cavalerie s-a aciuiat prin preajmă.

— Ține minte tot, sergent.

— Sunt născut-crescut aici, cum să nu țin minte?

Cercetarea urmă astfel, netulburată de nimic. Curând avură în față întreg dispozitivul inamic. Locotenentul hotărî să se întoarcă.

— Dom’ locotenent, am o rugăminte mare. V-am spus că la școala asta a lucrat tata. Vreau să-i fac o bucurie. Să pun acolo un steag…

— Ești nebun, băiete! De unde steag?

Sergentul își descheie nasturii scurtei, scoase un steag tricolor, îl arătă:

— Eram pregătit. M-am gândit că dacă reușim, putem să-l lăsăm în semn că am trecut pe-aici. Vă rog frumos, domnule locotenent. Pentru tata și pentru oamenii care-au mai rămas în oraș. Au să se bucure toți când or vedea.

— Uite cu cine plec eu la drum! zise locotenentul, apoi hotărî: Mergem amândoi, sergent.

— Urcăm pe scară, că e intactă. Sus, la fereastra dinspre stradă, putem atârna steagul. De-am fi avut un băț.

— Nu-i nevoie de băț, spuse un marinar. Am găsit o pușcă aici, în tufiș. Agățăm steagul de ea.

— Grozavi mai sunteți, spuse locotenentul. Împrăștiați-vă și stați de pază. Voi doi în capul străzii. Alți doi în celălalt capăt. Restul, prin parc și în dosul școlii. La orice mișcare suspectă, veniți pe furiș și dați alarma. Nu vreau să dăm de bucluc tocmai acum…

Plecă, împreună cu sergentul. Urcară scara a cărei balustradă de lemn se făcuse tăciune. Și ramele ferestrelor arseseră. În toată școala nu mai era un geam întreg.

— Poftim, *Kultur*, spuse cu obidă locotenentul. Făceau atâta paradă de cultură și acuma dau foc școlilor…

Atârnară steagul în fata intrării principale, din care rămăsese numai zidul din față.

— Pentru tata, murmură sergentul. Era așa de trist când am plecat…

Coborâră pe furiș scările, ajunseră iarăși în parc, în umbra ocrotitoare a copacilor. Cei rămași de pază se adunară iute. Sergentul îi numără din ochi. Erau toți.

— Mare minune că n-au prins de veste, spuse locotenentul. Plecăm pe unde-am venit, dar cu mare grijă. Sergent, ia-o înainte.

Porniră, ascunzându-se în umbra ruinelor, furișându-se pe lângă gardurile încă întregi. Deodată, sergentul le făcu semn să se oprească. În față se auzea vorbă străină. Din spate, marinarul care încheia coloana veni repede și spuse că și pe-acolo erau dușmani.

— Încercăm să trecem pe rând, hotărî locotenentul. N-o să cădem tocmai acum!

Sergentul împreună cu doi marinari fugiră înainte. Dușmanul îi întâmpină cu împușcături. Locotenentul urmărea de unde trag.

— Ruinele din față, spuse el. Foc, băieți!

Traseră o salvă către ruine.

— La a doua salvă, plecați voi doi! porunci locotenentul. Acuma, foc!

Traseră pe întrecute, ținând dușmanul cu capul la pământ. Ceilalți se furișară spre clădirea de vizavi. Când izbucniră și de-acolo împușcăturile, locotenentul și cu cei rămași traversară strada dintr-un salt. În urma lor, răsunară mai multe focuri, trase la întâmplare.

— Sergent, ne acoperi retragerea cu doi de-ai mei, hotărî locotenentul. Scurtu și Velican, rămâneți pe loc și trageți cât puteți de des. Când ajungem la colțul străzii și începem să tragem, veniți și voi.

Așa făcură. Cuceriră astfel drumul salvator, metru cu metru, urmăriți de gloanțe. În marginea orașului, sergentul spuse:

— O luăm direct spre mal, prin mlaștină. Știu bine drumul, n-o să ne împotmolim. În schimb ei, dacă încearcă să ne urmărească…

Porniră în șir indian, pe urmele sergentului. Soldații inamici tropăiau tot mai aproape în spatele lor. Mergeau pe poteca îngustă dintre sălcii, fără să țină seama de gloanțele care le șuierau mereu pe la ureche. Curând auziră strigătele de ajutor ale celor dintâi dușmani care nimeriseră în mlaștină.

— De-acuma, barca nu-i departe, spuse bucuros sergentul. Am reușit, domnule locotenent!

La 8 noiembrie, un atac puternic porni în direcția Hârșova. De pe Dunăre, monitoarele sprijineau flancul atacatorilor cu bateriile lor. În primele rânduri ale celor care eliberau orașul se aflau marinarii din detașamentul debarcat de flotă. Locotenentul Ionescu pătrunse în oraș alături de sergentul Dragu și de ceilalți ostași care-l însoțiseră în incursiune.

— Ne-a fost de folos plimbarea de alaltăieri, nu-i așa, domnule locotenent? întrebă sergentul.

Trecură prin fața școlii. Steagul nu mai era acolo, firește, dar ei își ridicară fără voie privirea către fereastra unde o pușcă rămăsese înfiptă între cărămizi, dovadă mută a isprăvii micului

detașament de recunoaștere.

5.

Generalul Averescu ajunse la Cîmpulung la ora 3 după-amiază. Chemă îndată la el pe comandanții diviziilor și pe șefii de stat major. În încăpere era frig: prin fereastra înaltă se vedeau căzând primii fulgi de zăpada.

— Vine iarna, spuse generalul gânditor.

— Noiembrie a fost totdeauna rece în zona aceasta, spuse generalul Razu, comandantul Diviziei 22.

— O să le fie greu nemților.

— Dar nici nouă... murmură generalul Costescu.

Averescu îi aruncă o privire iute. Nu-i plăceau plângăreții. Iar Costescu avea o înfățișare destul de prosperă ca să se poată plânge, el personal, de viața frontului. Lustruiește scaunul la cartierul diviziei, gândi generalul. Și în vremea asta, oamenii suferă și mor în șanțuri.

— În alte sectoare e mai ușor, reluă Costescu. Muntele Cioara ar putea fi luat cu două companii de-ale noastre.

— De unde știți așa de bine? mormăi generalul. Să întrebăm pe cineva din divizia douăsprezecea.

— Ordonați, ridică fruntea un colonel tânăr.

— Ce are inamicul pe muntele Cioara?

— Trei batalioane, domnule general.

Costescu holbă ochii, se înroși, plecă fruntea.

— Măcar să cunoaștem exact ce se petrece pe front, spuse Averescu mustrător. Așadar, să trecem la treabă, domnilor. Vom încerca o contraofensivă în flancul stâng Pentru derutarea inamicului, vom face o demonstrație pe centru. Vom da și un ordin în acest sens, care să ajungă la unități. Dacă ajunge și la dușman, cu atât mai bine.

Automobilul generalului se poticni de câteva ori, izbuti să învingă troienele adunate pe șosea, mai parcurse vreo jumătate de kilometru și se opri definitiv.

— Nu pot răzbi mai departe, domnule general.

— Nu-i nimic. Îmi urmez drumul pe jos. După bubuitul tunului, bateria nu e prea departe.

Maiorul Ressel încercă timid:

— Domnule general, poate ar fi mai bine să ne-ntoarcem. Comanda diviziei e la doi pași.

— Nu comanda diviziei hotărăște acum, spuse generalul. Vreau să văd oamenii, să le spun o vorbă, să le dau curaj…

Porniră prin troienele tot mai mari. Zăpada cădea mereu, liniștită, tăcută. Numai departe, către dealuri, bubuiau în răstimpuri salvele bateriei grele. Generalul grăbi pasul. Ressel abia izbutea să se țină pe urmele lui. În urmă venea șoferul, cu arma ținută vânătorește, pe brat, cu țeava-n jos ca să nu intre zăpada. Întâlniră un grup de soldați cu lopeți. Când îl recunoscu pe general, plutonierul care-i conducea încremeni. Soldații se opriră și ei, se aliniară fără comandă.

— Noroc, voinicilor, spuse generalul. Merge, merge?

— Apoi zăpada asta le-a cam încurcat planurile nemților, spuse un soldat cărunt, cu mustățile albe, umezite de zăpadă. Toată noaptea am auzit vorbă în șanțurile lor. Le-au dat cartușe și merinde. Vor să ne atace.

— Nu vă lăsați, spuse generalul. V-am adus întăriri. Un regiment și o brigadă de cavalerie.

— Și ceva muniție era bună. Noi suntem de la artilerie.

— Cu muniția e mai greu. Faceți economie, că n-avem de unde. Fabricile lucrează ziua și noaptea, dar frontul e mare. N-ați primit ordin?

— Am primit, să trăiți, dom' general, spuse plutonierul. Dar cum să-i lași când îi vezi venind?

— Bine, voinicilor. De data asta o să-i dăm peste cap. Așa-i?

— Așa-i, întăriră ostașii.

Generalul salută și porni mai departe. Din grupul de ostași unul se desprinse și porni în fugă înaintea lor, către poziția bateriei.

— Se duce să le dea de veste, spuse Ressel.

— N-aș fi vrut să afle că venim. Prefer să-l văd pe soldat pe poziție, așa cum e el. Am văzut destule parăzi în viața mea. Nu la paradă cunoști puterea soldatului.

În preajma bateriei, un căpitan îi veni în întâmpinare.

— Am primit un ordin că vom ataca spre Lerești, domnule general. Dar cred că primejdia mai mare e aici. Drumul cel mai scurt spre Cîmpulung…

— Știu, zâmbi generalul. Acuma poți să afli: ofensiva o dăm aici, în sectorul vostru; atacul de la Lerești e doar o demonstrație. Și ordinul acela e o mică viclenie.

— Înțeleg, domnule general.

— Cum stai cu muniția?

— Mi-am făcut rezerve, cu gândul la ofensivă. Aprovizionarea merge greu, drumurile-s stricate. Ninsoarea…

— Ai dreptate, spuse generalul. Dar ninsoarea asta strică și drumurile nemților, nu-i așa? Vreau să-ți văd bateria, căpitane.

— Sunteți binevenit, domnule general.

Bateria era instalată îndărătul unui pâlc de pomi, ferită de privirile inamicului. Tunurile grele, cu roți late de trei palme, erau mascate cu ramuri; lăzile cu muniție fuseseră adăpostite în bordeie anume săpate, cu acoperișuri solide de bârne. Soldații erau bine îmbrăcați și sănătoși.

— Cu oameni ca voi o să ținem piept, spuse generalul.

Telefonul din postul de comandă sună prelung. Căpitanul primi încuviințarea să răspundă și ridică receptorul:

— Da… Da! E aici. La mine. Da, imediat. E pentru dumneavoastră, domnule general.

Generalul luă telefonul. Auzi o voce emoționată:

— Domnule general, am onoarea să raportez; inamicul a încercat să atace în sectorul Cîmpulung; l-am oprit și l-am dat înapoi. Avem trei sute de prizonieri și trei mitraliere.

— Bravo, spuse generalul. Felicitări. Continuați pregătirea cum am ordonat.

Se mai luminase pe când punea receptorul la loc.

— Vești bune, spuse. Trebuie cunoscute pe tot frontul. Asta va ridica moralul trupelor, pentru mâine.

— Din partea noastră… începu căpitanul.

— Știu, dragul meu. Sunt soldat bătrân, mi-am dat seama din prima clipă cu ce oameni am de-a face. Bateria voastră are un rol însemnat în operația de mâine…

La 17 noiembrie, în zori, vestea trecu din gură-n gură: generalul Averescu a venit personal pe front, să vadă cum luptă infanteriștii și călărașii. A adus cu el ajutoare, un regiment cu forțe proaspete și o brigadă de cavalerie. Regimentele Diviziei 22, care de o săptămână rezistaseră eroic, luptând pentru

fiecare palmă de pământ, își regăsiră energia de a porni iarăși împotriva înălțimilor pe care inamicul se agăța cu deznădejde. Coloane de prizonieri începură să se scurgă dinspre linia frontului; la interogatorii, ostașii inamici își arătau amarul pentru înfrângerea suferită. Printre ei circula zvonul că generalul Morgen a cerut permisiunea să se retragă spre Bran.

— Notează, dragă Ressel, să raportăm la Marele Cartier: *„Situațiunea s-a îmbunătățit sub toate raporturile. Frontul nostru s-a rectificat. Inamicul a fost izgonit din satele ocupate de el acum trei zile și trupele noastre au reluat pozițiile pierdute…”*

Ressel se întoarse spre general:

— Vești proaste din Oltenia, domnule generai. Inamicul a izbutit să treacă la Tîrgu Jiu, iar pe Olt a ajuns la Călimănești.

Generalul se întunecă la față.

— Cârpești într-un loc și se rupe dincolo, oftă el.

Capitolul VI

1.

— Vin nemții!

— Sunt pe șoseaua Cărbuneștilor!

— Ne-au înconjurat!

Strigătele răsunau din toate părțile. Ostășii își săpau în grabă locașuri de tragere, își împrumutau unul altuia încărcătoare cu cartușe, alții cercetau cu grijă valea pe unde trecea șoseaua spre Filiași. Dar nu de acolo venea primejdia cea mare. În curând auziră împușcături în spatele lor, pe dealurile care străjuiau drumul Peșteana-Rășina. O parte din forțele Regimentului 18 se întoarseră să facă față noii primejdii. Colonelul Jipa, comandantul grupării, trecu prin poziții și-și încurajă soldații:

— Nu vă pierdeți curajul, băieți! Ne vin ajutoare. Sunt în drum spre noi treizeci de batalioane ruse și o brigadă românească, venită direct din Moldova!

Aflând vestea, ostașii prinseră să sape mai cu sârg adăposturile, pregătindu-se să întâmpine dușmanul.

La căderea întunericului, inamicul dezlănțui atacul. Cele dintâi rânduri de infanteriști căzură secerați de salvele românilor. Dar atacatorii erau mult mai numeroși și aveau sute de mitraliere; flancul stâng al regimentului încercă să le țină piept; curând ai noștri își dădură seama că erau înconjurați. Ofițerii dădură comenzi; plutoanele se organizară în grupuri, ca să străpungă cercul care le încingea pozițiile; o luptă pe viață și pe moarte se încinse – dar dușmanul era pretutindeni mai puternic și contraatacurile românilor se loveau de zidul de foc al mitralierelor vrăjmașe.

— Băieți, nu vă predați! spuse în grabă sublocotenentul Popescu în timp ce din vale se apropiau, ca furnicile, valuri de ostași inamici. Fugiți în codru, ascundeți-vă în satele voastre până se lămuresc lucrurile. Ați auzit cu toții: ajutoarele sunt pe drum!

Parcă auzindu-i cuvintele, nemții se răsfirară pe potecile din dreapta și din stânga, tăindu-le retragerea.

— Nu vă dați prinși, voinicilor! repetă Victor Popescu. Luați-o

spre pădure, pe deal în sus. Care cunoaște locurile să-i îndrepte și pe ceilalți. O să ne-ntâlnim pe urmă, să vedem ce facem!

Câteva salve, ale celor rămași să acopere retragerea, urmară acestor cuvinte. Apoi unul câte unul, ostașii se furișară pe poteca neagră, afundându-se în pădure. Victor Popescu rămase printre cei din urmă; se pomeni alături cu căpitanul Gutuleanu, comandantul companiei, care venea grăbit spre el:

— Ce facem Popescule?

— În pădure, domnule căpitan. Nu mă dau viu în mâna nemților.

— Nici eu. Dar încotro o luam? N-avem busolă, n-avem hartă…

— Aici sunt ca la mine acasă, spuse Victor Popescu. S-o luăm în sus pe poteca asta, dacă vreți. Ajungem într-un loc mai înalt, de unde putem vedea mișcarea pe șosea.

— Dumneata comanzi acum, Popescule. Dacă știi locurile, du-mă unde crezi că e mai bine. Am cu mine niște conserve și pesmeți; putem rezista câteva zile, la nevoie.

Urcară pe poteca pardosită cu frunzele toamnei. În urma lor, ecoul bătăliei încetase; nemții ajunseseră probabil pe pozițiile regimentului, le aflaseră pustii și își văzuseră de drum spre Tîrgu-Cărbunești. Cei doi ofițeri se opriră pe un mic platou, înconjurat de copaci groși. O ceață aurie acoperea vederii văile domoale din jur. Când ceața se risipi priviră spre șoseaua de unde sperau să vină ajutoarele. Speranțe zadarnice însă…

Câteva zile rămaseră în pădure, urmărind cu mânie neputincioasă cum jos, pe drum, se scurgeau grupuri de prizonieri români.

— Merindele s-au terminat, spuse într-o dimineață căpitanul. Trebuie să luăm o hotărâre.

— La mine, la Valea-cu-Apă, spuse Victor Popescu. Oamenii mă cunosc și n-au să mă vândă. Să mergem acolo, domnule căpitan. Nu putem sta la nesfârșit în pădure. Să vedem ce spun și oamenii, să știm ce-au făcut nemții pe unde au trecut…

Își încărcară pistoalele, ținându-le gata, la-ndemână. Porniră la vale, pe coasta repede, și cercetară cu grijă șoseaua. O patrulă germană trecu în pasul domol al cailor: văzură că mai încolo, în marginea satului vecin, era un post nemțesc.

— Acuma, șopti înfrigurat Victor Popescu, când șoseaua

rămase pustie.

Alergară amândoi odată, trecură dintr-un salt șoseaua, apoi podețul de peste Jiu. Se opriră în crângul din luncă, să-și tragă răsuflarea.

— Nu ne-au observat, se bucură căpitanul.

— Avem opt kilometri până-n sat, spuse Victor Popescu. Asta, pe drum drept. Dar eu zic s-o luăm mai bine prin luncă. O să fie cam noroi, dar nemții n-au ce căuta pe-acolo.

Porniră trudnic, prin pământul înmuiat de ploaie. Mergeau fără un cuvânt, cu auzul încordat. Dar lunca era liniștită; ecourile războiului nu ajunseseră prin aceste locuri izolate.

— Aici veneam vara la scaldă, spuse Victor Popescu arătând cu un gest larg o întinsură de nisip, pe jumătate acoperită de apele umflate ale Jiului. Iar dincolo, după cot, o să vedeți două sălcii apropiate. Ceasuri în șir pândeam la umbra lor cu undița-n mână...

— Ești la dumneata acasă, spuse căpitanul cu nostalgie. Nu mă mir că te grăbești așa. Eu n-am unde mă grăbi. Mai aveam o speranță, când i-am bătut prima oară pe Jiu. Acuma, după ce i-am văzut cum îi duceau pe-ai noștri din urmă... mă gândesc mereu acasă. Ce s-o fi petrecând? Au izbutit ai mei să fugă din calea dușmanului? Și dac-au rămas, au scăpat teferi? Ce s-a ales din casa mea? Ce fac nevasta, copiii? Întrebările astea mă rod, Popescule, mai rău decât o rană. Dușmanii se poartă rău cu lumea; i-am văzut lovind satele cu tunul, i-am văzut adăpostindu-și caii prin casele oamenilor. Îmi sângerează sufletul, Popescule...

Din negura ușoară ce învăluia dealurile se ivi deodată turla unei biserici. Sublocotenentul aproape că alerga acum. Căpitanul asudase; se opri în câteva rânduri să-și tragă răsuflarea; Victor Popescu încetinea pasul și-l privea nerăbdător peste umăr. Intrară într-o livadă, pe o coastă frumoasă de deal. Printre pomii pe jumătate desfrunziți albeau zidurile unei case. Victor Popescu sări pârleazul care despărțea livada de grădină și începu să alerge. Căpitanul venea mai în urmă. Când ajunse în curtea largă, văzu o scenă care-l tulbură adânc: un bătrân își ștergea lacrimile; o bătrânică îl îmbrățișa pe sublocotenent și-l săruta pe obrajii nerași, iar din pragul casei, o femeie tânără și frumoasă, în ie albă și cu părul negru strâns la spate, alerga cu

brațele deschise. Căpitanul se opri locului și așteptă, stingherit, să se consume această scenă nepotrivită pentru ochii unui străin; nu se clinti din loc până când câinii, după manifestarea de bucurie făcută stăpânului întors acasă, simțiră om străin și începură să latre spre gardul din grădină. Popescu-tatăl le potoli zelul cu un strigăt scurt și veni să-l întâmpine pe oaspete:

— Bine-ați venit, domnule căpitan. Zi mare pentru noi astăzi. Dup-atâtea nenorociri, o bucurie ca asta... Dar poftim în casă, domnule căpitan.

Victor Popescu făcu un gest către cele două case alăturate, cu prispă înaltă și stâlpi de lemn frumos lucrați.

— Asta-i casa mea, dincolo stau părinții.

— Poftiți la noi, că e mai cald, spuse bătrânul. Dincoace n-am făcut focul; Elena stă mai mult la noi de când ai plecat...

Îi conduse în odaia din față, despuiată de podoabele atât de cunoscute ale caselor oltenești.

— Să iertați, spuse Elena, am strâns de prin casă de frica nemților.

— Au fost prin sat? întrebară într-un glas cei doi ofițeri.

— Sunt și acum, șopti ea plecând tristă privirile.

Bătrânul Dumitru Popescu le arăta scaunele; se așezară în jurul mesei, femeile plecară să pregătească de-ale mâncării.

— E greu cu nemții, povesti Dumitru Popescu. Au instalat o patrulă la postul de jandarmi. Dușmanii intră din casă-n casă, cu chip că umblă după soldați români fugari. Ce le place iau fără rușine. Nu mai avem lege, nu mai avem liniște de când s-au pripășit pe-aici. Se-aude că într-un sat, mai la munte, au batjocorit femeile și fetele.

— Și ai noștri ce spun?

— Ce să spună! Spumegă de mânie, dar sunt cu mâinile legate. N-au arme. Mulți dintre bărbații satelor au căzut pe front. Cine să ne apere? Grea urgie a căzut pe capul nostru, dragii mei...

Se întrerupse. Elena aducea o farfurie cu cești de pământ și o sticlă cu țuică. Bătrânul turnă în cești, își îndemână oaspeții:

— Păi luați o înghițitură, să vă mai încălziți. Bine-ați venit sănătoși!

Ciocniră și băură. Soția sublocotenentului reveni cu de-ale gurii. Puse farfuriile pe masă, apoi rămase în spatele soțului ei,

cu palmele pe spătarul scaunului.

— Spui că nemții se plimbă nestingheriți prin sat? întrebă Victor Popescu.

— Și ziua și noaptea. Ne-am deprins cu tropotul cailor lor. Altfel, lumea nici nu prea mai are cai pe aici. I-au luat nemții, să-și completeze pierderile.

— Oho! spuse căpitanul cu gura plină.

— Mai trist e că au găsit ajutor în sat, reluă bătrânul. Hans fierarul, îl știi. Umblă, iscodește, spune nemților ce află. Nemții cad pe capul câte unui om, îi scotocesc prin casă, îi iau merindele din cămară…

— Și ce știți de situația frontului?

— Ce front? întrebă repede Elena. Pentru tine gata, războiul s-a terminat.

— Hm! Om mai vedea, spuse Victor Popescu.

Femeia îi puse mâinile pe umeri și se aplecă spre el:

— Mulțumesc cerului că ai scăpat cu viață…

— Și rugați-vă să nu vă afle nemții, adăugă bătrânul. Au dat veste prin toate satele: cine adăpostește soldați fugari va fi împușcat. Cine află despre militari, să-i denunțe…

— Gata cu politica, spuse Elena iarăși. Luați și mâncați, că se răcește.

— Mă uit la dumneavoastră, doamnă, spuse căpitanul. Și mă gândesc la ai mei cum m-așteaptă…

Oftă, gustă iarăși din ceașca cu țuică. Victor Popescu se întoarse spre tatăl său:

— Ziceai de front.

— Nu zicea nimic, se miră Elena.

Tatăl își drese glasul:

— Păi frontul… cum să-ți spun? Nu prea avem vești. Și de avem, avem tot vești rele. Se-aude că nemții năvăliră în toată țara deodată: și pe la Craiova, și pe Dunăre, și din munți. Ajunseră pe-aproape de București…

Căpitanul rămase cu lingura în aer:

— Aproape de București! Cu neputință!

— Trecură Dunărea cu oaste multă. I-au luat pe ai noștri din mai multe părți. Armata s-a retras din Oltenia, să facă față pe Argeș…

Victor Popescu oftă adânc și rămase pe gânduri, privind

undeva, peste umărul tatălui său, spre fereastra prin care pătrundeau cele din urmă raze ale apusului.

— Nu te mai frământa, spuse Elena mângâindu-l pe păr. Ți-ai făcut datoria, nu-i așa? Acuma e rândul altora. Lasă, o să fie bine...

— Ce-o fi la mine acasă, zise iar căpitanul și dădu peste cap ceașca cu țuică.

Câteva zile stătură ascunși, cu gândul la patrulele care treceau în sus și-n jos pe drum. Elena și bătrânul se străduiau să le facă toate voile, dar căpitanul era tot mai posomorât, cu gândul la ai lui, iar Victor Popescu se frământa fără să spună ce-l roade. Într-o zi, la început de iarnă, câinii începură să latre pe uliță. Amândoi ofițerii puseră mâna pe pistoale, iar Dumitru Popescu își scoase degrabă ochelarii, puse deoparte cartea pe care-o citea și ieși să vadă ce-i. Elena intră în odaie; îi văzu pe cei doi ofițeri cu armele pregătite și oftă.

— Dumnezeule! Cât o să mai meargă așa? De ce vă speriați, oameni buni? E un vecin de-al nostru, nea Vasile. Îl caută pe tata, nu-i nimica.

Dumitru Popescu reveni într-un târziu, întunecat la față. Se așeză pe laviță oftând. Nu-l întrebară nimic; îl cercetau doar cu ochii, iar el își ferea privirea. În cele din urmă spuse:

— Satul a prins de veste că te-ai întors. Știi bine, Victore, cu cât drag te-au petrecut când ai plecat. Părinții ți-au dat în grijă pe feciorii lor de două ori: o dată când i-au adus la școală, și a doua oară când ți i-au dat în pluton, să-i comanzi. Te iubesc oamenii și vor să afle de soarta ta. Eu am ascuns cât am putut, dar tot s-a aflat. Și Hans fierarul a început să ne dea târcoale. De-aia veni Vasile, să ne spună să fim cu grijă.

— Ce-i de făcut? întrebă căpitanul. Să plecăm, Popescule. Mai bine pribeag în pădure, decât prizonier. Hai să mergem.

Victor Popescu se înroși la față. Se ridică, îndreptându-și umerii. Făcu un pas spre căpitan:

— Să fug din satul meu, de teama unei iscoade nemțești? Să-mi las părinții și nevasta, pentru o vorbă? Nu, domnule căpitan. Cât mai am gloanțe în pistol și mi-e brațul teafăr...

— Victore, mi-e frică, zise Elena. Dacă te dă pe mâna lor?

— N-or să mă prindă viu, spuse Victor. Nu mi-e teamă, ți-am

spus. Sunt acasă la mine. Lor să le fie teamă, dușmanilor care ne-au cotropit pământul. Și nemernicilor care îi slujesc... O să vină vremea când vor plăti pentru toate!

— Dar pân-atunci sunt mai puternici, murmură căpitanul. Ne putem bate, noi doi, cu nemții?

— Domnule căpitan, eu n-am căderea să vă poruncesc. Faceți cum vă îndeamnă inima. Dacă vreți, puteți pleca în codru. Vă dăm merinde pentru drum, și haine și de toate. Dar nu-mi cereți să vă urmez. Rămân aici, să dau ochi cu dușmanul.

— Rămân și eu, spuse căpitanul. Două arme fac mai mult decât una singură!

Victor Popescu adormi târziu, înfășurat în cerga pe care nevastă-sa i-o pregătise de cu seară, în claia cu fân din fundul curții. Pe la miezul nopții se trezi neliniștit: câinii lătrau întărâtați, recunoscu lătratul acela îndrăcit, a om străin. Se ridică ușurel în capul oaselor, strângând pistolul în mână. Văzu două siluete înalte intrând în curte. Apoi fereastra tindei se lumină: Elena aprinsese lampa. Ușa se deschise și în lumina care țâșni, zări pe prispă uniformele nemților, cu armele lungi profilându-se pe umăr. Unul din ei spuse câteva cuvinte răstite, o îmbrânci din ușă, îi luă lampa și pătrunse în casă. Celălalt îl urmă. Elena rămase pe prispă, zgribulită. Din casa alăturată, bătrânul se arătă și el, cu un felinar în mână.

— Îl caută pe Victor, spuse ea mai tare decât ar fi trebuit.

Victor Popescu se ridică dintr-un salt. Știa că mai mult lui îi vorbise Elena. Își strânse bunda în jurul umerilor și se furișă spre poartă, cu pistolul în mână. Auzea vorbă nelămurită în casă: bănui că dușmanii răscoleau peste tot. Uși trântite, scaune răsturnate cu nepăsare brutală... Un strigăt de spaimă al Elenei, care rămăsese în ușă, îl îndemnă să facă un pas înainte; își stăpâni cu greu pornirea aceasta. Se retrase iarăși în umbra gardului înalt, așteptând.

Soldații ieșiră din casă cu brațele încărcate de lucruri. Degetul se încleștă de la sine pe trăgaci. Dușmanii coborâră îngreunați treptele casei și se îndreptară spre poartă. Îi lăsă să se apropie. Când erau la câțiva pași de el, trase de două ori, în plin. Cei doi se prăbușiră ca loviți de trăsnet.

Căpitanul alergă spre el cu pistolul în mână:

— Ce-ai făcut?

— Le-am dat ce meritau niște tâlhari ca ei. Ajutați-mă să le iau lucrurile.

Căpitanul luă cu grabă ștergarele, ceasul, icoana de argint și celelalte lucruri cu care nemții își încheiaseră „cercetarea”. Victor Popescu luă armele și cartușele, apoi îi căută de acte. Găsi în buzunarul unuia câteva hârtii, le puse deoparte. Apoi, ajutat de căpitan, târî cadavrele într-o groapă din spatele casei, unde se pregătea de obicei varul pentru spoit.

— Tată, spuse Victor, acoperă groapa cum te pricepi. Eu mă duc la post. A mai rămas un tâlhar acolo.

— Astâmpără-te, spuse căpitanul. Nu-ți dai seama în ce primejdie te vâri.

— Acuma tot am început-o, domnule căpitan. Nu mai pot da înapoi.

— Să nu pățești ceva, adăugă tatăl.

— Ce să pățesc? Postul era alcătuit din trei ostași; doi sunt colea, unul a rămas. Mă duc să mă răfuiesc cu el, asta-i tot.

Porni în fugă pe ulița cufundată în întuneric. La postul de jandarmi era liniște. Al treilea soldat din post sforăia cu capul pe masă, lângă armă. Când Victor Popescu deschise ușa, el tresări și puse mâna pe pușcă; pistolul sublocotenentului detună sec, și soldatul dușman recăzu pe arma lui pe care nu apucase s-o folosească. Victor Popescu luă puștile și sacii cu cartușe din rastel și reveni acasă. Intră pe poartă; îndărătul gardului se arătară chipurile alor săi.

— Ce-ai făcut? Eram cu grijă.

— Unde-i căpitanul?

— A plecat, spuse bătrânul. Ți-a lăsat vorbă: să nu-l socotești un laș, dar el și-a dat seama că nu mai poate rămâne aici. Se teme că familia va avea de suferit, dacă se află că a luat parte la…

— Dar pân-acum nu-i vinovat cu nimica. Abia de azi încolo putem spune… Dai lasă. Să știi, tată, că nici dumneata nu ești vinovat. Tot re-am făcut, am făcut singur.

— Ți-ai făcut datoria, spuse încet bătrânul. Nu te învinuiesc, dimpotrivă, sunt mândru de tine.

— Ajută-mă să îngrop armele și muniția. Până-n zori trebuie să fiu plecat. Nu mai pot rămâne aici. V-aș aduce numai necazuri…

2.

„De soarta bătăliei care se va da în ziua de 29 noiembrie depinde soarta neamului. Așa fiind, trupele care atacă ori învinge, ori trebuie să moară!”

Generalul Prezan se opri din scris și-și îndreptă pe umeri mantaua. Frigul nopții de noiembrie pătrunsese în camera largă și tristă unde se stabilise de curând, în noua sa misiune de comandant al Grupului armatelor din sud. Reciti ultimele rânduri ale ordinului de zi. Sună cam patetic, își spuse. Dar ăsta-i adevărul. În spatele nostru e Bucureștiul; ziua de poimâine ne hotărăște soarta. Înfrângerea armatei înseamnă pierderea Capitalei…

Semnă ordinul și dădu deoparte mapa de piele fină în care erau hârtiile. Sub mapă, harta zonei centrale a Munteniei. Semnele și săgețile îngrămădite în stânga Bucureștiului păreau mari răni roșii pe câmpul verde-pal al hărții. Generalul se concentra iarăși asupra situației trupelor. Inamicul adoptase un dispozitiv foarte riscant: ei se apropia de București din două direcții – grupul de nord dinspre Pitești, cel de sud, care trecuse Dunărea la 23 noiembrie, înainta pe șoseaua Alexandria. Drumurile celor două armate erau convergente spre București. Între ele, după informațiile primite la comandament, se afla un mare gol, acoperit doar de două divizii de cavalerie. În acest sector se hotărâse lovitura principală. Un grup de atac avea să lovească flancul stâng, neprotejat, al grupului de sud, care era mai aproape de București, să-l arunce peste Dunăre, pentru ca apoi să se îndrepte asupra grupului de nord. Până în momentul atacului, cele două armate invadatoare aveau să fie ținute în loc, prin rezistența îndârjită a trupelor aflate deja în dispozitivul de apărare – pentru cel din nord în zona Pitești-Costești, iar pentru grupul de sud, la Călugăreni. O a treia armată germană, care forțase linia Oltului, se apropia dinspre vest. Din relatările prizonierilor reieșea că trupele acestui al treilea grup fuseseră împărțite între celelalte două; între invadatorii din nord și cei din sud nu se afla decât cavaleria…

— S-a prezentat căpitanul Crivăț, raportă aghiotantul.

— Să intre, spuse generalul.

Dar Crivăț intrase în urma chipeșului locotenent.

— Am onoarea, domnule general. Mi-a fost cu neputință să ajung mai devreme.

— Știu ce-nseamnă un drum cu trenul în vremurile astea, spuse generalul. Căpitane Crivăț, mi-ai fost de ajutor la Oituz. Trebuie să mă ajuți și aici…

— Din toate puterile, domnule general.

— Știi ce misiune mi s-a dat.

— Apărarea Bucureștiului, șopti Crivăț.

— Salvarea sau… dezastrul. Uite, asta-i situația în prezent. Grupul inamic din nord se apropie de Pitești: cel din sud a trecut de Alexandria.

— Dar… armata de pe Olt?

Generalul oftă. Mută de colo-colo creioanele care se odihneau pe pozițiile viu colorate.

— Două divizii au trecut la grupul de nord, asta-i sigur. Celelalte se pare că le-a luat grupul de sud. Oricum, n-aveau timp să ajungă din urmă grosul trupelor. Dar cavaleria a înaintat, se apropie de Roșiorii de Vede. Până să se apropie, eu sper că soarta bătăliei e hotărâtă. Vom da o lovitură în forță și… în cel mai strict secret. Misiunea dumitale e să însoțești grupul de atac. Mai exact, divizia generalului Scărișoreanu, care va avea rolul principal. Să faci recunoașteri, să interoghezi prizonierii, să afli tot ce se poate afla despre inamic. Trebuie să cunosc situația frontului clipă de clipă. Este bătălia decisivă.

— Înțeleg, spuse Crivăț.

— Am încredere în iscusința dumitale, Crivăț.

Crivăț ajunse divizia pe drumul dintre Titu și Videle. Coloane lungi de soldați șerpuiau pe drumurile înguste dintre miriști fără capăt: tunurile și furgoanele se împotmoleau mereu și oamenii veneau în ajutorul cailor, istoviți și unii și alții, izbuteau cu greu să scoală piesele din noroiul negru, păstos, pentru ca după o clipă să se împotmolească iarăși. Soldații aveau fețele nerase, uniformele decolorate, încălțămintea spartă; își căptușeau bocancii cu zdrențe de cămăși, unii purtau vestoanele subțiri de-a dreptul pe piele; morocănoși sub burnița de noiembrie, cu mâinile înfundate în buzunare, slabi și istoviți, mergeau mereu,

cu priviri stinse, indiferente; la popasuri mâncau fără chef, schimbau arareori o vorbă, priveau pe sub sprâncene pe ofițerii la fel de obosiți ca și ei, care-ncercau să le dea curaj.

Căpitanul cercetă cu privirea coloana cenușie a infanteriștilor înaintând pe câmpia fără capăt, punctată ici și colo de câte-un copac stingher, desfrunzit. Se apropie de ofițerul care mergea cu calul de căpăstru în fruntea unui șir de vânători:

— Domnule maior, sunt trimis de generalul Prezan la avangarda diviziei, ca ofițer cercetaș.

— Noi suntem avangarda. Regimentul Nouă vânători.

— Cunoașteți ceva despre situația inamicului?

— Deocamdată nimic. Mergem de două zile. N-am observat nicio mișcare. Aseară, a apărut un pâlc de călăreți. I-au pus pe fugă ai noștri și de-atunci nu s-au mai arătat.

— Ați trimis cercetași înainte?

— Un pluton merge în față, dar până acum nici un semn.

— Cunoașteți locurile pe-aici?

— Nu. Sunt constănțean. Însă la plutonul din frunte sunt câțiva oameni din partea locului. Ne apropiem de Glavacioc. În fața noastră avem localitățile Vida Cartojani, Fotăcheșți și Tămășești. Vreo douăzeci de kilometri până la șoseaua Alexandria. Nemții înaintează pe șosea. Avem ordin să le cădem în flanc.

— Mă duc la plutonul din frunte, spuse căpitanul. Deseară trebuie să înaintez raportul generalului Prezan.

— Fiți prudent, spuse maiorul. Inamicul poate să apară din clipă-n clipă. Nu putem angaja lupta până nu ne vine artileria din urmă. Dacă apar trupe germane, căutați să nu vă descopere. Trimiteți la mine un om cu raportul, iar eu îl expediez imediat generalului Prezan. Să vă dau un însoțitor?

— Nu-i nevoie, spuse Crivăț, cred că nu-i așa departe plutonul.

Plecă mai departe, pe drumul care mergea spre sud. Era mai mult un hotar între două ogoare, cu pământ negru moale. Cizmele se înfundau la tot pasul. Un vânt rece, tăios, îi șfichiuia obrajii își ridică gulerul mantăii, cu gândul la fularul pe care-l lăsase în lada de campanie. Neculai urma să vină și el, dar cum să-l mai găsească pe aceste câmpuri fără capăt, pe aceste drumuri, în aceste zile bântuite de neliniște?

Ajunse din urmă plutonul. Erau vreo douăzeci de oameni împărțiți în două grupe; mergeau pe marginea drumului, ținându-și puștile atârnate pe umăr cu țeava-n jos. În fruntea lor, un sergent voinic, nebărbierit, cu căciula înfundată până la sprâncene, care-l salută:

— Să trăiți, dom'căpitan. Sunt sergentul Cartojan, comandant pluton cercetare…

Îl izbi numele, asemănător cu al satului de care pomenise maiorul.

— Ești de pe-aici, sergent?

— De-aici, chiar din Cartojani.

— Mai e mult până-n sat?

— Câțiva kilometri. Uitați-vă, dincolo de pădurice. Când ajungem, oprim plutonul în pădurice și așteptăm să se însereze. Pe urmă, m-oi duce-n sat să văd despre ce e vorba.

— Mergem împreună, spuse căpitanul. Am mai fost în cercetare, nu te teme că te încurc.

— Cum vreți, spuse sergentul posomorât.

Pe înserate ajunseră la pădurice. Văzură ieșind dintre copaci o căruță cu coviltir. Grăbiră pasul. Omul care ducea caii de căpăstru se opri în fața lor.

— Ce-i cu dumneata? întrebă căpitanul.

— Au intrat nemții-n sat, spuse omul grăbit. Cu tunuri, și infanterie, și călăreți.

— Mulți?

— Mulți ca frunza și iarba, bată-i Dumnezeu. Lumea s-a ascuns prin pivnițe și prin grădini. Dușmanii s-au răspândit prin case. Caută mâncare și băutură.

— Nene Aurică, mă cunoști? zise sergentul tulburat. Sunt eu, Nicu al lui Cartojan…

— Ei, tu erai, băiete?

— Ai mei sunt bine?

— Bine. Numai că au dat iama pe la voi. V-au tăiat porcul și-au băgat caii să pască în grădină.

— Și tata?

— Tată-tu s-a cam ciondănit ca ei. A vrut să-l atingă pe un major de-al lor, și l-au dus la primărie. Voiau să-l împuște, dar s-a dus coana moașă de s-a rugat de ei și i-au dat drumul.

— Ticăloșii! scrâșni sergentul. Dați-mi voie să mă duc în sat,

dom’căpitan.

— Și ce să faci? Să-i dai afară caii din grădină? spuse țăranul amărât. Nu te vârî în gura lupului, băiete!

— Trebuie să aflăm ce fac nemții, interveni Crivăț. Mă duc și eu cu el.

— Fiți cu luare-aminte, zise țăranul. Nemții mișună peste tot.

O luară pe un drum ocolit, prin dreapta Fotăcheștilor, pe unde apa Glavaciocului făcea un ocol mare. Mergeau prin lunca îngustă strecurându-se printre sălciile întunecate. Deodată se opriră. Auziseră vorbă străină și zgomote aspre, înfundate. Se dădură mai aproape, cât le îngăduiau tufișurile crescute în voie pe malul apei. Văzură tunurile.

— Se amplasează la teren, șopti căpitanul. Ține minte locul, sergent!

Porniră mai departe, ocolind valea. Dincolo de apă se întindea umbra neagră a unui deal. Pe creasta dealului văzură iarăși tunuri și pâlcuri de călăreți. Mai în stânga, către moară, zbârnâiau motoare de automobil. Încercară să meargă mai departe, dar se pomeniră în preajma urmi cuib de mitralieră. În groapa adâncă, ostașii dușmani fumau și se cinsteau dintr-o sticlă cu vin. Îi ocoliră; dincolo, spre șosea, văzură o patrulă de călăreți mergând la pas.

— Înapoi, spuse Crivăț. Acuma cam știm la ce să ne așteptăm…

Pe la miezul nopții ajunseră la regiment. Maiorul Rasoviceanu trecu pozițiile dușmane pe hartă, apoi trimise un curier la divizie și dădu ordin ostașilor să se odihnească lăsând doar posturi de pază.

În dimineața de 29 noiembrie, cavaleria inamică încercă de câteva ori să iasă spre nord. Dar o primiră cu focuri de mitralieră și atacurile fură respinse. Generalul Scărișoreanu veni și el pe front, cercetă pozițiile prin binoclu și spuse comandantului:

— Nu pot să atac fără artilerie. Plus că divizia lui Socec n-a ajuns încă și trebuie să dăm lovitura cu toate forțele. Am trimis azi-noapte un regiment la Clejani; i-au fugărit pe nemți și au ocupat satul. Suntem în coasta lor, cum s-ar zice. Mâine în zori începem atacul!

Toată noaptea ostașii lucrară la amplasarea artileriei diviziei. În zori începură tunurile să bubuie. Către Cartojani crescură

copacii negri ai exploziilor. Cavaleria inamică stătea cu capul la pământ. Vânătorii folosiră acest răgaz ca să se apropie și să-și ocupe poziția de plecare la atac. Ostașii înaintau cu greu pe drumurile de căruță din jurul satelor; când și când, șuieratul obuzelor dușmane îi făcea să se culce în noroiul gros, mustind de apă. Crivăț rămase cu vânătorii, în prima linie. La prânz artileria încetă deodată să mai tragă. Maiorul Rasoviceanu, călare, cu sabia-n mână, se arătă în fața trupei sale. Valurile de vânători porniră la atac cu strigăte puternice. Dușmanul încercă să riposteze, dar iureșul vânătorilor era atât de puternic, încât călărețiі germani încălecară în grabă și părăsiră satul. În goana lor, ostașii trecură mai departe, ajunseră din urmă o coloană de aprovizionare, găsiră pâlcuri de germani care nu izbutiseră să fugă. Surprinseră mitralierele în cuiburile lor. Două sute de prizonieri, șase mitraliere, cai, bucătării de campanie – iată recolta acestui atac. Regimentul se opri în satul Tămășești.

— De-am avea cavalerie, să-i urmărim! spuse cu regret Rasoviceanu privind cum se îndepărtau în galop cele din urmă pâlcuri de călărețiі inamici.

— Domnule maior, cred că și victoria de acum e prețioasă, spuse Crivăț. Ne apropiem pas cu pas de șosea, deci misiunea e îndeplinită. Am ajuns în flancul armatei germane de sud…

Spre seară, veni ordin de la divizie: regimentul va ataca împreună cu alte unități pe direcția Ghimpați-Bălăria. Vânătorii, bucuroși de succesul atacului, uitară de oboseală și porniră, după căderea întunericului, spre Ghimpați. Dar la ieșirea din sat, un puternic tir de artilerie făcu primele rânduri să șovăie. Maiorul Rasoviceanu se ivi, călare, în mijlocul drumului; porni înainte, printre exploziile proiectilelor; vânătorii prinseră curaj, se ridicară și alergară înainte, cu armele în cumpănire. Surprins de atacul cu baioneta, inamicul dădu înapoi. Pe la miezul nopții, satele Crevenicu și Merenii de Sus erau eliberate. Regimentul se opri, așteptând ordine. Peste vale, spre șoseaua națională, artileria inamică bubuia mereu

— Rămânem în rezervă până mâine! vestiră comandanții de companii.

Ostașii se destinseră pe dată. Găsiră adăpost îndărătul unui pâlc de copaci; întinseră foile de cort pe pământul ud, se ghemuiră sub pături și mantăi și adormiră pe dată, somnul greu

al soldatului istovit de luptă.

Crivăț se ghemui alături de ei, pe iarba veștedă, îmbibată cu apă: frigul nu-l lăsă mult timp să doarmă; în răstimpuri auzea glasul coborât al santinelelor schimbând o vorbă-două; undeva, spre sud, se auzeau zgomotele luptei.

Se trezi spre dimineață; în jurul lui era forfotă, ostașii își pregăteau armele și cereau muniții. Se apropie de comandantul care veghea de sus, de pe un dâmb, pregătirea de plecare a regimentului. În lumina săracă a zorilor, maiorul Rasoviceanu avea înfățișarea unei statui; părea mai falnic acum, cu largile falduri ale pelerinei învelindu-i umerii.

— Domnule căpitan, lucrurile s-au schimbat, lămuri el. Trebuie să atacăm spre Stîlpu, unde inamicul opune rezistență. Dac-ați vrea să vedeți ce e pe-acolo... Luați-l pe sergentul Cartojan. Aud că v-a fost călăuză bună.

— Am înțeles, domnule maior.

Plecă împreună cu sergentul. Văzură de departe satul, așezat pe un deal; în stânga lui șoseaua făcea o curbă și cobora spre podul de pe Neajlov; în dreapta, urcând mereu, drumul mergea șerpuind printre pâlcuri de copaci. Acolo, între copacii de pe coastă, se amplasaseră mitralierele inamice; sergentul se duse spre stânga, se întoarse și-i spuse grăbit:

— N-au ajuns încă la pod. Îi țin ai noștri pe loc. De-ar rezista până vine regimentul...

Porniră repede înapoi. Dădură de primele companii, care se apropiau în marș forțat. Maiorul Rasoviceanu era în fruntea lor. Sări de pe cal și desfăcu harta. Crivăț îi spuse cum stăteau nemții pe creastă.

— Bine că știm, spuse maiorul. Sublocotenent Pârvu!

— Ordin, domnule maior!

— Te duci cu compania prin valea Neajlovului și ataci poziția mitralierelor de pe coastă.

— Mă duc și eu să-i conduc, spuse repede Crivăț.

— Foarte bine, spuse maiorul. Restul, ceilalți, atacăm prin dreapta, direct spre sat. Glasul lui crescu deodată: Țineți mine, flăcăi! În fața noastră se află Divizia 217, cu care ne-am bătut și-n Dobrogea. A sosit clipa să ne răfuim cu ei. Înainte, vitejilor!

Porniră. Companiile își ocupau din mers locurile hotărâte; în fruntea regimentului, ca totdeauna, maiorul Rasoviceanu, cu

agenții de legătură în preajmă, gata să-i transmită ordinele către batalioane și companii.

Mitralierele dușman de pe lizieră începură să tragă toate odată. Dintre vânătorii care alergau nebunește spre sat, începură să cadă cei dintâi răniți; ceilalți continuau să alerge, cumpănindu-și armele cu baionetele lungi, cumplite.

Căpitanul Crivăț îl conduse pe sublocotenent într-un ocol lung spre valea Neajlovului, unde ceața era mai deasă și se puteau strecura neobservați. Apoi sublocotenentul își avântă compania la atac. Mitraliorii dușmani prinseră prea târziu de veste că poziția lor era amenințată; unul apucă să întoarcă mitraliera, dar se prăbuși fulgerat de un foc de armă; alți câțiva încercară să fugă; căzură tot așa, la primii pași; restul poziției ridică mâinile în fața baionetelor românilor…

— Podul! Podul! strigă unul dintre ostași.

Compania se întoarse la vreme ca să-i vadă pe dușmanii retrași din sat, alergând spre pod și încercând să facă față atacului; porniră într-acolo, pe mai multe părți, și le tăiară retragerea; se încinse o luptă scurtă, bavarezii aruncară armele.

În sat, zgomotele luptei mai continuară o vreme, apoi vânătorii trecură peste pod; lăsau în urmă satul curățit de trupele dușmane; duceau cu ei trofee bogate – mitraliere și prizonieri. Se opriră la Gorneni, peste Neajlov. Către prânz, trompeții sunară adunarea. Gradații și plutonierii făcură apelul; abia acum văzu comandantul că trupa lui fusese înjumătățită în cursul acestui atac eroic…

Peste pod se arătă un pâlc de călăreți. Maiorul Rasoviceanu comandă cu glas puternic „Pentru onor” și merse în întâmpinarea generalului Scărișoreanu, care venea să-i felicite pe vânători pentru izbânda lor…

Noaptea, Crivăț dormi la cartierul diviziei, instalat în corturi pe malul Neajlovului. Îl treziră în zori sunetele obișnuite ale taberei. Dădu fuga la cortul unde se afla „biroul operațiilor”. Văzu pe hartă situația frontului; inamicul fusese înconjurat în satul Bănești, unde se întărise cu tranșee și obstacole de sârmă ghimpată. În jurul lui, diviziile românești formau un cerc. Dar ofițerul cu operațiile se apucă se deseneze, în jurul acestui cerc, săgeți albastre…

— Ce se întâmplă? întrebă Crivăț neliniștit.

— Inamicul a primit întăriri, spuse trist ofițerul. Dinspre vest se apropie armată multă, cu artilerie grea. Trebuie să facem față pe două fronturi. După ce i-am încercuit pe bavarezi, suntem încercuiți noi înșine.

Curând începură să sosească ordine precise: câteva batalioane vor merge spre nord, la Clejani și Rușii lui Asan, pentru a proteja spatele diviziei; căpitanul Crivăț fu trimis și el cu aceste batalioane.

— Rezistați cu orice preț, îi spuse generalul la plecare. Nu înțeleg ce se petrece. Divizia de cavalerie care trebuia să-mi acopere spatele nu se află pe poziție; sunt atacat cu artileria; țineți-i pe loc până restabilim legătura cu divizia generalului Socec…

Artilerie și infanterie se rupseră din cercul pe care-l formau în jurul diviziei inamice și porniră spre nord-vest, să facă față atacului din spate. Crivăț mergea cu ei; erau infanteriști din Regimentul 39 Petru Rareș, furioși că noul atac îi împiedicase să ia parte la nimicirea vechiului lor dușman din Dobrogea, Divizia 217 bavareză.

— Mergem la Clejani, spuse locotenentul Pantelimonescu.

— Pe unde-ați mai luptat?

— La Amzacea, la Cataiuc și Musurat, domnule căpitan. Greu al naibii și acolo. Dar nu ca aici, la un pas de București. Cum să dăm Bucureștiul? Mai bine…

Se întrerupse, fără să-și termine vorba. Crivăț îl privi pe furiș. Avea fălcile încleștate, grăbise pasul, căpitanul îl lăsă singur.

— Ce spuneți de locotenentul nostru? spuse majorul companiei, apropiindu-se. E un erou. A primit în Dobrogea „Coroana României”. Și gradul tot acolo l-a primit…

Se apropiau de Clejani. Bubuitul tunului se auzea tot mai puternic.

— Artilerie grea, spuse majorul întristat. Nu știu de unde-au apărut în spatele nostru, doar n-au picat din cer.

— Au venit ei de undeva, spuse Crivăț. Dacă aveam aviație, cum au ei, să facem recunoașteri în adâncime, poate le dădeam de urmă. Dar n-am avut…

— Multe n-am avut, spuse majorul. Eu îs deșcă bătrână, domnule căpitan. Știu cum ne-a fost pregătirea de război. Am

pus prea mare preț pe ajutorul de afară, iar noi... Mai multă defilare decât trageri. Am văzut soldați care nu știu să țină pușca-n mână. Am vrut să facem regimente multe, dar cu ce oameni? Cu bătrâni de prin sate, și domnișorii din București conduc automobilele generalilor...

Tăcu. Căpitanul îl privi cu coada ochiului, îi văzu tâmplele albite. Nici tu, bătrâne, n-ar fi trebuit să fii aici, își spuse. Și totuși ești, și grăbești pasul în rând cu flăcăii ăștia; când e vorba de război n-ai timp să alegi, trebuie să pui mâna pe armă, dar cu domnișorii din București cam ai dreptate, care cum și-a pus mașina la dispoziția Marelui Cartier s-a pomenit cu grad de locotenent. Locotenent pe scaunul șoferului, și plutoanele de pe front le comandă elevi din școala militară...

Intrară în Clejani, se răspândiră printre casele dărâmate de explozii. Văzând că le vin ajutoare, ostașii din poziții scoaseră strigăte de bucurie. Dar parcă ghicindu-le bucuria, artileria dușmană își înteți focul, apoi valuri de infanterie germană porniră la atac. Locotenentul Pantelimonescu căzu printre cei dintâi; doi ostași îl duseră în comuna vecină, încercând zadarnic să-i salveze viața.

Căpitanul Crivăț luă pușca din mâna unui rănit și începu să tragă de zor spre coloana atacatorilor; de pe toată linia armele trăgeau pe întrecute. Bavarezii se trântiră la pământ, în așteptarea unor noi întăriri. Dar și ai noștri primiră întăriri; un batalion se arătă la marginea satului și intră imediat în luptă...

Abia acum sosea grosul armatei germane. Mitraliere parcă fără număr mușcau din tencuiala caselor; gloanțele șuierau sinistru, spărgeau geamurile, rupeau țăndări din trunchiurile copacilor; țintuiți la pământ, ostașii nu izbutiră să facă față valului nou de atacatori.

— Retragerea spre pădure! veni ordinul. Rezistăm acolo cu orice preț!

Porniră înapoi, pas cu pas, încercând să întârzie înaintarea puhoiului dușman. Curând toate companiile se regăsiră în marginea pădurii Ruși lui Asan, pe o nouă linie de rezistență. Crivăț avu pentru un moment speranța unui succes; dar pe când ostașii regimentului făceau față atacului infanteriei, din spate se pomeniră cu cavaleria care ocolise pădurea.

— Suntem înconjurați! Spre Neajlov, retragerea!

Plutonierul, port-drapelul regimentului, desprinse pânza sfântă tricoloră de pe lance, o împături și o vârî în sân. Sprijinind răniții, ostașii porniră să se retragă către Neajlov, prin noroiul greu, negru.

— Plecați, domnule căpitan. S-a ordonat retragerea, îi strigă în ureche un sublocotenent tânăr, cu mustăcioară subțire.

— Rămân cu ariergarda, spuse căpitanul. Vedeți de răniți.

— I-au evacuat, zise sublocotenentul. Mă numesc Bebe Dumitrescu. Dacă nu mă mai întorc, comunicați la divizie…

— Lasă asta, spuse Crivăț. Pune ariergarda să tragă. Să-i ținem pe loc până se depărtează ai noștri. După aia, plecăm și noi.

— Care-om scăpa, făcu sublocotenentul. Mă duc la mitralieră, domnule căpitan. Servanții sunt morți.

Îl zări apoi lungit îndărătul scutului mitralierei „Maxim”, cu mâinile pe mânere. Din față se târau șiruri lungi de ostași dușmani; mitraliera trase câteva rafale scurte.

— Cartușe, strigă sublocotenentul. Banda asta e pe terminate!

Un soldat cu fața însângerată se târî trăgând după el o cutie cu muniție. Căpitanul privi spre dreapta, unde era cealaltă mitralieră. Servantul ei, un sergent tânăr, zăcea mort pe marginea adăpostului. Se repezi într-acolo; dădu mortul binișor deoparte și puse mâna pe mânerul cald încă. Privi în jurul lui: ultimii ostași se mistuiau în pădure, sprijinind răniții.

— Încă o rafală și plecăm, îi strigă sublocotenentului.

Începu să tragă cu deznădejde în rândurile dese de uniforme cenușii care erau tot mai aproape. În pauzele dintre rafale, auzea țăcănitul sacadat al celeilalte mitraliere.

Simți deodată o izbitură în umăr. Ca un fel de palmă prietenească. Dar în clipa următoare, durerea arzătoare îl săgetă până-n creier.

— Vasăzică tot n-am scăpat! fu ultimul său gând.

Apoi își pierdu cunoștința.

3.

— Du-te și cumpără flori, spuse omul adus de spate în loc de salut.

— Poți să-mi spui „te rog”, se formaliză Fräulein Grete.

— E un ordin, ripostă el. Hai, ia banii și fugi, altfel ți-o iau alții înainte.

— Ce să fac cu florile?

— Băutura asta ți-a luat mințile, o mustră el. Pe ce lume trăiești? Armata imperială e la porțile Bucureștiului. Mâine, trupele de ocupație își fac intrarea oficială și trebuie să le întâmpinăm cu entuziasm. Iar după câte am mirosit eu, românii nu sunt prea entuziaști. Cineva trebuie să ofere flori învingătorilor.

— Și m-au ales tocmai pe mine?

Omul adus de spate făcu câțiva pași prin cameră. În preajma patului atinse o sticlă; o lovi cu piciorul, sticla se rostogoli pe covor.

— Noroc că era goală, zâmbi dansatoarea. Nu știu mâine ce-o să fac. Dacă nu trag un păhărel, au să rămână învingătorii fără flori.

— Nu fi stupidă. Crezi că o să fii singură, să te fotografieze ziariștii între ofițerii împăratului? De-o zi și-o noapte umblu; am organizat o mulțime entuziastă; sute de cetățeni austro-ungari și germani vor presăra flori în calea trupelor victorioase.

— De unde-ai luat sute? Parcă îi deportaseră…

— Pe tine te-au deportat? Cine trebuia să scape, a scăpat. Am oamenii mei la poliție! M-a costat ceva bani afacerea asta, dar am reușit. Pe un anume domn l-am întors chiar de pe drumul de la gară spre lagăr. Jandarmul care-l escorta a închis ochii; a primit pentru asta cincisprezece zile de închisoare de la ai lui și două sute de lei de la mine.

— Lucrezi tare, domnule… Zău că ar trebui să-mi spui cum te cheamă.

Omul adus de spate surâse. Era prima oară când surâdea în fața ei; chipul lui comun, anonim, căpătă deodată o înfățișare feroce, ca o mască de irozi.

— Numele meu adevărat nu-l știe decât maică-mea și cel care m-a angajat.

— Nici măcar Herr Iulius?

— De unde știi cum îl cheamă cu adevărat pe Herr Iulius?

Dansatoarea rămase încremenită. Omul adus de spate râse încet, își aprinse o țigaretă, azvârli chibritul stins către sticla de

pe covor și-și vârî mâinile în buzunare.

— Ne-am înțeles. Mâine pe la zece, gătită frumos și… trează, te înfățișezi pe Calea Victoriei.

— Și dacă uit?

— Or să fie și câțiva oameni de-ai mei acolo. Au ordin să țină minte cine a venit.

— O să vin, spuse dansatoarea cu umilință.

Rodica alergă la intrare stăpânită de o presimțire rea. Deschise ușa. Văzu un chip necunoscut și posac:

— Bună ziua. Aici locuiește domnul Bistrițeanu?

— Da, aici. Ce s-a întâmplat?

— Sunt medic, domnișoară! L-am găsit pe stradă, a suferit un atac de cord.

— Tata! spuse ea simțind că o năpădesc lacrimile. E grav, domnule doctor?

— Cine poate ști?

— Și unde-i acum?

— În trăsură.

Ea ridică privirea; abia acum văzu trăsura oprită la poartă, cu coșul ridicat. Alergă, urmată de doctor. Văzând-o, Bistrițeanu zâmbi palid. Îl coborâră ușurel din trăsură, apoi îl sprijiniră cât să parcurgă cei câțiva metri până la ușă. După ce-l lungiră pe pat, ea găsi putere să întrebe:

— Cum s-a întâmplat?

— Nu pot să vă spun, zise doctorul. Era lângă un panou cu ordonanța prefecturii. Nu știu dacă e vreo legătură între aceste două fapte. Sunt medic, nu politician. L-am dus la mine acasă, i-am dat primele îngrijiri, și-a mai revenit. Dar vă previn: îi trebuie liniște, multă liniște. Altfel… O emoție puternică, o supărare i-ar putea fi fatală.

— Liniște, acum… spuse ea cu amărăciune.

— Vă înțeleg, răspunse doctorul. Trecem cu toții prin clipe grele. Dar trebuie să ne supunem destinului…

Ea netezi plapuma spre umerii bolnavului care respira profund, doborât parcă de-o oboseală cumplită.

— I-am dat niște calmante, lămuri doctorul. Vă mai las și dumneavoastră câteva. Dar medicamentele n-au, singure, prea mare putere. Repaus absolut și mai ales, cum v-am spus,

liniște…

Rodica aștepta, în picioare, frământată de gânduri. De ce l-am lăsat să iasă? se mustră. De ce n-am stăruit mai mult să plece, să fugă de acest coșmar, să evite această zi îngrozitoare…

— Credeți că vin, într-adevăr, nemții? întrebă ea. Parcă tot mai sper…

Doctorul clătină din cap:

— Nicio speranță. Ieri încă mai credeam într-o schimbare de ultim moment. Apăruseră niște trupe în oraș… De fapt se retrăgeau. Dar sergenții de stradă începuseră să rupă proclamațiile, lumea se bucura că am scăpat. Pe urmă, s-a spulberat această ultimă speranță. Vin, domnișoară.

— Dar luați loc, domnule doctor. Să vă fac o cafea?

— Nu, mulțumesc. Vreau să mă odihnesc, am fost azi-noapte de gardă la spital. Azi însă n-am putut să stau în casă. De la mine se aud foarte bine tunurile. Ieri încetaseră, treceau ostașii noștri prin oraș, pe urmă am auzit exploziile de la Arsenal. Sfârșitul.

— Și tata, care…

— I-am citit și eu articolele. Le-am admirat. Are vocație de luptător. Tocmai de asta mă întreb: de ce-a rămas aici? Au plecat oameni mai… nevinovați, vreau să spun mai puțin însemnați din punctul de vedere al nemților. Nu se temea de represalii?

— Toată lumea l-a sfătuit să plece. A refuzat. Spunea că-i e rușine să fugă. Ar semăna cu o dezertare, așa spunea.

— Îl admir, murmură doctorul. Dar asta nu slujește la nimic. Au să-i facă mizerie. Nemții nu-și iartă adversarii.

— Știa. Am stăruit și eu să plece. N-a vrut. În schimb voia să mă trimită pe mine. Cum să-l las aici, singur, bolnav?

Doctorul se ridică.

— Curaj și speranță, spuse el. N-o să dureze cât lumea. Acuma trebuie să plec. Nu de alta, dar nu vreau să se creadă că mă vântur pe stradă în așteptarea… musafirilor. Avem timp să ne săturăm de ei. Iată cartea mea de vizită: dacă intervine ceva, chemați-mă. Mâine, când mă-ntorc de la spital, trec iarăși să-l văd.

— Vă mulțumesc, sunteți un om bun.

— Sunt un om și-atâta tot, domnișoară. Mai ales acum, asta

trebuie în primul rând: să fim oameni.

PREFECTURA CAPITALEI
ORDONANȚĂ

Noi, generalul Mustață, prefectul Capitalei, ordonăm cele ce urmează:

La intrarea în Capitală a armatelor imperiale germane, toți locuitorii bărbați și femei vor avea o purtare cuviincioasă, oferind cu bunăvoință găzduirea de care vor avea trebuință.

Porțile și ușile vor fi deschise.

Oricine, bărbat sau femeie, tânăr ori bătrân, care se va deda la acte ce ar aduce o insultă armatelor imperiale, precum: împușcături cu vreo armă de foc ascunsă, aruncare de orice fel de lucruri cum și amenințare cu vorba ori cu gestul, va fi imediat pedepsit cu împușcarea.

General MUSTAȚA

— Ptiu, Iudă! spuse eu năduf un bărbat în vârstă, elegant, plecând furios din fața afișului.

Omul adus de spate îl privi atent, ca și cum ar fi vrut să-și imprime bine chipul în memorie.

Miercuri, 6 decembrie 1916.

Pe Calea Victoriei, o căruță a primăriei presăra nisip pe pavajul alunecos după umezeala nopții. Pe trotuare se iviră pâlcuri de oameni. Bărbați și femei se îmbrățișau, se strigau de la zece pași, bucuroși de revedere, se salutau în limba germană. Erau supușii austro-ungari și germani, eliberați din lagăre; erau artistele vieneze, erau numeroși străini, cetățeni ai țărilor inamice, care scăpaseră vigilenței poliției și rămăseseră în București, printr-un mijloc sau altul...

Pe la prânz, mare mișcare în grupurile de pe stradă: din tramvaiul care venea de pe Calea Griviței, săriră cei dintâi ostași ai patrulelor germane. Cu uniformele pline de noroi, cu priviri încruntate sub șepcile fără cozoroc, strângând cu putere armele, ei trecură iute. Fără să arunce o privire chipurilor voioase din jur, se apropiară de palatul regal, smulseră armele din mâna santinelelor impozante și le luară locul. Un subofițer se puse în fruntea câtorva militari și pătrunse în interiorul palatului. Din

urmă veneau mereu, pe jos sau cu tramvaiul, subunitățile din avangarda Armatei a IX-a germane.

Apoi apăru automobilul strălucitor al mareșalului Mackensen. Compatrioții săi îl cunoscură îndată – figura falnică, cu mustăți lungi răsucite, cu căciula având drept emblemă vestitul cap de mort, le era familiară din ziarele anului 1915, care-i trâmbițaseră victoriile de la Tanenberg, Lodz, Dunaieț și din Serbia. Ce nu înțelegeau voioșii spectatori era apariția automobilului dinspre Calea Rahovei, unde încă nu ajunseseră patrulele germane. Aveau să afle mai târziu că Mackensen pierduse gloria de a pune cel dintâi piciorul pe pământul Bucureștiului. El rămăsese cu trupele în zona Bragadiru, în așteptarea parlamentarului trimis să ceară predarea orașului după tot scenariul statornicit de obiceiurile războiului, în timp ce Falkenhayn, subalternul și rivalul mareșalului, pătrunsese cu armata sa pe la Chitila, sfărâmase rezistența eroică a ariergărzilor armatei române în retragere și împinsese patrulele în orașul care, pentru a fi ferit de distrugeri, nu opusese rezistență armată în calea invadatorilor.

Florile și batistele fluturate în cale îl surprinseră pe mareșal. Se așteptase la o primire ostilă; vedea fețe voioase, steguleț, flori; pe câteva balcoane apăruseră drapele germane și covoare; ba în calea mașinii se aținu până-n ultima clipă un fotograf dornic să păstreze pentru posteritate acest moment triumfal.

Automobilul se opri la poarta palatului. Câteva femei întinseră cu disperare florile către decorațiile de pe pieptul mareșalului; ostașii din escortă le respinseră fără menajamente, de teama unui atentat. Atunci femeile își îndreptară exclamațiile bucuroase către soldații încruntați; bărbații oferiră ostașilor țigări și le ținură, în limba maternă, mici discursuri de bun sosit.

Invadatorii ascultau și nu le venea să creadă…

Fräulein Grete se uită în jurul ei. Bărbați și femei cu chipuri radioase vorbeau nemțește cu soldații morocănoși și bănuitori, care mai întâi refuzară darurile, apoi, tot mai înseninați, mai încrezători, își pierduseră treptat rigiditatea. Văzu un ins cu ochii-n toate părțile și înțelese că era unul dintre cei care spionau îndeplinirea *ordinului*; se grăbi să ajungă lângă el, se fandosi în haina frumoasă, strânsă bine pe trup, cu o blană enormă care-i învăluia generos umerii; zâmbi în chipul cel mai

dulce unui *feldwebel* gras și miop, flutură buchetul către o grupă de infanteriști care treceau în cadență, și în cele din urmă trânti florile în brațele unui ofițer suplu și rigid, cu monoclu și cu capul ras cât se putea vedea de sub caschetă. Ofițerul mulțumi țeapăn, privind-o doar cu coada ochiului, și Fräulein Grete regretă amar că-și „consumase" buchetul: dinspre Poșta centrală, în aclamațiile fetelor de la Varieté, soseau cavaleriștii. Perfect aliniați, cu lăncile lungi împungând cerul, cu coifurile strălucitoare deasupra cărora vulturii de metal cu aripile întinse păreau, din depărtare, ciudate panașe încremenite, lăncierii magnetizaseră privirile.

Veni apoi o lungă coloană de automobile. Cel din frunte înainta încet, cu un general tolănit pe perna din spate: dar nu generalul, ci omul de la volan, concentrat și obosit, cu uniformă impecabilă, atrase atenția dansatoarei.

— Herr Iulius! strigă ea în extaz.

Dar mândrul șofer în uniformă de *wachtmeister* n-o auzise și automobilul trecu încet înainte.

În dreapta lui Herr Iulius, aghiotantul generalului răspundea la saluturile celor de pe stradă. La un moment dat, coloana se opri; o ceată de călugărițe catolice, cu semnul Crucii Roșii pe pălăriile lor ample, înaintară să împartă daruri soldaților. Profitând de ocazie, câțiva dintre privitori se îngrămădiră în jurul mașinii generalului:

— O călăuză, domnule general? Cunosc Bucureștiul ca pe buzunarele mele…

— Aveți nevoie de-un translator?

— Vă rog să găzduiți în locuința mea…

— Sunt expert în furnituri militare…

— Poftiți cartea mea de vizită…

Generalul mormăia plictisit, ridicând din umeri la fiecare nouă interpelare. În schimb, aghiotantul era ochi și urechi; nota nume, lua cărți de vizită, încerca să memoreze chipuri. Când automobilul se urni iarăși, se întoarse spre șofer:

— Și românii ăștia! Pfui!

— Români zici? replică Herr Iulius. Ia citește pe cărțile de vizită!

Spre seară, orașul mișuna de trupe inamice. După defilarea severă a celor dintâi coloane, veni grosul trupelor.

Soldați hămesiți după săptămânile petrecute în tranșee năvăliră în brutării, în mezelarii, în magazinele cu băuturi. Negustorii, înfricoșați la vederea armelor, îi încărcară gratuit cu marfa scumpă și bună.

În restaurantele de elită, ofițerii diviziilor participante la invazie înlocuiră pocniturile armelor cu cele ale dopurilor de la sticlele de șampanie.

Ofițerii cazați în casele particulare își puseră ordonanțele să cotrobăie prin cămări; își lustruiră cizmele cu cuverturile de pe paturi; băură și azvârliră primul pahar de perete, după un vechi obicei soldățesc; gazde înspăimântate le pregătiră omlete cu slănină, le cântară la pian și le turnară vin în pahare; musafirii își luară ca amintire mici lucruri de prin case, înainte de a porni mai departe, pe urmele armatei române care fusese bătută, dar nu distrusă.

Iar pe străzile bântuite de vântul celor dintâi nopți de decembrie, agenții generalului Mustață, în mare ținută, și colegii omului adus de spate, îmbrăcați modest, vegheau ca nici un gest disperat al vreunui temerar să nu tulbure chiolhanul general cu care invadatorii își serbau triumful.

4.

Beznă și zgomotul ritmic al roților. Căpitanul Crivăț crezu că visează. Se ridică în capul oaselor, simți frigul pătrunzându-l într-o clipă. Pipăi în jurul lui. Dădu de paie reci, uscate, fărâmicioase. Mai încolo, stofa aspră a unei haine, care se mișcă. Auzi o șoaptă:

— Ce-i, domnule căpitan?

— Cine ești? întrebă tot în șoaptă. Unde suntem? Ce se petrece cu noi?

— Nenorocire mare. Bine că v-ați venit în fire, că mi-era mare grijă. Sunt sublocotenentul Bebe Dumitrescu, de la divizie. Am rămas cu ariergarda, vă amintiți?

— Și-acuma suntem tot în ariergardă? râse amar Crivăț. Te-am întrebat ce e cu noi și unde mergem.

— Voiam să vă iau cu binișorul. După un șoc ca ăsta…

— Ce șoc, omule? spuse Crivăț venindu-și de-a binelea în fire. Te asigur că sunt în toate mințile.

— Să vă spun de-a dreptul atunci: suntem prizonieri, ne aflăm într-un tren care merge spre nordul Germaniei.

Recăzu pe paie, ca și cum sforțarea de a vorbi îl istovise. Crivăț se lungi alături de el. Prin minte începură să i se învălmășească imagini frânte. Amestecate, greu de separat. Da, Bebe Dumitrescu. Își aminti că-l surprinsese numele, i se păruse nepotrivit pentru un ofițer combatant. Erau în marginea pădurii; nu, nu pădurea de la Oituz, altă pădure, și generalul Prezan, „m-ai ajutat la Oituz, ajută-mă și aici”; șirul de uniforme cenușii târându-se printre trunchiurile copacilor fără frunze; o mitralieră „Maxim”, sublocotenentul Bebe Dumitrescu, cu mustăcioară, semăna cu prințul din litografie, dar unde văzuse litografia?

— Porți mustață, sublocotenent?

— Da, domnule căpitan. Acuma sunt liniștit. Dacă vă amintiți și asta, înseamnă că v-ați revenit.

Dar unde era litografia? În casa femeii aceleia frumoase și triste, n-o să ne mai vedem niciodată, îi spusese ea cu o liniște resemnată; nu se știe, o încurajase, destinele oamenilor se întretaie după legi necunoscute, puteam să nu ne fi întâlnit nici acum; ba da, stăruise ea. Era scris să ne întâlnim, dar n-o să ne mai vedem niciodată!

Senzația ciudată pe care-o avusese știind că are dreptate, desigur, iubirea aceea scurtă nu mai putea fi reluată, fusese ca un trăsnet și trăsnetul nu cade de două ori în același loc; ar fi vrut s-o revadă, pe drumul de întoarcere, se retrăgeau în bună ordine, cu dușmanii pe urmele lor; nu era vreme de bivuac, casa ei rămăsese mută pe când regimentele se scurgeau pe strada lungă, pe sub ferestrele ei chiar; perdele lăsate la trecerea tunurilor; nici tropotul miilor de cai – de unde era să știe ea pe care cal anume călărește oaspetele și iubitul ei de-o seară, dintr-o seară unică, fierbinte, dureroasă! Și chiar dac-o revedea, ce să-i fi spus? Speranțe înșelate, v-am eliberat și plecăm înapoi, libertatea a fost doar o amăgire, luați-vă de la capăt tristețea apăsătoare și gândul despre memorandiștii pieriți în temniță…

— Cum s-a întâmplat, domnule sublocotenent? întrebă cu gâtul uscat. Spune-mi tot. Nu sunt copil mic să leșin dintr-o

poveste fioroasă.

— Eram în ariergardă, povesti sublocotenentul. Mă trimisese generalul Scărișoreanu, să văd ce se-ntâmplă. El voia să dezvolte ofensiva când l-au atacat nemții din spate. A fost o lovitură pentru noi, abia pe urmă am aflat ce se întâmplase; comandantul nostru nu știa de existența grupului de armată Kühne, care venea dinspre vest. Grupul nostru de manevră – vă amintiți, domnule căpitan, cu câtă speranță se vorbea despre el? – grupul de manevră a fost prins între armata Kühne și armata de Dunăre. Ne-a explicat un statmajorist german, foarte mândru de izbânda lor... Dar atunci, pe front, nu știam nimic; știam doar că forțele inamice ne-au căzut în spate și generalul trimitea acolo batalion după batalion. Ne-am retras spre pădure și-am rezistat până spre seară; apoi s-a ordonat retragerea; au rămas câteva plutoane cu două mitraliere...

— Două mitraliere, repetă căpitanul.

Da, își amintea. Noroiul amestecat cu sânge de pe mânerele calde încă ale „Maxim"-ului, iar printre trunchiurile desfrunzite, dușmanii târându-se spre șanțurile lor.

— ...Trăgeam cu economie, n-avea cine să ne mai aducă muniție, servanții muriseră toți. Ultimii soldați au plecat să salveze răniții, spre pădure. Am tras până la ultimul cartuș și v-am strigat. Nu mi-ați răspuns. Când m-am uitat, am crezut că sunteți mort, pe urmă ați clipit din ochi și m-am târât spre dumneavoastră.

Izbitura ca o palmă zdravănă pe umăr, apoi neantul. Și trenul și o frază: „Mergem spre nordul Germaniei”...

— Trebuia să mă lași și să te salvezi, gemu.

— Nu vorbiți așa, domnule căpitan. Cine-și lasă camaradul rănit în mâna dușmanului? Nemții erau la două sute de metri; v-am pansat la iuțeală brațul, voiam să vă târăsc spre pădure, dar ați leșinat iar și am căutat prin bidoane ceva apă. V-am stropit pe față. Ați deschis ochii, dar nu vă puteați mișca. Am început să vă târăsc. Când m-am pomenit cu baionetele lor deasupra capului...

— Când s-a petrecut asta?

Locotenentul făcu o pauză.

— Acum cinci zile, spuse.

— Cinci zile! șopti Crivăț înecându-se.

— Da. Le-am explicat că sunteți grav rănit. Au venit brancardierii, v-au dus la ambulanță, le-am spus că suntem prieteni și că prefer să mă împuște decât să vă las singur. S-a nimerit între ei un maior înțelegător, care mi-a îngăduit să stau la căpătâiul dumneavoastră. V-au extras glonțul, v-au pansat și în dimineața următoare ne-au trimis la Sibiu cu trenul. Un tren mai cumsecade decât ăsta. La Sibiu ne-au ținut într-o cazarmă, la carantină. Se temeau de tifos. După două zile, deci alaltăieri, ne-am suit în trenul ăsta. Vagoane pentru vite. Și-au cerut scuze, ipocriții. Scuze pentru urechile gazetarilor. Încălcarea convenției privind tratamentul ofițerilor luați prizonieri.

— Să fugim, spuse Crivăț brusc.

— M-am gândit și eu, dar cum? Suntem în inima Germaniei. Vagonul e încuiat și sunt trei santinele aici, cu noi. Noaptea trecută un ofițer de geniu a încercat să taie scândura de jos; are un briceag grozav, salvat de la percheziție; toată noaptea au lucrat mai mulți, cu schimbul. Dimineața, când ne-am uitat, am pierdut orice speranță: scândura era abia zgâriată. Tare al dracului, lemnul ăsta.

— Și ferestrele?

— Au zăbrele. Iar santinelele sunt cu ochii pe noi. Pardoseala vagonului era singura șansă. Dar ca s-o străpungi îți trebuie un joagăr, nu un briceag...

— Ceilalți cine sunt?

— Nu-i cunosc. Din alte unități. Câțiva de pe frontul din Oltenia. Altul, tot rănit, de la Cîmpulung. Și un căpitan de vânători, care s-a plimbat prin trei lagăre. A evadat de trei ori și l-au prins de fiecare dată. A treia oară, tocmai când ajunsese la Brașov și avea de gând să treacă frontul. Evadările îi întărâtă rău pe nemți, spunea căpitanul. Când fuge unul îi apucă turbarea.

— O să-i mai apuce, spuse Crivăț. Ce ciudat, mă simt destul de bine. Nici umărul nu mă doare cine știe ce. Dumneata ești teafăr?

— Teafăr. Doar câteva vânătăi pe sub coaste. M-am cam îmbrâncit cu ei la Sibiu, când m-au percheziționat...

— Dacă sărim la paznici?

— Sinucidere curată. Sunt treji cu toții, au degetul pe trăgaci. Le e frică de întuneric, ar trage la prima mișcare. Dar să zicem

că am reușit. Ce facem după asta? Ușile se deschid numai de afară, și sunt proptite cu drugi de fier.

— Și ce facem? Îmbătrânim în lagăr și așteptăm pachete de la Crucea Roșie?

— Răbdare, domnule căpitan, să ajungem mai întâi. Să vedem unde ne duc. Să studiem terenul.

— Bani ai?

— O soldă-ntreagă. Nu apucasem să cheltuiesc mai nimic. I-am schimbat pe mărci la soldatul care ne aducea masa. L-am lămurit că leii sunt mai de folos dacă ajunge în România. Și... am făcut un schimb convenabil pentru el. O să-i împărțim pe din două.

— Ei, încercă să protesteze Crivăț. Să nu crezi că...

— Nu mai discutăm, domnule căpitan. Suntem frați de suferință, trebuie să ne ajutăm. Dumneavoastră ați fi făcut la fel, sunt sigur. Acuma ar fi bine să dormim. Mâncarea e groaznică și trebuie să ne păstrăm forțele.

— Ai dreptate, spuse Crivăț.

Rămase treaz multă vreme, gândindu-se la trecut și încercând să privească în viitor. Dar viitorul îi apărea întunecat și tulbure, lipsit de speranță. Oftă, ascultând țăcănitul roților care-l purtau mereu mai departe, în necunoscut.

Din scrisoarea lui Ivan Mărginean, preot greco-catolic deportat de autoritățile maghiare la Zambor

Prea Venerat Consistor Arhiepiscopicesc!

Umilit subscrisul, silit fiind ca deja mai mult de 2 luni să petrec în orașul Zambor unde întreținerea în timpurile acestea anormale este atât de grea îndrăznesc a mă întoarce către Prea Veneratul Consistor cu următoarea rugare:

Ridicat fiind cu totul pe neașteptate din sânul familiei și dintre credincioși eu nu mă așteptam să petrec atâta vreme prin străini. Prin urmare nici nu m-am pregătit ba nici nu mă puteam pregăti ca să petrec pe vreme mai îndelungată într-un orașiu cum e Zamborul. Și nu puteam să mă prevăd cu cele de lipsă pe o vreme mai îndelungată din motivul că fiind un tată de familie, pe lângă necazurile casnice trebuia să mă îngrijesc și de cei 3

feciori cari sunt sub arme...

Capitolul VII

1.

ÎNALT ORDIN DE ZI NR. 25

În luptele de la Oituz Regimentul Ștefan cel Mare nr. 13, fiind atacat de forțe mult superioare, a luptat timp de trei luni cu o bravură și un avânt fără seamăn, respingând pe inamic și producându-i pierderi însemnate.

Pentru curajul și devotamentul ce au arătat pe câmpul de luptă – atât ofițerii, cât și trupa – acest regiment a binemeritat de la patrie.

Pentru ca faptele eroice săvârșite de acest regiment să rămână nestерse în amintirea tuturor fiilor țării, se decorează drapelul Regimentului Ștefan cel Mare nr. 13 cu ordinul militar „Mihai Viteazul" clasa a III-a.

Dat de Marele Cartier General, astăzi la 31 decembrie 1916.

FERDINAND

Șeful statului major
general al armatei,
General de divizie adjutant
PREZAN

Locotenentul Ionescu își puse mănușile îmblănite și își îndreptă, cu dosul palmei, ochelarii de pe frunte. Marginea de cauciuc o simți rece pe tâmplele înfierbântate. Comandantul escadrilei se apropie de avion, puse un picior pe marginea planului, de parcă ar fi vrut să se urce și el.

— Uită-te și la cazematele din pădure, spuse. Statul major vrea să știe cum a mers artileria.

Ionescu încuviință din cap. Căpitanul îi făcu un semn zâmbind. Mecanicul se apropie de elicea mare, cu pale late.

— Contact! strigă el.

— Contact! răspunse locotenentul.

Mecanicul răsuci elicea. Motorul dădu câteva rateuri și se opri. Mecanicul mai învârti o dată. Lăsându-se cu toată greutatea pe pala rămasă în poziție aproape orizontală. Zadarnic.

— E rece! strigă el. Gaze complet!

Locotenentul controlă maneta de gaze. Era împinsă la maximum. Făcu un semn din cap. Elicea se oprise oblic în sus; mecanicul se agăță de ea cu mâinile, ca un gimnast la bară, și trase cu toată puterea. Motorul porni, în sfârșit, și omul, sărind repede din fața elicei, râse cu toată fața spre pilot.

Ionescu urmări puțin turația motorului. Îl lăsă să se încălzească, apoi făcu semn și mecanicul scoase calele de la roți. Avionul se puse în mișcare, duruind mărunt pe zăpada bătătorită a pistei. Gaze în plin, o mișcare ușoară a manșei și avionul, căpătând viteză, se desprinse lin de pământ.

Locotenentul trăia întotdeauna bucuria zborului Era la al zecelea zbor de luptă, după cursul intensiv, foarte scurt, care-l trecuse în rândul piloților de război. Privi în jos. Sub aripa vibrândă a avionului se contura, ca un fir de argint-viu, apa Siretului. Zâmbi amintindu-și cu câtă uimire fusese primită la început cererea lui: „Ești ofițer de marină, domnule, ce să cauți la aviație?” Explicase că după retragerea Escadrei în deltă și după venirea înghețului, Grupul apărării sub apă încetase practic să mai participe la război; bărcile fuseseră trase pe mal, la iernat, depozitele de mine sigilate, pe de altă parte aviația făcuse apel în toată armata pentru recrutarea de observatori aerieni...

În cele din urmă, izbutise. Mai greu a mers cu formele decât cu școala propriu-zisă. Instructorul de zbor, un căpitan francez care luptase și fusese rănit pe frontul de vest, își arătă entuziasmul pentru un asemenea elev îndemânatic și-l propuse pentru aviația de vânătoare, acolo unde măiestria în pilotaj și reflexele rapide hotărăsc viața și victoria.

...Și iată-l acum zburând pe deasupra Moldovei, spre munții din zare... Identifică ușor culmile Vrancei, rotunde, acoperite de păduri, cu satele albind ici-colo între văi. O luă puțin spre dreapta, mergând aproape paralel cu șoseaua dintre Focșani și Adjud. Câmpia îmbrăcată în zăpadă, un pustiu alb fără capăt, iar acolo, departe, acoperișurile orășelului. Pe șosea se înșira o coloană de artilerie; pilotul scăzu viteza, trecu pe deasupra ei și-și salută camarazii cu o legănare din aripi. Văzu ostașii cum își fluturau spre el căciulile negre, apoi liniștind caii speriați de zgomotul motorului... Aruncă o privire spre aparatele de bord;

totul era normal, motorul torcea în turație constantă, vântul șuiera plăcut printre planurile late, dreptunghiulare; făcu câteva manevre ușoare, de teamă să nu-nghețe comenzile direcției; locotenentul, formând un singur trup cu mașina suplă și docilă, sensibilă la orice mișcare, se abandonă plăcerii fără pereche a zborului...

De la Adjud la Onești știa că mai are de zburat un sfert de ceas. Mări turația și trase puțin de manșă. Avionul începu să câștige lin înălțime: munții albaștri se profilau în față; deasupra lor, nori mărunți și albi punctau vasta pustietate transparentă ca sticla. Începu să vadă apoi fumul salvelor de artilerie; se afla deasupra pozițiilor noastre. Pe Valea Oituzului, câțiva curenți de aer făcură avionul să se zmucească în câteva rânduri, pierzând înălțime; dar pilotul trase cu gesturi delicate de manșă, acționă palonierele, îndreptă aparatul pe direcția de zbor. În dreapta și-n stânga, departe, sub aripi, plesniră ca niște flori de lumină exploziile antiaerienei germane. Făcu un viraj brusc la stânga, spre Cașin, trecu pe deasupra copacilor într-un zbor razant care-ar fi umplut de încântare pe cel mai exigent instructor și înaintă paralel cu linia frontului, în spatele tranșeelor inamice. Artileria dușmană tăcuse; manevra îndrăzneață a avionului îi pusese în încurcătură pe nemți. Pilotul apăsă de câteva ori la rând pe declanșatorul aparatului fotografic montat sub fuzelajul avionului. Văzu cazematele lovite de artilerie, văzu tripla rețea de sârmă ghimpată ruptă ici și colo, își însemnă în minte locurile. Cartierul armatei își punea mari speranțe în aceste trageri de distrugere. Dar iată că ele nu dădeau rezultatele așteptate; lanțul apărării inamice era aproape intact, dac-ar trage mai concentrat, își făcu el socoteala...

În clipa aceea ridică privirea aproape instinctiv; o neliniște fără nume îl făcuse să simtă primejdia cu o clipă mai devreme; dindărătul piscului împădurit al Șandrului țâșniră trei aeroplane inamice, trei vânători în formație de luptă, care veneau spre el trăgând rafale scurte cu mitralierele de bord. Fără să se tulbure, alese într-o clipă manevra menită să-i scape viața și să-l ducă la victorie: viră brusc spre stânga, pierzând înălțime și mărindu-și astfel viteza; când ajunse pe fundul văii, la o sută de metri de pământ, ridică brusc avionul și ținti pântecele lucios al aparatului dușman care, aflat încă deasupra Șandrului, nu

îndrăznise să coboare în preajma pădurii. Clipele treceau, avionul inamic rămânea mereu în centrul aparatului de ochire; când ajunse foarte aproape de el, apăsă pe declanșatoarele mitralierelor. Văzu sclipirea unei explozii și mult fum negru răspândindu-se din fuselajul dușmanului; atunci viră scurt la dreapta, de-a curmezișul văii, aproape atingând vârfurile copacilor cu trenul de aterizare, și trecu în goană peste linia frontului. Întoarse capul: cei doi dușmani făceau cale-ntoarsă. Simți bucuria gâtuindu-l; desfăcu iute cureluța căștii de pilot, dădu un strigăt adresat văzduhului prietenos, câmpiei albe fără margini; salută iarăși coloana de tunuri înșirată pe șosea – ce ciudat, o regăsea aproape în același loc, ca și cum nu se clintise! – apoi se uită la ceas și constată cu uimire că raidul său nu durase mai mult de-un sfert de oră…

2.

— Domnișoară, vino mai aproape, să te-ntreb ceva. Rodica se apropie, curioasă. Țăranca, în bundă soioasă, cu o broboadă neagră de lână groasă ca pătura înfofolind-o până la ochi, se aplecă spre ea confidențial:

— Vă trebuie carne?

— Cum să nu!

— Sșșt! Încet! Umblă spurcații de șpioni pe-aici, de nu știi de unde răsar. Numa ei să-mănânce, mânca-i-ar moartea.

— Cum ați adus-o aici?

— Să nu mă-ntrebi. Sâmbăta trecută am adus un purcel. La barieră, omu-mpăratului: „Ce-ai acolo?” „Duc copilul la spital, mânca-l-ar mama!” Neamțul face semn că nu pricepe. Strig la el „Kinder, înțelegi?” „Aha, Kinder", spune neamțul și râde. O fi avut și el copii acasă. Gata să mă lase să trec. Dar spurcatul de lângă el, un țivil cu pălăria pe ochi, îi spune ceva pe nemțește și se răstește la mine: „Să-l vedem! Prea tace din gură!” Dă scutecele deoparte, vede că în loc de copil duc în brațe un jambon, mi-l smucește din mână. Plâng, țip la el, nimic. S-au făcut cu friptură pe de-a moaca, domnișoară. Ba când am început să țip mai tare, țivilul m-a amenințat: „Taci, babo, zi bodaproste că ai scăpat cu-atât. Vrei s-ajungi la închisoare?” La închisoare, s-ajungi tu, vânzătorule, i-am spus în gând. Și-am

plecat, ce era să fac? Mai aveam în coșniță niște bucăți, acolo nu s-a uitat. Dac-ar fi după ei, lumea ar trebui să moară de foame. Au venit și ne-au numărat găinile din cotețe. Ne-au luat vaca și ne-au dat o *irtie*, ce să fac cu *irtia* lor? Dă lapte *irtia* nemțească?

— Hai înăuntru, spuse Rodica repede.

— N-aveți vreun dușman în gazdă?

— Nu. Ne-au ocolit pân-acuma.

— Mare blestem pe capul nostru, oftă țăranca.

— Și-acuma cum ai adus-o?

Femeia intră în bucătărie, se așeză pe taburet, puse coșnița jos.

— Păi cum? Ne-am întovărășit vreo trei vecine. Tăiarăm porcul, aveam doi, unul ni l-au luat tot cu o irtie de nici popa n-a izbutit să deslușească ce spunea în ea. A pus-o bărbatu-meu în dosul icoanei. Zice că odată și-odată o să le scoatem pe nas irtiile astea, dar eu nu cred.

— De ce nu crezi, mătușă? Îți închipui că nemții s-au instalat aici pentru vecie?

— Ce să se *istaleze*? spuse femeia, Or să plece, draga mamii. Păi pe băiatul meu l-au luat la Moldova, când au plecat ai noștri. Tot leatul lui e dus acolo. Îi face soldați, la primăvară o să aibă Averescu armată proaspătă. Atunci să-i văd eu pe spurcații ăștia, n-or nimeri pe un'să fugă.

— Dacă-i așa, de ce spui că n-o să facem nimic cu hârtiile lor?

— Ei, dreptatea e de mai multe soiuri. Țăranul, știi-mneatale, n-are dreptate niciodată. Ăi mari de învârtesc treburile au grijă să nu iasă-n pagubă. Și țăranul rabdă, că d-aia e țăran.

Scoase din coșniță carnea învelită în ziare și o balanță străveche.

— Nu mi-ai spus cum ați scăpat de data asta.

— Păi nu-ți spusei? Ne puserăm vreo trei vecine, tăiarăm porcii, după aia un coșciug și hai la București cu mortul. Când la barieră, iar soldatul împăratului, că să stăm. Se uită în căruță, prin paie, noi în urmă, jeleam și plângeam. Dă neamțul de sticla cu vin, bea din ea după ce risipește o picătură pe jos, de sufletul răposatului, pe urmă vrea să se uite și în coșciug. Avuserăm noroc cu tălmaciul. Era un om înalt, adus de spate. „Nu-i lăsa să ia capacul, i-am spus. Moș Ignat ăsta dinăuntru a murit de

lingoare, și asta se ia. Dacă-și vâră nasu-acolo, santinela împăratului o să-i țină de urât peste vreo zece zile!” Atunci omul adus de spate i-a spus ceva repede neamțului și neamțul a făcut semn să plecăm mai repede, cu mort cu tot.

— Tot nu pricep, spuse Rodica.

Femeia ridică balanța, așează un pachet cu carne pe taler, mișcă greutatea până când cumpăna rămase în echilibru, apoi puse balanța jos:

— Asta e. Două kile, cu bătaie, draga mamii. Cum de nu pricepuși? Porcii erau în coșciug. Tăiați frumos și înfășurați, fiecare partea lui, să nu s-amestece. Pe urmă aveam noi o gazdă, pe Viilor. Am tras acolo, am desfăcut coșciugul, ne-am luat fiecare partea lui și-am plecat s-o vindem. Păi ce, de dragu-mpăratului să lăsăm Bucureștiul fără carne?

Numără banii cu grijă, îi împături și-i puse în colțul basmalei. Ieși, traversă curtea cu pași mărunți, iar când ajunse la poartă scoase mai întâi capul cu prudență, și privi în lungul străzii. Trânti poarta la loc și veni repede înapoi.

— Nu scap de el, draga mamii. E colea-n capul străzii.

— Cine?

— Tâlmaciul ăla adus de spate.

— Crezi că te-ar cunoaște, de te-ar vedea? întrebă Rodica.

— Știu și eu?

— Hai în casă. O să pun coșnița în cămară. Doar n-au să-mi cotrobăie prin oale, ce Dumnezeu!

Intrară. Bătrâna își reluă locul lângă soba rece, pe taburet. Rodica ascunse coșul și reveni mai liniștită. Soneria sună prelung. Țăranca sări în sus, speriată mai întâi de zgomot, apoi de teama că va fi, fără-ndoială, descoperită. Începu să umble de colo-colo prin bucătărie, înfășurându-și broboada și murmurând grăbită:

— ’Mne apără și păzește… Ce mă fac eu acuma! Se uita cocoșatul ăla la mine azi-dimineață, să mă străpungă cu ochii. Mă ține minte negreșit, ticăloși ca el au ținere de minte… Nu-i da drumul, draga mamii. Or dă-i, dar nu-i spune de…

Rodica o bătu încurajator pe umăr și se duse să deschidă.

— Bună ziua, spuse omul adus de spate. Îl caut pe domnul Bistrițeanu.

— Prea târziu, spuse ea încet. Nu știați că a murit?

— A murit? se holbă spionul. Când a murit?

— Acum o lună. A avut un atac de cord. Pe stradă. A mai trăit câteva zile și într-o noapte...

— Iertați-mă, domnișoară. Condoleanțele mele.

— De ce-l căutați? Cine sunteți dumneavoastră?

— Un vechi prieten...

— Îi cunosc pe toți prietenii tatii.

— Nu chiar prieten. Un... cunoscut, mai bine zis. Un om care-i împărtășește opiniile. Ca ardelean, ca om care simte românește... Știți, vrem să găsim o soluție politică pentru situația țării. Un grup de patrioți au luat inițiativa să formeze un partid independent... Dumneavoastră, ca fiica unui patriot, ați putea să-i continuați opera...

— Și ce soluție propune partidul dumneavoastră?

— O pace strâmbă e de preferat unui război drept... Atâta mizerie și aici, și-n Moldova... Floarea țării, zeci de mii de tineri căzuți pe câmpul de luptă... Ce speranțe mai putem avea? Pace cu Puterile Centrale, asta-i soluția noastră. Dacă vreți, există o listă unde se-nscriu adeziunile. Semnăturile celor care suferă aici i-ar putea îndupleca pe rege și pe miniștrii de la Iași, care continuă politica lor ambițioasă, dar lipsită de șanse... O simplă semnătură, domnișoară.

— Nu, spuse ea încet. Cunosc bine ideile tatei. E drept că era un patriot. Și că simțea românește. Dar cred că n-ar fi aprobat ideile dumneavoastră. O pace strâmbă, cum spuneați? O pace care să ne înrobească pe vecie?

— Măsurați-vă vorbele, domnișoară. N-aș vrea să vă văd pe lista dușmanilor Germaniei și aliaților ei.

— Credeți că-mi pasă de lista dumneavoastră? Cine l-a ucis pe tata? L-a ucis sunetul fanfarelor și tropăitul armatei de ocupație. O armată care ne propune acum o pace strâmbă. Preferabilă unui război drept. Luați-vă lista, domnule. Pe *această* listă, n-o să mă vedeți trecută niciodată!

— Să nu regretați, spuse omul adus de spate. Noi nu rugăm pe nimeni. Noi știm că domnul Bistrițeanu a dorit acest război, că a scris pledând pentru Ardeal. Văd că nu vreți să-i răscumpărați vina.

— I-aș întina amintirea, domnule. Cred că e tot ce aveam să ne spunem în această chestiune.

— Evident, evident, aprobă spionul. Nu mai e nimic de adăugat. Cel mult un avertisment. Va veni ceasul socotelilor.

— Asta voiam să spun eu, domnule. Va veni, într-adevăr, ceasul socotelilor. Numai că vorbim despre ceasuri diferite.

— Oricum, vă recomand să respectați cu grijă legile. La cea mai mică greșeală, veți avea mari necazuri.

— Sunt convinsă, domnule. Puteți să mă arestați chiar acum. Deși am auzit că nu mai e loc prin închisori. Cam mulți adversari, nu găsiți? Ar trebui să transformați toată țara într-o închisoare.

Omul adus de spate se înclină ceremonios:

— E bine să punem punct aici discuției noastre. Altfel riscați un proces ca dușman al Puterilor Centrale.

— Sunt prea slabă pentru un asemenea adversar. Puterile Centrale nu-și bat capul cu dispute politice; preferă să dea glas tunurilor. Voi fi curioasă să știu dacă găsiți mulți aderenți pentru partidul dumneavoastră „independent”.

Omul adus de spate închise repede lista goală și o vârî în buzunar. Plecă fără să salute. Țăranca deschise binișor ușa bucătăriei:

— A plecat, arză-l focul de slugă nemțească. Și cum vorbea ticălosul, să crezi că ți-e frate. Lup în piele de oaie, draga mamii. A-nceput-o cu frumosul, pe urmă și-a dat în petic… Ei, de-acuma m-oi duce și eu.

— Mai vino pe-aici când ai ceva de vânzare, spuse Rodica. Dacă vezi că nu răspund, să știi că m-au luat cu ei…

— Ferească sfântul, draga mamii, nu vorbi așa că tragi a rău. Așteaptă numai să se desprimăvăreze; că Averescu strânge oaste mare acolo, la Moldova, și-om scăpa de necaz…

3.

Generalul Averescu trânti receptorul pe masă. Ofițerul de serviciu îl luă pe furiș și-l puse la loc, pe cutia aparatului.

— Poftim, Sturza a hotărât să rupă lupta! izbucni generalul. Nu mai are comandant, nu cere aprobarea nimănui! A *hotărât*!

— Și doar avea o poziție foarte tare lângă Soveja, spuse șeful biroului operații.

— Și nici forțele nu-i lipseau. Zece batalioane, douăsprezece

escadroane, plus bateriile, adăugă ajutorul șefului de stat major. De fapt ni s-a semnalat că are niște purtări ciudate, domnule general. Vorbește peste tot despre superioritatea armatei germane. L-am întrebat într-o zi: „Credeți, într-adevăr, în armata germană, domnule colonel?” Mi-a răspuns: „Faptele vorbesc, domnule colonel. Germanii sunt mai tari decât noi, au armament mai bun, trupe mai multe și mai bine instruite”. „Bine, asta o știm cu toții. Dar nu înseamnă să depunem armele și să ne dăm bătuți”. „Nu, nicidecum”. „Atunci de ce vorbiți în fața soldaților despre tăria inamicului?” „Tocmai ca să le insuflu curaj. Știind că au un adversar puternic, se vor bate cu mai mult avânt!” Ce spuneți de explicația asta, domnule general? Dacă privim lucrurile filosofic…

Generalul îl privi pe sub sprâncene:

— Nu-i vreme de filosofie. Haideți să vedem ce urmări poate avea retragerea brigăzii Sturza!

Se aplecară cu toții asupra hărții. Șeful biroului operații făcu câteva semne cu creionul în raionul încredințat brigăzii.

— În caz de retragere, spuse el, o nouă linie ar putea fi stabilită la Răcoasa. Dar asta înseamnă că lasă descoperit flancul stâng al Diviziei 15. Din față, inamicul presează. Retragerea deschide o breșă de zece kilometri, prin care inamicul ar putea pătrunde spre Trotuș…

— Ce forțe avem în zonă? Mă gândesc la rezerve.

Ajutorul șefului de stat major răspunse pe nerăsuflate:

— Divizia de Don, pe care ne-au dat-o rușii, și două brigăzi din Divizia 7. Mai avem și companiile de grăniceri…

— În noaptea asta, să pornească în direcția Pralea-Soveja, spuse generalul. Iar dacă Sturza izbutește totuși să oprească ofensiva inamică, e cu atât mai bine…

Telefonul sună din nou. Generalul luă receptorul cu un gest iute:

— Alo! Ce notă telefonică?... Eu, generalul Averescu! Bine, vorbește… Cum? Ei, drăcie, când au ajuns așa de iute acolo? Raportează colonelului Sturza să se prezinte neîntârziat aici, la Bacău. Să lase în locul său, provizoriu, pe șeful de stat major… Repetă, băiete! Așa!

Se întoarse către ofițeri, cântărind receptorul în mână:

— Vești proaste, domnilor. Sturza a și ajuns cu grosul brigăzii

la vest de Răcoasa.

— În mai puțin de-o oră? strigă șeful biroului operații înseamnă că începuse retragerea mai demult...

— Dați ordine în consecință. Trupele de ajutor să plece imediat. Învârti manivela telefonului: Alo! Fă-mi legătura cu generalul Grigorescu!

— Prin noua ordine de bătaie colonelul Sturza era numit comandant de divizie, murmură un ofițer.

— N-am alcătuit eu ordinea de bătaie, spuse Averescu agresiv. Telefonul sună scurt, generalul strigă în receptor: Alo! Domnule general Grigorescu, situația frontului... Da, ești la curent? Ce spui de toate astea? L-am chemat pe Sturza la mine... Ți-am trimis întăriri, la noapte vei avea forțe pentru un contraatac. Restabilește situația cât mai grabnic... Nu, nu mi-a dat nicio explicație. Voi raporta Marelui Cartier să-l mute de aici. N-am nevoie de asemenea comandanți în armata mea!

După ce stabili amănuntele contraatacului, generalul îi lăsă să plece pe ofițerii de stat major. Rămase cu el numai aghiotantul. Generalul părea că îmbătrânise brusc. Se rezemă de spătarul scaunului, închise ochii. După o clipă păru că se scutură de gândurile negre:

— Ressel, fii bun și caută-l pe ofițerul acela de informații, profesorul de istorie.

— Sublocotenentul Ulieru?

— Tot sublocotenent a rămas?

— Asta-i soarta rezerviștilor...

— Ei bine, cheamă-l. Dar vezi, fără zarvă multă. Vreau să am cu el o discuție confidențială.

În așteptare, generalul se plimbă încruntat prin încăpere, ciupindu-și mereu barbișonul. Se apropie de fereastră. Văzu, în stradă, un automobil care nimerise într-o groapă și încerca zadarnic să pornească mai departe. Roțile se învârteau pe loc, împroșcând zăpadă și noroi; motorul urla, scotea fum, dar nu izbutea să treacă de marginea gropii. Câțiva trecători se apropiară, puseră mâna și împinseră mașina. Automobilul, un cupeu mare, negru, zvâcni înainte și trecu victorios împroșcând noroiul până la ferestre. Generalul avu vreme să arunce o privire înăuntru: pe bancheta din spate era așezată o legătură de

lemne. Se gândi cu o strângere de inimă la soția lui. Plecase în refugiu, împreună cu câteva familii prietene; îi întâlnise pe toți la Mărășești, în gară, între două șuierături de tren. Sărmana Moldovă, gândi. Cu drumuri proaste, cu lemne puține, cu o armată întreagă de hrănit... și-acum refugiații. Vom rezista oare?

— Permiteți, domnule general?

— Intră, domnule Ulieru. Ia spune-mi dumneata, care ești profesor: cum va arăta în cartea de istorie pagina pe care-o trăim acum?

— Depinde mai întâi cum va arăta cartea, domnule general. Istoria lumii, așa cum o cunoaștem, este o listă de regi și de războaie. Dacă societatea de mâine își va revizui optica, vom avea și o istorie a popoarelor...

— Nu cumva ești socialist, Ulierule?

— Sunt patriot, domnule general. Un patriot nu-și poate ignora poporul. Trecutul lui, lupta lui pentru dreptate...

— Prin popor înțelegi țăranii? Vrei să-mi vorbești de nesupunerea lor, de răscoalele lor?

— Nu-i iubiți pe țărani, domnule general. Și totuși sunteți în fruntea lor. Nu dormiți noaptea pentru ei. Căutați soluții, încercați imposibilul ca să nu fie învinși.

— Aceia nu sunt țărani. Sunt soldați, Ulierule. Îi iubesc ca soldați și am grijă de ei. Destinul lor înseamnă destinul țării. Câtă vreme purtăm armă...

Ulieru își stăpâni zâmbetul. Glasul generalului era tăios și neted, fraza lui nu admitea replică. Istoria, gândi profesorul cu grad de sublocotenent. Un general care-a întors tunurile asupra țăranilor și care acum, în fruntea lor, se luptă să salveze țara de primejdie. Ce va spune istoria despre acest episod? Oftă. Peste cincizeci sau o sută de ani...

— Ulierule, spuse generalul, ești un om în care am încredere. În ziua de azi sunt tot mai puțini oameni în care poți avea încredere. Dumneata te-ai dovedit un ofițer destoinic și devotat.

Ulieru ridică din umeri. Elogiul acesta îl stingherea. Nu intrase voluntar în armată cu gândul la carieră; știa că după război se va întoarce la liceul lui, la lecțiile despre Cezar și Alexandru Macedon și Bonaparte.

— Îmi fac datoria, domnule general.

— Ți-o faci cu pricepere și devotament, spuse generalul. Pricepere și devotament… murmură el. Două calități care nu stau totdeauna laolaltă. Îl cunoști pe colonelul Sturza?

— Îl cunosc. Un bun strateg, așa se spune despre el. Cu înaltă școală germană. Se spune că printre inamicii noștri de acum are mulți foști colegi.

Generalul așteptă, cântărind parcă spusele celuilalt.

— Iată, Ulierule, ce s-a întâmplat: colonelul Sturza s-a retras fără știrea mea, primejduind frontul de pe Trotuș. Nu înțeleg ce a fost acolo, dar povestea asta m-a pus pe gânduri. Du-te în sectorul brigăzii și ține-mă la curent cu evenimentele. Mă refer, se înțelege, în primul rând la colonelul Sturza. Voi raporta și regelui despre purtarea lui; mi se pare inexplicabilă retragerea fără aprobare și alte acțiuni mai vechi.

— V-am mai raportat despre discuțiile lui cu ofițerii, domnule general. Când are ocazia, îi ridică-n slăvi pe strategii germani, se plânge de înzestrarea noastră și-și exprimă neîncrederea în conducerea armatei…

— N-aveam ce-i face. Nu eu l-am numit acolo. Cine a făcut-o, a săvârșit o mare greșeală…

— Presupuneți că ne trădează, domnule general?

— Cuvântul e foarte aspru, Ulierule. Știu că Sturza e simpatizat în rândurile trupei…

— Da, are obiceiul să umble printre soldați. Îi întreabă de hrană, de felul cum sunt adăpostiți, iar când soldații au nemulțumiri, dă vina pe administrația superioară. Mă gândesc că prin această metodă ațâță trupa împotriva autorității de stat.

— Voi raporta și asta, murmură Averescu. Așadar, supraveghează-l cât mai discret cu putință. Îți repet: despre acest lucru nu trebuie să știm decât noi doi. Ce efect ar avea asupra militarilor noștri ideea că un comandant de rang înalt e bănuit de trădare? Nimeni nu trebuie să afle. Cu atât mai puțin Sturza însuși. Vreau să știu pe unde umblă, cu cine stă de vorbă… Am cerut Marelui Cartier să mi-l ia de aici. Dar până atunci nu pot să-l destitui, mai ales că la Pralea se dau lupte. Ce-ar spune soldații din brigadă, auzind că au rămas fără comandant? Așadar treci la fapte. Tot ce ai de raportat – mie personal, și numai prin viu grai.

— Am înțeles, domnule general.

4.

Era un castel vechi, construit după tipicul medieval pe o stâncă, la care ajungeai numai după un drum anevoios, din piatră-n piatră; bucătarul lagărului a povestit într-o seară ce auzise și el de la ghizii care-l vizitau în vreme de pace: materialul fusese adus pe un drum abrupt, cu măgarii; exista și acum drumul, căruia-i spuneau din această pricină Calea Măgarilor. Drumul se termina pe marginea unei râpe înguste și adânci, care înconjura castelul ca o semilună; stăpânii locului socotiseră că este cel mai bun mijloc de apărare și puseseră pe iobagi să sape, în continuarea ei, un șanț adânc care întregea cercul în jurul castelului și-l făcea invulnerabil. Era destul să se ridice, cu lanțurile grele și cu vârtejuri sprijinite între stânci, podul de la intrare; castelul era astfel izolat și numai pasărea ar fi putut pătrunde înăuntrul zidurilor. Cu asemenea poziție, castelul n-a fost niciodată cucerit, repetau ofițerii germani fiecărei noi serii de prizonieri. El poate fi apărat și de niște copilandri. Nimeni n-a izbutit să fugă de aici. Au fost câteva încercări; osemintele acelor îndrăzneți se află și astăzi acolo, jos, în fundul râpei…

— De fapt, povesti francezul, adevărul e puțin diferit de varianta oficială. Nu toți cei care-au încercat să evadeze au murit. În iarna trecută, un pilot francez a izbutit să iasă ascuns în coșurile cu rufe care erau duse în vale, la spălătorie; doi englezi au evadat și ei, cu ajutorul unei frânghii, dar după două zile i-au găsit câinii jandarmilor, ascunși într-un stog de fân din curtea unui țăran. Unul dintre ei era rănit și celălalt nu vroia să-și continue drumul, ci rămăsese cu el…

Culcat pe spate, în cămăruța friguroasă din preajma porții, Crivăț, își aminti toate aceste amănunte. I le povestise în drum, lui și aviatorului francez venit cu același tren, ordonanța trimisă în întâmpinarea acestuia. Omul își dăduse drumul la gură știind că niciunul dintre soldații din escortă nu cunoștea franceza. Crivăț încerca să ignore singurătatea în care-l țineau de câteva ore. Comandantul lagărului invocase regulamentul, care pretindea ca fiecare nou-venit să stea în carantină până la completarea formelor. Doar nu m-or ține și peste noapte aici, își

spuse îngrijorat, privind pietrele ude care pavau încăperea. Acum aș fi fost la București, dacă...

Dacă! Încercă să nu se mai gândească la nenorocirea lui. Mai simțea încă pe umăr mâna grea a gardianului care-l oprise pe stradă, tocmai când ieșea din casa lui Samoilă: „Actele!” Poate că n-ar fi trebuit să ezite, ci să fugă, să se piardă printre trecători... Care trecători? Strada era aproape pustie, iar gardianul avea, la un pas sau doi mai încolo, un ajutor cu arma-n cumpănire. Ar fi fost o veritabilă vânătoare de oameni, gândi.

Auzi un zgomot ușor la geam. Sări să vadă ce-i. Pe alee, un om în uniformă franceză fără grade se aplecase după altă pietricică. Ridică privirea, îl văzu, zâmbi. Crivăț deschise geamul, făcu semn cu mâna printre gratii. Francezul aruncă o piatră ceva mai mare, care nimeri chiar prin fereastră. Pe când se rostogolea prin încăpere, hârtia în care era înfășurată se desfăcu. O luă cu nerăbdare și o citi:

„Cine ești? De unde vii? De cât timp ești prizonier? Știi ceva despre front? Cred că ești român. Armatele ruse și române au oprit ofensiva dușmană pe Siret. Răbdare, camarade, și încredere...”

Nu, nu era singur! Când reveni la geam, după ce citise biletul, îl văzu pe francez depărtându-se cu mâinile în buzunare. Prin fața ferestrei trecu un subofițer din paza lagărului; fără-ndoială, francezul se ferise de el. Păcat! Bucuria se amesteca cu nerăbdarea de a sta de vorbă cu acest om care nu-l uitase și găsise mijlocul să-i trimită, din nenorocirea lui, câteva cuvinte de îmbărbătare; un salut; o veste din țară...

Spre seară, un locotenent urmat de santinelă veni să-i dea drumul. Locotenentul se prezentă Walter și-i spuse cu multe ifose povestea castelului din care nu putea fugi niciun prizonier. Crivăț îl ascultă politicos. Walter îi puse în vedere să respecte disciplina și porunci santinelei să-l conducă în dormitorul comun, apoi salută țeapăn și porni înainte, fără să-i mai arunce o privire. Crivăț îl urmă pe soldat; aerul iernii de afară, încălzit de-o geană de soare, părea o primăvară blândă pe lângă umezeala înghețată a carcerei. Traversă curtea largă, pietruită, văzu șiroaie anemice de apă curgând de pe acoperișul înzăpezit.

Respiră adânc și se miră de ciudățenia climei. Soldatul german rări și el pasul; era un tinerel cu ochi albaștri, casca părea prea largă pentru capul lui mic și rotund, tuns mărunt; ai fi zis că-i un copil care se joacă de-a soldații. N-o duce prea grozav armata imperială, dacă păzește lagărele cu liceeni, gândi Crivăț cu satisfacție.

Santinela îl conduse în corpul central al castelului, pe un lung coridor întunecat, apoi deschise o ușă și-l invită înăuntru cu un gest politicos.

Crivăț se opri în ușă, încercând să se deprindă cu semiîntunericul. O hală largă, probabil fostă sală de concerte a castelului, fusese amenajată ca dormitor; paturi de spital, aliniate pe lângă pereți, o masă enormă în mijloc, unde câțiva ofițeri scriau și citeau; într-un colț unul cânta încet la vioară, alții stăteau pe paturi cu fața-n sus și cu mâinile sub cap. Brunetul care-i trimisese biletul se ridică iute de pe pat și-i veni în întâmpinare; Crivăț se prezentă, iar francezul îi strânse mâna cu căldură:

— Mă numesc Mohammed, din regimentul de lăncieri de gardă. Încet, încet, o să-i cunoști pe toți. Sunt și englezi, și ruși, și italieni. Dumneata ești primul român care nimerește aici. Pune-ți lucrurile pe patul acesta, e liber. Poate vrei să te odihnești…

— M-am odihnit destul toată ziua, în chilia aceea…

— A, da! Mai bine ar fi să ieșim puțin la aer.

— E voie să te plimbi liber? se miră Crivăț.

— Liber, în curtea unui castel-închisoare! Oricum, după o zi la „ermitaj”…

Râse. Crivăț își așeză sacul cu lucruri pe patul de lângă perete. Ieșiră amândoi în curtea care părea mai îngustă, datorită zidurilor înalte care-o înconjurau.

— Nu văzusem un castel german decât în poze, mărturisi Mohammed. Și nu mă gândeam să am prilejul… M-au prins într-o împrejurare prostească. Un proiectil mi-a ucis calul, în timpul unei șarje nereușite; ai mei au făcut cale-ntoarsă, eu am rămas, îmi prinsesem piciorul în scară, m-am pomenit cu o lance atingându-mi pieptul. Aveam de ales să ridic mâinile într-o clipă sau să mă las străpuns în clipa următoare… Dumneata cum ai ajuns aici?

— Am căzut prizonier acum o lună, povesti Crivăț. Ghinionul meu, o grenadă care-a explodat la câțiva pași. Era în decembrie, în timpul bătăliei pentru București. Câteva zile n-am știut de mine; m-am pomenit în tren, în inima Germaniei. Ne-au dus pe țărmul Balticii, într-un lagăr pentru ofițeri. Am găsit acolo camarazi care m-au ajutat. Aveam un singur gând: să scap, să mă-ntorc la ai mei cu orice risc. Pretextam că vreau să mă perfecționez în limba germană și am rugat pe un subofițer din garda lagărului să-mi facă rost de-un manual. Mă gândeam că voi obține o indicație cât de vagă asupra locului unde mă aflam. Ei bine, am avut noroc. Una dintre lecții era despre Germania și drept ilustrație avea o hartă destul de bună. Știam că trebuie să ajung la Berlin. Sublocotenentul cu care fusesem prins mi-a strecurat un mesaj pe care i-l dăduse cineva în gară, când porneam spre Germania: *„Dacă reușești să fugi, du-te la Berlin, pe Rosenstrasse. O clădire mare pe colț. Întrebi de domnul Samoilă, e cineva care te poate ajuta să ajungi în țară”*. Pe urmă am început să fac provizii. Din rația mizerabilă a lagărului îmi opream pâinea și o uscam pe sobă, seara. Nu-ți spun ce-am îndurat, cred că n-aș mai putea repeta experiența.

— Crezi? zâmbi Mohammed. Așa am spus și eu după prima evadare. Pe urmă am încercat-o pe a doua, în condiții și mai grele. Iar acum, după a treia, m-au prins și m-au adus aici, de unde se spune că nimeni nu poate să fugă. Povești. De fapt m-am gândit la un plan. Cred că fiecare dintre cei de-aici s-a gândit la un plan…

— Dacă-mi dai voie, te însoțesc și eu, spuse Crivăț.

— Ah! Vezi? Spuneai că n-ai mai repeta experiența. Ce nu face omul ca să poată fi iarăși liber!

Clopotul cel mare de la poarta castelului începu să sune.

— Ora apelului, murmură Mohammed.

— Ora apelului? Așa repede? se miră Crivăț.

— Timpul trece mai ușor când stai de vorbă. Ei, bine, prietene, o să mai discutăm despre planul nostru.

Prin ușa mare a clădirii principale se revărsau grupuri de prizonieri. Pe platoul de adunare, locotenentul Walter, numai în veston, lovind nervos carâmbul cizmei cu cravașa, se plimba de colo-colo.

— Mai repede, mai repede! strigă el. Alinierea! Care nu-i

peste un minut în front, pierde dreptul la scrisori pe timp de o lună!

— Am mai auzit povestea asta, mormăi Mohammed. Să-ndrăzniți, numai.

— Totdeauna ai ceva de spus! strigă Walter agitându-și cravașa. Încep cu dumneata. De mâine n-o să mai primești scrisori timp de o lună, ai înțeles?

Un murmur amenințător răsună între zidurile austere ale castelului.

— Tăcere, strigă Walter. Sunteți în lagăr, nu la pension. O faceți pe eroii. Dacă erați, într-adevăr, eroi, nu ajungeați aici!

Strigăte de revoltă țâșniră în mai multe limbi:

— Ticălosul, ne jignește!

— Dă-mi și mie un pistol, și pe urmă vedem cine-i eroul!

— Să ne plângem comandantului!

Un glas începu să intoneze Marseieza. I se alăturară, sfidător, alte zeci. În castelul din Turingia, cântecul melodios și tonic avea o rezonanță specială. Crivăț cânta cât îl ținea gura, alături de ceilalți. Își aruncă privirea pe pasarela care înconjura zidurile și care servea, pe vremuri, drept adăpost pentru apărătorii castelului. Santinelele își scoseseră armele de pe umăr și le îndreptaseră spre cei din curte. Până și mitraliorul de la poartă întorsese țeava piesei către prizonieri.

— Tăcere! țipă iarăși locotenentul făcând câțiva pași înapoi.

Atunci apăru pe scara sălii principale însuși comandantul lagărului, în halat de casă și cu pipa-n gură. Prizonierii, îndârjiți, se țineau de braț și cântau mai departe. Walter le surprinse privirile și întoarse capul. Văzându-l pe comandant, se dădu deoparte, ca și cum, învins, ar fi aruncat răspunderea pe umerii lui. Comandantul așteptă liniștit, fără un gest, să se termine cântecul. Apoi ridică mâna și se făcu liniște.

— Nu știam că vă place muzica atât de mult, spuse el calm. Remarcabil cor, într-adevăr remarcabil. Ce se petrece, domnilor? Sărbătoriți un eveniment, probabil?

Zeci de glasuri, zeci de pumni se ridicară amenințător. Comandantul ridică iarăși mâna:

— Vreau să vă amintesc că sunteți soldați. Nu putem vorbi toți odată. Cel mai mare în grad vă poate reprezenta, sper.

— Da, spuseră prizonierii.

Făcură loc unui colonel în vârstă, care șchiopăta sprijinindu-se în baston. Purta o beretă scoțiană, trasă adânc pe sprânceana dreaptă. Comandantul lagărului coborî o treaptă a scării:

— Vă ascult, domnule colonel.

— Domnule comandant, sub ochii dumneavoastră ni se încalcă demnitatea. În acest lagăr legile războiului sunt nesocotite sistematic. Dar niciodată n-am fost jigniți atât de profund. Protestăm împotriva comportării locotenentului Walter. Dacă nu-și cere scuze imediat și nu încetează cu jignirile, ne vom plânge Crucii Roșii. Am spus bine, domnilor?

Prizonierii aprobară zgomotos. Câinele comandantului ciuli urechile și mârâi amenințător. Comandantul așteptă iarăși să se facă liniște, cu privirea ațintită undeva, peste capetele lor. Își scoase doar pipa din colțul gurii:

— Walter, ești bun să-mi dai o explicație?

— Ei sunt de vină, spuse posac locotenentul. Se mișcau greu la apel.

— Te-ai transformat în comandant de grupă? zâmbi subțire comandantul. Nu uita că ai în față ofițeri, oameni trecuți prin focul luptei. Noi, germanii, știm să-i prețuim pe luptători.

— Nu se prea vede, spuse colonelul scoțian. Nu știm câte zile a stat pe front domnul locotenent, subalternul dumneavoastră.

— N-are importanță, zise stingherit Walter.

— Ba are, spuse comandantul cu același zâmbet subțire.

Scoțianul făcu un pas înainte.

— Ne-a dat să înțelegem că ne socotește lași, de vreme ce am ajuns prizonieri. Poate nu știe cum se petrec lucrurile pe front. Am evitat vărsări de sânge inutile. Nu din lașitate, ci din omenie am depus armele, când ne-am dat seama că totul e pierdut. Ar fi murit inutil oameni din ambele tabere. Spun bine, domnilor?

— Așa e! Dă-i înainte, bătrâne! strigară prizonierii.

Comandantul se întoarse de-a binelea către locotenent:

— Walter, nu vreau să se mai petreacă asemenea incidente. În lagărul acesta, socotesc că eu singur sunt îndreptățit să vorbesc cu adevărat despre război. Făgăduiește că n-o să se mai întâmple.

— N-o să se mai întâmple, spuse funebru locotenentul.

— Mulțumiți, domnilor? Vreau ca pe viitor să păstrăm relații

cordiale. Ne-am înfruntat pe front, e de ajuns. Nu vreau conflicte aici, în lagăr; orice plângere să-mi fie adresată mie. Iar Walter, ați auzit bine: își regretă izbucnirea și n-o va mai repeta. Ce sens are să vă plângeți Crucii Roșii, când lucrurile se pot rezolva camaraderește, aici, între noi?

Se întoarse brusc și dispăru pe ușa înaltă și îngustă, urmat de câinele său. Walter își înghiți cu greu furia. Încercă să pară calm și izbuti să desfășoare apelul de seară fără incidente. După ce se întoarseră în camerele lor, prizonierii începură să comenteze întâmplarea.

— Aici îți trebuie răbdare, spuse colonelul scoțian. Am pierdut jumătate de regiment apărând o poziție săptămâni de-a rândul, și el mă face fricos.

— Comandantul în schimb pare mai omenos, spuse aviatorul nou venit.

Scoțianul făcu o strâmbătură:

— Omenos pe naiba! Se tem cu toții de povestea cu Crucea Roșie. Kaiserul vrea să convingă lumea că armata germană aduce cu ea dreptatea și civilizația. Opinia publică nu știe nimic despre tratamentul prizonierilor.

— Acum înțeleg de ce n-am primit răspuns la scrisoare, zise alt ofițer. Te pomenești că nici n-au expediat-o.

— Depinde de ce-ai scris în ea.

— Am făcut un tablou al vieții de aici.

— Cenzura lor nu doarme.

— Dacă scap din lagăr, mă duc la toate marile ziare din Europa și povestesc ce se întâmplă, spuse aviatorul cu hotărâre.

— Întrebarea e cum scapi. Publicitatea, după aceea…

Ușa se deschise, trântită de perete. Prizonierii îl măsurară neprietenos pe soldatul oprit în prag.

— Ce dai buzna? mormăi colonelul scoțian.

Santinela saluta milităreste și spuse:

— Domnul ofițer român să-și ia lucrurile. Escorta îl așteaptă.

— Ce onoare pe mine! spuse ironic Crivăț. Unde plec?

— Nu știu, domnul plutonier știe. A luat foi de drum și hrană pentru două zile.

Mohammed se apropie, îi spuse încet:

— Nu te grăbi cu îmbrăcatul. Întârzie cât poți.

Soldatul se retrase din ușă. Crivăț se apucă să-și strângă

lucrurile: scoase din saltea mica provizie de pezmeți adunați pentru orice eventualitate, ascunse într-un colț al căptușelii cele două monede de aur care-i mai rămăseseră de la prima evadare, își strânse sacul cu lucruri, în care avea un prosop, rufărie de schimb și articole de toaletă. În acest timp, Mohammed umbla de la unul la altul, șopteau în colțuri; Crivăț sesiza foiala tuturor dar nu înțelegea prea bine ce e.

— Gata? întrebă santinela de afară.

— Încă cinci minute, strigă Crivăț îndesând sacul.

Mohammed veni lângă el, se așeză pe patul sărăcăcios, puse pe pat, alături, câteva monede de aur, o batistă, un pulover și un fes de schior:

— Din partea noastră, a colegilor de suferință.

— Bine, dar eu… încercă să protesteze Crivăț.

— Ia-i și lasă politețea, zise Mohammed. Toate acestea reprezintă un ajutor din partea armatelor aliate. Dacă izbutești să fugi, îți trebuie bani și hartă și haine groase. Ține totul asupra dumitale, poate găsești la gară sau în tren vreun moment prielnic. Ai pe batista asta harta Germaniei. Pregătită de un chimist. Cât e uscată nu se vede nimica: dac-o uzi, apare harta. Dacă o usuci iarăși, dispare. O mică scamatorie, știi, pentru percheziție…

— Mulțumesc, mulțumesc tuturor, spuse Crivăț punând bine lucrurile.

— Îmbracă puloverul și pune deasupra uniforma de lagăr. La nevoie, arunci haina, îți pui fesul pe cap și semeni cu un lucrător care s-a repezit până la colț să bea un rachiu!

Câțiva prizonieri se grupaseră în jurul ușii. Alții se apropiară să mascheze deghizarea lui Crivăț. Santinela deschise iarăși ușa și se dădu deoparte. Intră un plutonier în manta, cu chipiul pe cap:

— Pierdem trenul, domnule căpitan!

— Sunt gata, spuse Crivăț.

Își luă rămas bun de la frații de suferință. Strânse mâinile care i se întindeau, răspunse urărilor care i se făceau în engleză, rusă, franceză, italiană:

— Drum bun! Mult noroc! La revedere, dar… nu aici!

Cu o ultimă privire de adio, din ușă, Crivăț îl urmă pe plutonier. Simțea că transpiră în puloverul gros, dar când ieși, îl

cuprinse bine frigul umed din coridorul înalt și îngust ca o tranșee.

— Mergem la camera de gardă, la control, spuse plutonierul grăbit. N-aș vrea să pierdem trenul. Dacă aveți ceva ascuns, mai bine declarați de bunăvoie, ca să câștigăm timp. Altfel riscăm să dormim pe-o bancă în gară.

— N-am nimic ascuns, spuse Crivăț repede. Câteva monede, dar astea nu sunt primejdioase.

— Prizonierii n-au voie să țină bani asupra lor…

Crivăț scoase una din monedele de aur pe care le simțea calde încă în buzunar. Calde de la mâinile prietenilor, își spuse, apoi se încurajă singur: la urma urmei, un sacrificiu necesar. Vârî moneda în palma rece a plutonierului:

— Averea mea mi-am împărțit-o în două. Aveam doi bani ca ăsta, unul ți-l dau dumitale.

— Domnule, un militar german…

— Lasă prostiile, spuse Crivăț repede. Preferi să le ia locotenentul Walter pe-amândouă?

Simți degetul neamțului strângându-se în jurul banului și zâmbi în sinea lui.

Dimineața, în trenul spre Stralsund, înțelese că n-are nicio șansă. Plutonierul luase cu el încă doi soldați, care-l păzeau cu schimbul; în mulțimea din gările unde schimbaseră trenul, în învălmășeala de la urcare, sau pe culoarul vagonului, în drum spre toaletă, pretutindeni simțise în ceafă respirația fierbinte a unuia dintre păzitori. Orice încercare de fugă s-ar fi terminat prost. Va trebui să încerce tot acolo, la lagărul de unde fugise prima oară…

O revoltă surdă îl stăpânea. Cum de-a scăpat prima ocazie, ce coincidență nefericită pusese agenții pe urmele lui tocmai când, pregătit de drum lung, cu indicații exacte și merinde, cu haine potrivite și proaspăt ras, ieșea din casa lui Samoilă? Iar acest Samoilă, cine era el? Un român care locuia de mulți ani în străinătate, i se spusese. Persoană de încredere, oricum. Și soția lui cât de amabilă era, cu câtă compasiune a ascultat povestea tristă a lagărului de pe țărmul mării! O s-ajungi să bănuiești pe toată lumea, se mustră singur. Oamenii păreau de bună-credință; altfel, ce rost ar fi avut să-i pregătească atât de

meticulos alimentele pentru drum? Ar fi fost mai simplu să iasă pentru un minut din cameră, sub un pretext oarecare, și să cheme poliția. Mai degrabă portarul putea fi bănuit că-l trădase. Îl văzuse intrând, și în clipa aceea el, Crivăț, numai a om pașnic nu semăna! Neras de trei zile, cu hainele ponosite, cu o legăturică în mână, ce căuta această arătare într-un elegant blochaus din centrul Berlinului? Un dezertor, un hoț sau un vântură-lume, s-o fi gândit bietul portar. Dar anume l-a întrebat de domnul Samoilă, ca să arate că a venit la cineva cunoscut. În timp ce urca scările, simțise în ceafă privirea insistentă a portarului. Poate omul e plătit chiar de poliție pentru asemenea treburi, mai știi? Oricum, dacă arestarea lui n-a fost o simplă dovadă de zel a patrulei de pe stradă, atunci poliția secretă a Kaiserului își merită leafa!

Frământat de aceste gânduri, abia observă că se apropiau de gară. Roțile țăcăneau mal puternic trecând peste macazuri: liniile se încrucișau, pe lângă ei țâșni un alt tren, în sens invers, văzu iarăși platforme cu tunuri, le numără mecanic, fără să știe dacă asta-i va aduce vreun folos, apoi se luă singur în râs. Nici acum nu te astâmperi, gândi, ce-ar folosi generalilor noștri să afle că de-aici, din nordul Germaniei, au pornit spre sud tunuri de 105? Din tren zări pe o străduță de periferie o coadă imensă în fața unei brutării și înțelese că Puterile Centrale n-o duc pe roze în privința alimentelor, dar nici asta nu-i va folosi la nimic, se gândi, cel mult ca să-și dea seama cu un minut mai devreme că în lagăr are toate șansele să flămânzească…

În mulțimea de pe peron mai speră o clipă – plutonierul se grăbise spre ieșire, cu gând să vadă dacă-i așteaptă cineva; unul din soldați plecă după el, un grup de oameni îl despărți pe Crivăț de cei doi, dar când să facă pasul salvator, simți pe umăr mâna celei de a doua santinele care-i zâmbea. Zâmbi și el; incidentul se închise fără urmări. La ieșirea din gară îi aștepta o întreagă delegație: plutonierul din garda lagărului, o santinelă cu baioneta la armă și un soldat prizonier, despre care plutonierul lămuri că-i va fi ordonanță.

— Cum te cheamă? îl întrebă Crivăț pe soldatul român.

— Caporal Dragomir, din Cinci vânători. Dați-mi bagajul, domnule căpitan.

— Cum ai ajuns aici?

— Am fost prins la Bran, în octombrie. Am evadat și m-au prins iarăși. Și m-au adus aici ca ordonanță.

— N-am mai auzit ca ofițerii din lagăre să aibă ordonanțe.

Caporalul își potrivi sacul pe umăr și porni alături de căpitan. În urma lor, tropăiau cei doi soldați cu armele întinse pieziș către spinările lor.

— Au făcut plângere francezii prin Crucea Roșie, domnule căpitan. Lagărul ăsta are un regim special. Aici sunt aduși cei care-au încercat să evadeze... Când ne-au adus, ne-a ținut o cuvântare comandantul, un om dat naibii, domnule căpitan. Spune că din lagărul lui n-a izbutit să fugă nimeni niciodată.

— Am mai auzit cântecul ăsta, spuse căpitanul. Cam frig pe aici...

— Frig? Săptămâna trecută de-ați fi fost. Era un ger de înghețau ouăle sub corb, cum se zice.

Mergeau pe șoseaua curată, printre troienele de zăpadă înalte cât omul. Crivăț privi înapoi cu coada ochiului. Cei doi nemți, oameni în vârstă, din *Landsturm*, desigur, mergeau legănat, cu armele întinse, și vorbeau încet între ei.

— Auzi, spuse Crivăț, ce-ar fi s-o zbughim amândoi deodată, unul la dreapta, unul la stânga, pe după troienele astea?

— N-avem șanse, spuse soldatul potolit. Ne-ar prinde cu câinii. Au cei mai grozavi câini din toată regiunea, așa spun.

Plutonierul se întoarse și spuse în românește:

— Are dreptate. N-aveți șanse, domnule căpitan.

— Ce surpriză, spuse Crivăț ironic. Să găsesc aici un compatriot? De unde știi românește, amice?

— Am trăit în România, ca și părinții mei. Dar când ne-a chemat împăratul, m-am prezentat la datorie...

— Împotriva țării care te-a hrănit?

— Și împotriva cerului, dacă ordonă maiestatea sa, spuse țanțoș plutonierul.

Merseră mai departe în tăcere. Crivăț nu mai deschise vorba, știind că plutonierul înțelege fiecare cuvânt. Caporalul mergea alături de el, cu sacul în spinare, cu privirea în pământ. Când ajunseră la lagăr, ofițerii români și ruși se îngrămădiră pe aleea de la intrare, dornici să vadă cine a venit, dacă nu cumva e vreun cunoscut, să mai afle vești de pe front sau din patrie. Ignorând protestele plutonierului, Crivăț dădu mâna cu câțiva

dintre prizonieri, repetând aceeași frază:

— N-am noutăți… Am evadat din alt lagăr și m-au prins…

Dezamăgirea și tristețea se zugrăveau pe chipurile acelea pline de speranță până acum o clipă. Auzi un strigăt:

— Dom’căpitan!

— Tu erai, Bebe! Vasăzică ai încercat totuși?

— Am încercat, dar rezultatul…

— Unde te-au prins?

— Tocmai când mă credeam scăpat, la Berlin, în ușa lui Samoilă.

— Gata, dom’căpitan, că recurg la forță, spuse plutonierul amenințător. Ne prezentăm la comandant, se face controlul, după aia aveți timp să stați de vorbă până se-ncheie pacea.

Crivăț porni înainte, întunecat. Aruncă peste umăr plutonierului:

— Ești convins că rămân aici până se-ncheie pacea?

Plutonierul rânji și-și îndreptă tocul revolverului sub centura lată. Se apropiau de clădirea principală.

Crivăț trebui să asculte un discurs asemănător celui pe care-l mai auzise de câteva ori. Comandantul lagărului, un maior bătrân, gras, cu respirație astmatică, îl mustră pentru nesocotința de a fi încercat să înșele veghea soldatului german și-i aduse la cunoștință că drept pedeapsă pentru că încercase să evadeze, va sta o săptămână la carceră.

— Protestez, spuse Crivăț cu gândul la colonelul scoțian. Mă voi plânge Crucii Roșii…

— Lasă asta, îl întrerupse maiorul cu răceală. Asemenea fraze sunt bune pentru socialiștii din fortul Marienburg. În personalul lagărului meu nu există socialiști. Suntem soldați ai împăratului. Crucea Roșie nu se vâră-n treburile noastre. Te previn încă o dată că orice încercare de evadare va fi reprimată cu asprime. Soldații mei n-au gloanțe oarbe în puștile lor!

Făcu un semn și plutonierul îl scoase din încăpere. Pe sală se opri să-i cotrobăie minuțios prin lucruri.

— M-au căutat alții înainte, râse Crivăț. Nimic suspect, te asigur.

Plutonierul zâmbi și continuă percheziția

După o săptămână de detenție într-o baracă izolată din

marginea lagărului, îndurând frigul cumplit și singurătatea, Crivăț ieși, în sfârșit, și ajunse între camarazii lui. Cel dintâi care ținu să-i vorbească fu sublocotenentul Bebe Dumitrescu.

— Domnule căpitan, știți ce-a fost aici? Un individ ne-a oferit eliberarea din lagăr în schimbul unei semnături. Un angajament că nu vom lupta împotriva Puterilor Centrale și că nu vom combate măsurile luate de guvernul teritoriului ocupat.

— Uimitor! spuse Crivăț. Până unde merge neobrăzarea unor oameni!

— Dar altceva și mai uimitor: cine credeți că era omul care ne spunea toate astea?

— Cel care ți-a dat adresa lui Samoilă, când a plecat convoiul de prizonieri.

Bebe Dumitrescu înghiți în sec și clipi des:

— Asta-i… asta-i culmea! De unde știți?

— Deducție logică, zâmbi trist Crivăț. Cum arăta individul?

— Înalt, adus de spate…

— Cu părul cenușiu, întregi Crivăț.

— Chiar așa! îl cunoașteți, vasăzică!

— După semnalmente. Erau la mine, într-un dosar, pe vremuri…

5.

O zări, în sfârșit, pe Floarea venind pe drum. Femeia păși sprinten peste șanț, o luă pe poteca dinspre portiță. Înainte de a intra, privi iute în jurul ei, apoi puse jos legăturica pe care o purta în mână și-și legă mai bine testemelul. Victor Popescu o urmărea de la fereastră. Când o văzu înnodându-și basmaua – semn că nu-i nicio primejdie – puse arma deoparte și-i ieși în întâmpinare:

— Ia spuneți, ce noutăți?

Floarea Ungureanu intră, închise ușa și rămase cu mâna pe clanță:

— Vești proaste, domn’nvățător. Îl ridicară pe ăl mic.

— Pe Ionel? tresări sublocotenentul.

— Da. Îl duseră la Raci, și-l țin în școală. Mâine au de gând să-l trimită la Turnu Severin, la trebunal.

Victor Popescu începu să se îmbrace grăbit. Își luă căciula și-și

puse cojocelul.

— Floare, spuse el, dă fuga la Gheorghe și spune-i că ne întâlnim deseară la troiță, pe deal. Ne ducem la Raci, să-l liberăm pe Ionel.

— Au să vă prindă spurcații, dom'vățător. Îs mulți și umblă cu armele gata…

— Arme avem și noi, Floare. Și-apoi suntem la noi acasă. Să simtă vrăjmașul că-i arde pământul sub tălpi. Hai, du-te și spune-i cum ți-am zis eu!

Floarea plecă. Se duse până la poartă, iscodi în lungul drumului până la șosea, pe urmă făcu iarăși gestul acela, puse legăturica jos și-și legă mai bine testemelul. Sublocotenentul văzu semnalul, ieși, cu arma ascunsă sub cojoc, și o porni peste deal, ocolind șoseaua. Mergea încet, cu ochii-n toate părțile. Avea vreme până-n seară. Să umble și să gândească.

De două luni, de când se despărțise de ai săi, își schimba mereu ascunzătoarea. Dar nu se simțea ca un lup hăituit, dimpotrivă: oamenii știau de el, îl ajutau, îl găzduiau pe furiș, la vreme de noapte, în casele lor, și-i spuneau mișcările dușmanilor. Când vreo patrulă pornea să cerceteze vreun sat unde bănuiau că s-ar ascunde Victor Popescu, oamenii aflau ca prin minune, dădeau de veste și sublocotenentul pierea din calea vrăjmașului. Zadarnic îl căutaseră la coliba din pădure, găsiseră doar cenușa caldă încă în vatră; zadarnic arestaseră bărbați și femei, somându-i sub amenințarea morții să spună unde se ascunde „Haiducul". Răspunsul era mereu același: „Nu știu!"

Victor Popescu era recunoscător tuturor acestor prieteni ai săi, cunoscuți și necunoscuți, care-l ajutau în fel și chip. Administratorul unei moșii îi trimise o traistă cu cartușe; bătrânele de prin sate coceau noaptea pâine pentru haiducul Victor și ai lui; țăranii purtau știrile, îi îndrumau către el pe prizonierii evadați din lagăr sau pe soldații rătăciți de front. Sublocotenentul începuse să-și închege ceata; avea acum, pe lângă oameni de prin sate care așteptau semnalul lui, un adevărat detașament. Ajutoarele lui erau elevul de școală militară Ion Prunescu și plutonierul Gheorghe Ioana, un vâlcean, scăpat și el din încercuire, care omorâse câțiva dușmani în sat la el și fugise de acasă. Oamenii din satele Gorjului știau să

deosebească prietenii de dușmani. Ei îi luau pe militarii rătăciți, îi cercetau cu grijă ca să nu se strecoare vreo iscoadă printre ei și-i trimiteau, folosind căi ascunse și semnale știute dinainte, la „haiducul Victor”.

Și totuși, cine l-a denunțat pe Prâslea? se întrebă încruntat sublocotenentul. Dacă aflu – și aflu eu pân-la urmă! — o să fie vai și-amar de pielea lui! Grăbi fără voie pasul. Cunoștea bine locurile, de câte ori nu străbătuse, ca învățător, drumurile grele și pitorești ale Gorjului! În căpătui drumului se ivi curând troița. Începuse să se însereze; sublocotenentul își scoase pușca la iveală, de teama vreunei patrule care ar fi prins de veste că vine aici. Dindărătul unei tufe mari de alun, plutonierul se ivi și el. Purta cojoc și pălărie de cioban, dar în loc de toiag avea o carabină.

— S’trăiți! îl salută de departe. V-am văzut venind tocmai de pe deal. Dacă era vreun nepoftit pe urmă, îi dădeam un glonț ca amintire.

— Păstrează gloanțele, spuse Victor Popescu încet. Știi de ce te-am chemat.

— Am auzit. Bietul băiat, să-l ia așa, ca din oală…

— Gheorghe, spuse sublocotenentul, e cineva care ne vinde.

— Și eu zic tot așa, dom’ sublocotenent. Prea îi nimeriră tot unul și unul, oameni de-ai noștri. Cum face unul o mișcare, hop cu patrula la poartă, să-l ducă la Severin între baionete, ca pe tâlhari. Aflăm noi pân-la urmă cine s-a dat cu vrăjmașul…

Porniră pe drumul de care, cu băltoace înghețate în făgașuri; după o creastă de deal văzură luminile sărace ale satului.

— Tocmai pe ăl mic îl găsiră, mormăi plutonierul dându-și pe ceafă căciula mițoasă. Și doar băiatul era bine ascuns.

— Bine ascuns, întări sublocotenentul. Nici alde tată-său nu știa pe unde-și are vizuina.

— În schimb știa vânzătorul, murmură Gheorghe. Dom’ sublocotenent, eu am o bănuială. Eu zic că părintele Toma nu-i străin de povestea asta. Prea se nimeriră toate: el, ardelean, pripășit la Tismana, și-acum slujește la Bolboși.

— Dacă-aș ști că-i el… zise răgușit Victor Popescu. Numai să i se întâmple ceva bietului Prâslea, că răscolesc tot județul ca să-l aflu pe vânzător și să-l dau ce merită.

— Deocamdată trebuie să vedem ce-i cu băiatul. V-ați gândit

cum facem?

— Om vedea la fața locului. Zice că-i închis la primărie și mâine-l pornesc spre Severin, la judecară. Dacă aveau oameni destui, îl trimiteau de azi. Înseamnă că n-au pe cine lăsa în comună. Or fi doi-trei nemți, acolo. Oamenii din sat au să ne-ajute. Fii pe pace, ne descurcăm noi!

Merseră mai repede în tăcere, fiecare cu gândurile lui. Drumul nu era lung, dar întunericul și bălțile înghețate îl făceau anevoios. Mergeau fără spor, unul în urma celuilalt, orbecăind prin lutul negru, cu pojghiță de gheață deasupra.

În marginea satului, la prima casă, un om tuși lângă gard.

— Care ești acolo? întrebă Victor Popescu.

— Credeam că-s niscaiva nemți, spuse o voce groasă. Dom' vătător?

— Eu sunt, neică. Ce e pe-aici?

— Veniră trei, cu un băietan arestat.

— Mulțumesc. E un nepot de-al meu.

Omul râse încet.

— Ne gândirăm noi că e ceva. De-aia vă dădurăm de veste. Nu știam de-o să aflați la vreme.

— Aflarăm, mulțumesc. E păzit bine băiatul?

— Trei inși, atâta. Traseră la primărie, făcură focul că e ger, și noi, ca să-i încălzim mai bine, le dădurăm o vadră de vin. Le place și lor zaibărul nostru. Când îl gustară, se-nveseliră pe dată. Acum vreun ceas fusei pe-acolo, tot se mai veseleau. Pe urmă mă trimise dom' primar să stau p-acilea, poate vine cineva. Să am grijă să nu rătăcească drumul.

— Înseamnă că mergi cu noi.

— Nu, dom' vătător. Rămân aici. Dacă mai vine cineva încoace, așa-mi spuse dom'primar: să am grijă să rătăcească drumul!

Plutonierul râse încet în întuneric.

— Ești bun de gura, neică!

— Mai facem și noi haz de necaz, altfel am ieși cu toporul la drumul mare. E tare greu când te stăpânesc străinii!

— Lasă, că nu mai e mult, spuse Victor Popescu cu căldură. Așteaptă să-nvie codrul, și-om învia și noi!

Plecară pe ulița mare a satului. În capătul ei, pe un loc mai ridicat, se vedeau luminile primăriei.

— O căldare de zaibăr! spuse Victor Popescu urmându-și un gând cu glas tare. Știau ei că n-o să-l lăsăm pe Prâslea în mâna nemților. Să poftească cineva să le ceară socoteală de ce s-a întâmplat. Am vrut să-i omenim pe soldați. Pe gerul acesta, un pahar de vin prinde bine oricui. Ce vină avem noi, dacă soldații întrecură măsura?

— Să fi cerut ajutor în sat, spuse plutonierul întrebător.

— N-aș vrea să-i amestecăm și pe ei. Au oamenii familie. Iar nemții nu se joacă. Una-două, dau foc la case și-i iau pe oameni între baionete. Eu zic că ne-om descurca și singuri, Gheorghe. O vadră de zaibăr nu e glumă.

— Pentru trei bărbați zdraveni…

— E tocmai cât trebuie, întregi sublocotenentul.

Primăria era o clădire mică, din trei încăperi. De pe prispa cu stâlpi groși intrai într-o sală, de unde se făceau la dreapta și la stânga biroul primarului și biroul notarului. Nemții îl duseseră pe Ionel în camera din dreapta, care avea gratii la ferestre; ca să nu mai pună santinelă la ușă, se instalaseră cu toții în săliță. Puseseră căldarea pe masă, luau vin cu cănile de pământ, închinau ciocnindu-le în sus, deasupra capetelor, la mijlocul mesei, și beau toți odată, după obiceiul german. Rezemate de masă, la-ndemână, străluceau în lumina lămpii baionetele puștilor.

— Sunt făcuți tocmai bine, șopti plutonierul după ce se uită pe după stâlpul prispei. Dăm un picior în ușă, năvălim, tragem amândoi odată… Nici n-au vreme să se atingă de arme…

Sublocotenentul îi puse o mână pe umăr:

— Nu, Gheorghe. Fără vărsări de sânge. Te gândești că nemții ar da foc satului și-ar omorî oameni nevinovați? Satul n-are niciun amestec; vrem să-l scăpăm pe Ionel și atâta tot. Ai răbdare.

Nemții cufundară iarăși cănile în căldare. După felul cum își vârau mâna pân-la cot, cei doi de afară înțeleseră că vadra se înjumătățise.

— O țâră de răbdare, repetă Victor Popescu. Ți-e frig?

— În cojocul ăsta? Mă simt ca-ntr-o plapumă. Poate dumneavoastră…

— Pe mine mă-ncălzește gândul că facem ceva. Săptămâni la rând fugirăm de colo-colo: noroc cu Floarea, că-mi dădu adăpost

cumsecade.

— Femeie bună, spuse plutonierul. Și-și pune viața-n joc. Dacar ști nemții…

— Le e greu să afle. Ai văzut casa ei?

— Nu. Mi-ați poruncit să nu mă arăt prin preajmă.

— Ei bine, e la marginea satului, departe de șosea. Nu se poate apropia nimeni pe furiș. Și chiar dacă vine, mai are o ușă-n spate, care dă în grădină și de-acolo în luncă. Ar trebui un regiment întreg ca să mă prindă…

Plutonierul râse încet:

— Ați ticluit-o bine. Un stat major în lege.

Dinăuntru se auziră strigăte vesele. Sublocotenentul își dădu urechea mai aproape.

— Închină pentru împărat, traduse el. Ce-i al lor e-al lor, disciplinați cum nu se mai află. Nici când pun mâna pe pahar nu-l uită…

— Niște robi, spuse plutonierul ușor dezgustat. Îi mână prin toată lumea, la război, ca pe vite.

— Dar și când s-or răscula…

— Ăștia, să se răscoale? Nu-i vedeți? Beau vin și-n loc să se gândească la neveste, închină pentru împărat.

— De ochii gradatului, explică sublocotenentul. Uite-i cum se întrec să-i aprindă luleaua…

Un tropăit greu se auzi pe drum. Cei doi dispărură îndărătul prispei, cu armele pregătite.

— E straja, om din sat, suflă Victor Popescu la urechea tovarășului său.

Straja se apropia-ncet de primărie. Lălăia un cântec; abia când ajunse mai aproape, înțeleseră că nu era un cântec, ci un mesaj adresat lor, niște cuvinte puse pe melodie numai pentru urechile nemților:

Fraților, haiducilor,
Nu mai stați și dați-i zor,
Faceți-vă treab'acum,
Că vin călăreți pe drum!

Mai cântă o dată strofa aceasta și se depărtă. Măcar de-aș putea să-i mulțumesc, gândi Victor Popescu. Dar nu-i vreme de mulțumiri, nemții sunt pe-aproape, se vede treaba că au primit întăriri și Ionel al nostru, de-l lăsăm acum, nu-l mai vedem!

— Nu vreau moarte de om, repetă el. Ne-om descurca noi și fără gloanțe. Lăsăm puștile-aici, s-avem mâinile libere.

— Bine, șopti plutonierul.

Își rezemară armele de prispă. Apoi plutonierul se izbi zdravăn în ușa șubredă, se prăvăli înăuntru, doborî cu o lovitură de picior arma rezemată de masă și sări asupra primului neamț. Sublocotenentul se aruncă peste gradatul din partea cealaltă a mesei. Al treilea neamț, năucit de atac, se ridicase clătinându-se:

— Predau! Predau!

— Mâinile sus! spuse Victor Popescu.

Plutonierul luase o armă și o ațintea asupra nemților. Sublocotenentul încercă ușa din dreapta; era descuiată. Strigă din prag:

— Hai, Prâsleo, ieși afară, acum ești prizonierul nostru!

Băiatul țâșni din cameră, cu ochii mijiți de lumina bruscă.

— Nea Victore, dumneata? îngână el. Credeam că nu mai veniți... Mulțumesc că m-ați scăpat...

— Dar ce credeai, nepoate, că-mi las statul major descompletat? Acuma hai să mergem, că vin niște călăreți încoace și n-aș vrea să dau ochii cu ei. Armele le luăm cu noi, ca amintire. Și cartușe câte-om găsi.

Ionel și plutonierul cotrobăiră în cartușierele prizonierilor și-și umplură buzunarele cu încărcătoare, apoi adunară armele.

— Ce voiau de la tine, Prâsleo? întrebă sublocotenentul.

— Să le spun unde se ascunde Victor Popescu și banda lui.

— Aha, spuse sublocotenentul înveselit. Păi să le spunem c-am fost pe-aici. Ieșiți repede. Ne-ntâlnim pe ulicioară, către biserică!

Cei doi o zbughiră pe ușă, cu armele nemților cumpănite pe umăr ca niște cobilițe. Victor Popescu le acoperi retragerea cu pistolul întins spre nemți. Cu mâna liberă depărtă poalele cojocului, scoase din buzunarul hainei o carte de vizită cam ponosită și o aruncă pe masă. Gradatul neamț întinse gâtul și citi cu glas tare:

— Zub-lo-cotenent Victor Popescu...

— Eu, spuse Victor Popescu în germana lui școlărească. Voi nu afară. Interzis. Soldat afară... pac! și arătă pistolul. Înțeles?

— Da, spuse gradatul, pocnind călcâiele. Am înțeles!

— Ce ți-e și cu disciplina nemțească! se minună Victor Popescu și ieși trântind ușa.

Capitolul VIII

1.

— Cum te simți în noua locuință?

Fräulein Grete întinse brațul și-l lăsă să cadă leneș pe spătarul canapelei stil Ludovic XV.

— Minunat, domnul meu. Am mai văzut așa ceva într-un film suedez, cu o contesă... Păcat că pianul...

— Ei, a ajuns și el pe mâini bune. L-am dat colonelului de la aprovizionare. Îți dai seama, un om ca el, cu atâtea probleme pe cap, merită o clipă de destindere. I l-am instalat fără să știe; l-am așteptat aseară, când se-ntorcea de la Comandatură, să văd ce figură face. S-a așezat la pian, cu mantaua pe el, și a cântat „Dunărea albastră” fără partitură. Te rog să mă crezi.

— E un bărbat fin, spuse Grete visătoare. În general la aprovizionare sunt oameni subțiri. Păcat că e așa distant.

— Ah, nu-l cunoști. Dac-ai sta de vorbă cu el mai amănunțit...

— Tocmai că voiam să stau de vorbă. Am descoperit o mică mină de aur, dar n-o pot deschide fără încuviințarea lui.

Omul adus de spate se așează pe canapea, își potrivi cu grijă dunga pantalonilor și întoarse Încet capul spre ea:

— Despre ce e vorba?

— Nu-mi place să tratez prin intermediari.

— Vrei să mă superi? Fără mine nu poți ajunge la el nici peste un secol. Împărțim frățește; totdeauna ne-am înțeles bine noi doi. Te-am ajutat, nu uita asta. Îmi datorezi mai mult decât un zâmbet. Crezi că ești prima care descoperă o mină de aur? Îți mai trebuie și încuviințarea noastră. Și alți colegi ai mei s-au lansat în afaceri. Dar cu știrea șefilor, păpușo.

— Sper că n-o să-mi mai spui niciodată „păpușo”.

— Ești creația mea, râse omul adus de spate. Te gândeai că o să ajungi vreodată să joci de trei ori pe săptămână la „Național”? Hai, cântă, păpușo.

— Un domn pe care-l cunosc are nevoie de *ausweiss* ca să fabrice săpun. E vorba de cantități mari. E dispus să plătească autorizația cu o suma importantă.

Omul adus de spate se ridică, făcu câțiva pași pe covorul moale, un Buhara autentic, salvat ca prin minune din mâna

grupelor de rechiziții.

— Da, spuse el gânditor. Se poate face cu puțină bătaie de cap. Nu te-ntreb cât primești pentru asta, nici nu-ți cer bani. Îți cer să-mi afli de unde procură materia primă.

— Vrei să-i faci concurență? râse ea.

— Aș! Trimit o patrulă tare, i-o confiscă, pe urmă i-o vând înapoi. Simplu și eficace. Între altele, mă pricep și la comerț.

— Un comerț cam ciudat.

— Vrei hârtia aia sau nu? întreba el agresiv.

— Fie. O să fac așa cum spui. În câteva zile îl pun să mă plimbe prin toate depozitele lui secrete. E îndrăgostit de mine, înțelegi.

— Da. O să-l cam coste dragostea asta. Să facă o petiție și să ți-o dea ție în mână. Spune-i așa: vrei să te convingi că este o afacere serioasă. Că dacă nu garantezi tu pentru el, vor cere alții să-i cunoască resursele, și-atunci e pierdut.

— Știam eu c-o să reușesc.

— Ca să-l pui puțin pe jăratic, spune-i că ți-a mai cerut cineva o autorizație pentru săpun. Dă-i să înțeleagă că alegerea depinde de tine.

— Ești diabolic, spuse ea cu admirație.

Omul adus de spate ridică din umeri:

— Încerc să mă descurc!

Fräulein Grete se răsuci puțin pe canapea.

— Bem ceva? întrebă timid.

— Bem, dar înainte de asta am să-ți mai dau o misiune. De la o vreme, a apărut o adevărată piață clandestină. Militari germani vând negustorilor pe nimica tacâmuri de argint, covoare, ba chiar și încălțăminte militară. Află ce se-ntâmplă cu aceste mărfuri; adresa unde sunt depozitate. Avem ordin să le recuperăm. Toată secția noastră aleargă ziuă și noaptea. Ajută-mă.

— Bine, spuse ea. O să mă interesez. Mi-am făcut niște prieteni la „Princiar”; de la ei o să aflu câte ceva. E mult până dau de-un fir…

— Așa-mi placi, se bucură omul adus de spate. Acuma poți să-mi dai un păhărel.

— Domnule Petrea, sunt bucuros să vă revăd.

— Dar nu vă cunosc domnule.

— E și firesc. Sunt un biet anonim, pe când dumneavoastră, un ziarist celebru…

— Cu cine am onoarea?

— Ah, e un nume pe care nu merită să vă dați osteneala să-l rețineți. Sunt un admirator al dumneavoastră, încă înainte de război. Păcat că în ultima vreme nu mai scrieți.

— Unde să scriu? Ziarul meu și-a dat duhul în ajunul ocupației, iar la ziarele germane n-o să scriu nici tăiat în bucăți.

— Greșită optică, domnul meu, spuse omul adus de spate. Politica e una, meseria de ziarist cu totul altceva. Nu vă obligă nimeni să scrieți în favoarea regimului de ocupație. Există oameni care au făcut-o și-o fac, cu mai mult sau mai puțin talent. Dar nu despre asta e vorba. Vrem semnătura dumneavoastră, atâta. Scrieți despre ce vreți: venirea primăverii, de pildă. Nicio îngrădire, nicio presiune din partea noastră. Subiecte la liberă alegere. Doar atâta: să nu aibă orientare antigermană.

— Credeți c-aș putea scrie un rând care să nu aibă orientare antigermană? Dacă mi s-ar îngădui să scriu adevărul despre mult cântata onestitate a armatei imperiale, nu mi s-ar publica un rând. De aceea nici nu-ncerc.

— Știu că vă iubiți meseria, iar acum vă aflați într-o situație vecină cu șomajul. Ziarele noastre își plătesc bine colaboratorii, cred că știți.

— Am aflat-o mai demult. Din dosarul Günther, mai precis. Lista celor cumpărați de Germania dezvăluia și… prețurile. M-am convins că misterioșii apărători ai alianței cu Puterile Centrale nu se puteau plânge de zgârcenia patronilor…

— Vă exprimați cam liber, domnule Petrea.

— Dacă nu mi se îngăduie să scriu ce simt, măcar să pot spune ce simt.

— Să iau cuvintele acestea drept un refuz?

— Categoric. Un refuz categoric.

Omul adus de spate făcu o mimă dezamăgită. Apoi se aplecă peste masă cu o energie nouă și spuse repede:

— Vreau să vă reamintesc un fapt mărunt: ați scris zeci de articole împotriva Germaniei. Sunteți pasibil oricând de o pedeapsă, potrivit legilor statornicite de trupele de ocupație.

Lupta pentru o cauză pierdută are partea ei de risc. Așadar, libertatea în schimbul colaborării dumneavoastră la presă. Bănuiesc că e ușor de ales.

— Vreau s-o văd și pe-asta, un gazetar arestat pentru lucruri scrise cu luni de zile în urmă! Vă expuneți la un scandal inutil, dumneavoastră și cei ce v-au trimis.

— Ne crezi naivi, domnule Petrea. N-o să te acuzăm pentru ce-ai scris acum nu știu cât timp. Dar simplul fapt că te numeri printre adversarii Germaniei este un delict. Așadar, nu vrei să-ți repari greșeala?

— N-o consider greșeală. Mi-am făcut datoria de patriot.

— Noțiunile sunt relative, domnule. În ziua de astăzi, a fi patriot înseamnă altceva decât acum un an. România a fost târâtă într-un război pe care nu-l putea duce. Cum v-au ajutat aliații? Cum și-au respectat promisiunile? V-ați pomenit aproape singuri, aproape dezarmați în fața celor mai puternice trupe din lume. Vitejia soldaților, jertfa lor, sacrificiile – la ce-au folosit? Au întârziat ocuparea țării, dar n-au putut-o împiedica. Disproporția dintre forțe era prea mare. Orice om înțelept ar trebui sa învețe din asta. Un grup de patrioți se străduiește să scoală țara din dezastru. Se duc tratative pentru formarea unui guvern al teritoriului ocupat. Un guvern care să se desprindă de cel de la Iași, eventual să renunțe la dinastie și să încheie pacea cu Puterile Centrale.

— Și Ardealul?

— Ardealul! spuse încurcat omul adus de spate. Ați încercat să-l cuceriți cu forța armelor…

— Să-l eliberăm, spuse apăsat ziaristul. E o mare diferență.

— Iarăși cuvinte! Ești un romantic, domnule Petrea. Din păcate, secolul romantismului a trecut. Trăim în epoca faptelor concrete. Îți oferim o șansă.

— Nu-mi trebuie o șansă. Cu semnătura mea nu faceți mare lucru. V-ar trebui semnătura a milioane de oameni. A țăranilor cărora le-ați luat grâul și vitele. A soldaților căzuți pe front. A intelectualilor care fac coadă la pâine și dorm cu paltoanele pe ei fiindcă n-au lemne. A copiilor care nu pot merge la școală. Când veți avea semnăturile tuturor, voi semna și eu în ziarul dumneavoastră.

Spre seară, omul adus de spate sună la ușa ziaristului. El îi deschise cu o mișcare de neplăcere.

— Iarăși dumneata?

— De data asta în calitate oficială. Ești arestat, domnule Petrea. Fă-ți bagajele. Nu încerca să opui rezistență.

Petrea văzu, îndărătul vizitatorului, pe stradă, doi soldați înarmați.

— Ți-a fost frică să vii singur? râse.

— Mi-a fost frică să nu fugi.

— Dacă era să fug, nu te așteptam pe dumneata. Dar vreau să știu pentru ce mă arestezi.

— Ai fost denunțat că vorbești de rău politica germană și te împotrivești tendințelor pacifiste ale fruntașilor politici rămași în București.

— Și cine anume m-a denunțat?

— Eu. Voi depune la tribunalul militar împotriva dumitale. În interesul dreptății.

— Dreptatea voastră! râse amar ziaristul. Pot să-mi iau cu mine câteva lucruri?

— Desigur, spuse omul adus de spate. Ia-ți și cărți de citit, dacă dorești. N-o să te închidem într-o pivniță. Suntem oameni civilizați, domnule Petrea!

2.

Statul major al brigăzii colonelului Sturza era instalat la Panciu, în casa unui podgorean bogat. Aici se dădeau recepții fastuoase, la care participau notabilitățile orașului; aici se concepeau afișele către populație, prin care micul monarh neîncoronat al sectorului ocupat de brigadă ținea legătura cu populația. Afișele, cu ton de decret, răstălmăceau evenimentele și semănau cu subtilitate neîncrederea și panica printre locuitori. Colonelul Sturza își alesese drept birou salonul cel mare; îi plăcea să lucreze la lumina candelabrului și să-și poftească vizitatorii pe fotoliile cu spătar înalt, rămase de la vechiul proprietar al casei.

— Domnule colonel, un plic confidențial de la Marele Cartier, spuse locotenentul Wachman, aghiotantul, oprindu-se respectuos în ușa salonului.

— Da? spuse distrat colonelul. Ce mai vrea Marele Cartier?

— Nu mi-am permis să-l desfac. E confidențial, repetă aghiotantul.

— Ei, mofturi, Deschide plicul, amice.

Locotenentul rupse sigiliul, scoase hârtia, o citi și bolborosi:

— Domnule colonel, sunteți... suntem pierduți.

— Ce?

Îi smulse hârtia din mână. O citi dintr-o privire.

— Totuși au îndrăznit... murmură el. Ei bine, Wachman, odată și-odată trebuia să se întâmple și asta. Numai că momentul e cam nepotrivit... Statul major e aici?

— Sunt cu toții în biroul operații, vă așteaptă.

Sturza se ridică țeapăn. Își încheie nasturele de sus al vestonului și copca de la guler; își trecu mâinile prin păr, tuși și zâmbi.

— Ce e mutra asta de înmormântare? Capul sus, Wachman. Cine râde la urmă, râde mai bine!

Se îndreptă cu pas energic spre ușă. Făcu semn aghiotantului să-l urmeze în camera alăturată, sufrageria casei, transformată în biroul operații. Ofițerii adunați în jurul mesei mari din mijloc pocniră călcâile. Sturza îi salută înclinând ușor fruntea și se opri în capul mesei lungi:

— Domnilor, am primit un ordin surprinzător de la Marele Cartier. Sunt numit în altă funcție, în interiorul țării. Nu vă ascund că regret nespus împrejurarea care mă desparte de dumneavoastră. Vreau să vă spun mai multe deseară, la masa de adio. Deocamdată mă duc să inspectez trupele din linia-ntâi. Vreau să las o situație limpede în sectorul brigăzii. Wachman, dă ordin să-mi pregătească sania.

Locotenentul ieși. Ulieru, care stătea în celălalt capăt al mesei, făcu o mișcare și Sturza își îndreptă privirea spre el:

— Cum stăm cu informațiile?

— Tocmai întocmesc o hartă a pozițiilor de unde trag bateriile inamice, domnule colonel. Astăzi voiam să mă duc pe linia-ntâi...

— Du-te, firește, spuse ex-comandantul brigăzii. Ia-o de la flancul drept. Mi s-a raportat că aseară a fost focul mai puternic în zona aceea.

— Am înțeles, domnule colonel.

Caporalul Marin Năstase, ordonanța colonelului, un ostaș vânjos, intră în cameră și se opri respectuos lângă ușă:

— Trăiți, dom'colonel, sania e gata!

— Bine. O să mergem spre Valea Păurii. Cum e drumul într-acolo?

— E bun, dom'colonel. Au fost niște troiene de la viscol, dar le-au dat artileriștii la o parte.

Sturza se îndreptă cu un zâmbet subțire spre Ulieru:

— Te-aș fi luat cu mine, dar n-avem același drum.

— Mă descurc, domnule colonel. Sunt deprins cu mersul pe jos.

— Asta e, spuse colonelul și-și luă chipiul. Îmi pare rău că ne despărțim, domnilor. Dar… războiul nu s-a terminat. Sper să mai avem prilejul să luptăm împreună… Se opri o clipă, vorbi cu alt ton: Până mă-ntorc, puneți la punct toate documentele: starea efectivelor, munițiile, aprovizionarea… Deseară, vă repet, sunteți invitații mei.

Salută cu aceeași înclinare ușoară a frunții și ieși pe ușa pe care Wachman se grăbi s-o deschidă.

Ulieru porni la drum îndată după plecarea colonelului. Îl intriga micul discurs rostit în fața statului major. Îl intriga plecarea aceea grăbită. De obicei Sturza își anunța din vreme inspecțiile și-i plăcea să fie primit cu toate onorurile. Regimentele îl întâmpinau în careu, cu tot echipamentul de război, cu drapelul în flancul drept; corniștii sunau onorul când îl vedeau de departe, iar comandanții îi ieșeau în cale în pas de defilare, cu sabia la umăr. Venea însoțit de o întreaga suită – șeful de stat major, șeful aprovizionării, medicul-șef, aghiotantul, un furier, agenți, soldați de ordonanță. Acum plecase numai cu Wachman și cu caporalul. De ce?

Știa că la Valea Păurii este comanda Regimentului 25 infanterie, flancul stâng al brigăzii. Iar pe el îl trimisese tocmai la flancul drept. Simplă coincidență? se întrebă. Voia oare să-l știe departe pe ofițerul de informații? Are vreo legătură acest fapt cu temerile generalului Averescu, sau cu ordinul de mutare?…

Se hotărî repede: după el! Chiar dacă-l surprinde în sectorul trupelor din flancul stâng, o să-i explice că s-a încurcat, că niște cercetași i-au semnalat mișcări de artilerie tocmai în această

parte... Niște explicații se pot găsi oricând, își spuse optimist sublocotenentul. Totul este să nu-l scap din ochi...

Trecu pe lângă o baterie. Roțile tunurilor erau acoperite până la jumătate de zăpada moale, pufoasă. Război de tranșee, gândi. Nici noi, nici inamicul nu mai avem putere să luptăm pe vremea asta.

Ajunse la punctul de comandă al Regimentului 25. Conductorul săniei adăpa caii cu o căldare găurită. Un șuvoi subțire de apă însoțea pașii soldatului de la bucătărie la sanie.

— Colonelul Sturza e aici? îl întrebă.

— Este, să trăiți. Stă de vorbă cu dom'colonel Crăiniceanu.

— Cine mai e cu ei?

— Nimeni. Ordonanța s-a dus în adăpostul agenților, e mai cald acolo. Dom'colonel a zis că-l cheamă când o fi nevoie.

Sublocotenentul se duse și el în adăpostul agenților. Caporalul Năstase se ridică de lângă foc:

— Să trăiți, dom' sublocotenent. Mă mai încălzesc și eu.

— Stai liniștit, spuse Ulieru. Pe unde-ați fost?

— Am trecut pe la sonde și dom' colonel a vorbit cu ofițerii. Acuma mi-a dat liber. Are de vorbit cu dom' colonel Crăiniceanu.

Sublocotenentul își scoase mantaua și se lungi pe-o laviță.

— Caporale, vreau să mă odihnesc nițel. Azi-noapte am cutreierat pe dealuri, să văd de unde trag nemții. Când pleci, mă scoli și pe mine. Nu mă lăsa aici, auzi? Sunt în stare să dorm o zi și-o noapte.

— Am înțeles, zâmbi caporalul. Dormiți fără grijă, dom' sublocotenent.

Dar nu putea să doarmă. Gândurile nu-i dădeau pace. De ce s-a oprit Sturza la colonelul Crăiniceanu? Ce legătură poate fi între ei? Crăiniceanu, fiul generalului, un comandant bun, iubit de soldați?

Dar parcă Sturza nu era iubit de soldați? Știa să-i atragă de partea lui, le dădea dreptate când ei se plângeau de greutățile frontului, îi certa cu asprime pe ofițerii cu aprovizionarea, chiar în fața soldaților... În ce scop? Numai ca să le dea satisfacție? Să-i facă să-l asculte orbește?

Privi pătura soioasă, ciupită în câteva locuri, care ținea loc de ușă bordeiului. Cine-ar putea ridica un colț al păturii care acoperea aceste lucruri fără înțeles?

Un soldat dădu pătura la o parte; lumina de afară străluci deodată ca un fulger și Ulieru închise fără voie ochii.

— Hai, dom'caporal. Te-așteaptă colonelul.

— Dom' sublocotenent, auzi glasul caporalului, treziți-vă.

Se ridică în capul oaselor:

— Măi, dacă mă mai lăsai, dormeam până mâine. Nu-i spune colonelului că sunt pe-aici, o să creadă că m-a ajuns lenea și m-am vârât la căldură.

— De ce i-aș spune? se miră caporalul. Nu vorbesc niciodată ne-ntrebat în fața lui.

— Chiar dacă te-ntreabă…

— Am înțeles, spuse caporalul. Nicio vorbă, dom' sublocotenent.

Ulieru se întinse la loc, pe laviță. Caporalul își luă căciula și arma, se încinse cu centura și ieși, aplecându-se, pe ușa joasă a bordeiului. După câteva minute, sublocotenentul ieși și el. Se apropie de santinela punctului de comandă:

— Ei, a plecat șeful?

— Plecat, să trăiți, spuse soldatul. A luat pe dom'căpitan Jinga și încă un ofițer pe care nu-l cunosc.

— Fir-ar să fie! M-a prins somnul și am rămas pe-aici. Încotro au luat-o?

— Încolo, spre Varnița. Dacă mergeți repede, îi ajungeți din urmă. Îs troiene mari pe partea ceea.

Porni pe urmele saniei. După vreo jumătate de oră, văzu sania întorcându-se. În dreptul lui, sania opri scurt.

— Gata inspecția? întrebă. Unde-i domnul colonel?

— A rămas să inspecteze linia-ntâi, spuse căpitanul Jinga.

— De ce nu v-ați dus cu el?

Căpitanul ridică din umeri:

— Ne-a ordonat să ne întoarcem. Eram prea aproape de linia frontului. O sanie, un grup de ofițeri… țintă excelentă pentru artileria dușmană, așa a spus. Mergeți cu noi?

— Nu. Mă interesează artileria dușmană. Până mâine trebuie să am gata raportul. Dar de ce nu l-ați așteptat pe domnul colonel?

— Spunea că se-ntoarce pe alt drum. Are el socotelile lui.

— Sunt convins, spuse Ulieru. Mă duc să văd cum e cu artileria.

— Mergeți cu grijă, spuse vizitiul. Țineți-o pe urma saniei, n-o luați pe scurtătură. Îs troiene mari.

— Mulțumesc. Așa o să fac. Am onoarea!

— Succes, îi ură căpitanul Jinga.

Sania plecă, răspândind o pulbere fină de zăpadă. Sublocotenentul plecă și el mai departe, ținând-o cu grijă pe urmele late ale tălpicelor. Drumul urca ușor către Ploscani. Urmele saniei erau aici mai adânci semn că zăpada era mai mare. O patrulă de grăniceri veni tot așa, călcând pe urmele saniei. Plutonierul și cei doi soldați se opriră, se feriră din drum.

— Noroc, băieți.

— Trăiți, dom' sublocotenent, spuse plutonierul. Încotro ați luat-o? Inamicul e la două sute de metri. Să nu vă nimerească un glonț.

— Îl caut pe comandantul brigăzii, spuse Ulieru. Aud că a luat-o încoace.

— Păi da. Mare curaj pe dumnealui. Nemții au pus dincolo de râpă niște ochitori buni. Cum văd unul de-al nostru, trag.

— Să nu-l fi nimerit și pe el.

— Noi venim dintr-acolo. Nemții n-au tras niciun foc.

— I-o fi răzbit frigul și s-au ascuns, râse Ulieru. Am ordin să observ pozițiile artileriei. Poate m-or lăsa în pace ochitorii ăia grozavi.

— Oricum, păziți-vă, îl sfătui plutonierul.

Porni mai departe. Curând văzu urmele saniei rotindu-se în cerc și zăpada bătătorită. Mai departe se vedeau doar urme de pași. Sublocotenentul porni înainte, ținându-se tot după aceste urme. Trecu pe lângă un post înaintat al grănicerilor; puse întrebări; da, comandantul brigăzii a trecut pe aici, cu aghiotantul și ordonanța; au luat-o încolo, spre pichet…

Drumul deveni tot mai rău. În marginea văilor abrupte, linia stâlpilor cu sârmă ghimpată se întrerupea; cine-ar fi îndrăznit să treacă prin vale era o țintă sigură pentru pușcașii de sus. Zăpada rămăsese necălcată în văile acestea, un fel de „pământ al nimănui"; nimeni n-ar fi putut scăpa cu viață, dac-ar fi încercat o incursiune…

Ulieru mergea înainte, luptându-se cu zăpada tot mai mare. Deodată tresări. Văzu într-o văioagă un om culcat cu fața în jos. Alergă la el. Îl întoarse pe spate. Era caporalul Năstase,

împușcat în frunte.

— Dumnezeule! spuse tare sublocotenentul.

Privi în jur. Tăcere pretutindeni; vântul șuiera subțire prin șirurile de sârmă ghimpată. Cercetă terenul. Din văioaga unde-l găsise pe caporal, urmele urcau mai departe, spre liniile vrăjmașe. Sus, pe dâmb, zăpada era spulberată de vânt și urmele se pierdeau. Porni să urce și el dâmbul acela; ajuns sus, câteva gloanțe îi șuierară pe la urechi. Se trânti la pământ. Vântul aduse abia acum zgomotul împușcăturilor. Înțelese: colonelul fusese vorbit cu nemții. Dacă se rătăcea din întâmplare pe dâmb, ar fi căzut victimă ochitorilor grozavi. Dar aceștia nu trăseseră nici un foc. Și totuși, cine-l împușcase pe caporal? Urma glonțului dovedea că s-a tras de aproape…

Istoria, gândi sublocotenentul cutremurându-se. Cum va arăta istoria acestui război? Ce vom spune urmașilor noștri despre fapta colonelului Sturza? Nu, nu se poate, e prea monstruos… Și ce-a avut cu caporalul? Desigur, n-a vrut să-l urmeze. Și-atunci un glonte de pistol… Monstruos, într-adevăr!

Se întoarse, coborî în fugă dâmbul, o luă spre pozițiile pichetului următor. Întrebă soldații care erau de veghe. Nu, colonelul Sturza nu trecuse pe la ei. Nu auziseră împușcături. Decât adineauri, înainte de venirea lui.

— Au tras în mine, spuse sublocotenentul. Dar mai înainte acum un ceas sau două?

— Nimic, dom’ sublocotenent. Un singur foc, dar slab. Mai degrabă de pistol decât de pușcă.

Sublocotenentul Ulieru învârti manivela telefonului.

— Alo! strigă el în receptor. Vreau să vorbesc cu domnul general Averescu.

— E plecat la Tîrgu-Frumos.

— Dă-mi Tîrgu-Frumos, dar repede, băiete!

Așteptă, cumpănind receptorul în mână. De-acuma, nu mai e nicio grabă, își spuse cu amărăciune. Ce-a fost să se întâmple s-a întâmplat…

— Alo! se auzi o voce timidă în receptor.

Ulieru strigă iarăși, lipindu-și buzele de aparat.

— Domnule general!

— Nu e generalul, i se răspunse. Domnul general e în

conferință cu maiestatea sa. Aici adjutantul regal. Ce s-a întâmplat?

— Raportați că colonelul Sturza a dispărut împreună cu adjutantul său, locotenentul Wachman.

— Unde s-a întâmplat asta?

— În sectorul Regimentului de grăniceri. Am găsit cadavrul ordonanței, împușcat în cap. Continuăm cercetările!

— Bine. Mulțumesc, spuse vocea aceea depărtată. Voi raporta imediat!

Sublocotenentul Ulieru puse receptorul la loc, ieși din adăpost. Vântul șuiera cu putere; dinspre pozițiile germane se vedea ici și colo fumul focurilor de bivuac. Gerul și viscolul țintuiseră cele două armate în adăposturi. Își strânse mai bine mantaua și-și îndesă căciula pe cap. Trecu pe lângă o groapă de obuz; pe marginea gropii văzu o raniță cu lucrurile din ea răvășite, ca și cum cineva ar fi scormonit în grabă căutând ceva. Bandaje, desigur, gândi sublocotenentul; ultima consolare pentru un muribund, că a-ncercat să-i vină cineva în ajutor. Oamenii ăștia mor fără să se vaiete, cu dintâi încleștați, își dau cea din urmă suflare îndemnându-și camarazii: „Nu vă lăsați, fraților!”. Merse mai departe, spre pozițiile învăluite în viforniță ale liniei frontului. Ce căuta Sturza la Crăiniceanu, înainte de plecare? se întrebă pentru a zecea oară. Oamenii mor pentru fiecare metru de pământ, rămân pe poziții, se lasă pisați de mortiere și sfâșiați de baionete, dar nu dau înapoi. Iar unul dintre ei, cu o vorbă, retrage cu zece kilometri frontul brigăzii, o mișcare pentru care dușmanul ar fi consumat un tren de obuze și ar fi sacrificat sute de oameni. Un țăran român, devenit caporal, primește un glonț în cap pentru că n-a vrut să-l urmeze pe drumul rușinii, drumul trecerii spre inamic. Cum va arăta acest episod, într-o carte de istorie de peste un veac? se întrebă cu amar sublocotenentul. Dar Crăiniceanu? Ce amestec are Crăiniceanu în toată povestea?

De la alt post înaintat reuși în cele din urmă să ia legătura cu generalul Averescu. Îi povesti amănunțit întâmplarea și generalul îl întrebă ce are de gând mai departe.

— Rămân în zonă, domnule general. Continui cercetările.

— Bine, Ulierule. Alo! Mă auzi? Ia-ți ajutoare câțiva ofițeri pe care-i cunoști. Spune că din ordinul meu.

— Ultimul om cu care a vorbit înainte de plecare a fost locotenentul-colonel Crăiniceanu.

— Crăiniceanu? Fiul generalului Crăiniceanu? strigă Averescu în telefon. Fii rezonabil, Ulierule. Nu exagera. Generalul Crăiniceanu este un patriot...

— Nu e vorba de el.

— De fiul lui, am înțeles. Totuși e absurd... Alo!

— Da. Domnule general!

— Vezi ce faci acolo. Nu jigni inutil oamenii, fii atent.

Și totuși, gândi Ulieru mergând cu greu prin zăpada afânată, spulberată de vânt. Ce avea de vorbit cu Crăiniceanu? Oare numai ca să-și mascheze intenția? Sau să-și explice prezența în linia întâi? Sau... complotau împreună? Își aminti cuvintele generalului: „Fiul generalului Crăiniceanu? Fii rezonabil, Ulierule!”

Două zile, sublocotenentul se învârti pe pozițiile înaintate ale Regimentului 25 infanterie. Cu harta în mână interoga soldații, îi punea să arate de unde au observat plecarea salvelor rare cu care inamicul își făcea simțită prezența. Pretextul era tocmai bun ca să poată ține sectorul sub observație. La 10 februarie, o oarecare mișcare se produse în avanposturile regimentului. Un caporal veni la el și-i spune emoționat:

— Dom’ locotenent, au venit niște soldați de-ai noștri de la nemți!

— Cum așa? Soldați de-ai noștri de la nemți! Fii mai clar, caporale.

— I-am adus cu mine. Vreți să vorbiți cu ei?

Sublocotenentul ieși din bordei. Câțiva soldați cu mantăi noi, fără grade, îl salutară:

— Trăiți, dom’ sublocotenent!

— Ce-i cu voi?

— Suntem prizonieri. Ne-au trimis nemții încoace, să vorbim cu soldații să se predea.

— Și... ați vorbit?

— Noi? Să împlinim porunca dușmanului? Ferit-a sfântul, dom’ sublocotenent.

Ulieru privi în jur. Soldații care-i escortaseră pe prizonieri ascultau cu privirile-n pământ. Caporalul stătea și el cot la cot

cu ei, nehotărât.

— Voi duceți-vă la locul vostru, spuse sublocotenentul. Nu spuneți nimănui ce-ați auzit. Dacă mai vin alți soldați, aduceți-i la mine fără vorbă multă, s-a-nțeles?

După ce se depărtară, Ulieru se întoarse spre prizonieri:

— Care-i mai mare în grad?

— Eu, dom' sublocotenent. Caporalul Geană, de la transmisiuni.

— Hai înăuntru, să-mi povestești cum a fost. Și voi, ceilalți. Veniți încoace.

— Cu hârtiile astea ce facem? Că ne frig degetele, dom' sublocotenent.

— Dă-le-ncoa.

Desfăcu sulul de hârtii pe care i-l întindea caporalul. Citi cu ochi uimiți:

CHEMARE

Eu, colonelul Alexandru Sturza cu care ați luptat cot la cot, vă cer ca repede să vă hotărâți, căci iată cum stăm acum: țara și oștirea au rătăcit sub conducerea nepricepută a unor capete slabe. Am fost amăgiți prin cuvinte înșelătoare despre un ideal național: ați văzut cum acest ideal s-a prăbușit din cauza ușurinței și ticăloșiei lor. Lepădați-vă de cei care v-au înșelat amar. Ați jurat credință țării românești, iar nu unor netrebnici care vă duc la pieire. Dacă aveți încredere în brațul vostru, în mintea și sfatul meu, veniți îndată la mine, în munții Vrancei. Voi elibera pe prizonierii voștri. Totul este pregătit. Treceți fără întârziere, cu arme cu tot, spre mine.

Colonelul A. D. STURZA

Ulieru cerceta teancul de hârtii. Toate purtau același text, tipărit cu îngrijire, cu litere mari. Să înțeleagă toți. Ridică privirea spre caporal:

— Știi ce-ai adus aici, măi băiete?

— Știu, dom' sublocotenent. Ne-au poruncit să împărțim soldaților din tranșee.

— Ai împărțit vreunul?

— Dar ce, sunt vânzător de țară? spuse caporalul revoltat. Ne-au ales patruzeci de inși și ne-au pus otrava asta în brațe.

— Cine anume?

— Nemții și cu colonelul Sturza. Colonelul ne-a ținut și o cuvântare. Ne-a făgăduit marea cu sarea. I-a vorbit de rău pe rege și pe generali. A spus că Germania e tare și o să învingă și noi să fim de partea ei, ca să se facă pace și să ne întoarcem la casele noastre. Pe urmă ne-au dat hârtiile, să le împărțim soldaților.

— Unde-s ceilalți? Spuneai că ați fost patruzeci de inși.

— I-au trimis pe ici și pe colo, tot în zona brigăzii. Colonelul ne-a spus că totul e pregătii; nemții au tăiat vite pentru hrana soldaților care-or veni, le-au repartizat cazărmi încolo, spre Soveja…

Sublocotenentul clătină din cap. Își îndreptă privirea către ceilalți, care stăteau buluc în spatele caporalului:

— Și voi ce gândiți despre asta?

Soldații se foiră, apoi izbucniră cu toții:

— Noi nu ne vindem țara!

— Să dăm mâna cu dușmanul, când ne-a ars satele?

— Nu facem târg cu vânzătorii!

— Lăsați-ne pe front să le-arătăm nemților ce vrem!

Sublocotenentul chibzui. Împrejurarea era atât de stranie, de neașteptată, încât îl descumpănise.

— O să raportez generalului, hotărî el. Voi rămâneți aici până la noi ordine. Hârtiile adunați-le toate la un loc. Caporale, faci un pachet și mi-l dai să-l sigilăm. Nu vă clintiți de-aici până nu vin eu.

— Am înțeles, spuse caporalul. Dom’ sublocotenent, o vorbă mai vreau să zic. Vedeți ce-i spuneți generalului. Să nu creadă că ne-am dat cu dușmanii. Nu le-am făcut pe voie, dom’ sublocotenent. Noi nu ne călcăm jurământul!

— Așa e, spuseră ceilalți. Am venit cinstit să spunem ce-a fost. Credeți-ne, dom’ sublocotenent!

— Vă cred, spuse Ulieru. Voi n-aveți nicio vină. Cei vinovați au să răspundă pentru ticăloșia lor!

Plecă, lăsând o santinelă la ușa adăpostului. În drum spre comanda regimentului, întâlni alți soldați cu aceleași mantăi bune, curate, fără grade. Spuse din mers caporalului care-i escorta să-i ducă lângă ceilalți.

De ce tocmai la regimentul lui Crăiniceanu? se întrebă Ulieru.

Mai alaltăieri, Sturza de vorbă cu el înainte de plecare; acum prizonierii cu manifeste. E ceva necurat aici... Fiul generalului? Fii rezonabil, Ulierule!" Să fiu rezonabil, desigur. Dar faptele...

A doua zi, sublocotenentul se gândi sa rămână în preajma lui Crăiniceanu. Dar ca să nu bată la ochi, ceru câtorva ofițeri pe care-i cunoștea să-l țină la curent cu întâmplările, iar el rămase undeva, într-un adăpost apropiat din prima linie. Spre prânz, un curier îi aduse un bilet din partea sublocotenentului Mihăilescu, comandant de pluton la statul major. Biletul, nesemnat, îl avertiza că „persoana a plecat spre linia-ntâi". Ulieru îi trimise răspuns, rugându-l să vină la avanposturi cu o patrulă, apoi plecă și el spre linia santinelelor din posturile înaintate. Îl văzu curând pe Crăiniceanu, însoțit de un sergent, ordonanța lui. Mergea de-a lungul liniei de tranșee; când și când se oprea și privea cu binoclul spre pozițiile inamice. În preajma unei înălțimi împădurite, îl văzu cum se desparte de ordonanță și pleacă singur mai departe. Ulieru grăbi pasul spre sergent.

— Unde-i comandantul? întrebă el repede.

— Mi-a spus să-l aștept. A luat-o încolo, spre pădure.

— Ce caută acolo?

— Nu știu. Știu doar că l-a strigat cineva pe nume.

— Sergent, spuse sublocotenentul, fugi la avanposturi. Caută-l pe sublocotenentul Mihăilescu și spune-i să vina-ncoace.

— Bine. Dar eu am ordin să...

— Răspund eu pentru ordin. Tu fă ce-ți spun, înțelegi? Nu pierde un minut!

Sergentul plecă în fugă. Sublocotenentul se urcă târâș către marginea platoului. Printre copaci se vedeau tranșeele inamice. Îndreptă binoclul într-acolo. Între căștile germanilor, zări chipiul colonelului român. Oftă și-și cercetă pistolul. Vârî un cartuș pe țeavă și trase piedica, apoi se întoarse la marginea pădurii.

După vreun sfert de oră, veni sublocotenentul Mihăilescu împreună cu doi soldați înarmați și cu ordonanța. Ulieru îi luă pe toți și se adăpostiră îndărătul unui copac doborât. Apoi Crăiniceanu se ivi pe înălțimea platoului.

— Stați aici și fiți gata, spuse Ulieru în șoaptă.

Se ridică, merse în întâmpinarea ofițerului care cobora nepăsător poteca.

— Am onoarea, domnule colonel.

— Am onoarea. Ce-i cu dumneata aici?

— Observ pozițiile artileriei.

— Aha! Se pare că azi nu prea trag.

— Nu trag deloc. Nici artileria și nici pușcașii din linia-ntâi. Nu vi se pare ciudat? Ați fost spre liniile lor?

— Da. Am cercetat avanposturile.

— Dar avanposturile noastre sunt în urmă, domnule colonel.

— Ascultă, domnule, se răsti Crăiniceanu, ce tot vrei de la mine?

— Vreau să știu unde ați fost.

— Ți-am spus: în inspecție la avanposturi.

— Pot să văd ce aveți în pachetul acela?

Crăiniceanu duse mâna la tocul revolverului. Sublocotenentul fu mai iute: scoase pistolul și-l îndreptă amenințător spre el. Dindărătul copacului prăbușit se ridicară ceilalți, cu armele întinse.

— Te paște Curtea Marțială, sublocotenent, strigă Crăiniceanu. Ce-i asta, rebeliune?

— Vreau să văd pachetul, spuse rece Ulieru. Dacă vă împotriviți, fac uz de armă. Mihăilescule!

Mihăilescu smulse pachetul din mâna trădătorului. Un soldat tăie sfoara cu vârful baionetei. Sulul se desfăcu, hârtiile se împrăștiară pe jos. Literele negre jucau pe albul zăpezii:

CHEMARE

Eu, colonelul Alexandru Sturza cu care ați luptat cot la cot, vă cer repede să vă hotarâți...

— Sunteți arestat, domnule colonel. Dați-mi pistolul!

— Ressel, vreau să merg să stau de vorbă personal cu ostașii care-au adus manifestele.

— Mașina e gata, domnule general. Doar dacă nu ne-o prinde ninsoarea pe drum...

Cu câteva zile înainte, pe drumul de la Tîrgu-Frumos la Bacău, mașina generalului se înzăpezise și ei trebuise să călătorească cu un vagon tras de o locomotivă.

— N-o începe iar viscolul, spuse generalul cu optimism. Și-apoi, până la Coțofenești nu-i departe. Cu ocazia asta mergem și

la Onești. Vreau să vorbesc cu ofițerii, să-mi dau seama de moralul lor. O asemenea întâmplare poate să zdruncine pe cei mai slabi de înger.

— N-aș spune asta, domnule general.

— Dar de Crăiniceanu ce ai de zis?

— Crăiniceanu… o excepție. Erau înțeleși dinainte.

Generalul dădu nemulțumit din cap și-și luă șuba. Întâmplarea îl frământa mai mult decât evenimentele de război propriu-zise. În mașină deschise iarăși vorba:

— Sturza, înțeleg. Cei de la Marele Cartier ar fi trebuit să deschidă mai bine ochii. Un filogerman, un om educat în Germania, care a lucrat acolo. Admit. Dar Crăiniceanu, fiul unui general care împarte cu trupa sa greutățile frontului… Nu pricep nimic.

— Faptele sunt fapte, domnule general. Trebuie chemat în fața justiției.

— E prea de tot, dragă Ressel. Îți imaginezi ce efect ar avea în ochii trupelor și ai opiniei publice? Doi ofițeri superiori, doi comandanți, descoperiți ca trădători! Ajunge unul singur, eu așa zic.

— La ce vă gândiți? întrebă Ressel.

— Acest Crăiniceanu să aibă măcar tăria de a-și da singur pedeapsa ce i se cuvine pe drept.

— Pentru un gest ca acesta, trebuie puțin eroism, domnule general. Un trădător nu poate fi totodată un erou.

— Da, dar trebuie să încercăm. Lucrurile s-ar simplifica enorm. N-ar mai fi procesul și tot acest cortegiu de lucruri neplăcute. Poporul și ostașii, ce gândesc ei oare aflând ce se petrece în rândurile conducătorilor?

Dând ochii cu el, Averescu înțelese din prima clipă că proiectul său este o utopie. Nedormit, neras, cu hainele în dezordine, Crăiniceanu părea să-și fi regizat cu grijă starea, pentru a-și impresiona singurul spectator. În cămăruța care-i servea drept arest era destul de cald, totuși prizonierul își pusese un fular în jurul gâtului; văzându-l pe general salută și vru să spună ceva, apoi începu să tușească ținând mâna la piept. Instinctul de militar îl făcu pe general să se revolte. Nu-i plăceau simulanții.

— Ajunge, spuse el sec.

— Domnule general, bâlbâi Crăiniceanu. Salvați-mă, vă implor. Sunteți singurul om care mă poate scăpa. Nu dați niciun curs acestei întâmplări nenorocite. Aveți o inimă nobilă: într-o inimă nobilă trebuie să existe și iertare.

— Omule, dar ești inconștient! strigă deodată generalul. O faptă ca asta și vorbești de iertare? Explică-te cel puțin: ce te-a determinat s-o faci?

— A fost... o copilărie, un gest necugetat. De fapt nu m-am gândit să trădez. Sunt un bun român și...

— Un bun român? îl întrerupse generalul. Ai știut de plecarea lui Sturza?

Crăiniceanu tăcu. Plecă privirea, nu suporta să se uite-n ochii generalului. Averescu reluă:

— Să zicem că te-ai dus numai așa, de formă, ca să-i faci pe plac. Ce-ai discutat cu nemții?

— Îmi cereau să vin la ei cu tot regimentul.

— Și credeai, nenorocitule, că soldații te vor urma? Oamenii ăștia necăjiți, care și-au lăsat familiile și gospodăriile în prada dușmanilor, credeai că se vor da de partea lor?

— Nemții mi-au sugerat să fac asta. Împreună cu Sturza erau doi ofițeri germani care mi-au spus că totul e pregătit...

— Am aflat, spuse generalul scârbit. Niște naivi. Au tăiat până și vitele pentru hrana trupelor care vor dezerta. Cum și-au închipuit?... De fapt nu-i de mirare, cu mentalitatea lor despre disciplină. Au presupus că dacă vine comandantul, soldații îl vor urma orbește. Uite că nu l-au urmat! Știi că din patruzeci de soldați, treizeci și opt s-au prezentat singuri cu manifestele? Pe ceilalți doi am dat ordin să-i judece. Ca și pe Sturza și pe Wachman. Niște trădători josnici. Nu mi-am închipuit că o să ajungi în tagma lor.

— A fost o rătăcire, repetă Crăiniceanu. Cunoșteam situația frontului... Speranțe de ajutor de nicăieri... Nemții cu manifestele lor... Aproape că mi le-au dat cu forța, domnule general.

— De ce n-ai fost cinstit măcar în ultima clipă? Ce intenții aveai când te-ai întors de la ei? Dacă spui că ți-ai dat seama de greșeală, de ce n-ai predat hârtiile acelea infame? Mi s-a raportat că în momentul arestării ai încercat să le ascunzi, să te

scapi de ele. Cum rămâne cu „gestul necugetat”? Ce-ai să spui în fața Curții Marțiale?

Crăiniceanu asculta, doborât, acest rechizitoriu. Ridică fruntea într-un târziu:

— Domnule general, în fața Curții Marțiale n-am nicio scuză. Dacă ajung la proces, sunt pierdut. Gândiți-vă la mine, la tata. Sunteți colegi. Va fi zdrobit de rușine, dezonorat. Un camarad de arme! Aveți inimă, domnule general. Puneți-vă în locul tatălui meu, ce-ați face?

Generalul sări ca ars:

— Ce-aș face, dac-aș avea un fiu care și-a trădat drapelul? I-aș da pistolul încărcat și l-aș lăsa singur cu conștiința lui!

Îi căută privirea. Crăiniceanu holbase ochii, înspăimântat de o viziune de coșmar: el, singur, într-o cameră goală, îndreptând încet pistolul spre tâmplă…

— Domnule general, nu cred că ați avea inima asta. Vreau să scap. Nu mă nenorociți, domnule general!

Generalul îl privi câteva clipe. Spuse scârbit:

— Ești și lași pe deasupra. Dacă ai fi avut un ultim dram de simț ai onoarei, în clipa asta mă așteptam să-mi ceri pistolul și cartușul. Ai ușura și suferințele bietului tată-tău, un ofițer valoros, un patriot, un om întreg. Dar ești prea egoist ca printr-un gest curajos să-l cruți de rușinea supremă a unui părinte: aceea de a-și vedea propriul fiu judecat ca trădător!

— Domnule general…

Dar generalul se ridică și ieși din încăpere. Santinela de la ușă îi prezentă arma. Era un bărbat între două vârste, cu uniforma ponosită, cu fața înăsprită de vântul și gerul tranșeelor. Generalul se opri o clipă:

— Din ce regiment ești, soldat?

— Trăiți, dom’ general, din Regimentul 25 infanterie.

— Știi pe cine păzești aici?

— Știu, domnule general.

— Ce gândești despre el? Doar ți-a fost comandant.

Soldatul șovăi.

— A vrut să ne dea pe mâna nemților, rosti el încet. Ce să gândesc despre un comandant ca ăsta, domnule general?

ORDINUL DE ARESTARE NR. II 247/17

din 17 februarie 1917
emis împotriva locuitoarei Mihalyasa Constantine
din Cîmpul lui Neag

...După invazia dușmanului valah... a făcut înțelegere cu inamicul, ospătând o parte din soldați în locuința sa, declarând că are suficiente alimente și le oferă soldaților valahi fiindcă aceștia sunt oamenii ei, iar nu ungurii; de asemenea a transportat alimente de la locuința ei trupelor valahe din partea muntoasă numită Zănoaga...

Crivăț intră pe ușă precipitat:

— Acum e momentul! Lumina dinspre grajd nu arde, afară-i viscol și santinelele stau în gherete.

— Plecați! spuse Bebe Dumitrescu sărind de pe pat. Ce să fac? Cum să vă ajut?

Începu să se învârtească fără rost prin baracă; răsturnă tabla de șah în jurul căreia se adunaseră câțiva prizonieri, lovi pe unul care tocmai scria o scrisoare, cotrobăi inutil sub saltea.

— Ține-ți firea, îl sfătui Crivăț. Îmi trebuie haine groase și ceva bani. Și câteva indicații cum să ajung la gară.

— Imediat, spuse locotenentul. Haine groase. Da, scurta din pătură pe care am meșterit-o săptămâna trecută. Gata-gata să mi-o ia nemții. Și șapca de automobilist a lui Petrache. N-au băgat-o de seamă la percheziție. Am aici cincizeci de mărci.

— Toată averea ta! se miră Crivăț. Oprește-ți din ei, nu-i pot lua pe toți.

— Luați-i fără grijă, domnule căpitan. Până ne dau nemții solda mai sunt câteva zile.

— Îți las fisele mele, spuse Crivăț. Ce idee pe ei, să ne plătească cu fise care n-au circulație dincolo de poarta lagărului!

— Domnilor, spuse tare sublocotenentul, avem nevoie de ajutor. Cineva încearcă să evadeze. Ne trebuie bani.

Prizonierii ridicară privirile. Începură să se scotocească; fiecare scotea câteva monede din cele mai diferite ascunzători.

— Și un clește de sârmă, adăugă Crivăț.

Un maior cărunt veni șchiopătând lângă sobă, dădu lada de cărbuni deoparte și scoase un clește nou-nouț:

— Ia-l, căpitane. Îl păstram pentru mine, dar cu piciorul ăsta, slabă nădejde să mai plec curând.

— Sper sa vă treacă, spuse Crivăț în chip de mulțumire.

Alt ofițer se apropie ținând în mână o cutie de conserve:

— Ia-o. Mă gândeam să-ncerc și eu, dar cu degerăturile de la picioare nu pot s-ajung departe. Aștept sa se desprimăvăreze.

— Vă doresc noroc, spuse Crivăț.

— Noroc dumitale, spuseră ceilalți în cor. Du vești despre noi celor de-acasă.

— Aș! O să uite când ajunge acolo. Mai bine să-i dăm o listă.

— Da, o listă! Trece-mă și pe mine!

— Ți-aș da câteva rânduri…

— Ajunge! se răsti maiorul cărunt oprindu-se în mijlocul barăcii. Sunteți copii, ce naiba? Cum să-i dăm liste și scrisori? Dacă-l prind și-l percheziționează? Niciun fel de document, oameni buni!

— Am memorat tot, fiți pe pace, îi liniști Crivăț. Măcar să ajung în țară; voi duce vești pentru fiecare.

— Mergi sănătos, domnule căpitan!

— Succes!

Ieși din baracă, ascunzând sub scurta de pătură cleștele. Într-o mână avea o geantă ponosită, pe care prizonierii o cumpăraseră de la meșterul tâmplar venit să repare ușile și ferestrele.

— Rămâneți cu bine, mai spuse el din ușă.

— Haideți, îl grăbi Bebe Dumitrescu. Becul ăsta stins e un fel de mană cerească.

— Și viscolul, întregi Crivăț. Și cleștele. Băieți buni, îmi pare rău după ei. Au sărit toți să mă ajute.

— N-ați fi făcut la fel? replică liniștit sublocotenentul.

— Du-te și ține de vorbă santinela.

— Dom’ căpitan… Am și eu o prietenă, la Iași… Lucra la spitalul de campanie, infirmieră. O cheamă Matilda.

— Bine. Nicio grijă. Hai, zece minute conversație cu santinela. Dacă nu izbutesc în zece minute, mă-ntorc înapoi.

— Succes, șopti sublocotenentul.

Își strânseră mâinile. Curtea întunecată a lagărului era pustie. Vântul spulbera trâmbe mari de zăpadă, care se vedeau în ferestrele luminate ca niște cearșafuri albe fâlfâind. Crivăț porni spre gardul din partea grajdurilor. Studiase zile de-a rândul această parte a lagărului și se încredințase că e cel mai potrivit

loc pentru o evadare: locul era pustiu, grajdul era folosit pentru depozitarea lemnelor, iar lemnele se distribuiau numai dimineața. O singură santinelă străjuia această zonă, căci dincolo de gard se întindea o mlaștină încurcată, cu noroi înșelător și cu tufe care-ar fi zădărnicit orice încercare de fugă. Numai că paznicii lagărului nu puseseră la socoteală gerul năpraznic din ultimele zile, care transformase mlaștina într-o pistă de gheață tare ca betonul. Crivăț își aminti îngâmfarea cu care comandantul lăudase poziția geografică a lagărului:

— Aici suntem ca pe o insulă, domnilor. Pe o rază de zece mile nu poate călca picior de om. Nici măcar vânătorii din partea locului nu s-ar aventura în mlaștini. Dacă-i întrebi de ce, îți vor spune că asta ar însemna curară sinucidere...

Păși sigur de el în spatele remizei lungi. Umbra deasă a nopții de februarie estompa reliefurile; doar zăpada spulberată îi dădea o idee despre direcția în care mergea. Studiase în amănunt, de la distanță, locul acesta; putea să meargă cu ochii-nchiși; știa câți pași are de parcurs până la gard, apoi, acolo, distanța dintre cele două șiruri de sârmă...

Se tupilă lângă gard. Scoase foarfecă și așteptă un șuier puternic al vântului. Atunci tăie cel dintâi fir. I se părea că merge ciudat de ușor. Tăie și firul de jos, stând tot așa, culcat, lângă stâlp. Trecu la al doilea gard. Auzi glasuri în spatele lui. În întuneric zări un om care se urca încet pe stâlp, să înlocuiască becul ars. Foarfeca începu să-i tremure în mână. Dacă nu umblu repede, sunt pierdut!

Apăsă din răsputeri.

Mânerele îi tăiau palmele; la prima tăietură nu simțise ce apăsare formidabilă trebuia pentru ca unealta să reteze sârma groasă, împletită în două. Fiecare nouă mișcare sporea durerea palmelor zdrobite. Apăsă cu amândouă mâinile, scrâșnind din dinți. Clănțănitul foarfecii se îngemănă cu sunetul pe care-l făceau uneltele electricianului pe stâlp.

Crivăț se târî pe coate și genunchi prin spărtură. Când să se ridice, se încurcă în ghimpii rețelei. Făcu o mișcare bruscă, hotărât să se elibereze. Simți cum ghimpii de oțel îi sfâșie umărul, dar durerea nu izbuti să-i întunece bucuria: scăpase, era liber!

O săptămână întreagă călători de-a lungul Germaniei, spre sud, mereu mai aproape de ținta aventurii lui disperate. Prima bucată de drum, prin mlaștina înghețată, îi adusese o mare pacoste: într-un loc gheața era mai subțire; piciorul i se afundase în apă până la gleznă. Apa înghețase imediat în jurul bocancului, iar pantalonul se făcuse ca tabla. Zadarnic încercase să se încălzească alergând; gerul era puternic. Abia la un canton de cale ferată izbutise să dea de un moșneag milos și cam surd și care înghiți pe nerăsuflate povestea.

— Sunt spaniol, înțelegi? Lucrez la fabrica de zahăr și m-am rătăcit.

— Aha, spuse cantonierul. Spania, țară frumoasă.

— Și caldă, adăugă Crivăț. Mai cald decât la voi, oricum.

Bătrânul îi făcu loc lângă sobă, îi puse ciorapii să se usuce. Îi dădu un rachiu. Apoi Crivăț îl întrebă pe departe ce trenuri opresc în halta aceasta fără nume. Nu voia să trezească bănuiala bătrânului, dar cu toată dibăcia lui, neamțul își dădu în cele din urmă seama că are de-a face cu un prizonier. Dar apucase să bea destule păhărele de rachiu ca să mai dea prea mare importanță acestui fapt. Crivăț îl lăsă dormind și porni pe jos către gara următoare. Își făcu socoteala că bătrânul n-o să anunțe poliția, de teamă să nu fie luat la zor că găzduise un prizonier.

Din tren în tren, din oraș în oraș, izbuti să ajungă nevătămat până la Petroșani. Aici își dădu seama de nenorocirile care se abătuseră asupra românilor după retragerea armatei: văzu case dărâmate și arse, femei îndoliate... De la o biserică făcu rost de haine preoțești, socotind că se va strecura mai lesne spre front sub înfățișarea de om al bisericii. Porni, cu pas domol, pe drumul care șerpuia printre munți, spre Tîrgu-Jiu. Un țăran îl luă în sanie, fără să țină seama de mormăitul nemulțumit al santinelei care-l însoțea. Țăranul îl privi o vreme bănuitor și răspunse în doi peri la întrebările privind starea de lucruri din țară; în cele din urmă izbucni:

— Uite ce e, părințele, neamțul de colea nu înțelege boabă din ce vorbim, așa că n-ai martori, dacă vrei să mă vinzi nemților.

— Cum să te vând, fiule? se miră Crivăț.

— Se mai văzură de-astea. Avem noi prin părțile noastre un

călugăr care-a făcut destul rău oamenilor.

— Acela nu-i călugăr, ci slugă de-a satanei, rosti „preotul” cu încredințare. Cum se numește netrebnicul?

— Chiar de ți-l spun, n-ai cum să-l cunoști. A venit de prin Ardeal, și nemții îl puseră să ne slujească la biserică în sat. Dar el, în loc să-l slujească pe Dumnezeu, îi slujește pe nemți.

— Blestemat să fie, rosti Crivăț făcând semnul crucii. O să fac o moliftă pentru pedepsirea lui după dreptatea cerească. Dar ce-a făcut, omule? Cu ce fapte rele și-a mânjit obrazul?

— Apoi, uite, o să-ți spun. Și dacă zici că de la mine ai aflat, eu o să zic că nu, chiar de m-ar arde cu fier roșu. N-ai cum să dovedești ca eu ți-am spus.

„Preotul” se întoarse către el și-l fulgeră cu privirea:

— Măi creștine, te-ai întrecut cu gluma. Vei fi fiind dumneata supărat, dar nu se cade sa vorbești așa. Dacă vrei să spui, spune. Dacă nu, zăvorește-ți gura și nu-l mânia pe Cel-de-Sus, umilindu-i slujitorii.

— Iartă-mă, părințele, spuse omul cu un ochi la santinela care moțăia în coșul căruței. Uite, sunt supărat și eu. Din vina călugărului acela, de-i zicem părintele Toma, îl luară nemții pe cumnatu-meu. Cu chip că i-a dus mâncare și haine haiducului Victor.

— Dar cine-i haiducul Victor?

— Da de unde picași, părinte?

— De peste munte. Am fost, la spital, că sufăr cu splina, bat-o focul. Două luni am zăcut și n-am știut de lume. Iar dumneata vorbești de haiducul Victor… Spune-mi povestea lui, dacă tot ai început-o.

Țăranul plescăi din limbă, îndemnând fără convingere caii, și-și răsuci o țigară ținând biciul la subțioară. Părea că anume lungește vorba, ca să facă povestea mai interesantă. Scăpără amnarul, pufăi îndelung din țigara groasă cât degetul, răsucită-n foaie de ziar, și după aceea spuse confidențial:

— Haiducul Victor, ehei! Om tare, părințele. Își făcu ceată în pădure, și-i pedepsește pe nemți. Era învățător într-un sat vecin cu noi și când se-ncepu războiul, îi deteră sabie și haine și-i spuseră sublocotenent, dar lumea așa-i spunea: dom’văță̆tor. Veniră nemții și-i tot împinseră pe-ai noștri pas cu pas. Cât sânge-a mai curs prin munții ăștia, numai Dumnezeu știe. Pe

urma i-au încercuit, și soldații fugiră prin codru. Sublocotenentul și-a lăsat mundirul și chipiul, s-a îmbrăcat țărănește și-a hotărât să bată război cu nemții. Lumea îi zice acum haiducul Victor. A strâns soldații rătăciți de regimente. Are ascunzători prin pădure. Cum face neamțul o pradă într-un sat, hop și el. Zici că are tilifon în toți copacii din pădure, așa iute ce prinde de veste. Și neamțul repede potere pe urma lui, și unde vine potera, haiducul Victor nu mai este și se pomenesc călăreții împăratului cu haiducii-n urma lor, trăgând din pistoale. Asta-i, părințele. Neamțul, de ciudă că nu-i dă de rost, își varsă focul cum poate, ia oamenii din așternut și-i duce la Severin, să-i cerceteze. Și niciunul nu-l vinde pe haiducul Victor, că el e nădejdea noastră în vremea asta de urgie. Acum pricepuși, părinte?

— Am priceput, zise Crivăț încet. Omule, te-ai încrezut în mine și mi-ai spus toate astea. Mă-ncred și eu în dumneata și-ți spun pe șleau: știam de haiducul Victor, la el mergeam, să-i spun o vorbă la ureche. Poate mă ajuți să-l găsesc.

Țăranul îl măsură cu coada ochiului, zâmbind numai cu jumătate de față:

— Eu? Îți arde de glumă, părințele. Mă crezi prost? Nu știu unde-i haiducul Victor, și chiar de-aș ști, n-aș spune nici lui tata. Poate ești iscoadă nemțească, de-alde părintele Toma, vânzătorul. Ce-ți spusei eu pân-aici, știe toată lumea, și nemții mai abitir decât toți. Comandirul lor din Severin puse să bată toba prin sate, să spuie care ce știe de haiducul Victor. Da’ să afle de la mine unde-i? He-he…

Cloncăni din limbă îndemnând caii și rămase mut până-n marginea satului.

— Neiculiță, zise Crivăț, mie nu-mi arde de glumă. Am nevoie să vorbesc cu haiducul Victor. Uite, găzduiește-mă la dumneata. Și dă-i de veste că-l caut, și de-o veni și n-o vrea să vorbească cu mine, sunt în puterea dumitale.

Trebui să aștepte până când țăranul își răsuci o nouă țigară, pe-ndelete, în timp ce sania trecea încet pe ulița mare a satului. Omul își aprinse, în sfârșit, trabucul strâmb și scurt, pufăi îndelung, tuși și-și drese glasul:

— Și mahorca din pod ne-o luară, sta-le-ar în gât! Uite ce e, părinte. Oamenii din ziua de azi îs răi și ascunși, nu te poți încrede cu una cu două. Eu nu-ți pot făgădui nimic; nu știu de

haiducul Victor și n-am amestec cu ceata lui. Pe cumnatu-meu îl luară degeaba, legat cu sârmă la mâini, ca tâlharii; ba tâlmaciul care fuse cu ei zicea că nemții, când au necaz pe cineva, îi dau foc la casă. Doarme alde sor-mea cu vadra de apă la căpătâiul patului, că de! munciră din greu să-și adune bruma de gospodărie, și neamțului nu-i pasă de munca ta.

Crivăț ascultă cu răbdare acest discurs întortocheat, nădăjduind că în cele din urmă va obține ce dorea. Un câine se luă după sanie, lătrând întărâtat: neamțul, care până atunci stătuse liniștit, puse carabina la ochi și trase. Câinele făcu un salt, se dădu peste cap și rămase lat în marginea drumului.

— Ce-avuseși mă cu el sacramentu-parlamentu! strigă țăranul supărat.

— Lasă-l, spuse Crivăț. O să-i vină și lui rândul.

Țăranul îl privi iarăși cu coada ochiului. Oftă adânc:

— Așa ne fac spurcații ăștia de când ne potopiră. Ne iau vitele, se-agață de muieri, omoară câinii. Îmi vine să las toate baltă și să mă duc în codru, la haiducul Victor. Să-i dau o mână de ajutor la răzbunare.

— Și de ce nu te duci?

— Ei, părinte, de-ar fi toate după voia omului! Îmi muri băiatul ăl mare, numai ce se-nsurase și avea un copil de două săptămâni când plecă pe front. Era în opșpe Gorj, regimentul lui Victor Popescu. Oltenași de-ai noștri de se bătură cu nemții o sută de zile, noi cu baioneta și neamțul cu aeroplanul și cu tot soiul de mașinării. Și-l ajunse o mașinărie de-asta, și-acuma rămase nor-mea cu ăla mic, și eu îi sunt nădejdea. Că de n-ar fi fost toate astea, zău că m-aș fi dus la el.

— Parcă spuneai că nu știi unde e.

— E unde trebuie să fie, părinte. Poate află că-l cauți și-ți trimite vorbă. Eu nu mă bag. Da așa, ca om de omenie, te poftesc să-mi fii oaspete. Vii de la drum, ăi fi flămând și înghețat. Uite c-ajunserăm. Eu mă duc cu Moartea-câinilor ăsta dincolo, în satul vecin; între timp stai și te ospătează și-ți dezgheață oasele. Acuma nu-i timp de umblat pe drumuri.

— Nevoia, spuse încet Crivăț.

— Nevoia, bat-o focul, încuviință țăranul și strigă spre casă: Anico! Anico!

O femeie cu bundă neagră și broboadă tot neagră se ivi în

prag:

— Ce răcnești așa, omule?

— Muiere, fă focul în casa mare că avem oaspeți. Vezi de omenește-l cum trebuie pe sfinția-sa! Eu mă duc până devale cu cumătrul ăsta și mă-ntorc!

Sania plecă. Crivăț rămase în fața porții, cu legătura în mână, încercând să nu pară stingherit cu sutana pe el.

— Poftim înăuntru, părinte, spuse femeia.

— Bună seara, părinte.

— Bună seara.

— Aud că-l cauți pe Victor Popescu.

— Da, spuse Crivăț.

— Dar eu nu te cunosc, părinte. Am afară câțiva oameni înarmați. Dacă te-ai gândit la o capcană, cel prins în capcană ești dumneata, nu eu. Cu toate că nu-mi vine a crede că o față bisericească...

— Nu sunt preot, zise căpitanul încet. Sunt ofițer, prizonier, evadat din lagăr.

Victor Popescu pocni călcâiele și-și îndreptă umerii:

— Sublocotenent Victor Popescu, spuse el.

— Căpitan Crivăț. Domnule sublocotenent, vreau să ajung pe linia frontului...

Iași, 12 februarie 1917

ÎNALT ORDIN DE ZI NR. 32

În spitalul Veniamin nr. 272/103 din Iași, comisia medicală de reformă a fost de părere ca soldatul Mușat Constantin, din Regimentul 2 Grăniceri, să fie reformat din cauză că i se amputase brațul stâng ca consecință a unei plăgi provenite din împușcare pe câmpul de luptă.

Cu multă bărbăție și însuflețit de cele mai frumoase sentimente de dragoste de țară, numitul soldat a stăruit să nu fie reformat și să fie retrimis pe front, ca aruncător de bombe, având mâna dreaptă în bună stare.

Cinste lui, pentru pilda frumoasă ce dă camarazilor lui de arme.

Dat la Marele Cartier General, astăzi 12 februarie 1917.

FERDINAND

Șeful Statului major general al armatei
General de corp de armată adjutant
PREZAN

4.

Apăsă din răsputeri pe palonierul stâng. Avionul nu mai răspundea la comenzi. De n-ar lua foc, spuse locotenentul cu glasul tare. Era la un pas de linia frontului, avionul german care-l atacase se prăbușea trăgând după el o coadă de fum negru. Încercă spre dreapta. De data aceasta văzu orizontul fugind ușor, nourașii exploziilor rămaseră în stânga, parcă mutați de o mână sigură și fără grabă. Apoi motorul începu să tușească și se opri. Conductele de benzină, îi trecu prin minte. De-acuma nu mai am nicio scăpare...

Înclină aparatul pe-o parte și privi în jos. Văzu orașul departe, în urmă; spre sud sclipeau vag acoperișurile încă cufundate în ceață ale Brăilei. Avionul continua să se rotească încet, pierzând înălțime. Aterizare forțată, gândi. Singura soluție...

Cercetă cu o privire iute împrejurimile: valea unui râu secat, apoi linia ferată și dincolo, spre Bărăgan, pătratele verzi ale grâului abia răsărit. Pe drum nu se vedeau coloane; armata inamică era departe, spre Siret, părțile sedentare se îngrămădiseră în orașe. Știa bine dispunerea trupelor germane, doar făcuse atâtea zboruri de recunoaștere. Va ateriza pe câmp, se va ascunde în vreun cotlon și-apoi n-au decât să-l caute nemții cât vor pofti!

Într-o tăcere amenințătoare, pe care fâșâitul aerului printre hobane o făcea și mai aspră, pământul se apropia. Avionul pluti peste un grup de case; pe deasupra unei livezi; țărani cu căciuli, încremeniți cu capul pe spate, priveau avionul care cădea; apoi covorul neted al grâului...

Mai aterizase pe arătură. Manevra cerea o tehnică deosebită, trebuia să atingă pământul cu o anumită înclinare, altfel roțile înfundate în pământul moale ar fi frânat brusc și avionul s-ar fi dat peste cap. „Pescărușul”, îi fulgeră prin minte. De ce m-or fi poreclit așa? Poate fiindcă sunt marinar. Sau poate datorită

avionului. Om-pasăre, visul tuturor. Și uite pasărea rănită, căzând neputincioasă spre pământ – și ce va fi după asta?

Gândul pe-o parte, mâinile la treaba lor – manșa ușor spre el, mai mult, slăbește-o, acum… gata!

Avionul se târî prin bolovanii scormoniți de plug. De sus pământul părea așa de neted, cu catifeaua verde a grâului abia răsărit…

Cu o ultimă zmucitură aparatul se opri, în sfârșit. Pilotul își scoase ochelarii și sări din carlingă pe planul lat. Examină în fugă carcasă motorului. Zeci de gloanțe perforaseră tabla subțire. Nu stătu să le numere; își trecu doar, îndurerat, palma pe suprafața ciuruită. Își luă harta și pistolul. Dinspre șosea văzu câțiva oameni alergând spre el. Dacă sunt nemți, o să trag până la ultimul cartuș! gândi.

Se adăposti în coada avionului. Bine că n-a luat foc… „Pescărușul” avea să-i aducă un ultim serviciu: să-l apere de gloanțele celor care fugeau prin arătura reavănă… Se uită pe după fuselaj. Văzu că oamenii nu purtau uniformă și îi veni inima la loc. Se îndreptă spre ei cu brațele deschise.

— La obraz? Eah! O schijă cât un vârf de ac, ce te văicărești așa, mamă?

— Până se-nsoară îi trece, spuse tatăl cu glas gros.

— Ți-o fi foame, tresări mama și dispăru pe fugă.

— Tată, trebuie să mă-ntorc la ai mei.

— Ușor de zis, spuse tatăl tulburat. Pe malul Siretului stau dușmanii soldat lângă soldat. Nici pasărea nu trece de răul lor. O să rămâi ascuns aici la noi. Ajungă-ți cu războiul. Te-ai bătut destul. Mai lasă-i și pe alții. Se ridică tineretul; numai din sat de-aici au plecat vreo zece flăcăi cu armata, în retragere. Leatul lui nouă sute șaptespe. Lasă-i pe ei. Zi bodaproste că ai scăpat cu viață. Or veni alții în locul tău…

— Da. Dar ei nu știu să umble cu „Pescărușul”, spuse ca pentru sine locotenentul, apoi schimbă vorba: Și cum o duceți pe-aici?

— Greu, tare greu, spuse bătrânul. Scorpia aia, cu hanul ei, e o iscoadă nemțească. As-toamnă a tot tras cu ochiul prin ogrăzile oamenilor, a plecat urechea la ce vorbeau duminica, lângă-un pahar de rachiu. Știa, blestemata, tot rostul satului.

Cine-a îngropat porumb și grâu, cine are oi la izlaz, unde și-au dosit oamenii mierea și tutunul… Când au venit nemții, s-a pus în slujba lor. Umbla cu bavarezii după ea prin sat: „Scoate grâul!” „N-am grâu”, spunea gospodarul. „Lasă, știu că ai. L-ai îngropat în vie, lângă nuc!” Omul n-avea încotro, dădea grâul, până i-a băgat în sperieți. Pe urmă venea singură la ușă. „Nu vinzi niște grâu?” „Cu cât?” întreba omul. „Păi cu un leu kilul”. „Da ce, l-am furat? Mai bine-l las unde e”. „O să-ți pară rău când ți l-or lua fără bani…” Și omul dădea grâul, și coana hai cu el la Brăila, la moară, că avea *aisvais* de la nemți… Și-l vinde cu trei lei kilogramul, înțelegi? Așa trage foloase, năpârca, de pe urma nenorocirii noastre…

— Dar văd că grâul a crescut frumos.

— Păi? Ne-au pus să arăm, ne-au dat și cai, ne-au dres plugurile… Organizație, ce crezi? Armata lor ce să mănânce? Ne-a spus un soldat de-al lor, care-a fost acasă. În Germania e foamete mare. Mănâncă și cojile de la cartofi. Aici le e nădejdea, la grâul și la vitele noastre…

Oftă.

— Ne-au scos cu santinelele de-am arat și am semănat. Au însemnat în condici fiecare prăjină de pământ, au cântărit sămânța… Ți-am spus: organizație. Hai, ia și mănâncă. Ne hrănim și noi cu ce-a rămas neluat de ei.

Locotenentul începu să mănânce. Deodată rămase cu lingura în aer:

— Zi… mă sfătuiești să rămân aici? Să mănânc ce-a rămas neluat de dușman? Să stau ascuns în vreme ce pe front curge sânge?

— Grele vremuri, oftă bătrânul. Mă gândesc la mamă-ta. Cât a plâns când a primit vestea că te-ai dus la aeroplane! O să cadă de-acolo, spunea și jelea. Băiatul meu, să-i rămână oasele pe coclauri.

— Uite că nu mi-au rămas. Și-o să mă duc înapoi. Păcat de meseria ce-am învățat, știi? Până și francezul care mi-a fost profesor se mira. M-am bătut cu trei nemți odată. Săptămâna trecută m-am întors din recunoaștere cu zece gloanțe în avion. Am ajuns cineva în escadrilă, tată. Și-acuma să stau și să m-ascund sub pat când trece o patrulă pe uliță?

— Uite merindele, spuse Maria Sîrbescu. Pâinea am înfășurat-o într-o bucată de hârtie. Să nu arunci hârtia. Sunt pe ea niște semne, cum ne-am înțeles cu ai noștri. Le-o dai în mână, când ajungi dincolo.

— Înțeleg, spuse locotenentul.

— Așa. Acuma uită-te la hartă. Am adus-o de la școală, s-o repar. Nemții m-au iscodit ei, dar n-au avut încotro și m-au lăsat. Încă n-au intrat la bănuială.

— Și când or intra, ce-o să fie?

Învățătoarea îl privi fix:

— Dumneata te-ai întrebat ce-o să fie când te-or doborî cu avionul?

— Eu sunt soldat, spuse locotenentul.

— Toți suntem soldați în ziua de azi.

— Ați mai ajutat și alți ofițeri?

— Destui.

— Sunteți o eroină.

— Nu fac eu totul. Suntem mai multe din sat. Avem haine pregătite și bani și provizii. Am trecut spre front zeci de ofițeri. Unul evadase din lagăr, era bolnav. L-am îngrijit trei săptămâni. Când s-a pus pe picioare, a plecat.

— Cine i-a adus la dumneavoastră?

— Prea multe vrei să știi. Dară te prind nemții și-ți cer să-i denunți?

— Prima ați fi dumneavoastră.

— Singura. Pe ceilalți n-o să-i afli.

— N-aveți încredere, spuse locotenentul. Atunci de ce m-ați primit?

— Pentru mine răspund eu singură. De ce să-i vâr și pe ceilalți în necaz? Pe dumneata cine te-a adus la mine?

— Tata m-a trimis la un moș dintr-un cătun. Moșul m-a găzduit peste noapte, a plecat și s-a întors cu un cioban. Ciobanul m-a adus până-n marginea satului și mi-a arătat casa dumneavoastră. Aici am găsit adăpost și o hartă. Cine vă organizează?

— Țara, spuse ea încet. Eram o simplă învățătoare, învățam copiii să scrie și-i învățam să-și iubească țara. Dar dragostea de țară se vede la greu. Acum uită-te la hartă. De-aici, din Lopătari, o ții drept pe apa Slănicului până la izvor. Treci muntele și dai

iar de-un pârâu. Mergi la vale până-n sat la Nereju. Întrebi de un anume Pavel Macovei. De-acolo or să te ajute ei mai departe.

— Vă mulțumesc din suflet. Îmi pare rău că n-am cum să vă răsplătesc…

— Pe dumneata cine te răsplătește? Mergi sănătos, domnule locotenent, și ferește-te de nemți. Iar dacă te prind totuși, uită pe cei care te-au ajutat.

— Vă făgăduiesc, spuse el.

Mai aruncă o privire pe harta școlărească, devenită un adevărat plan de stat major. Potecile șerpuiau printre creste, urmau fire subțiri de apă albastră, se opreau la satele înconjurate cu creion roșu: Mânzălești, Nereju, Păulești, Vidra…

— La Vidra trebuie s-ajungi. Vei găsi oameni care să te treacă la ai noștri. Nu le știu numele, dar știu că sunt oameni de credință și te vor ajuta. Au ajutat zeci și sute de ostași și ofițeri să-și găsească locul pe front…

Ciobanul mergea iute, legănându-și brațele lungi. Abia se putea ține după el. Când și când se oprea, privea în jur. Într-un târziu locotenentul întreba îngrijorat:

— Nu cumva am rătăcit drumul?

— D-apoi! râse omul potolit. L-am făcut de zeci de ori, domnule ofițer. Un ceas de mers și ajungem la moara lui Vasile Chilian.

— Cine-i Vasile Chilian?

— Omul generalului, cine să fie! Când a trecut Putna, generalul l-a chemat la el și i-a dat poruncă: „Rămâi aici, te dai bine cu nemții și afli tot ce pun la cale. Iar de vin la tine ostași de-ai noștri, ajută-i să treacă apa!” Zis și făcut. S-a dat badea Vasile cu nemții, l-a găzduit pe comandantul nemțesc chiar în casa lui, că are casă mare și arătoasă, de om gospodar și cu stare. Și-a băut vin cu el și l-a-ntrebat că ce are de gând. Aștept artileria, o fi zis neamțul. Și badea Vasile a băut vin și a băgat la cap. Când a trecut un ofițer peste apă, i-a dat hârtie la mână și i-a spus din gură: „Raportează-i generalului că nemții așteaptă artileria!” Și uite-așa, generalul nostru știe tot ce se mișcă-n tabăra nemțească, și badea Vasile bea vin cu dușmanul. Întâi l-au cam înjurat oamenii, că s-a dat cu răii, dar au înțeles repede cum e treaba. Vrâncenii îs oameni ageri, nu le trebuie vorbă

multă ca să priceapă. Și-acum îl ajută tot satul. O văduvă a ținut la ea în casă un plutonier bolnav de tifos și l-a îngrijit și l-a pus pe picioare. Iar preoteasa Caterina a găzduit doi fugari din lagăr de la Slatina.

— Și pe unde trecem apa? Nu păzesc nemții?

— Ba păzesc ei, dar badea Vasile are leac pentru toate. A luat *aisvais* de la nemți să facă moară pe apa Putnei, tocmai la Balta Colacului. Pe-un mal nemții, dincolo ai noștri. Noaptea, are el mașinăria lui, de-i trece pe oameni prin urma santinelelor. O să vezi și dumneata. Badea Vasile e isteț cum nu se mai află. Păi de ce l-a ales generalul tocmai pe dânsul?

Râse încet, fără veselie, și grăbi mai tare pasul.

— Cum te cheamă?

— Ion Moldoveanu. Îs născut, crescut aici, de mic copil am bătut potecile munților și mă doare inima când văd dușmanul cum ne împușcă cerbii și taie copacii din pădure.

— Nu-ți place stăpânirea nemțească…

— Dracului îi place, izbucni ciobanul. De mi-ar sta în putere i-aș izgoni cu mâinile goale din țară. Dar ce să fac? Duc pe domnii ofițeri la ai noștri. Atâta slujbă pot aduce și eu țării.

— Bună slujbă, nea Ioane, spuse locotenentul. Fără dumneata, am orbecăi prin păduri și-am cădea pe mâna patrulelor vrăjmașe. Atâția oameni pe care i-ai salvat… Ai merita decorație.

— Dar ce, numai eu? Să fii dumneata sănătos câți de-ai noștri, din munte, și-au luat singuri slujba de călăuze. Păi muntenii noștri îs oameni mândri, de ce să le poruncească neamțul?

Pe înserat, ajunseseră la Vidra. Văzute de sus, de pe deal, casele păreau înșirate ca mărgelele pe apa Putnei. Podețe frumoase de lemn treceau apa din loc în loc, dar erau păzite de soldați nemți cu baioneta la armă.

— Să nu-ți pese de ei, zise repede Ion Moldoveana. Toți mă cunosc, badea Vasile m-a purtat pe la comandatura lor ca să mă cunoască și să-mi dea pace. Le-a spus că aș fi un om de-al lui, care-i tocmește treburile morii. Iar dumneata ești mușteriu la moară, de te-ntreabă cineva.

Coborâră poteca abruptă spre marginea satului. Departe, printre copaci, se zărea un acoperiș de țiglă roșie al morii. În fața morii erau trase câteva căruțe.

— Badea Vasile e pe-acolo, se bucură călăuza, apoi râse: În ia-sară iar o vorbi cu generalul!

— Cum să vorbească cu generalul?

— Uite cum: el trimite militarii de-aici, le arată pe unde să treacă apa, îi învață să se ferească de sârme…

— Ce sârme?

— Păi nici neamțul nu-i prost. A pus sârme în lungul apei, să nu treacă nimeni. Dar badea Vasile le știe rostul, a aflat un loc unde sârmele stau numai deasupra apei. Dacă te apleci oleacă și-ți vâri capul sub apă, ai scăpat de ele.

— Și pe urmă? Cum vorbește cu generalul?

— Dacă oamenii trec teferi și ajung cu bine, generalul pune să tragă două ghiulele către Tichiriș. Adică trecerea a izbutit, și generalul îi mulțumește lui Vasile. Cei care știu povestea, se bucură și râd: „Iar vorbește generalul cu bădia Vasile!”

Se opriră lângă un fag mare și bătrân. Călăuza scoase un colț de jurnal și un pachet de tutun:

— Să sucim o țigară, îl îndemnă pe locotenent.

Locotenentul clătină din cap, în semn că nu. Ion Moldoveanu își făcu pe-ndelete țigara, o aprinse, tuși și zâmbi vinovat:

— Păi să luăm și poșta, dacă tot am ajuns aici. Se întinse spre scorbura copacului. Scoase de acolo un ghemotoc de frunze, îl desfăcu, găsi o hârtiuță și o întinse locotenentului: Poate cetești dumneata ce spune-n hârtia asta. Eu n-am știință de carte.

Locotenentul își aruncă privirea pe hârtie. Cu creionul bine ascuțit erau trecute acolo mișcările trupelor germane din zonă: șase tunuri mari de la Focșani la Odobești… Un batalion intră în repaus la Soveja… Au dres podul de peste Rîmnic…

— De unde-au apărut toate astea?

Ciobanul râse viclean:

— He-he, de la domnișoarele noastre. Le dau nemții târcoale, fete frumoase, cântă la pian, știu și-o boabă-două din nemțeasca lor… Seara vin să stea de vorbă. Așa a poruncit, se vede, Chilian. Să nu-i alunge pe nemți. Dar nici să-i lase, știi, să-și facă de cap… Muzică, vorbărie, o dulceață și gata: „*Heraus!* Fiecare la casa lui!” Și nemții ce să vorbească? Vorbesc de întâmplările lor. Când pleacă în altă parte cu regimentul, vin să-și ia rămas-bun, iar domnișoarele scriu frumos pe hârtie, să afle generalul…

Locotenentul simți că prinde aripi. Învățătoarele din sate culeg informații; păstorii călăuzesc ofițerii pe potecile ascunse spre front, un morar înțeles cu generalul nostru găzduiește în casa lui comandamentul inamic. Ce oameni avem, se bucură, și tu, moșnege care urci neobosit potecile stâncoase, și frații tăi din Vrancea și din Buzău și din partea Jiului, și regimentele din Moldova – ni se cuvine altă soartă, vrem gloanțe și vrem tunuri și aeroplane, și vrem poruncă să ne azvârlim cu toate puterile spre vrăjmaș, să-l izgonim de pe pământul care-a crescut oameni ca aceștia!

— Pământul nostru, murmură…

— Ei da, pământul, spuse ciobanul cu glas înăsprit. Ne-or făgăduit de ani de zile și ne-am bucurat, puterea noastră asta este, pământul. De-am termina cu nemții, c-apoi ne-om rândui și treburile din casă, domnule ofițer!

Țigara se terminase demult, dar bătrânul nu se hotăra să plece. Mai răsuci una, o aprinse pe-ndelete și o fumă tăcut. Apoi se arătă dintre copaci, neauzit, un bărbat înalt, între două vârste, îmbrăcat orășenește, cu cravată și pălărie.

— Badea Vasile spuse bătrânul ridicându-se.

Locotenentul sări în picioare, salută cu mâna la căciulă.

— Vă așteptam, domnule locotenent spuse Vasile Chilian. O să treceți chiar în seara asta. Ani pregătit aici niște documente: să vedem dacă domnișoarele mi-au mai scris vreo scrisorică.

— Au scris, zise grăbit ciobanul și scoase hârtia la iveală.

Vasile Chilian dădu ocol poieniței, își aruncă privirile spre vale.

— Domnule locotenent, am informații de mare preț. Am pătruns în biroul comandantului. Ieșise-n uliță să întâmpine niscaiva mărimi de-ale lor. M-am prefăcut că le duc vin și cafele, pentru oaspeți. Am aruncat o privire pe hartă. Ce-am văzut acolo, am trecut mai apoi pe harta noastră, Ți-o dau în grijă, păstreaz-o ca pe ochii din cap. I-o dai în mână domnului general Văitoianu, nimănui altul. Dacă te prind nemții, arunc-o, rupe-o fărâme, să n-ajungă în mâna lor. Ei nu trebuie să știe că noi știm ce au de gând.

— Înțeleg, spuse locotenentul. Sunt aviator de recunoaștere, știu ce preț are o hartă a dispozitivului dușman.

— Așa. Eu mă duc înainte, cu chip că iau niște scule de la altă moară. O să cercetez pe podul către Tarnița, să văd de n-au pus

rețele de sârmă. Când se înnoptează, o să scapăr de trei ori amnarul, pe pod. Înseamnă că poți trece.

— Mulțumesc, spuse Ionescu cu emoție. Îmi faceți un mare serviciu…

— Serviciul îl fac mai întâi țării. Apoi dacă-i vorba, și dumneata îmi faci mie un serviciu, cu harta.

— Tot țării îl fac și eu, zâmbi locotenentul.

Aproape de miezul nopții, Vasile Chilian opri moara și se așează cu ciobanul la taifas, pe lavița din bătătură. O patrulă, trecând de-a lungul apei, se apropie de ei, atrasă de lumina felinarului. Ostașii germani dădură cuviincios bună seara; Chilian îi pofti să șadă și făcu semn bătrânului să aducă o oală de vin și niște pahare. Le umplu în tăcere, gânditor. Nemții așteptau cumințI, cu armele pe genunchi, ca gazda să guste din vin.

Două lovituri de tun sparseră liniștea nopții.

Vasile Chilian zâmbi și ciocni paharul cu oaspeții săi.

Capitolul IX

1.

ÎNȘTIINȚARE

Prin consiliul de război al Diviziei de la 21 februarie 1917, supușii români Dima și Rădulescu, pentru delictul prevăzut de paragraful 4 din dispoziția comandantului suprem al armatei, grupa Mackensen, din 6.XI.1916, au fost condamnați fiecare la câte 5 ani muncă silnică pentru că intenționat au tăiat fire de telefon german.

Prezenta sentință am confirmat
Focșani, 21 februarie 1917
Judecător ELSTERMAN von ELSTER,
Locotenent general

— Un gigantic complot, la care ia parte o țară-ntreagă, răbufni omul adus de spate. Cel fel de popor e ăsta? Nu înțelege că trebuie să se supună? Unde-i resemnarea învinșilor, unde-i umilința celor doborâți? Mergi pe stradă și-ți râd în nas. Într-o zi am luat blana unui domn bătrân. Profesor sau ce-o fi fost. Nu s-a împotrivit defel – eram cu două cătane zdravene după mine – dar a zâmbit batjocoritor: „Poftim, *Kultur!*" Atâta a spus. Mă mir că m-am abținut să-i trag un glonț în scăfârlie.

— După ce i-ai furat paltonul? râse Fräulein Grete.

— Nu era un furt, ci o captură. Suntem în război, nu?

Dansatoarea îl privi cu coada ochiului și ridică sticla cu coniac. Fără o vorbă, omul adus de spate dădu paharul mai aproape. Ea turnă și vorbi insinuant:

— Hai mai bine să-ți spun cine-i în oraș.

— Sultanul turcilor, mârâi el.

— Nu ghicești. Pariez... Ba nu, plata pe urmă. După ce o să apreciezi informația.

Omul adus de spate dădu coniacul peste cap și se oțărî de tăria alcoolului.

— Obicei vulgar, îl mustră ea. Coniacul nu se bea ca un basamac oarecare...

— Termină cu fasoanele. Spuneai de-o informație. Asta mi-e pâinea de când mă știu. Informații.

— Ei bine, ai și ghicit pe jumătate. Un ofițer de informații. Căpitanul Crivăț.

— CINEEE?

Fräulein Grete râse batjocoritor:

— Știam eu c-o să te bucuri.

— Ce naiba caută aici?

— Îl cunoști?

— De pe urma lui era să intrăm la apă și Herr Iulius, și eu, și alții… mai de sus. Unde este?

— Doar nu-ți închipui că s-a întors în casa coanei Didina, proprietăreasa lui.

— Multe mai știi despre el!

— Eram prieteni.

— Prietenii ți-i alegem noi.

— O, asta a fost demult, înainte de război. Ești prost dispus astăzi, domnule… Ce-ar fi să-ți dau totuși un nume?

— Dă-mi mai bine adresa căpitanului Crivăț.

— L-am văzut intrând la un vechi prieten al lui, avocat, pe strada Caselor.

Omul adus de spate se ridică brusc și-și luă pălăria:

— Cât spuneai că mă costă?

— E gratis. Cu o condiție: n-aș vrea să-l… Înțelegi, m-ar mustra conștiința dac-aș ști că a murit din vina mea.

— Ne crezi niște începători? râse el aspru. Ar fi prea simplu să-l omorâm. La un semn al maiestății sale imperiale, pe front mor mii de oameni într-un ceas. O viață mai mult sau mai puțin… Nu, păpușico. Am gânduri mari. Vreau să-l umilesc, să-l fac să-și simtă înfrângerea. O să-i propun să intre în serviciul nostru.

— Nu-l cunoști deloc. N-ar recepta nici tăiat în bucăți.

— Nu, firește. Dar propunerea l-ar durea mai mult decât un glonte.

— Îl urăști.

— Ți-m spus de ce. Era pe punctul să ne dea peste cap toată rețeaua. În frunte cu Herr Iulius. Herr Iulius o să fie fericit când l-o vedea cu cătușe la mâini. Mulțumesc pentru coniac, adăugă cu mâna pe clanță. Și pentru informație. Strada Caselor, zici.

— Da. Caselor, douăzeci.

— Caselor, douăzeci, repetă omul adus de spate, trântind ușa

după el.

Crivăț stătea la fereastră și privea strada de după storurile pe jumătate lăsate. În lapovița nesfârșită a începutului de martie, Bucureștiul părea și mai trist. Pe trotuare, pe lângă ziduri, lumea se strecura printre șiroaiele de apă scurse de sus, de pe streșini; mulțimea aceasta pedestră, care odinioară folosea trăsuri și automobile… Ah, iată și o trăsură. Înfofolit în blană, cu capul plecat, un ofițer german de administrație strângea la piept o geantă cu documente: nu se uita nici în dreapta, nici în stânga, ignora mulțimea pe care roțile trăsurii o stropeau în goană. Vizavi, sub un copac desfrunzit care-l ferea prea puțin de priviri indiscrete, un soldat turc se tocmea cu doi gură-cască pentru niște mărunțișuri pe care le tot scotea și le vâra la loc în buzunarele mantăii zdrențuite. Crivăț îl examină atent pe soldat. Îmbrăcămintea turcului era un amestec ciudat de uniforme al căror scop de căpetenie era să nu-și lase stăpânul să înghețe de frig. O clipă, căpitanul îl compătimi pe oșteanul inamic, a cărui înfățișare era departe de imaginea festivă pe care gazetele germane se străduiau s-o impună despre „cuceritorii” Bucureștiului. La urma urmei, gândi căpitanul, Bucureștiul nici măcar n-a fost cucerit; pe străzile lui nu s-au dus lupte; am preferat să-l predăm dușmanilor decât să-l apăram zadarnic, prefăcându-l în ruine și golindu-l de locuitori!

Locuitori, care, de voie de nevoie, își vedeau de necazurile lor; mergeau la muncă: zăboveau în fața brutăriilor la cozi interminabile; procurau prin mijloacele cele mai felurite, un braț de lemne sau un kilogram de cartofi – și REZISTAU; trebuie să rezistăm, își spuse Crivăț, totdeauna am rezistat, prin valurile istoriei, cu dușmani mai numeroși și mai bine înarmați; strămoșii lui Victor Popescu s-au ascuns prin același codru, de unde au izbit pe cotropitori; au mâncat scoarță de copac, au cules fructele aspre ale pădurii, au fiert rădăcini, s-au hrănit cu puțină mâncare și cu multă speranță și AU REZISTAT!

Soneria sună prelung și Crivăț tresări: cine să fie la ora asta? Prietenul său, care-l găzduise pentru o noapte, înaintea plecării spre front, era singur; nu aștepta nicio vizită, așa-i spusese. Îl văzu intrând palid în salon:

— Nu-nțeleg cine poate fi.

— Poate poliția germană?

— Nu, e un bărbat singur. Ei umblă mai mulți și-i însoțesc patrule de soldați. Dar pe omul de la ușă nu-l cunosc…

— Poate fi o simplă întâmplare, spuse Crivăț. Nimeni nu știe că mă aflu aici.

— Pentru orice eventualitate, treci în camera de alături; fereastra ei dă în curtea dindos, iar de-acolo, e un gard înalt care ne desparte de vecini. Nu-i cunosc, dar n-am văzut lumină la ei, or fi plecați în refugiu; curtea lor dă într-o ulicioară pe unde te poți strecura.

Soneria sună iarăși, interminabil parcă.

— Deschide, spuse Crivăț cu hotărâre. Dacă e ceva, nu-ți face griji pentru mine. Îți mulțumesc pentru ospitalitate și o să-ți trimit vești…

Intră în camera alăturată și încuie ușa cu cheia. Auzi și cheia ușii dinspre stradă scrâșnind. Lipi urechea de canatul ușii.

— Domnule, spuse o voce, nu mă cunoașteți. Vreau să vă fac un bine.

— Poftiți, spuse avocatul.

— Am prins din zbor o vorbă. Locuiesc într-o casă unde s-a mutat o dansatoare din Viena. O vizitează un copoi de-al nemților și-am auzit-o spunându-i adresa dumneavoastră. Am venit într-o fugă până aici, să vă previn. Nu știu despre ce e vorba, poate fi o alarmă falsă, dar dacă aveți ceva care-ar interesa poliția secretă…

— Ce să avem? îl întrerupse avocatul. N-am niciun amestec cu…

— Vă privește, spuse omul. Eu atâta am auzit și am venit să vă previn. Poate ajută la ceva. În tot cazul, grăbiți-vă. Eu am venit pe jos, ei au automobile. Pot să apară din clipă-n clipă…

— Vă mulțumesc, domnule.

— Mi-am făcut datoria, spuse omul. Bună seara!

Crivăț se repezi la fereastra dinspre stradă. Îl văzu pe om, un bărbat scund, rotofei, depărtându-se; dinspre bulevard, un automobil dădu colțul și înaintă pe pavajul grosolan. Înțelese că erau nemții. Sări pe fereastră, în curte, pe când în ușă răsunau bătăi zdravene, soldățești. Gardul spre curtea vecină era o nimica toată; îl sări dintr-un elan și parcurse în fugă curtea lungă și îngustă, mărginită de ziduri cu ferestre întunecate.

Avocatul avusese dreptate, aici nu putea găsi sprijin; trebuia să fugă; încercă poarta, era încuiată: escaladă gardul înalt, cu un brâu de beton și continuând cu zăbrele frumoase din fier forjat; când ajunse sus, zări în capul uliței un om înalt, adus de spate, cu pistolul în mână.

În sfârșit, față-n față, îi fulgeră lui Crivăț prin minte.

— Crivăț, stai! strigă omul adus de spate.

Căpitanul sări pe trotuar; auzi gloanțele șuierându-i pe lângă ureche; se dădu pe după un felinar, întinse pistolul și trase de două ori la rând. Omul adus de spate se prăbuși chiar lângă trotuar, acolo unde se adunase apă multă din troianul de zăpadă îngrămădit lângă bordură. În lumina slabă a felinarului din colț apărură siluetele atât de cunoscute ale soldaților germani. Crivăț fugi spre capătul celălalt al străzii. Dădu un strigăt de disperare: strada era o fundătură, nu putea trece mai departe. Văzu o clădire scundă, ieșită cu vreo jumătate de metru din alinierea gardurilor. Se ascunse în umbra ei, explorând cu o privire deznădăjduită împrejurimile. Un gard, apoi acoperișul înclinat al magherniței cu firma ieșită în afară: „Cismărie”. Dintr-un salt fu sus, pe acoperișul de carton gudronat. Acoperișul era atât de șubred, încât simțea scândurile lăsându-se sub genunchi. De nu s-ar dărâma, se gândi. Ar fi culmea! Să se pomenească printre stinghii rupte și rafturi cu șoșoni, iar patrula să-l ia de guler: „Crivăț, stai!” Omul adus de spate așa strigase. De unde știa de el? Cine să-i fi dat o informație atât de precisă? Se trase, precaut, spre marginea dinspre stradă a acoperișului. Unul dintre soldați se aplecase asupra omului căzut; celălalt se oprise chiar în dreptul magherniței, nehotărât, cu arma-n cumpănire.

— După el, Linke, ce stai? strigă primul soldat.

— Potolește-te, făcu celălalt. Am copii acasă. Să-i așteptăm și pe ceilalți. Ce-i cu agentul, e mort?

— Nu, dar pierde sânge. Două degete mai sus și-l curăța.

— Ochitor bun, spuse soldatul uitându-se în jur.

— Stai de pază spre fundul uliței. De-aici n-are cum să scape.

Crivăț ascultă acest dialog căutând cu ochii o scăpare. Acoperișul se termina brusc în calcanul unei clădiri cu zece metri mai înaltă. Iar dincolo, o curte goală și iarăși un zid. A dracului capcană, gândi.

— Hei!

Strigăt, șoaptă sau părere? Ridică puțin capul.

— Cine ești? reluă șoapta.

— Fugar. Mă caută nemții.

— Asta am văzut și eu. Ce-ai făcut?

Se târî în partea înclinată a acoperișului. Dincolo de pătratul negru al curții, un zid cenușiu. În zid, o ușă înaltă, în două canaturi. Unul întredeschis. În întunericul dindărătul ușii i se păru că distinge o umbră albă. Din stradă se auzea un glas autoritar dând ordine în germană și pașii grei ai soldaților care se răspândeau pe trotuare, pe la porți.

— De ce te caută? întrebă umbra.

— O poveste lungă. În orice caz, nu pentru furt de găini.

— Scoate-ți pantofii și sări jos.

— Vrei să mă ajuți? întrebă prostește.

— Dacă stai mult pe gânduri, n-o să te poala ajuta nici diavolul.

Își scoase pantofii, sări neauzit în mijlocul curții mici, asfaltate. La geamurile din jur, nicio lumina. Ușa aceea se deschise larg. Se strecură înăuntru. Pași soldățești tropăiră pe caldarâm, plescăiră prin bălțoace. Rămase nemișcat. Ușa se închise în urma lui tot așa, fără zgomot

— M-ai salvat, domnișoară. Sau… doamnă.

— De protocol îți arde acum?

— Ai salvat un ofițer român fugit din lagăr

— Sper că n-am făcut o prostie, domnule ofițer. Deși casa noastră e vizată de comandatură.

— Toate casele sunt vizate, mai mult sau mai puțin. Mă cheamă Crivăț. Căpitan Radu Crivăț.

De ce-i spusese numele adevărat? Poate pentru că acum nu mai contează, își răspunse. Își aminti strigătul spionului: „Crivăț, stai!”

— Mulțumesc din suflet, domnișoară.

— Mi-am făcut datoria.

— Am mai auzit vorba asta, acum câteva minute. Un om a rostit-o, după ce mi-a dat de veste că mă caută nemții. Credeam că bucureștenii s-au împăcat cu nemții aici.

— Ciudată presupunere. După ce se poartă ca niște brute, să-i acceptăm ca amici?

Încercă să-i ghicească silueta în bezna din casă. Își dădu seama doar că e aproape cât el de înaltă.

— Ai apărut tocmai la timp, spuse el. Destinul, probabil.

— Nu. Am auzit zgomot de mașini și am sărit la geam. Pe aici numai nemții umblă cu mașinile. L-am văzut și pe cel care te urmărea. A fost și la noi în casă.

— Ca prieten?

— Ca agent german. Îl căuta pe tata. Tata e scriitorul Bistrițeanu.

— Ah, spuse Crivăț. Îl admir. Un patriot și-un adversar al nemților. Și ce voia agentul de la el?

— O semnătură.

— N-o sa mai ia semnături de la nimeni.

— Bine i-ai făcut, spuse ea. Am oroare de moarte, dar de data asta…

— Și domnul Bistrițeanu e plecat la Iași?

— N-a vrut să plece. L-au invitat colegii, ministrul… Am insistat și eu… Zadarnic. Voia să-i înfrunte pe nemți chiar aici, în orașul ocupat. Dar n-a mai apucat…

— Îmi pare rău. Ce s-a întâmplat?

— Un atac de inimă. Suferea mai demult. Dar când a auzit fanfarele germane… O lovitură pentru el.

— Sărmanul. Indirect, tot nemților li se datorește această pierdere.

Portița dinspre stradă făcu un zgomot puternic: izbită sau dărâmată. Crivăț simți mâna fetei apucându-i încheietura.

— Repede, în pod. Pe aici. Nu pot să fac lumină. Îi țin pe loc până ajungi sus. Uite scara. Dacă ai noroc, scapi.

— Scăpăm, o corectă el. Te expui unui mare risc…

— Lasă riscurile. Fugi, că au intrat în curte.

Pipăi treptele cu piciorul. Urcă într-o clipă. Auzi bătăi în ușă.

— Ești înarmat? întrebă ea.

— Da, dar n-aș folosi arma aici. Cum te cheamă?

— Rodica. Hai, că deschid.

Crivăț atinse chepengul. Îl ridică, sări în pod, îl coborî iarăși cu grijă. Prin lucarna din stânga venea o fâșie de lumină de pe stradă, îngustă ca o sabie. Păși încetișor spre ea. Dădu de o ladă mare, se ascunse îndărătul ei, în spațiul dintre acoperiș și geamul mic, prăfuit. Auzi jos glasul poruncitor de mai-nainte:

„Cercetați casă cu casă!” Apoi scârțâitul scării sub pașii grei. Chepengul sări într-o parte. Lumina unei lămpi electrice săgeta încolo și-ncoace grinzile vechi, se plimbă peste ciurucurile îngrămădite prin colțuri. Soldatul coborî lăsând chepengul desfăcut. Îl auzi cum raportează:

— Sus nu e nimic, domnule locotenent.

Dobitocule! îl certă în gând. Și plantonul de la ușa Biroului Informațiilor s-ar fi uitat după lăzile astea mari. Sau ar fi văzut vreo urmă în praful adunat de ani. Dar învingătorii sunt prea siguri de ei…

— În pivniță nu-i nimeni, spuse altă voce cu accent tirolez.

— Bine, mergem mai departe, hotărî locotenentul, apoi o dădu pe românește: Stimat tomnișoara, scuzat deranj. Datorie zoldat. *Gute Nacht!*

Îl auzi pocnind călcâiele.

— Noapte bună, spuse fata.

Ușa trântită. Apoi ea:

— Poți să cobori, domnule căpitan. Am scăpat. Și nu-mi vine să cred.

Coborî, puțin umilit că-i datora salvarea. Ea ținea în mână un sfeșnic cu o lumânare groasă aprinsă. Abia acum o vedea: înaltă, cu părul negru desfăcut pe umeri, cu fața încă palidă, ca un personaj de tragedie antică. Peste cămașa de noapte purta un halat lung, bărbătesc, cu mânecile suflecate.

— Ești așa cum mi te-am imaginat după glas, spuse el.

Ea se îmbujoră brusc în lumina pâlpâitoare.

— Cum adică?

— Înaltă, subțire, cu păr lung, ca o zână din basme. O zână binefăcătoare. De fapt zânele nici nu pot fi altfel decât binefăcătoare.

— Ce cadru ai găsit pentru complimente, zâmbi ea regăsindu-și cumpătul.

— Nu e un compliment. M-ai salvat când nu mai vedeam nicio șansă. O poteră întreagă pe urmele mele. În cap cu ticălosul ăla. M-a strigat pe nume, știi? Eram pierdut sută la sută.

— Acum nu mai ești.

— Rodica, să vorbim o clipă serios. Îți dai seama cât ai riscat deschizând ușa unui fugar?

— E singurul lucru pe care-l pot face împotriva lor.

— Îndată ce trece primejdia, plec. Nu vreau să te supun unor riscuri…

— N-ai unde pleca, spuse ea cu asprime. Nu-i cunoști dacă-ți închipui că renunță așa ușor. Cât despre riscuri, o să le împărțim pe din două. Și-acuma hai la bucătărie, să-ți fac un ceai. Nu-ți scoate paltonul, e destul de frig acolo. Și… dumnezeule, încalță-te imediat! Ai umblat destul în ciorapi în seara asta!

Intrară în bucătăria spațioasă, rece, curată. Rodica aprinse focul în soba mare, puse ceainicul pe plită și se așeză pe un taburet:

— Și-acum, să-mi spui povestea dumitale și a omului pe care l-ai…

Nu găsea cuvântul și Crivăț o ajută:

— L-am rănit numai. Aș fi vrut să-l ucid. Omul acesta a făcut mult rău. Probabil că n-a făcut niciodată în viața lui o faptă bună. Vreau să-ți vorbesc despre el. Nu-l cunosc personal, n-am stat niciodată față-n față cu el, dar îi știu dosarul. Eram în două tabere opuse. Trebuie să-ți spun că sunt ofițer de contrainformații. Sau… am fost.

— Cum „ai fost”? Vrei să spui că ți-ai întrerupt cariera?

— Am întrerupt-o când am început războiul. Menirea mea era să lupt împotriva spionilor. Omul acela era unul dintre ei. Are la activul lui zeci de fapte pentru care ar fi meritat să ajungă în banca acuzaților. Apare peste tot, ca un simbol al nenorocului. Dar nu despre asta vreau să-ți spun acum. În timpul luptelor de la Neajlov am fost rănit și m-au luat prizonier. Am ajuns într-un lagăr din inima Germaniei. Nu încerc să-ți descriu chinurile și suferința sufletească de acolo; poate îți închipui și singură. Vreau doar să-ți spun că gândul evadării mi-a venit din prima clipă în care m-am trezit, alături de alți camarazi, captiv în mâinile germanilor. Fiecare avea un plan, o speranță de evadare. Unii au reușit. Pe alții, i-au prins chiar în timpul tentativei sau puțin după aceea. Eu am avut noroc, sau m-am pregătit mai bine, nu știu. Cert este că am izbutit să ajung până la Berlin. Acolo am luat legătura cu un om care putea să mă ajute. Adresa lui o primisem în lagăr, la plecare, de la un camarad. Pe când ieșeam, cu bani și merinde din casa acestui om, am fost oprit de o patrulă.

— Ce ghinion! spuse ea revoltată.

— Am spus și eu la fel: ghinion. M-au dus înapoi în lagăr. După câteva zile, cel care-mi dăduse adresa, și care evadase înaintea mea, a fost prins, și el. În aceleași împrejurări. Cu diferența că a-ncercat iarăși să fugă, chiar în timp ce-l aducea înapoi în lagăr. L-au prins, l-au bătut cu sălbăticie. L-am întrebat mai apoi de unde avea adresa omului din Berlin. I-o dăduse, la plecarea spre lagăr, un binefăcător, riscând să fie prins de santinelele germane. Ei bine, acest binefăcător e omul care-a tras în mine astă-scară...

— Nu-nțeleg, spuse ea tulburată.

— Nici eu n-am înțeles. Sau mi s-a părut prea monstruos, dincolo de marginile posibilului. Gazda din Berlin era o capcană pentru prizonierii care-ar fi vrut să evadeze. O combinație savantă a omului adus de spate...

— Într-adevăr, nu mi-aș fi închipuit... murmură ea.

Ceainicul începu să clocotească. Rodica se ridică, dădu ceștile mai aproape, rândui totul ca o bună gospodină.

— Puteai fi dumneata în locul lui acolo, pe stradă...

— Da. Nemții se tem de evadări. În primul rând pentru că ele sunt o dovadă de slăbiciune a armatei lor. În al doilea rând, orice evadat înseamnă un inamic în plus – un pușcaș, un aviator, un artilerist sau un strateg. Dar cel mai grav e altceva: povestirile prizonierilor despre tratamentul din lagăr îi îndârjesc pe ostași, și-i fac să lupte cu și mai multă înfocare. De aceea nemții au născocit pedepse speciale pentru evadați. Și măsuri de pază dintre cele mai iscusite. Gazda din Berlin este una dintre aceste măsuri. O evadare nereușită este o mare lovitură pentru moralul prizonierilor. Așa a pățit locotenentul de care-ți spun. Abia împlinise douăzeci de ani... Și era să fie omorât din bătaie, din vina acestui ticălos în care-am tras astă-seară. Nu trebuia oare să trag?

— Trebuia, spuse cu tărie Rodica. O răzbunare dreaptă.

DECRET

Art. 1. Conferim următorilor ofițeri și gradelor inferioare decorațiile de război, astfel după cum urmează:

[...] Medalia „Virtutea Militară” de război clasa a II-a Domnișoarei Teodoroiu Ecaterina, din legiunea de cercetași

„Domnul Tudor”, pentru vitejia și devotamentul ce a arătat pe câmpul de luptă. S-a distins în toate luptele ce Regimentul 18 infanterie a dat cu începere de la 16 octombrie 1916, dând probe de vădită vitejie, mai ales în luptele ce s-au dat la 6 noiembrie 1916 în apropiere de Filiași. A fost rănită de un obuz la ambele picioare. [...]

Dat în Iași, la 10 martie 1917.

FERDINAND

Ministru de Război
VINTILĂ BRĂTIANU

…Din scrisoarea lui Grigore Novac, fost militar în armata austro-ungară, prizonier în Rusia, adresată autorităților române la 11 martie 1917:

Poporul român, cu toate aspirațiunile lui, îmi este aproape de sufletul meu... Am simțământul că și în viitor numai în jur românesc m-aș putea simți fericit. Această împrejurare mă îndeamnă ca să intru ca voluntar în armata română, luptând umăr la umăr cu frații mei de același crez...

2.

La începutul lunii martie, generalul Averescu inspectă câteva dintre unitățile de pe front și cele în refacere. Armata, învinsă în prima etapă a războiului, își regăsea forțele; contingente noi de tineri, înarmați cu armele primite în timpul iernii, se pregăteau cu sârg, dornici să pornească într-o înfruntare hotărâtă cu inamicul care cotropise țara. Pe general îl îngrijora însă izbucnirea revoluției ruse; unitățile rusești de pe front erau în mare fierbere, peste tot aveau loc mitinguri, ofițerii cunoscuți pentru sentimentele lor țariste erau înlăturați și adunările soldaților proclamau alți comandanți; în tranșee circulau manifeste, cuvântul „libertate” răsuna pretutindeni.

La Piatra-Neamț, în cursul unei inspecții, mașina generalului se opri în preajma pieții centrale. O adunare a ostașilor ruși era în plină desfășurare; folosind drept estradă un automobil blindat, oratorul – un soldat roșcovan, cu vocea puternică – ținea

o cuvântare înflăcărată.

— Pricepi ceva, Ressel? întrebă generalul.

— Nu prea, domnule general. Vorbește despre libertate, atâta înțeleg și eu.

— E un cuvânt la modă, mormăi generalul. Când spui „libertate” într-o trupă, disciplina începe să se clatine. Cum va arăta ofensiva noastră, dacă soldații vor pune la vot ordinele comandanților?

Maiorul Ressel îl privi încurcat. Nu înțelegea mare lucru din cele ce se petreceau în armata aliaților; zvonurile contradictorii, deformate, exagerate, îl derutaseră.

— Domnule general, în fața inamicului soldatul are o singură atitudine de luat, spuse el cu prudență.

Generalul deschise portiera și coborî. Câțiva soldați, cu căciulile pe ceafă, cu mantăile descheiate, întoarseră capetele spre el. Își șoptiră unul altuia ceva; încurcați ei înșiși la gândul că un general român a nimerit în toiul manifestației, nu știau ce atitudine să ia. Generalul se îndreptă hotărât spre ei. Soldații făcură smirna și salutară. Erau oameni în vârstă, soldați cu vechime; respectul pentru superior le devenise o a doua natură.

— Sunt generalul Averescu.

Înregistra cu satisfacție bucuria și respectul de pe fețele lor. Numele trecea din gură-n gură; generalul se văzu înconjurat de zeci de fețe necunoscute, zâmbitoare, care se înghesuiau să dea mâna cu el. Din mulțime se ivi pe dată un interpret, care se oferi să-l ajute pe general.

— Ce faceți, flăcăi? întrebă generalul.

— Revoluție, răspunseră zeci de glasuri deodată.

— Și ce înseamnă revoluția voastră?

— Țarul nu mai este. Avem libertate!

— O să primim pământ!

— Suntem sătui de război!

— Libertate!

Generalul ascultă zâmbind toate aceste fraze înflăcărate, apoi ridică mâna și se făcu tăcere.

— Dar cu nemții ce facem?

Soldații nu mai ascultară traducerea. Înțeleseseră întrebarea din zbor, izbucniră în râs, strigară iarăși, toți odată. Interpretul de ocazie se grăbi să traducă:

— Îi batem pe nemți, pe urmă ne-ntoarcem să facem regulă în țară la noi. Acuma avem libertate, ne cerem dreptul nostru!

— Hai, Ressel, spuse încet generalul. S-o luăm din loc, că ne molipsim de entuziasmul lor!

Aclamat și salutat de soldați, generalul plecă mai departe. Abia după ce ajunseră la clădirea garnizoanei, deschise iarăși vorba:

— Mă întreb dacă ideile astea nu sunt molipsitoare. Oare ce fac socialiștii noștri? Dar liberalii?

— Am auzit că am intrat în legătură cu revoluționarii ruși, spuse Ressel.

— Ar trebui să-l prevenim pe rege. Să fie intransigent. În situația noastră, o mișcare ca aceea din Rusia ne-ar fi de-a dreptul fatală. Ai auzit ce se-ntâmplă la București. Oamenii nemților sugerează să răstoarne dinastia, să formeze un nou guvern și să încheie pace separată.

— Iertați-mă, domnule general. Nu mă pricep la politică…

Din Notițele zilnice ale generalului Alexandru Averescu:

5. IV.

Regele a sosit din nou. Nici prin minte nu-mi putea trece adevăratul motiv!…

În orice caz, este o zi de mare însemnătate și denotă că o stare de foarte serioasă îngrijorare domnește în cercurile înalte ale țării.

Probabil că au contribuit mult la producerea ei și evenimentele din Rusia, cari devin din ce în ce mai complicate.

M.S Regele a inspectat centrul de instrucție, a asistat la un mic exercițiu tactic la câmp și apoi s-au vizitat spitalele „Regele Ferdinand” și „Cazarma 4 Obuziere”…

După amiază (masa a fost luată în vagon) am mers la cele două divizii în refacere, a 8-a la Răcăciuni și 1-a la Negri.

După revistă și defilare, în fiecare loc, regele a pus a se strânge trupa în careu și a ținut o cuvântare cam la fel.

În rezumat, după o introducere, în care arată mulțumirile sale pentru bravura desfășurată în trecut și nădejdea ce pune în bravura viitoare, prin care se va izbuti a se elibera țara de dușmani, a dat soldaților făgăduiala că pământul, pentru care

luptă, va fi al lor.

Cuvântarea, deși într-un mediu exclusiv militar, avea în partea ei finală un caracter eminamente politic.

Am crezut că nu era în căderea mea să răspund regelui, căci ar fi fost o necuviință să ignorez în răspunsul meu partea politică a cuvântării, iar pe de altă parte, atingând acel punct, m-aș fi amestecat în lucruri care ieșeau din sfera atribuțiilor mele.

Am tăcut.

3.

— Tot nu-ți pare rău că ai plecat?

Rodica își scuturâ capul, fără să răspundă. Se opriră pe culmea unui deal, în preajma șoselei. Străvechiul drum al Rîmnicului li se desfășură la picioare, mărginit de pomii abia înverziți. De-o săptămână pribegeau așa, din ascunzătoare în ascunzătoare, din pădure în pădure, apropiindu-se tot mai mult de linia frontului. Mai întâi, după plecarea patrulei germane, ascultase povestea căpitanului.

— Și-acum ce vrei să faci? întrebase ea la sfârșit.

— Să termin ce-am început. Victor Popescu a stăruit să rămân cu el acolo la Tîrgu-Jiu. Și-a adunat o mică oaste; are refugii prin codru, are legături și iscoade care-l țin la curent cu ce se petrece. Vrea să-i lovească pe nemți, „să le frigă pământul sub tălpi”, așa spunea. Are arme ascunse prin sate și oameni care-i îndeplinesc ordinele. Când a căpătat încredere în mine mi-a spus că mai are și prizonieri fugari în ceata lui. Un subofițer, doi elevi de școală militară, câțiva soldați români și italieni.

— De ce n-ai rămas?

— Era un sector limitat. Meseria mea e alta, ți-am spus. I-am explicat și lui: să parcurg toată țara, să aflu tot ce pot afla despre armata germană, apoi să trec frontul la ai noștri, cu sacul doldora de informații. Mi-a dat și el dreptate și m-a ajutat să plec. Am trecut prin multe pân-aici. Și-acuma, cu spionul ăsta… Dacă nu erai tu, nu știu cum o scoteam la capăt. Trebuie să ajung dincolo, asta-i tot.

— Ia-mă cu dumneata, spusese calm Rodica.

— Lasă gluma. Cum crezi că aș accepta? Un asemenea drum

e presărat cu mii de primejdii; n-avem acte, e încă frig, satele sunt înțesate cu pichete și tot felul de funcționari ai comandaturii.

— Și-aici ce să fac? Am rămas pentru că tata nu voia să plece; m-am angajat ca soră la spital. Acuma au trimis acasă răniții, ca să-i aducă pe ai lor. Și au destui, ce să mai vorbim! În ianuarie, când lucram încă acolo, au venit sute într-o singură zi. Toți spuneau același lucru când îi întrebai: „Nămoloasa”... Pe urmă au adus personal german; în Germania e foamete și-atunci, cu cât aduc mai multă lume aici, cu atât au mai puține guri de hrănit acolo, în țară la ei...

— Ești bine informată.

— Ca toată lumea. Am auzit că au venit până și chelnerițe din Germania... Și-atunci? reluase ea întrebarea de la început. Ce să fac? Pentru ce să rămân aici?

În cele din urmă, acceptase s-o ia cu el. Plecaseră într-o noapte urâtă, cu zloată, care ținea în gheretele lor exigentele patrule de la bariere; în prima zi au făcut douăzeci de kilometri, iar când un căruțaș le-a spus că nemții fac razie prin sate, au găsit la văduva unui preot adăpost și calitatea vremelnică de slugă la gospodărie...

A șaptea zi, o ploaie urâtă îi surprinse pe drum. Grăbiră pasul. Rodica rămânea mereu în urmă, de aici întrebarea lui, pe care-o voise ironică, dar el însuși era la capătul puterilor, după marșul acesta fără de sfârșit, prin ploaia rece, cu spic de zăpadă. Se simțea apropierea munților, dar Rodica mergea voinicește, nu părea să se dea bătută – și iată-i în pragul satului aceluia întins, cu casele risipite pe malurile unei râpe, în fundul căreia curgea un firicel de apă fără nume.

Ajunseră în sat; intrară pe ulița din mijloc, singura pe care se putea merge acum, prin ploaia deasă, printre șuvoaie de humă galbenă târâte la vale zgomotos, spre buzele rupte ale râpei – apoi deodată:

— Bună seara.

— Bună seara, tăicuță, spuse Crivăț.

— Da-ncotro pe vremea asta câinoasă?

— Nevoia ne mână, tăicuțule. De bine nu pleacă omul din cuibul lui... Nu știi pe-aproape o gazdă miloasă? Suntem obosiți și înghețați, se face seară, iar seara nu-i voie să umble lumea pe

drumuri.

— După care lege? se oțărî bătrânul.

— După legea nemțească.

— Neamțul să facă lege-n țara lui, nu aici.

— Cum vorbești, taică? îl întrebă Crivăț. Nu ți-e frică?

Bătrânul râse hârâit, un râs care se termină cu o tuse; umerii gârbovi i se cutremurau; când izbuti să se liniștească, împunse cu un deget pieptul căpitanului

— De tine să-mi fie frică?

— Nu de mine. Îi iubesc pe nemți tot atât cât și dumneata.

— Atunci? Ce să caute nemții aici? Decât iscoade să trimită. Veți fi și voi niscai iscoade, ai? Ne lămurim noi. Luați-o înainte, către casa aia.

— Și dacă nu mergem? Cine-i primar în sat?

— N-avem primar. Au pus nemții unul, dar nu mai e.

— L-ați...?

— Nu. A plecat într-o zi, s-a dus la comandatură și-a spus singur că nu mai vrea să fie primar. Au trimis doi polițai de-ai lor în cercetare. S-au pierdut pe drum. De-atunci ne ocolesc. Aici sunt oameni răi, așa spun. Satul cu oameni răi...

— Dumneata nu pari om rău.

Moșul tuși mai tare, într-un fel anume. Dindărătul unui gard se arătă un flăcău înalt, cu o pușcă la subțioară. Mâneca stângă îi era goală, vârâtă în buzunarul surtucului.

— Ce-i cu ăștia, tataie? întrebă el domol.

— Ei zic că-s drumeți, spuse moșul. Întreabă-i și tu.

Rodica se zgribuli, își strânse paltonul mai bine pe ea.

— Am înghețat, tăicuțule, spuse. N-am putea sta de vorbă undeva, la căldură?

Flăcăul făcu un semn și de după o poartă se ivi un bărbat înalt, cu un sac în cap și cu o pușcă în mână.

— Avem oaspeți, spuse moșul. Hai cu noi, Vasile.

Porniră către casa mare, cu stâlpi cenușii la intrare. În poartă îi întâmpină lătratul aprig al unul dulău. Din vecini se dezlănțui un întreg cor de lătrături. Moșul se răsti la dulău, apoi lămuri:

— Nu le plac oamenii străini. După ce se-ntunecă, le dăm drumul. Noaptea, nu se apropie nimeni de satul nostru.

Casa era mare, frumoasă, cu o tindă curată la care urcau două trepte. În tindă era frig ca afară. Moșul tropăi, își scuturâ

căciula de apă, deschise ușa din dreapta. Odată cu lumina, îi învălui o căldură plăcută și un vag miros de gutui. Intrară într-o odaie largă, cu masă în mijloc, cu velințe pe pereți. Patul, în dreptul ferestrelor, avea la capete măciulii strunjite și date cu bronz.

— Stați jos, îi pofti moșul.

Se așezară, Crivăț și Rodica pe patul înalt și tare, care scârțâi ușor, moșul cu ai săi pe scaunele din jurul mesei. O vreme tăcură cu toți. Crivăț se simți stingherit. Cei trei aveau un aer nepătruns, misterios, parcă ar fi fost membrii unui tribunal ciudat, iar ei doi, împricinații. Flăcăul fără o mână se uită atent la ei, apoi se aplecă la urechea moșului și-i spuse ceva în șoaptă.

— Eee! se miră moșul. Întreabă-l, dacă vrei.

Băiatul se foi în scaun, puse pușca jos, își scoase căciula cu mâna teafără.

— Vă cheamă Crivăț? întrebă el.

Crivăț tresări. Nu-i venea a crede.

— Așa mă cheamă.

— S'trăiți, dom'căpitan. Vă știu de la divizie. Eram în escadronul de cercetare. Nu mă cunoașteți, nu-i așa? Sergentul Manole Anton, din plutonul doi.

— Nu-mi amintesc, îi spuse Crivăț cu regret.

— N-aveți cum. Din mii de oameni, e greu. Dar noi vă ținem minte. Ați fost cu noi într-o noapte, la Ciuc, să dăm de bateria inamică. Amarnic mai trăgea, și nu știam de unde. Am dibuit-o, ce-i drept. Dar o patrulă de-a lor a prins de veste și-a dat alarma.

— Unde-ai fost rănit?

— La Oituz, când au venit bavarezii. Trei zile ne-au pisat când cu artilerie, când cu atacuri la baionetă. Pe urmă s-a supărat domnul general...

— Eremia Grigorescu?

— Eremia Grigorescu, șopti cu evlavie bătrânul.

— Da, spuse flăcăul „dom'general Eremia Grigorescu. Am dat contraatacul pe Piatra Runcului și i-am aruncat peste graniță. Ne-am săpat măști și am așteptat. Pe mine m-au pus să escortez capturile. M-a prins din urmă o ghiulea de mortier. Știți cum merg alea, n-ai când să te ferești. Mi-a luat mâna din cot.

Maiorul de la ambulanța mi-a spus că…

Înghiți în sec și tăcu. Rodica se strângea lângă umărul lui Crivăț, înfiorată.

— Și cum al ajuns aici, dom'căpitan? întrebă moșul.

— M-au prins în Neajlov. Acopeream retragerea batalionului. M-au lovit. Când mi-am venit în fire, eram în tren. Ne-au dus în Germania, am fugit, m-au prins iar…

— Oho, făcu Vasile. Ai petrecut multe, dom'căpitan.

— Ca la război. A doua oară când am fugit, nu m-au mai prins. Am ajuns în Oltenia, am dat de-un sublocotenent, Victor Popescu, scăpat din încercuire. Și-a adunat o ceată în pădure și-i necăjește pe nemți.

— Olteni, ai? zise Vasile cu admirație.

Moșul râse încet și râsul se preschimbă, ca de obicei, în tuse.

— Și eu îs o juma'de oltean, spuse. Tată-meu era craiovean. Și l-au prins pe sublocotenent până la urmă?

— Cum să-l prindă? Îl ajută oamenii din sate, îl ascund. Îi duc merinde. De-ar fi mulți luptători ca el…

— Or mai fi, da nu-i știi dumneata, spuse bătrânul. De ce-ai plecat de la Victor Popescu ăsta?

— Trebuie să ajung pe front. La unitatea mea. Sunt militar, vreau să lupt. Nu-i firesc?

— E firesc, da n-o să fie ușor, oftă bătrânul. Crezi că nemții te lasă să umbli slobod? Cum te prind pe drum, îți pun șpaga-n piept: *„Aisvais!"* Și dacă n-ai *aisvais*, s-a zis, cu tine. Șpion, zice. Mulți oameni au pățit așa. Ai *aisvais*, domnule căpitan?

— N-am. Nu mi-a dat prin gând să le cer.

— Atunci… slabă nădejde să răzbești. Și… dânsa?

— E din București. Nu mai are pe nimeni. A lucrat la spitalul militar, până au venit nemții. Vrea să ajungă la ai noștri.

— Decât să-i aud pe nemți, trecând pe sub ferestre… spuse Rodica.

— Nici nouă nu ne place din cale-afară tropăitul lor, mormăi Vasile. Dar ce să facem? Unde să ne ducem? Stăm aici și așteptăm zile mai bune.

— Nemții ar lua și pielea de pe noi, de-ar putea, adăugă moșul. Umblă prin sate cu condică: „Câte oi ai?" întreabă tâlmaciul. Și neamțul scrie. „Cât grâu ai?" Și neamțul scrie. „Cojoc? Dă-l încoa". I-a prins iarna pe front, și-s cam goluți,

sărmanii. Dau cojocul meu din spate, eu cu ce rămân? Tălmaciul ridică din umeri: „Ordin, spune. Dați de bună voie, că altfel…”

— S-aude că în Ialomița au împușcat niște țărani care au vrut să ascundă grâul, spuse flăcăul.

— Greu… oftă Vasile. Stăpânire străină, fără milă și fără cruțare… Ce să faci? Trebuie să răbdăm.

— Cât să răbdăm? izbucni deodată bătrânul. Ne iau vitele din bătătură și le taie pentru oastea lor, și fânul din coșare, să-l dea la cai, și dovlecii și cartofii și tot ce avem.

— Văd că aveți arme…

— O biată pușcă, scăpată ca prin minune. Am purtat-o într-un sac cu paie, din poartă în poartă, când au venit să scotocească. Nu era vreme s-o îngropăm. Și nici cartușe nu prea sunt. Cu ce să te lupți?

— De-aș fi teafăr… oftă flăcăul.

— De-aș fi oleacă mai tânăr… adăugă bătrânul.

Crivăț îi privea gânditor. Cei trei tăceau. De la bucătărie se auzea zgomot de crătiți.

— V-o fi foame, spuse bătrânul. Acuși e gata. Până atunci, poate gustăm o țuică, ce zici, Vasile?

— Lăsați țuica, spuse Crivăț brusc. Oameni buni, de ce vă feriți de mine? Ați aflat cine sunt. Dacă puteți, ajutați-mă să ajung pe front. Dacă aveți nevoie de ajutor, pot să vă fiu de folos.

— Adică cum? întrebă moșul mijind ochii.

— Să nu-mi spuneți că pușca asta e singura armă din sat. Că nu sunteți pregătiți. De unde-a răsărit sergentul, cu arma-n mână, când ai tușit odată? Și unde stătea dumnealui, nea Vasile, că i-a fost destul un semn?

— Ei, om mai vorbi mâine, râse bătrânul. Povestea e lungă și avem timp berechet. Acuma să vedem ce-i cu țuica aia.

Vasile se ridică, ieși în tindă, reveni cu o sticlă și o strachină în care avea cești de pământ. Bătrânul făcu semn să toarne și începu:

— Așteptam niște *musafiri*, domnule căpitan. Dacă n-au venit azi, mâine sunt aici negreșit. Le-am pregătit o capcană. Nu ți-am spus de la-nceput; nu știam cu cine am de-a face. Mă gândeam că v-a trimis neamțul înainte, să vedeți cum e drumul. Dar dacă vrei să dai o mână de ajutor, s-o găsi o pușcă și pentru

dumneata. Iar după povestea asta, om vorbi și despre drumul către front. E vreme pentru toate.

Râse iarăși, cu râsul acela ciudat care se preschimba în tuse.

— Așteptarea asta, spuse Crivăț.

Rodica încheie cusătura, rupse ața cu dinții.

— Trebuie să ai răbdare.

— Au plecat de două ceasuri, și nicio veste.

— Gata, ți-am întărit toți nasturii.

— Taie-i și coase-i din nou, râse el. Și tu ești nervoasă.

Cineva tropăi în tindă. Căpitanul sări în picioare, își luă scurta. Își înfipse pistolul la brâu, sub curea. În încăpere intră moșul victorios:

— A mers ca pe roate, dom'căpitan. Veneau cu furgonul spre gară. Când a ajuns la groapa noastră, caii au simțit-o și au sărit peste vreascuri, dar roata s-a înfundat și s-a rupt. Nemții au tras în dreapta, au tras în stânga, n-au izbutit să-l clintească. Groapa e adâncă. Știi? Și n-aveau cum s-o vadă. Erau șase. Doi au plecat înapoi, călare, după ajutor. Ceilalți patru au rămas de pază.

— Ce au în furgon?

— Grâu, ce să aibă? Acum trei zile a mai trecut unul, l-am lăsat în pace. Avea pază mai zdravănă. Dac-au văzut că nu se întâmplă nimic, au muiat-o cu paza. Duc lipsă de soldați pe front, asta-i. Ce zici, mergem? Nu ți-ai schimbat gândul?

Crivăț râse, își luă căciula, se întoarse din ușă către Rodica:

— Venim repede.

— Care-om mai veni, spuse moșul și râse și tuși ca totdeauna.

La marginea satului îi aștepta Anton, cu armele pregătite.

— Am pistol, spuse Crivăț.

— Eu mă-ncred mai mult în carabină, spuse Anton. Am scos-o din ascunzătoare anume pentru dumneavoastră.

Crivăț o luă, îi cercetă închizătorul ca la inspecția de dimineață.

— Bine, sergent, spuse. Arma e curată.

Bătrânul dădu admirativ din cap.

— Și nea Vasile? întrebă căpitanul.

— E tot acolo. Îi pândește să vadă ce au de gând.

Porniră pe drum, fără să mai vorbească. Abia la liziera din

vârful pantei, Anton îi opri:

— Să-l chem pe nea Vasile. Furgonul e jos în vale. În stânga e un mal mai înalt, unde cotește șoseaua.

— Cum facem? întreba bătrânul. Suntem patru și ei patru, ce zic, dom'căpitan?

— Ne apropiem cât putem. După aia, tragem toți. Doi pe-o parte și doi pe-o parte, pe șosea. Merge?

— Merge. Ieșim de după cot și-i luăm ca din oală. Am ales bine locul pentru capcana aia. Antoane, ia-o înainte. Vezi ce spune Vasile.

Flăcăul grăbi pasul. Se opri în fața dâmbului și se culcă deodată. Crivăț și bătrânul coborâră în șanț, cu armele gata. Continuară să se furișeze până aproape de cei doi. Vasile se ridică din șanț. Era plin de noroi până-n albul ochilor.

— Nu ne putem apropia prea mult. Au pus pe unul de strajă în fața căruții, și altul în spate. Ăilalți doi au făcut focul sub mal și fierb cafea. Au armele la-ndemână.

— Dacă umblăm repede, n-apucă să le folosească, spuse Crivăț. O luăm prin șanț. Când trag eu în santinelă, ochiți-i pe cei doi de lângă foc. Cu al patrulea ne răfuim pe urmă. Haideți!

Porniră prin șanțurile șoselei. Crivăț înainte, în urma lui Vasile, ceilalți doi în șanțul din dreapta. La colț, Crivăț zări acoperișul negru al furgonului. Pe urmă, coiful țuguiat al soldatului de pază. Crivăț ridică arma. Neamțul îl văzuse și el; dădu un strigăt. Traseră amândoi odată. Santinela căzu. Cei de lângă foc se culcară și începură să se târască spre arme. Din dreapta, bubui carabina moșului. Apoi pistolul lui Anton pocni de câteva ori la rând. Cei doi nemți de jos rămaseră nemișcați; doar santinela din celălalt capăt trăgea de la adăpostul furgonului. Crivăț îl așteptă, ochind cu luare-aminte, și apăsă pe trăgaci în clipa în care coiful țuguiat se ivise deasupra roții. Ostașul căzu peste roata furgonului. Atunci se apropiară. Cei patru dușmani erau morți. Le luară armele. Bătrânul numără tuburile goale, care mai fumegau încă în zăpada murdară.

— Când au avut vreme să tragă atâtea? se miră el. Soldați, nu glumă, nemții ăștia! Vasile, urcă-te și fă semn să vie căruța.

— Cui să facă semn? întrebă Crivăț

— Am pe-un văr de-al meu în clopotniță. Organizație, dom' căpitan, ce crezi? Ăla o să vă fie călăuză până-n Lopătari, la un

cumătru de-al meu. Acuma să fumăm o țigară de tutun și să așteptăm.

Aprinseră țigările. Crivăț își pierdu răbdarea:

— Ziceai de un cumătru.

— Păi da. Cumătrul ăsta știe drumul către Vrancea, unde frontul. Parcă acolo vrei să ajungi, nu-i așa?

— Frontul e mare, spuse Crivăț.

— Au ei un loc anume pentru trecere. Se zice că un om de-al generalului ajută soldații să treacă la ai noștri, în Moldova.

— Care general?

— Multe vrei să mai știi, îl mustră bătrânul. Mai bine hai să vedem ce au nemții în furgon.

Lovi cu patul armei zăvorul. Ușile se deschiseră. În furgon erau saci peste saci. Dintr-unul, găurit de glonț, se scurse un firișor de boabe aurii.

— Vasile, vino-ncoace. Ia te uită, grâul nostru!

— Îl dați înapoi la oameni?

— Păi cum? râse moșul. Ca haiducii din vechime: luăm de la bogați și împărțim la săraci.

— Cartușele le păstrăm noi, spuse Anton.

— Erau multe?

— Sute. Au să ne prindă bine.

— Păi da, întări moșul. De-acuma trebuie să ne retragem la bordeiul din pădure. După isprava asta, au să caute prin sate. Dom’ căpitan, o să plecați chiar azi, cât nu prind nemții de veste. Până la Lopătari îs tot de-ai noștri, n-o să vă ceară nimeni *aisvais*. Iar de-acolo, cumătrul ăla al meu știe un drum pe unde n-a călcat picior de neamț!

Râse iar, se înecă, tuși.

— A dracului țigară! izbuti să spună într-un târziu.

Capitolul X

1.

COMUNICAT OFICIAL NR. 254
din 24 aprilie 1917, ora 21

FRONTUL ROMÂNESC. Pe frontiera de vest a Moldovei, un atac pe care inamicul a încercat să-l pronunțe asupra unor porțiuni de tranșee de pe malul stâng al râului Oituz a fost respins, prin focul de baraj al artileriei, iar inamicul a fost silit să reintre în tranșeele sale.

— Astăzi a mai murit un medic, spuse Rodica încet.

— Tot de tifos?

— Tot.

— Nu erau destule gloanțele de pe front, murmură Crivăț.

Rodica își săpuni cu energie mâinile.

— Medicii sunt tot oameni, spuse ea. Și nu sunt invulnerabili. Ce săpun îngrozitor!

Săpunul de rufe, galben pământiu, nu făcea deloc spumă. Îl puse deoparte, se clăti cu apă și-și turnă pe mâini o soluție vag violetă.

— În fiecare zi îmi spun: cum mi-o fi norocul, zâmbi ea. Etuvele nu mai pridídesc cu fiertul hainelor. Dar e mare aglomerație, greu cu igiena… Hai să mergem.

O ajută să-și scoată halatul. Ea aruncă o privire fugară în oglinda de deasupra chiuvetei crăpate.

— Ești frumoasă, zâmbi el.

— Ah! Nu prea am figură de domnișoară care iese la plimbare.

— Știi cât te-am căutat? Nu reușeam să dau de tine. Am fost la trei spitale. Cineva îmi spunea că te-ai dus la Iași.

— La Iași! Vreau să fiu aici, în preajma frontului. Dar uite că în loc de răniți îngrijesc bolnavi de tifos.

— Te expui cam mult.

— N-am de ales. Și apoi cazurile mortale au mai scăzut. Dar tu… spune-mi, ce faci?

— Ce să fac? Instrucție. M-am dus la vechea mea meserie. Acum toate unitățile au birouri de informații, îi pregătim pe ofițerii de la regimente. Ca sa fiu sincer, altfel vedeam

întoarcerea pe front.

— Visai bătălii, zâmbi ea. Poate că bătălia cea mai mare este să rezistăm. Să trecem de acest moment greu. Moldova asta știi câtă lume adăpostește? Sunt aproape un milion de soldați ruși. Așa am auzit. Plus armata noastră. Plus refugiații. Plus prizonierii, sute și mii de oameni. Mă și mir cum izbutesc brutăriile să pregătească pâinea pentru toți. Ia spune, când începe ofensiva?

Mergeau alături de șoseaua stricată de roțile tunurilor. O companie de pionieri trecu, ducând lopeți și târnăcoape pe umeri.

— Încă nu suntem gata, oftă Crivăț. Ne-au venit tunurile din Franța, dar muniția s-a poticnit undeva pe drum. Trebuie trenuri mai multe pentru transportul trupelor. Și bucătării și fabrici de pulbere pentru cartușe. Și câte și mai câte…

Se înserа. Pe șosea apărură perechi timide, strecurându-se în umbra copacilor de pe margine. Bărbați în uniformă; fete îmbrăcate ușor, bucurându-se de căldura serii de primăvară.

— Mi-a fost dor de tine, spuse Crivăț cu glas coborât. Mă întrebam tot timpul cum te-ai descurcat. Îți port de grijă, știi? Chiar dacă n-o arăt.

— Răsare luna, șopti ea. Ascultă, Radule, te-ai gândit vreodată la puterea care mânuiește viețile oamenilor? Uite, presupunem că în noaptea aceea nu mă uitam pe fereastră…

El o luă pe după umeri. Se apropiau de ieșirea din sat; perechile dinaintea lor și din urmă mergeau în același ritm, păstrau între ele o distanță ocrotitoare, cu sfiala proprie îndrăgostiților. Toți vorbeau în șoaptă, chiar și râsetele izbucnite ici și colo se înăbușeau repede, ca și cum nimeni n-ar fi cutezat să strice pacea acestei seri.

— Tot ne-am fi întâlnit, spuse Crivăț încet. Indiferent în ce împrejurare. Dar ne-ar fi fost mai greu să ne apropiem. Suferința și primejdia sfărâmă barierele pe care oamenii și le ridică singuri în calea propriei lor fericiri.

— Nu te știam filosof, râse ea.

El o atrase ușurel spre sine. Rodica nu-l respinse; se ghemui la pieptul lui, îi puse capul pe umăr, continuară să meargă așa, pe drumul întunecat, în același pas cu al perechilor din jur.

— Mi-ai lipsit mult în săptămânile astea, zise Crivăț. Nu mă

gândeam că voi suporta așa de greu depărtarea. Știi ce-nseamnă asta?

Rodica tăcu și se strânse mai tare la pieptul lui.

— Înseamnă… spuse el cu o ezitare. Înseamnă că te iubesc.

— Și eu, veni șoapta ei abia auzită.

Se opriră, la porunca inimii. Se îmbrățișară îndelung, în umbra ocrotitoare a pomilor mari care-i apărau de clipirea încă timidă a celor dintâi stele.

Haiducul Victor ieși din pădure și se apropie neauzit de oamenii lui:

— Gata, băieți?

— Gata, dom' sublocotenent.

— Mai e cineva de venit?

— Sunt toți.

— Atunci o să vă citesc și vouă. Să vă dați cu părerea.

Se înfundară iarăși în crângul de la Poiana Mărului. Doi inși rămaseră de pază: altul aprinse un felinar, îi potrivi lumina cât să se vadă hârtia din mâna ofițerului; se lungiră pe iarbă, aprinseră țigările și ascultară în tăcere. Glasul lui Victor Popescu răsuna stăpânit dar ferm:

Domnilor primari!

Frați români!

Soldați!

Trăim timpuri grele și vom trăi și mai greu dacă nu ne vom uni și dacă ne vom pârî unii pe alții germanilor și ungurilor. Deșteptați-vă și înviați odată, cum a înviat și codrul. Arătați fiecare din voi că mai aveți sânge românesc în vinele voastre. Puneți mâna pe coasă, pe topor, sapă și pari și cântați „veșnica pomenire" dușmanului, care ne batjocorește femeile și fetele noastre, ne ia hrana și laptele de la gura copiilor…

Soldați de toate categoriile!

Eu, ofițerul vostru, vă ordon ca fără nicio întârziere să vă prezentați la statul meu major din pădure, pentru ca, împreună cu ofițerul vostru, să luptați și să vă faceți datoria…

— Foarte bine, îl întrerupse un glas.

— Ați adus-o bine, dom' învățător!

— Tăceți măi, s-auzim mai departe!

După ce le citi proclamația, Victor Popescu desfăcu pachetul cu afișe trase la șapirograf și le împărți în câteva teancuri.

— Le luați chiar în noaptea asta, spuse el, și le lipiți pe unde știți că trece lume mai multă: pe zidurile primăriilor, în tinda bisericii, la școală, pe stâlpii de telegraf. Să afle tot omul că suntem aici și nu ne dăm bătuți

— Să intre groaza-n dușmani!

— Și-n slugile lor!

— Să-ncepem cu părintele Toma!

— Moarte vânzătorului!

— Gata, grăbiți-vă, spuse Victor Popescu. Cu Aftanghel Toma o să ne răfuim noi cât de curând.

— L-aș sugruma cu mâinile mele, spuse plutonierul Gheorghe Ioana cu ură. Zeci de oameni pătimesc de pe urma pârilor lui. Dați-mi mie ordin, dom' sublocotenent. Sau mai degrabă dați-mi dezlegare. Să terminăm odată cu ticălosul.

— Nu așa, de unul singur, spuse Victor Popescu. Vreau să-l judecăm cu toții și să-i hotărâm pedeapsa. Să știe lumea că noi, haiducii, ne-am răzbunat. Și să afle că de mânia poporului nu scapă nimeni!

Strigăte de încuviințare întăriră hotărârea sublocotenentului.

— Dom' căpitan Crivăț, vă cheamă domnul general jos, la dânsul.

— Dar ce s-a întâmplat?

— Nu știu. Santinelele de azi-noapte povestesc că au prins un om venit de peste munte, din tabăra inamică. Poate pentru el vă cheamă

Crivăț îl lăsă pe ajutorul său să urmeze lecția, își luă carnetul și creionul bine ascuțit și-l urmă pe agentul care tropăia pe sala largă.

Plantonul de la ușa generalului pocni călcâiele:

— S'trăiți! Dom'general a plecat. A dat ordin să vorbiți dumneavoastră cu…

Arătă vag spre ușă, apoi o deschise și se dădu deoparte. Crivăț văzu în dreptul ferestrei o siluetă subțire. Auzind ușa, omul se întoarse repede; era netuns și bărbos și slab ca o arătare.

— Am onoarea, domnule căpitan!

— Hei! Nu cumva ești… spuse tulburat Crivăț.

— Eu în persoană, sublocotenent Bebe Dumitrescu. Se îmbrățișară; Crivăț îi simți, prin hainele ponosite, slăbiciunea trupului.

— Ai izbutit, așadar! Mă bucur nespus, frățioare. Credeam că ți-au pus nemții pielea pe băț.

— Nici mult nu mai aveam, spuse sublocotenentul. După a doua încercare de fugă, m-au trimis la o fortăreață. Cu targa până la gară, iar în tren, doi oameni cu schimbul la căpătâiul meu. Abia mă puteam ridica să înghit o gură de apă. Își făcuseră bine serviciul bestiile, când m-au prins.

— Până la urmă ai scăpat teafăr, spuse Crivăț examinându-l din cap până-n picioare

— Doua luni am zăcut. Credeam că rămân infirm pe viață. Un loc blestemat, ce să vă spun! Ca peste tot, comandantul lagărului se jurase că de acolo n-a evadat nimeni niciodată. Curând m-am convins că nu spunea minciuni. Fortul slujise drept cazarmă armatelor lui Napoleon, o clădire veche și sumbră, cu gratii la uși și la ferestre, împrejmuit cu ziduri groase și din loc în loc foișoare de pază. Mâncarea ajungea cât să nu murim de foame: ciorbă de gulii și cartofi, pâinea cu mare economie. Am protestat, am amenințat că ne vom adresa Crucii Roșii. Pe urmă am băgat de seamă că și ostașii care ne păzeau mâncau aceeași fiertură mizerabilă. Cum spunea un francez, care-a murit pe urmă: „Dacă boșii o duc atât de prost cu alimentele, înseamnă că nu mai rezistă mult. Degeaba au ei tunuri și aeroplane; n-au cu ce hrăni trupele. Au să ceară pace cât de curând, și-o să ne vedem acasă…” N-a mai apucat să vadă dacă a avut dreptate. Cred că un sfert din prizonierii lagărului și-au dat sufletul între zidurile acelea…

— Cum ai scăpat totuși?

Locotenentul zâmbi, își netezi barba neagră și creață.

— Abia aștept să scap de podoaba asta. Risc să nu mă mai cunoască nici maică-mea. Ei bine, barba m-a ajutat într-un fel. Era epidemie de tifos, piereau câte zece oameni pe zi. Nemții, metodici, ca să nu se-ntindă epidemia, ne puneau să scoatem morții și să-i îngropăm în afara lagărului. În compania de pază erau niște copilandri; abia știau să țină pușca-n mână. Ne

puneau să încărcăm morții în căruțe; ei stăteau departe și numai în drumul spre cimitir mergea câte unul, ca să nu fugă groparii. Ei, bine, domnule căpitan, am scăpat făcând-o pe mortul. Eram în echipa care încărca morții. Când s-au schimbat santinelele, am profitat de ocazie și m-am lungit în căruță. Cel care era cu mine, un marinar francez, a holbat ochii: „Ce te-a apucat?” „Taci, i-am spus. Fă-te că mă strigi, să creadă că am plecat la dormitor!” „Bine, omule, dar te poți îmbolnăvi. Iar bolnav, aici, înseamnă moarte!” I-am răspuns în șoaptă: „Ei, parcă sănătos, aici, nu-i tot moarte? Cel puțin am mângâierea că am murit în libertate!” Neamțul s-a apropiat, i-a poruncit camaradului meu să numere morții și să-i așeze mai cu socoteală. Pe urmă au scris în registru și au dat bice cailor. Nu și-a dat seama că era un mort în plus. Acolo, în lagăr, o viață de om înseamnă așa de puțin…

Oftă. Crivăț îi respectă tăcerea; își făcu de lucru cu cana de ceai, dădu biscuiții mai la-ndemâna oaspetelui.

— Greul a început abia după ce m-am aflat dincolo de zidurile fortăreței. Singur, fără bani, fără acte, cunoscând limba numai aproximativ… Mi se părea că văd pretutindeni ochi care mă suspectau. Dar oamenilor nu le ardea să mai suspecteze pe un nevoiaș oarecare, prost îmbrăcat, slab și cu barba încâlcită. Aveau ei durerile lor, pe care le șopteau în trenuri, la colț de stradă, în hărmălaia bodegilor. Mai degrabă îi suspectau pe oamenii bine îmbrăcați, cu pălărie tare și haine de comandă; vedeau în jur numai informatori sau agenți secreți. De aceea se fereau să intre-n vorbă cu necunoscuți și m-au lăsat în pace. Iar eu n-aveam deloc nevoie să deschid vorba cel dintâi… Așa am ajuns în munții Buzăului, unde nădăjduiam să găsesc oameni de-ai noștri care să mă ajute să trec frontul. În lagăr, cei care mai evadaseră vorbeau despre o veritabilă asociație a învățătoarelor și doctorițelor din partea locului, care găzduiau prizonieri chiar sub nasul comandaturii germane.

— Nu era o comandatură în fiecare sat, zâmbi Crivăț.

— Nu, firește. Tocmai de aceea se încumetau să înfrunte riscurile. Fiindcă riscuri au fost. Nu mai departe, această Maria Beșliu, o femeie foarte de treabă. A doua zi după ce-am plecat de la ea, am auzit că a fost arestată de nemți. Dar eu apucasem să plec, urma să mă duc la un anume Vasile Chilian…

— Vasile Chilian? tresări Crivăț.

— Da, sărmanul. Când am ajuns în sat la el, cu vorbă pentru un om să mă ducă la moară, omul acela m-a oprit: „Domnule ofițer, trebuie să treci prin altă parte. Aici nemții au prins firul și-au arestat jumătate din sat. Umblă vorba că pe badea Vasile or să-l condamne la moarte”…

— Un om de preț, spuse Crivăț încet. De-ai ști pe câți i-a ajutat să ajungă iarăși la unitățile lor… Eu sunt unul dintre aceia, știi? Am deci motive speciale să-l regret.

— Poate că scapă, spuse Bebe Dumitrescu. Puterea nemților a slăbit; se tem de revoluție în țara lor, lumea vorbește de rău pe împărat, aliații plănuiesc ofensiva… Poate că n-or să fie prea aspri de data asta.

— Eu zic că dimpotrivă, tocmai ca să-și ascundă slăbiciunea vor da o pedeapsă sălbatică. Cu gând să-i descurajeze pe oameni…

— Cum i-au descurajat, se vede bine: locul lui Chilian și al rețelei sale l-au luat alții. Chiar dacă riscul a crescut, ei ajută mai departe ofițerii și soldații evadați din lagăre. Pe mine m-a călăuzit încoace tot unul dintre aceștia; am urcat la Soveja, pe o potecă pe care cei din partea locului o țin secretă față de nemți. Ba mi-au dat și ceva informații despre bateriile și trupele aflate prin preajmă. Aveți o hartă, domnule căpitan?

Crivăț scoase o hartă mare a regiunii Oituz-Putna, o desfășură pe masă și îi puse la îndemână creioane colorate:

— Poftim, descarcă-ți sacul, frățioare. Oamenii aceia și-au pus viața-n joc ca să ne procure informațiile. Mai târziu, când s-o termina războiul, vor afla cât a prețuit strădania și sacrificiul lor pentru armata noastră, pentru neamul nostru…

2.

— Ei, de-acuma putem să vorbim și despre Aftanghel Toma, zise Victor Popescu.

— Știți ce cred eu, dom’sublocotenent? spuse plutonierul. Că a fost înțeles cu nemții de la începutul începutului. E în simbria lor, dar de când? Cum s-a brodit el tocmai la Tismana, din Ardeal?

— Nu avem vreme să-i scormonim viața, ripostă Victor

Popescu cu ochii scăpărând. Ce știm este că ne-a trădat Se mai îndoiește careva?

— Nu, strigară într-un glas „haiducii lui Victor”.

— Atunci să hotărâm cu toții pedeapsa pentru un trădător ca el.

— Moarte! strigară iarăși toți.

Victor Popescu ridică glasul:

— Vreau să se știe că dacă izbutim să-l pedepsim, asta nu e răzbunarea unui om, ci un act al poporului. Atâta vreme cât țara e ocupată, iar noi nu ne supunem nemților, vorbim în numele poporului. Nu Victor Popescu îl ucide pe Aftanghel Toma, dintr-o răzbunare personală. Moartea trădătorului poporul a hotărât-o. Înțelegeți, frații lor?

— Da, spuseră ceilalți.

— Ne e dușman tuturor!

— Să afle toți vânzătorii că așa vor păți!

Victor Popescu încuviință din cap:

— Asta o să-i mai potolească și pe nemți. Au să vadă că știm să răsplătim răul prin rău, cum spunea domnul Tudor!

„Haiducii lui Victor” porniră la drum pe căi ascunse, ocolite, către satul Bolboși, unde părintele Toma slujea, din porunca nemților, la biserică. Oamenii știau că trădătorul își petrece nopțile în casa unei văduve. Victor Popescu lăsă de-a lungul drumului câțiva pândari, care să dea de veste dacă-i amenința vreo primejdie. Pe la miezul nopții, ajunseră în sat la Bolboși. Victor Popescu, Gheorghe Ioana și Ion Prunescu intrară în grădina văduvei. Niciun zgomot nu tulbura pacea satului. Ion Prunescu se apropie binișor de geamul odăii în care dormea călugărul. Bătu ușor în geam.

— Cine-i?

— Părinte Toma, veniți imediat la Raci că vă așteaptă domnul Barany!

— Bine, vin îndată! răspunse călugărul tot în șoaptă.

În câteva minute, gata de drum, Aftanghel Toma ieși pe ușă. Se pomeni înhățat de mâini voinice; țeava unei arme îi împungea pieptul.

— Dacă sufli o vorbă te omorâm chiar aici, pe prispă, spuse Victor Popescu încet hotărât. Ți-a bătut ceasul, slugoiule!

Porniră pe drumul întunecat. Din loc în loc, străjile puse din

vreme ieșeau la iveală. Nicio primejdie de nicăieri. Noaptea liniștită, înstelată, ocrotea parcă ea însăși mișcările haiducilor.

— Cine sunteți? Ce vreți de la mine? întrebă călugărul după o vreme de tăcere.

— Eu sunt Victor Popescu, pe care umbli să-l vinzi nemților. Atâta lume a pătimit de pe urma pârilor tale. Vrem să te judecăm și să facem dreptate.

— Iertați-mă, fraților, bolborosi călugărul.

— Nu ești frate cu noi, spuse Gheorghe. Ești frate cu dușmanul care te plătește. Ți-ai vândut frații pentru treizeci de arginți, câine!

— Recunoști că ai dat domnului Barany vești despre drumurile noastre? întrebă cu asprime sublocotenentul.

— Recunosc, spuse călugărul. Suntem cu toții creștini, fraților, iertați-mă.

— Să te ierte Cel-de-Sus, dacă poate Dar nu prea cred. L-ai înșelat și pe el; te-a trimis în sat să citești Evanghelia, nu să spionezi și să-ți vinzi frații.

— Am greșit, spuse călugărul tânguitor. Aveți milă, oameni buni!

— Milă? izbucni Victor Popescu. Știi cum se poartă nemții cu bieții români pe care-i iau și-i duc la comandatură? Știi că îi bat și-i schingiuiesc ca pe tâlhari? Cum n-ai avut tu milă de ei, nici noi nu putem avea milă. Ți se cuvine moartea, Aftanghel Toma. Așa a hotărât poporul și așa va fi. Nu putem avea milă de trădători!

— Am ajuns, vesti unul dintre haiduci.

— Ne oprim chiar la răspântie, hotărî Victor Popescu. Pe-aici trece multă lume; curând o să afle toată Oltenia despre pedeapsa dată trădătorului. Afișul e gata?

— Gate. Am scris pe el cu litere mari: „Așa vor păți toți aceia care își trădează frații și stau în slujba dușmanului”.

— Bine. Fă-ți rugăciunea, Toma.

Comandamentul Stațiunii de Etape
imperiale și regale din Petrești de Sus
către
Comandatura de Etape nr. 22 Tr. Severin

Poșta de etape nr. 247 din 24 iunie 1917

Răspuns la telegrama nr. 19728 din 12 iunie 1917. Pleșan, din comuna Găgești este șeful bandei, Victor Popescu. (...) Preotul din Peștieana de jos, Grigore Roșoga, ne-a mai declarat că ar fi auzit cum că Victor Popescu și banda sa ar obișnui a sta ascuns și la Covrigi, la cumnatul bătrânului Popescu, învățătorul Nicolae Popescu, precum și la Horăști, în pădurea proprietarului (nume necunoscut) unde s-ar afla o ascunzătoare subterană.

Spre lămurirea lucrurilor observăm că jandarmeria noastră locală întrebuința ca confident (spion) al ei pe un călugăr cu numele de Aftanghel Toma din Tismana, care aparținea raionului Comandaturii de Etape de la Tg. Jiu. Acel călugăr a locuit la Bolboși în raionul nostru. Din momentul ce s-a dat de urma bandei, (...) șeful bandei a prins probabil bănuială că călugărul a atras atențiunea asupra sa. Prin urmare, în noaptea de 30 spre 31 mai a.c., dispuse ridicarea lui prin șapte oameni înarmați. De atunci călugărul a dispărut cu desăvârșire.

Se înțelege de la sine că preotul din Peștieana de Jos are frică de răzbunarea îndrăzneței bande. Acest preot se oferă a face în secret noi cercetări, spre a afla cine anume mai stă în legătură cu Victor Popescu. Preotul ne-a mai comunicat că administratorul moșiei de la Peștieana de sus, Constantin Naum, acum o lună, prin pădurarul său Constantin Podaru, ar fi trimis bandei un sac cu munițiuni. Amândoi inculpații se află arestați aici la noi. (...)

SOKOL

locotenent imperial și regal

Un singur avion întârzia. Locotenentul Ionescu își privi ceasul cu un gest nerăbdător. I se păru ciudat: minutarul rămăsese pe loc. Apoi își dădu seama că se mai uitase la ceas numai cu câteva clipe în urmă. Se apropie de comandantul escadrilei:

— Benzina, domnule căpitan?

— Nici pentru un sfert de oră. Cred că s-a întâmplat ceva...

Un strigăt al soldatului din foișor îi făcu să tresară. Avionul venea la aterizare într-o poziție ciudată, aproape în picaj. Dintr-o latură a fuselajului flutura o bucată de pânză. Ca un steag.

— A pățit ca și mine, spuse Ionescu. Antiaeriana nemților e

foarte tare. Măcar de-ar fi teafăr, bietul băiat!

Avionul aterizează violent, lovind puternic cu roțile iarba câmpului de aterizare, făcu un salt de câțiva metri, reveni pe pământ și rulă spre capătul pistei, apoi o luă pieziș spre hangare. Zeci de oameni alergară spre el.

Când ajunse lângă avion, ambulanța era deja acolo. Ionescu urmări cu tristețe cum brancardierii îl scoteau din carlingă pe pilotul rănit grav la ambele picioare. Automobilul de ambulanță se depărtă sunând puternic din sirenă. Câțiva mecanici înconjurară avionul, începură să-i numere stricăciunile.

— Avionul e bun, domnule căpitan, raportă șeful tehnic. Câteva schije au pătruns în carlingă și l-au lovit pe pilot. Ruptura de la fuselaj se poate drege într-o oră.

— Dați-mi-l mie, spuse Ionescu încet. Să duc până la capăt ce-a început bietul Prodan.

Fără o vorbă, comandantul încuviință din cap.

ORDIN DE ZI NR. 263
dat pe Corpul 30 de armată rus

12 iunie 1917, Tecuci

Escadrila franco-română F.4 a fost atașată acestui corp de armată din luna ianuarie a.c.

Cu toată lipsa de mijloace, comparativ slabe, această escadrilă a săvârșit pe tot frontul acestui corp de armată tot lucrul aerian ca: recunoașteri, fotografii asupra pozițiilor inamice, reglarea tirului artileriei, legături de infanterie și bombardament.

(...) În special s-a remarcat lucrul căpitanilor Schreiberg și Thauvin, locotenentului Gheorghiu Emil, plutonierului Pârvulescu și al sergenților Vâlcea și Vincent, de asemenea al sublocotenentului Cașolteanu Avram, al plutonierului Rotaru și al mecanicului Chatain.

(...) Modul cum și-au îndeplinit misiunea aviatorii este mai presus de orice laudă, lucru pentru care mulțumesc din inimă comandantului Grupului 2 aeronautic franco-român, maior Popovici Andrei, comandantului Escadrilei F.4, căpitan H. Grossanu.

Comandantul Corpului,
general-locotenent GAVRILOV

— Tu erai, Merine? Mai să nu te cunosc. Măi, și te făcură sergent!

Se îmbrățișară, sub privirile uimite ale recruților din tranșee.

— Păi cum? râse Merin. Făcui școală, mă. Credeai că mănânc pâine de pomană acolo, la divizie?

Un soldat cu mustața abia mijită se apropie sfios:

— Dom' sergent, eu vă cunosc. Ați fost leat cu frate-meu, Cernăianu. Mă bucur că sunteți cu noi.

— Ești frate cu Cernăianu? spuse Merin. Bravo, mă. Păcat de bietul frate-tău…

— Știu, spuse recrutul. Primiră alde tata scrisoarea și decorațiile. Le luai cu mine, în refugiu. Așa, să nu pună nemții mâna pe ele.

— Ce-o fi mă, pe la noi pe-acas'? întrebă Merin.

— Povestiră niște prizonieri, începu Negreanu. Cică dom'vățător al nostru se făcu haiduc, cu niște oameni din sate și cu soldați răzleți de front. Lumea le dă mâncare și-i ascunde, și ei pândesc patrulele nemțești prin pădure. Cică nemții nu mai pot de răul lui, și puseră afișe prin sate și prin biserici, că cine-l aduce pe sublocotenentul Victor Popescu ia cinci mii de lei.

Celălalt scuipă în lături și-și dădu capela pe ceafă:

— S-aștepte cinci mii de ani. Nu-l vând gorjenii noștri pe dom'vățător.

— Se găsi unul să-l vânză, un călugăr de la Tismana.

— Fugi, măi. Călugăr?

— Călugăr. Da-l găsiră pe urmă oamenii împușcat la răspântie, cu afiș pe piept în loc de giulgiu: „Așa pățesc vânzătorii". Amarnic om, dom'vățător al nostru! Și cum fuse la Bacău, dom' sergent?

— Ia lasă-mă cu dom'sergent, se supără Merin. Cum să fie? Armată de n-ai loc pe uliță. Lumea încoa și-ncolo după pâine. Boierii în caleașcă, săracii pe jos.

— Da ceva fete?

— Fete, ei! De v-aș spune, nu credeți. Mai bine nu vă spui. Da voi?

— Noi? râse strâmb Negreanu. Cam tot așa: în gropi, mai cu noroi, mai cu zăpadă… Ăl mai greu fu cu păduchii. Ne mâncară de vii iarna asta. Noroc cu baia.

— Ce baie?

— Păi dădu ordin generalul și făcură o baie de vâră-n ea o sută de inși odată. Lași hainele la intrare și intri gol-pușcă. Sanitarii le iau frumos și le bagă la etuvă. Când ieși pe dincolo, lăut și frumușel, hop și hainele, curate, despăducheate, mirosind a abur și-a medicament. Și scăpărăm de păduchi, vere. Acuma așteptăm porunca. Doar că n-avem comandant de pluton.

— Avem, spuse încet Merin. Eu îs ăla.

— Tu vere?

— Eu. Uite ordinu-aici.

— Tii, o văzui și p-asta, se bucură Negreanu.

— Crezi că de ești județ cu mine, o să-ți fie mai moale?

— Și crezi că mi-o frică mă, nărodule? O să mă bat mai al dracului cu neamțul. Am o datorie la el, de astă-toamnă.

— Da ceva trageri făcurăți? îl întrerupse sergentul.

— Pune-ne la probă, dom’ sergent, zise recrutul roșind.

Misiunea militară franceză în România

11 iunie 1917

Generalul Berthelot, șeful Misiunii militare franceze în România, către domnul Ministru de Rîzboi. Statul major al armatei. Biroul 2 I Paris

RAPORT NR. 15

Armata română. În armata română starea de spirit continuă să fie excelentă; ideea ofensivei s-a conturat. Concentrarea se face în bune condițiuni. Artileria grea se află în întregime gata de acțiune fără a fi atras atenția inamicului. Transporturile pe calea ferată și deplasările pe jos ale infanteriei române sunt în curs. Trupele vor fi aduse în zonele lor de concentrare la 25 iunie.

3.

Generalul Averescu se întoarse de la conferința comandanților de pe frontul Siretului cu o îndoială în suflet. Ofensiva era un plan bine întocmit, dar artileria i se păruse neîndestulătoare. Cineva sugerase să mai ia obuziere de pe frontul Diviziei 13, de la Oituz.

— Ar fi o imprudență, răspunsese generalul. Dacă nemții încearcă la Oituz o contraofensivă?

Generalul Cerbacev făcuse un gest liniștitor:

— Nu mi se pare probabil. Și chiar dacă s-ar întâmpla, ce importanța poate avea înaintarea unui regiment sau a unei brigăzi pe o direcție oarecare?

„Direcția oarecare” e pământul nostru, gândise Averescu amărât. Și dacă atacul nu se limitează la un regiment sau o brigadă? Făcuse un gest asupra hărții:

— Domnule general, priviți puțin harta. Direcția Tîrgu-Ocna ar avea mare valoare pentru inamic. Ne-am putea pomeni cu el în spate…

— Opozant ca totdeauna, râse generalul rus. Lăsați, domnule general, o să ne descurcăm noi. Domnilor, dacă nu mai sunt întrebări, vă invit să luăm masa împreună!

La masă, comandanții români și ruși, alături de ofițerii misiunii franceze, discutaseră prietenește și cu optimism viitorul ofensivei. După dejun, generalul rus propusese să facă o fotografie împreună. Ședeau pe treptele clădirii comandamentului, tot așa, ruși, francezi și români, umăr la umăr, simbolizând parcă alianța care pecetluia efortul viitoarelor bătălii.

Generalul, în drum spre Bacău, se gândi la toate aceste întâmplări cu un sentiment de iritare. Cu două săptămâni în urmă, o discuție asemănătoare fusese purtată la Iași, în fața regelui. Susținuse și atunci, zadarnic, ideea unei ofensive în Transilvania, în locul operației riscate din sud, în plină câmpie, propusă de generalul Prezan. Ofensiva în munți ne-ar fi favorizat în apărarea flancurilor, pe când în câmp deschis, ofensiva declanșată în centru ne-ar crea două flancuri descoperite. Regele ascultase vădit nervos disputa dintre Averescu și Prezan. Nu dăduse câștig de cauză nici unuia. În schimb, generalul Golovin pusese capăt disputei, afirmând cu liniște:

— Eu am ales acel sector, din cauza condițiilor locale. Cred că spargerea e mai sigură în sectorul Nămoloasa.

La Adjud îl găsi pe generalul Eremia Grigorescu. Mutat recent de la Oituz la comanda Corpului VI din Armata I. Averescu îi împărtăși ideile sale în legătură cu planul ofensivei.

— Cred că aveți dreptate, spuse Eremia Grigorescu. Sunt

convins că inamicul va încerca o contralovitură pe direcția Oituz. Îmi pare rău că plec tocmai acum.

— Și pe frontul Armatei I sunt destule de făcut, îl consolă Averescu. Vă doresc mult succes, domnule general!

Aprinse lampa și se uită la ceas. Era patru dimineața. Se dădu jos din pat; simțind mișcare, ordonanța se arătă în ușa adăpostului. Era un ostaș bătrân, fost fecior de casă mare, îndemânatic și cicălitor.

— Aduc imediat cafeaua, spuse el, apoi mormăi: Nici nu v-ați dezbrăcat, domnule general.

— Nici n-am dormit, râse scurt generalul. Cu bateriile astea la capul meu…

O nouă salvă îi întrerupse vorba la jumătate. Ordonanța zâmbi și dispăru în sălița care ținea loc de anticameră. Generalul bău cafeaua gândindu-se la manevra reușită de ieri după-amiază: în pauza formidabilului atac de artilerie, repezise înainte patrule puternice, simulând un atac. Mitralierele germane începuseră să tragă, descoperindu-și astfel pozițiile. Artileria și-a îndreptat apoi focul asupra lor…

Ieși, urcă în grabă pe colina unde-și instalase observatorul. De sus, generalul avu într-adevăr întreaga privelițte a bătăliei care începea. În stânga, flăcările satului Mărăști, incendiat de inamic, încingeau cerul. În dreapta, spre Poiana Încărcătoarea, trosniră primele salve de pușcă. Generalul duse binoclul la ochi. Văzu, în lumina palidă a zorilor, coloanele infanteriei înaintând. Apoi începură să bubuie grenadele, semn că ajunseseră corp la corp…

După vreun ceas, telefonul observatorului începu să sune. Rapoartele veneau unul după altul:

— Înaintăm pe dealul Mărăștilor!

— Atacăm Încărcătoarea!

— Am ocupat Dealul Teișului!

— Satul Mărăști e în mâinile noastre, continuăm urmărirea inamicului!

— Am capturat o sută de prizonieri!

— Am luat bateria de obuziere!

Ofițerii din statul major abia pridideau să înregistreze veștile îmbucurătoare de pe front.

— Merine, acu-i acu'!

— Lasă, vere, că mai văzurăm noi d-astea!

Negreanu distinse dinții albi ai sergentului în întuneric. Îl auzi scormonind în sacul de merinde; făcea, desigur, ce făcuse și el acum o clipă: îndesa încărcătoare pline cu cartușe în locul pâinii și fripturii primite de la artelnicul grijuliu al companiei.

— Fraților, să nu ne simtă că-i de rău. Ați văzut de-aseară cum sunt locurile, spuse locotenentul Firoiu, comandantul companiei. Artileria îi ține cu capu-n pământ, în vremea asta noi ne cățărăm către tranșeele lor și așteptăm semnul. Nu care cumva să tragă vreunul vreun foc, fără ordin. Sunteți cătane bătrâne, știți ce-nseamnă un atac prin surprindere!

„Veteranii" tropăiră nerăbdători în tranșee, cu ochii ațintiți spre întunericul spart de explozii. Apoi ordinul de înaintare sosi, în sfârșit, și gorjenii porniră înainte fără o vorbă. Coborâră de pe deal spre vadul Limpejoarei, trecură nepăsători prin apa rece, începură să urce povârnișul din fața lor. Sus, pe coastă, proiectilele explodau cu un huruit aproape continuu, ca zgomotul a zeci de trenuri care aleargă spre o țintă neștiută. Urcușul era tot mai anevoios; grenadele de la brâu, pușca, sacii cu cartușe, le îngreunau mersul. Se opriră gâfâind în preajma crestei scormonite de explozii. Rachetele dușmanilor luminau zadarnic împrejurimile; niciun observator n-ar fi cutezat să stea deasupra pământului în clipele acelea și să numere umbrele tăcute ale soldaților români care urcau, urcau mereu…

La ora patru dimineața, când zorile abia începeau să dea relief tufelor negre de pe deal, o rachetă țâșni dindărătul pădurii. Gorjenii ieșiră din adăposturile lor vremelnice; alergară spre tranșeele dușmane, unde țărâna celor din urmă explozii abia se liniștise.

Merin ajunse cel dintâi în fața liniei de tranșee; se poticni de parii cu sârmă ghimpată, rupse sârma cu patul puștii, trecu mai departe, azvârli o grenadă spre șanțurile de unde clipeau focurile dese ale apărătorilor. În dreapta și-n stânga lui auzi strigătele celorlalți și clănțănitul foarfecelor de tăiat sârmă; apoi un țipăt de durere.

— Înainte, flăcăi! strigă el.

Dealul Mărășților, întărit de inamic, stătea ca o redută în calea

atacatorilor. Gropi și capcane de tot felul, baraje de sârmă, copaci doborâți - toate mijloacele fuseseră folosite pentru stăvilirea unui atac; dar gorjenii, îndârjiți, loveau cu grenada, cu lopata, cu patul armei, înlăturau pe rând piedicile din drum, se apropiau mereu de culmea dealului, unde lătrau mitralierele dușmane. Curând, șirurile atacatorilor începură să se rărească; porunci tari răsunară din gurile comandanților și ostașii săriră spre șanțuri cu o furie îndoită. Grenadele răbufneau ici și colo în lumina blândă a zorilor; apoi din tranșeele pe jumătate dărâmate începură să iasă cei dintâi dușmani cu mâinile sus…

— I-am bătut! strigă Merin cu arma avântată spre cer. Cercetați tranșeele, băieți!

Din urmă, de la comandament, veni ordin ca trupele să-și refacă rândurile și să se odihnească înainte de a porni mai departe. Artileria bătea acum foc de baraj, în fața lor, împiedicând inamicul să trimită ajutoare. Recrutul fără mustață se apropie de Merin:

— Asta fuse, dom’sergent?

— Ei, râse Merin ștergându-și nădușeala de frunte. Asta fuse așa, ca de-nceput. Mai stăm să ne tragem răsuflarea și o pornim iar către deal. La Cotu Roșca e puterea neamțului. Acolo să te văd, Cernăiene!

Făcură apelul; gorjenii pierduseră câțiva oameni, dar către spatele frontului se scurgea o coloană lungă de prizonieri inamici. Se așezară să mănânce; după prânz porniră iarăși la atac, strigând și chiuind, nepăsători la gloanțele care se revărsau asupra lor de sus, din întăriturile dușmane.

— Tunurile, bă! strigă Negreanu și aruncă o grenadă către servanții lor care, adăpostiți îndărătul scuturilor, încercau să opună rezistență.

Grenada explodă, câțiva tunari căzură, ceilalți ridicară mâinile. Merin se apropie cu plutonul lui. Patru obuziere de 105, cu muniție cu tot, reprezenta captura regimentului. Stăpâni pe Cotul Roșca, gorjenii se opriră și începură să-și întărească pozițiile luate de la dușman. Brancardierii se arătară și ei, adunară răniții. În dreapta, spre Încărcătoarea, lupta continuă cu violență până seara târziu.

Căpitanul Crivăț se întoarse spre prizonier:

— Din ce unitate ești?

— Regimentul 5 Landwehr, Divizia 218 germană.

— Ce știi despre trupele voastre?

— La Soveja ne vin întăriri. Urmau să înlocuiască divizia noastră, care are pierderi.

— Ce știi despre artilerie?

— Șase baterii grele au sosit de câteva zile la Tulnici.

Crivăț consemnă cu grijă răspunsurile prizonierului, apoi trecu la altul. Aceleași întrebări, aceleași răspunsuri: „șase baterii grele la Tulnici…” Nu cumva e un șiretlic? se întrebă căpitanul. Prea seamănă răspunsurile între ele…

Hotărî să semnaleze această ipoteză cartierului Armatei a doua.

Comandamentul Armatei a II-a
Biroul Informațiilor

către

Marele Cartier General
Biroul Operații

BULETIN DE INFORMAȚIUNI NR. 332

24 iulie 1916

Recunoașteri aeriene

S-au făcut zboruri de supraveghere a frontului și reglare a tirului artileriei. La ora 8.25 s-a observat infanterie inamică masată pe dealul Flămânda (la sud de Cîmpurile de Jos).

O intensă mișcare de convoaie (căruțe și chesoane) între Soveja și Rotilești, în ambele sensuri; pare însă că mișcarea spre front predomină.

Aplecat asupra hărții, generalul Averescu făcu un bilanț mintal al ofensivei. Zi cu zi, frontul Armatei a II-a înaintase de la Mărăști tot mai departe, spre inima Țării Vrancei; Vizantea, Soveja, Dragoslavele fuseseră rând pe rând eliberate de regimentele române care trecuseră ca un vifor peste rezistențele dușmane. Generalul își aminti cu un fior de ordinul pe care-l primise în seara a doua a ofensivei – să suspende operațiile până la noi ordine, datorită situației generale de pe frontul oriental. Atunci generalul chemase la telefon Marele

Cartier, stăruise, dăduse explicații, și obținuse ceea ce dorea: să continue ofensiva; o cerea nu numai logica specialistului, ci sentimentul ostășesc; ce vor spune soldații opriți din avântul lor, după atâtea jertfe? Datorită stăruințelor lui, ofensiva continuase câteva zile, până când se lovise de rezistența înverșunată a unor trupe proaspete aduse de inamic de pe alte fronturi.

Dar și așa, ce victorie morală, își spunea Averescu. Frontul inamic zdrobit pe o lungime de treizeci de kilometri și împins cu douăzeci în adâncime; treizeci de localități eliberate, zeci de tunuri capturate, mii de prizonieri... Și-acum ce va mai fi? se întrebă el iarăși. Frontiera din nord amenințată; fără-ndoială că acestei amenințări i se va adăuga alta la sud; după doctrina germană clasică: acțiuni simultane pe flancuri...

Începu să frunzărească rapoartele din ultimele zile.

Comandamentul Armatei a II-a
Biroul Informațiilor

Către

Marele Cartier General
Biroul Operații

BULETIN DE INFORMAȚII NR. 337
29 iulie 1917

Pe plaiul Măgurei s-a prins un caporal din IV/82 Kaiserliche und Königliche, român de origină, care declară că a sosit la 24 iulie pe front, venind de la partea sedentară a regimentului, din Orăștiile, cu batalionul 28 de marș, compus din trei companii a 150 de oameni fiecare. Odată cu ei au venit și 5000 oameni pentru Brigada 8 munte și Divizia 1 Cavalerie.

Recunoașteri aeriene. *Între cota 1137 (4 km sud-est Oituz) și muntele Clăbucul s-a văzut, la ora 10, o coloană de infanterie în marș spre muntele Clăbucul. Această coloană a fost apreciată de observatorul sublocotenent Lucy la 6 batalioane, 15 până la 22 camioane automobile stând pe șosea în coloană... În Ozsdola circa un batalion, pe valea râului Kisret 150—160 căruțe.*

Așadar Oituz, își spuse generalul. E drept, orice strateg s-ar gândi la asta. Trupele de la Mărăști formează un intrând spre

vest, iarăși ideea clasică a nemților – atac pe flancuri…

De data asta, flancurile erau mult mai aproape, sub ochii săi: la sud, Mărășești; la nord – trecătoarea Oituz. Generalul oftă și se apucă să strângă harta. Manevra germană i se contura limpede, tot mai limpede, pe măsură ce se gândea la ea: un clește care să strângă, din sud și din vest, trupele din Valea Putnei. Mackensen pe Siret, iar Gerock în regiunea Oituzului, apoi în Valea Trotușului, întâlnindu-și confratele la Adjud și închizând astfel cercul în jurul Armatei a II-a române și Armatei a IV-a ruse…

Oituz, repetă generalul și schiță pe hartă pozițiile probabile ale noilor batalioane pe care comandamentul german le grupa către Moldova. Încercă să calculeze raportul de forțe.

Trecătoarea spre Moldova, gândi. Trecătoarea de fier, cum îi spusese un ziarist. N-au izbutit s-o străpungă în toamnă, când trupele erau istovite de drumurile fără sfârșit, slăbite de luptele grele, demoralizate de nesănsă. Dar acum, după victoria de la Mărăști, cum ar putea fi ele îngenuncheate?

— Trecătoarea de fier trebuie să reziste, spuse generalul cu glas tare.

Cineva bătu la ușă. Ressel, colonel acum, intră îngrijorat:

— Mi s-a părut că ați chemat pe cineva, domnule general.

— Da, Ressel. Am nevoie de știri exacte. Pe ce forțe ne putem bizui la Oituz.

— Dar știți care-i ordinul, domnule general. Trupele ruse pleacă pe frontul din Bucovina, trebuie să le înlocuim treptat. Din rezervele noastre.

— Și să rămânem iar fără rezerve? spuse cu amărăciune generalul.

— Domnule general, ați ordonat să vă amintesc ce facem cu trofeele de pe front.

Generalul se învioră:

— Ah, trofeele! Cum să uit una ca asta? Hai să ne gândim, Ressel. Eu zic ca fiecare divizie să-și înregistreze capturile, după dreptate, nu-i așa? O să împărțim câmpul de luptă în patru zone. Fiecare zonă, o divizie. Trebuie să se lucreze repede și metodic, căci nu știm ce ne aduce ziua de mâine… Și încă ceva, Ressel. Aș vrea ca statul major să-și concentreze atenția către Oituz.

— Oituz? repetă colonelul Ressel.

— Da, Oituz. Mă temeam demult că dușmanul va încerca o lovitură în direcția aceea. Iar acum se pare că lovitura e iminentă.

Capitolul XI

1.

Informații militare
Sursa engleză

Berna, 29 iulie 1917

(...)

Ofensiva austro-germană în România. Informatorul a avut o convorbire cu un ofițer turc din Statul major general, care i-a declarat că în prezent ofensiva austro-germană este pe punctul să se desfășoare împotriva forțelor ruso-române în Moldova. Forțele generalului Boehm-Ermoli, care acționează în Bucovina, au indicații să forțeze între armatele ruse și române pentru a le separa pe acestea din urmă. Dacă operația reușește, aceste armate vor coborî până la Botoșani, în Moldova. În același timp, armata arhiducelui Joseph trebuie să ocupe Ocna și armata lui Mackensen să treacă Siretul între Sasul și Butuceni, iar apoi trebuie să atace și să ocupe Tecuci...

— Avem necazuri, spuse omul adus de spate. Nici n-am ieșit bine din spital și șefii m-au pus la lucru. Există un sistem de spionaj în spatele frontului. Generalii români știu tot ce se petrece cu trupele noastre. Crivăț al dumitale...

— Al meu? pufni Fräulein Grete.

— Păi cum? Mi-ai vândut o informație care era să mă coste viața.

Dansatoarea făcu câțiva pași și se maimuțări în fața oglinzii venețiene care acoperea jumătate din perete.

— Ce zici de șalul ăsta? L-am descoperit într-un scrin vechi. O să fac furori la toamnă.

— De șalul tău îmi arde mie?

— Știi ceva? spuse ea ridicând sprâncenele în oglindă. Nu mă pricep la operațiile polițienești, dar cred că a dumitale n-a fost strălucită. Ți-am dat adresa exactă, te-ai dus cu o oaste-ntreagă acolo, împotriva unui singur om, și te-ai ales cu două gloanțe în burtă.

— N-ai spus că nu vrei să-l omor? Nici șefii nu vroiau. Aveau socotelile lor. Căpitanul tău ar fi fost o pradă de preț.

— Cu prima ocazie o să-l prinzi negreșit. Îți urez din suflet.

Omul adus de spate oftă, se apropie șchiopătând ușor de oglinda venețiană.

— Ascultă misiunea, spuse el. Ochii-n patru și mai ales urechile. Vrem să știm cine dirijează activitatea din spatele frontului. Se răspândesc zvonuri despre ofensiva inamicului, despre pierderile armatei germane. Patrulele sunt atacate. Ni se fură arme și muniții, ni se taie firele de telefon. Cine face toate astea? Cine ordonă? De unde pornesc zvonurile? Cine ascunde prizonierii evadați? Unde sunt ofițerii răniți rămași în București?

— Cam multă treabă pentru o biată fată ca mine.

— Străduiește-te. Avem bani destui, plătim fiecare informație. Cumpără tot ce poți.

— Rămâi la o cafea?

— Peste o oră pleacă mareșalul spre front. Trebuie să-i asigurăm paza la gară. Ar fi culmea ca tocmai acum, un atentat...

Fräulein Grete râse palid:

— În mijlocul atâtor divizii, un atentat? Urează-i drum bun mareșalului dumitale. Ce-ar fi să vin și eu la gară?

— Protocolul e strict: câțiva ofițeri din statul major, câțiva înalți funcționari români din teritoriul ocupat... Mareșalul nu vrea fast. De data asta vrea să apară ca un soldat care pleacă la luptă.

— Când mai vii? îl opri ea în ușă.

— Curând. Când vei putea să-mi dai știri despre...

Făcu un gest semnificativ și ieși.

Trăsura îl lăsă în fața Gării de Nord după căderea întunericului. Trecu fluturându-și legitimația printre patrulele întărite. Peronul la care era tras trenul special părea pustiu. Dar îndată ce se apropie, dindărătul unui stâlp se arătă un zdrahon cu priviri cercetătoare. Îl liniști și pe el cu legitimația și-și luă locul, pe partea opusă a peronului, în dreptul vagonului salon cu care urma să călătorească mareșalul.

După o jumătate de oră de așteptare plicticoasă, mișcare în gară. Vardiști mustăcioși îndepărtară lumea; patrule cu uniforme sclipitoare tăiară potecă între intrarea gării și peron, apoi răsunară pașii cadențați ai gărzii și, în sfârșit, înconjurat de rumoarea respectuoasă a micii sale suite, apăru mareșalul, bine

dispus, păşind grăbit spre trenul care-l aştepta sub presiune. Omul adus de spate mai aruncă o privire asupra liniilor pustii, încredinţându-se că niciun terorist nu se află prin preajmă, şi se dădu mai aproape, cu tainica speranţă că unul dintre mai-marii poliţiei secrete îşi va opri privirea asupra modestei sale persoane. Dar toţi cei de faţă erau absorbiţi de prezenţa mareşalului; giranţii posturilor administrative, numiţi de trupele de ocupaţie, aşteptau respectuoşi ca Mackensen să dea mâna cu ajutoarele sale din *Oberkomando*, apoi strânseră şi ei cu zel mâna întinsă, de pe scara vagonului, scurt şi cam fără chef.

Mareşalul mai urcă o treaptă, privi decis spre locomotivă şi rosti cu siguranţa de sine a omului care ştie că vorbele sale vor rămâne în istorie:

— La revedere, domnilor, peste două săptămâni, la Iaşi!

În noaptea de 5 spre 6 august 1917, pe când mareşalul se odihnea în vagonul confortabil ce-l ducea spre front, artileria germană dintre Siret şi Făurei începu să bombardeze atât trupele ruseşti din faţă, cât şi poziţiile române de peste râu. Trei divizii formau prima linie de atac, care asculta cu înfiorare bubuitul tunurilor. În zorii zilei, proiectilelor explozive li se adăugară bombe cu gaze toxice. Un nor otrăvitor, ajutat de uşoara briză a dimineţii, se răspândi peste liniile Diviziei 34 ruse. Apoi cele trei divizii plecară la atac. Trupele ruse, cu rândurile împuţinate de canonadă, începură să se retragă. Diviziile germane trecură Putna, apoi Scovarga şi Putna Seacă, înaintând mereu spre nord. Comandamentul rus se adresă Corpului 6 armată român, cerând ajutor…

Corpul 6 Armată îşi avea punctul de comanda la Ivești, într-o casă frumoasă de pe şoseaua naţională. Generalul Grigorescu tocmai stabilea graficul de mişcare a diviziilor 5 şi 9, care urmau, potrivit ordinelor Marelui Cartier, să înlocuiască trupele ruse de la vest de Siret, când veni vestea despre atacul german.

Mesajele se succedau cu iuţeală, în fiecare minut, subliniind parcă gravitatea situaţiei:

— Inamicul a trecut Putna…

— Comandamentul rus cere ajutor în artilerie…

— Comandamentul Armatei ordonă să luăm toate

dispozițiunile necesare pentru restabilirea situației…

— Podul de vase trebuie menținut cu orice preț…

— Inamicul atacă pe aripa dreaptă, încearcă să treacă Siretul…

— Marele Cartier ordonă să grăbim trecerea peste Siret…

— Ordin să trimitem un regiment de infanterie și un divizion de artilerie în pădurea Nemțeanca…

Fără să se lase copleșit de această avalanșă, generalul își alcătui cu sânge rece planul de acțiune. Pe hartă se adunau mereu elementele nou intervenite în situația frontului; telefoniștii repetau frânturi de mesaje, telegraful de campanie țăcănea de zor; agenți de legătură intrau și ieșeau…

— Pornim imediat la acțiune, ordonă generalul. Divizia 5 să trimită un regiment de infanterie și toată artileria în ajutorul Diviziei ruse!

Regimentul 32 Mircea din Divizia 5 primi ordin să ocupe dispozitivul de luptă în sectorul Moara Albă-Străjescu. După un marș forțat de patru ore, prin căldura toridă a după-amiezii de august, infanteriștii trecură pe înserat marele pod de la Cosmești, din spatele frontului, și începură să se apropie de poziții. Batalionul întâi o luă spre satul Străjescu. Graba cu care se desfășuraseră evenimentele nu îngăduise o cercetare a terenului; cui îi mai ardea de cercetare când frontul era spart? Înaintând în toiul nopții spre satul cufundat în beznă, batalionul fu atacat prin surprindere, de la mică distanță, cu foc de mitraliere. Într-o clipă zeci de morți și răniți; ostașii se adăpostiră, începură să-și sape, la lumina rachetelor și exploziilor, măști și șanțuri de apărare. Istoviți de marșul forțat, lucrară toată noaptea, sub focul dușman. În zorii zilei de 7 august, primele patrule de cercetare inamice se apropiară de liniile lor.

— Nu trage nimeni! strigară comandanții de companii. Lăsați-i să se apropie… Fiți gata… Foc!

Sute de arme pocniră în aceeași clipă. Din flancuri le țineau isonul mitralierele. Mulți dintre cercetașii dușmani căzură; ceilalți fugiră spre pozițiile lor.

— Nu le-a mers! râseră ostașii.

Un avion de cercetare își făcu apariția deasupra pozițiilor.

Ostașii îndreptară armele spre el. Avionul dădu roată peste tranșeele săpate în grabă și dispăru de unde venise, urmărit de focurile infanteriștilor

La ora 7, după recunoașterea aeriană, artileria dușmană bătu cu îndoită precizie pozițiile regimentului. La 9,30 infanteria inamică încercă un nou atac. Armele și mitralierele regimentului îi ținură pe loc pe atacatori. Avionul de reglaj își făcu iarăși apariția. De astă dată, artileria germană părea hotărâtă să pulverizeze regimentul. Obuzele cădeau la fiecare pas, năruind slabele lucrări de apărare improvizate în grabă. Strigătele răniților răsunau de pretutindeni. Sanitarii abia izbuteau să lege în grabă rănile. Timp de o oră, artileria bătu cu violență poziția regimentului. Apoi, îndată după încetarea bombardamentului, se arătă infanteria germană... Batalionul 2, aflat pe direcția principală a atacului, primi dușmanul cu foc viu; plutonul de mitraliere al sublocotenentului Caracaș L. Ion, din batalionul 3, își mascase mitralierele într-o margine și lovea din flanc valurile de atacatori. Noi și noi rezerve inamice încercau să întărească șuvoiul subțiat de focurile românilor, dar în zadar. Infanteria se retrase iarăși pe pozițiile inițiale și artileria își reîncepu bătaia crâncenă.

— Mai aveți cartușe? întrebă comandantul regimentului.

— Sunt pe terminate, se răspunse din flancul drept.

— Sunt pe terminate, comunică centrul.

— Sunt pe terminate, răspunse sublocotenentul Nicolau Emil. Terminăm cartușele, luptăm cu grenadele, terminăm grenadele, luptăm cu baioneta, dar din loc nu ne vom clinti!

Al treilea atac porni la ora 13. De astă dată dușmanul nu mai îndrăzni să atace direct, ci încercă să lovească flancurile. În dreapta regimentului, brigada trimise două batalioane din rezervă; în stânga, primi ordin să atace batalionul 3, comandat de maiorul Ionescu Atanase.

Maiorul Ionescu se afla în adăpostul său, unde era mare zăpușeală. Stătea omul numai în cămașă. Și ceilalți ostași din batalion, sub soarele torid de august, își lepădaseră vestoanele și căștile. Când primi ordinul de contraatac, maiorul nu mai avu răbdare să-și rânduiască ținuta. Țâșni din adăpost, dădu ordinele cuvenite comandanților de companii, și se avântă spre inamic. Electrizați de exemplul maiorului, soldații și ofițerii

puseră mâna pe arme și se repeziră spre dușman.

Vederea acelei trupe ciudate, în cămăși albe și cu capul gol, semănă derută în rândul atacatorilor. „Am crezut că sunt africani”, declarau mai apoi prizonierii nemți. Valul de atac bătu din nou în retragere…

Spre seară, din batalioanele 1 și 2 mai rămaseră teferi 160 de oameni, din care se constitui un singur batalion, trecut în rezerva sectorului.

2.

Nr. 40 din 7 august 1917

ORDIN OPERATIV
Către Armata I și a II-a

1. Inamicul, cu forțe deocamdată superioare, continuă să înainteze pe frontul Corpului 7 armată rus. În după-amiaza zilei de 7 august elementele sale au ajuns până la calea ferată Mărășești-Cosmești, între șosea și Siret.

2. Dată fiind situația creată prin această înaintare și în scopul de a se forma puternice rezerve cu care să se poată opri înaintarea inamicului și restabili situația, se ordonă:

a. Armata a II-a va retrage centrul și stânga sa pe linia dealul Slatinei (cota 855), cota 625, Momâia; (…) retragerea va începe în noaptea de 8—9 august; Comandamentul Armatei va grupa forțele sale astfel încât să poată dispune, în timpul cel mai scurt, înapoia aripei sale stângi, de o puternică rezervă. (…)

Din înalt ordin
Șeful de stat major general al Armatei
General PREZAN

Ofensiva austro-germană de la Oituz începu la 8 august, ora 6 dimineața. Atacul infanteriei fu precedat de un puternic bombardament de artilerie. Rețelele de sârmă și șanțurile românilor fură amestecate cu pământul; numeroși morți și răniți se semnalaseră încă înainte de declanșarea atacului…

În sectorul Oituzului, direcția principală, inamicul rupse frontul Regimentului 16 Suceava, la flancul stâng. Cota Ungureanu, împresurată din toate părțile, era apărată cu deznădejde de

ostașii companiilor 9 și 10. Atacuri și contraatacuri se dădură pentru fiecare palmă de teren; când inamicul văzu că-și irosește forțele zadarnic, se retrase. Urmă un violent bombardament de artilerie. Exploziile preschimbară într-un imens cimitir dealul Ungureanu, care străjuiește valea Oituzului la nord-est de Grozești. Regimentul se retrase cu 700 de metri, pe vârful Iordogatu.

În dimineața următoare, unitățile refăcute încercară un contraatac, dar după un kilometru de înaintare, un puternic baraj de artilerie le țintui pe loc. Atacul inamic, lovind simultan pozițiile din întregul sector, progresa. Spre seară, comandantul ordonă retragerea pe un aliniament mai scurt și mai puternic. Manevra se execută la adăpostul întunericului; regimentele își ocupară noile poziții, pe crestele de deal din fața satului Grozești, și începură să-și sape adăposturi.

La 10 august, inamicul reîncepu ofensiva. Rămășițele unităților, care de două zile și două nopți nu cunoscuseră odihna, rezistau eroic. Comandantul Regimentului 16 Suceava adună vreo sută de oameni, ocupă cu ei creasta dealului Coșna, în dreapta Grozeștilor, și încearcă un contraatac. Căpitanul francez Paul Berge, atașat regimentului, căzu în timpul iureșului, strigând: „Înainte, băieți, mereu înainte!”

Spre seară, recunoașterile furișate peste culmile împădurite aduseră vestea că pe șoseaua Oituzului s-a adunat cavaleria inamică și trei batalioane de infanterie se apropie de front. Era limpede că dușmanul se pregătea să forțeze defileul Grozeștilor, să-și deschidă drum spre Moldova…

11 august. În zorii zilei, cu caii în spume, cavaleriștii Diviziei 1 ajunseră la Onești. Erau primele întăriri pe care comandamentul izbutise să le aducă în sprijinul frontului de la Oituz. Un ofițer de stat major arătă comandantului diviziei, pe hartă, poziția pe care urmau s-o ocupe cavaleriștii la nord-est de Grozești, în fața dealului Coșna, unde în zilele precedente curseseră râuri de sânge…

Cele două brigăzi, descălecate, se constituiră ca două batalioane, și-și împărțiră direcțiile de luptă. Două sate, Balina și Nicorești, din nordul văii, le slujeau drept bază de plecare…

Din amintirile generalului-locotenent în rezervă Marcel Olteanu, fost sublocotenent în Regimentul 5 roșiori

Atacul nostru a fost impetuos. Călărețiii au înaintat nepăsători de moarte, prin ploaia de gloanțe și grenade lovind cu necruțare inamicul. În scurt timp, ei pun stăpânire pe Dealul Știborului și cuceresc linia Poiana lui Boboc – cota 629 est de Coșna. În fruntea escadronului său, căpitanul Brăileanu cade, răpus de o grenadă, cu îndemnul: „Înainte, băieți!” Ecoul pădurii amplifică șuieratul gloanțelor și tunetul mortierelor de tranșee. În pofida loviturilor primite, atacul progresează repede. Un glonț străpunge casca locotenentului Emil Vasilescu, rănindu-l grav. Câțiva ostași sunt secerați de mitraliere. În flancul stâng inamicul încearcă să stăvilească atacul nostru. Plutonul sublocotenentului Boboc, din linia a doua, intervine prompt și-l dă peste cap. Roșiorii înaintează urcând panta abruptă, până la o sută de metri de meterezul dușmanului, unde stau la pândă vânători de munte würtemburghezi, sprijiniți de patru mitraliere. Un „ura” formidabil despică văzduhul și călărețiii se avântă la atac, hotărâți să învingă ori să piară cu toții. Au învins!

De la Bogdănești, din spatele frontului. Regimentul 1 vânători primi și el ordin să înainteze spre Grozești. Cele două batalioane porniră unul prin dreapta, altul prin stânga șoselei. Artileria inamică încerca zadarnic să le stăvilească marșul. În livezile de la intrarea Grozeștilor căzură cei dintâi răniți. Apoi mitralierele vrăjmașe începură să tragă și ele. Dar vânătorii înaintau ca un val nestăvilit. Castelul Negroponte, de pe o înălțime din nordul satului, fuse cucerit de vânători. Până spre seară, luptele continuară pentru fiecare capăt de uliță, pentru fiecare casă. Grozeștii, satul din capătul defileului Oituz, rămase împărțit între cei doi adversari...

3.

Relatarea lui Burducea Alexandru, de 85 de ani, din orașul Tg. Bujor, făcuta autorului în primăvara anului 1977

Eram sergent, șef de tun în Regimentul 28/3 obuziere.

Am venit cu trenul de la Hîrlău, la Hanu Conachi ne-au debarcat și am plecat către Siret. Când să intrăm pe poziții, la Doaga, nemții trag cu greaua. Au lovit doi oameni și doi cai. Cin' să tragă tunul? Am pus mâna să-l împingem. Și colonelul împingea la tun.

Ne-am instalat și-am început focul. Trăgeau nemții, trăgeam și noi, de se loveau proiectilele în aer. Nu merge telefonul, du-te caporale și vezi ce-i. Caporalul mort. Atunci mă duc eu. Nemții mă văd, trag pe lângă mine. Noroc cu ploaia, că s-a-ntunecat și m-au pierdut nemții. Am legat firul, am venit înapoi.

Nu vă lăsați, ne-a spus colonelul. Nu vă lăsați, că neamțul vrea să bea cafea la Iași!

Și nu ne-am lăsat.

Regimentul 34 Constanța ajunse pe front când nu se luminase bine de ziuă. Împreună cu Regimentul 36, el forma prima linie a Diviziei a 9-a, care venise să înlocuiască trupele Diviziei 71 ruse. Ostașii se opriră pe șoseaua Panciu-Tecuci. Plutoanele începură să se înșire în șanțul de nord al șoselei și să adâncească adăposturile și gropile pentru trăgători.

— Săpați cu sârg, fraților, spuse căpitanul Ștefănescu, comandant de batalion. Nemții sunt hotărâți să ne dea peste cap.

— Și noi suntem hotărâți să nu-i lăsăm, râse un sergent. Păcat că ne-au dat în rezerva regimentului.

— Ți-e teamă că n-o s-auzi gloanțele piuind pe la urechi, râse căpitanul.

— Gloanțele? spuse sergentul. Păi la Amzacea îmi ciuruiseră poalele mantăii.

Căpitanul surâse. Avea, în dreapta și-n stânga lui, câțiva ostași cu chipurile bărboase, înăsprite de soare și vânt. Luptase împreună cu ei în Dobrogea, toamna trecută, pe când era încă locotenent.

— Sau la Topraisar, adaugă altul ștergându-și sudoarea de pe frunte.

— Acu te-ai găsit să vorbești de Topraisar? se încruntă primul ostaș.

— Păi n-a fost isprava noastră? Le-am luat nemților șapte tunuri…

— Și dom’ căpitan a primit șapte gloanțe…

— Șapte? se miră un recrut

— Șapte, râse căpitanul Ștefănescu. Se mirau și doctorii cum de-am scăpat cu viață.

Recrutul începu să sape mai îndârjit, înfiorat de gândul că aici, pe front, gloanțele sunt un lucru obișnuit, despre care se vorbește cu zâmbetul pe buze.

Bombardamentul de artilerie se dezlănțui de la amiază. Obuze de tot felul cădeau în susul șoselei, zguduind pământul. Tăvălugul de foc avea în el ceva metodic: loviturile cădeau ca ploaia pe o porțiune de teren, pentru ca mai apoi să se mute, cu aceeași precizie, în zona alăturată. Din urmă, de pe malul Siretului și până sus, pe dealuri, răspundea cu sârg artileria ruso-română.

— Nu mai încetează odată? strigă recrutul asurzit de explozii.

— Încă e bine. Când or înceta cu tunul, pornesc la atac, îi răspunse unul dintre veterani.

Într-adevăr, la ora 18,30 focul artileriei se mută deodată mult în spatele primei linii. Infanteria dușmană se ridică la atac. Din șanțurile lor, cu armele gata, ostașii noștri priveau cu înfrigurare puhoiul de uniforme cenușii ce invadau câmpul din fața lor. Deodată începură să tragă tunurile și mitralierele noastre: un foc aprig, de baraj. Dar inamicul era prea numeros; batalioane după batalioane se ridicau din tranșee și porneau în fugă spre liniile românești. Lupta se dădea acum în fața batalionului, în linia întâi de tranșee. Copleșiți de năvala inamică, apărătorii acelei linii începură să se retragă. Un agent veni în fugă, aproape fără să se mai ferească de gloanțe, aducând căpitanului Ștefănescu ordinul de contraatac.

— Înainte, băieți! După mine! strigă căpitanul sărind din adăpost.

Valurile de ostași îl urmară, trăgând din mers și strigând ura; îndemnurile comandantului răsunau mereu, printre exploziile grenadelor și pocnetele armelor; pas cu pas, inamicul începu să dea înapoi.

Lovit de un glonț, căpitanul căzu ca fulgerat; unul dintre comandanții de companie ridică brațul, dădu un strigăt de încurajare și plutoanele porniră din nou înainte. Din șanțurile pe care abia le ocupaseră, dușmanii începură să fugă.

— După ei, băieți! strigau comandanții de plutoane.

— Pe ei, fraților! răcneau sergenții.

Ostașii batalionului depășiră linia cucerită pentru o clipă de inamic, trecură în goană peste „pământul nimănui”, traversară Susița Seacă și ajunseră în prima linie de tranșee dușmană. Inamicii care nu putuseră scăpa cu fuga ridicară mâinile. Batalionul captură 63 de prizonieri, între care și un ofițer.

— Săracul dom’căpitan, n-a avut noroc să ne vadă biruind, spuse sergentul.

— A avut moarte de erou, spuse un tânăr locotenent, ștergându-și sângele care-i șiroia din rana de la frunte.

De la gară, șoseaua șerpuia printre pâlcuri de copaci și se pierdea în umbra dealurilor albastre din zare. Crivăț se opri o clipă pe scara vagonului, până când trenul încetini; apoi sări din mers. În urma lui veneau alți ostași, cu raniție, cu cutii de cartușe… O porni în pas grăbit spre clădirea frumoasă din Onești, unde știa că se află cartierul corpului de armată. În fața clădirii se opri surprins. Văzu ușile deschise, câteva hârtii răspândite. Se apropie de santinela care-și răsucea o țigară:

— Ce-i pe aici, camarade?

— Trăiți dom’ căpitan, or plecat. Umblă vorba că nemții ne bat pe valea Oituzului și-au să vină încoace cu putere multă. Dar eu nu cred că-i lasă ai noștri așa ușor. Da cei mari așa au hotărât și s-or pus la camioane și-or plecat.

— Ai luptat și astă-toamnă?

— Păi! Două luni încheiate Pe urmă m-a ajuns un pârlit de glonț colea, sub coaste. Toți credeau că mă duc. Nu m-am dus…

— Și încotro au luat-o cu camioanele?

— Mie nu mi-au lăsat vorbă. M-au pus de pază și eu stau de pază. Ordin. Se zice că vine generalul Averescu aici, la Oituz. Păi dacă vine el, e bine. Înseamnă că o să-i batem, nu-i așa dom’ căpitan?

— O să-i batem, îl încredință Crivăț.

Porni mai departe, pe șoseaua națională. Casele mai fumegau încă. După un colț, un bătrânel se străduia să stingă cu apă resturile unui șopron prăbușit. Mai încolo, în mijlocul șoselei se căsca o groapă uriașă. Își aminti vorbele unui tunar: când trage „greaua”, face niște gropi de poți adăposti casa în ele…

Îl ajunse din urmă un atelaj de artilerie cu patru cai, dar fără tun. Făcu semn și ostașul de pe cheson trase de hățuri.

— Încotro, camarade?

— La Grozești, dom' căpitan. E ordin să evacuăm artileria grea. O mutăm mai-napoi, că dacă se împinge dușmanul…

— Mă iei și pe mine?

— Poftiți, să trăiți. Numai că o să ne scuture…

Crivăț urcă lângă el, pe scaunul îngust de fier, acoperit cu o pătură veche, care ținea loc de capră. Caii porniră în trap ușor.

— Ce-i pe front? întrebă căpitanul.

— Urgie mare, dom' căpitan. De trei zile ne pisează ca pe noi. Pe dealuri stau morții ne-ngropați, cu sutele.

— Pe unde-au ajuns nemții?

— Pe șosea, au rămas între Herăstrău și Grozești. Cu toată ofensiva lor. Se țin tari ai noștri. În dreapta, au luat Ungureanul, dar ai noștri stau pe Muncel și nu-i lasă să treacă valea. În stânga ar fi ajuns aproape de Sticlărie. Trei zile ca să înainteze un kilometru-doi. Nu ne lăsăm nici noi așa ușor…

Caii mergeau în trap, ușurați de povara pe care o trăgeau de obicei. Soldatul plescăi din limbă și-și trecu palma peste obrazul neras de câteva zile. Crivăț îl privea cu coada ochiului și se gândea la această mulțime anonimă, pe care în comunicate o exprimau doar cifrele: „pierderi – atâția oameni de trupă…" Dar ei duc greul războaielor, gândi tulburat căpitanul. Ei sapă tranșee, rabdă de sete și de foame, merg zeci de kilometri pe jos… Văzuse din tren batalioanele în marș forțat spre Oituz. Văzuse escadroanele de cavalerie înșirate pe șoseaua Adjudului. Nu merită să piardă, își spuse. Sunt tari sufletește, sunt plini de speranță și de vigoare…

De la o vreme, bubuitul tunului începu să se audă distinct. Trecură pe lângă o formație în marș. Marș forțat, ca de obicei. Aproape o fugă, spre frontul al cărui vuiet se auzea tot mai limpede în valea largă, mărginită de dealuri împădurite.

— Bogdănești, spuse soldatul arătând cu biciul spre casele care se iviră de după un cot al drumului. De-aici au plecat azi-dimineață vânătorii. S-au dus pe două părți, la Grozești. Unii spun că ar fi pus mâna pe castelul Negroponte, de-l luaseră nemții aseară. Acuma au început să ne vină ajutoare; poate i-om dovedi…

DARE DE SEAMĂ
asupra evenimentelor petrecute pe frontul Armatei 1 de la 10 august 1917, ora 7, până la 11 august 1917, ora 7

La ora 17 atacul infanteriei s-a dezlănțuit pe întreg frontul Corpului 6 armată.

Frontul Diviziei 9. Atacul ajunge la prima linie de tranșee inamică, pe care o ocupă; din cauza pierderilor mari suferite de trupele diviziei, această linie a fost părăsită, după ordinul comandantului diviziei, trupele retrăgându-se pe vechea linie.

La ora 20.15, în urma unei pregătiri de artilerie de o oră, Divizia 9, întărită cu Regimentul 35 infanterie, dezlănțuie un nou atac (...) înaintând la aripa dreaptă câteva sute de metri.

Divizia 5, în urma unui atac viguros, pune la aripa sa stânga stăpânire aproape completă pe satul Doaga...

Comandantul Diviziei 9, generalul Scărișoreanu, cunoștea bine vitejia și puterea de rezistență a ostașilor săi. În Dobrogea și pe Neajlov, ofițerii și ostașii dăduseră probe de eroism înălțător; recruții care completaseră rândurile rărite ale regimentelor aflaseră de la „veterani” întâmplările pline de semnificație ale campaniei din 1916 și visau, la rândul lor, fapte eroice...

La 11 august, după două zile de luptă, frontul diviziei era sinuos, în unele locuri se afla mai înaintat și primejduit de atacuri din flanc; generalul hotărî să-și rectifice frontul, împingând, printr-o ofensivă puternică, întreaga divizie pe linia Șușița-Valea Jugastru-Doaga. El întări frontul cu Regimentul 40 Călugăreni și cu Regimentul 35, păstrat în rezervă. Unitățile care suferiseră pierderi mari în zilele precedente erau completate și reorganizate; ostașii își ocupau, chiar sub focul dușman, bazele de plecare la atac...

În dreapta diviziei, dincolo de calea ferată Focșani-Mărășești, se aflau trupe din Armata a IV-a rusă comandată de generalul Ragoza.

La ora 16,30, generalul Scărișoreanu dăduse ordinul pentru

atacul general. Cu câteva minute înainte, primi vestea că trupele ruse din dreapta se retrag. Prin spărtura produsă, nemții înaintau năvalnic, amenințându-i flancul drept și spatele. Situația diviziei era disperată. Atacată din sud și din vest, ea trebui să-și retragă aripa dreaptă, formând din Regimentul 40 un scut în fața satului Mărășești. Mitralierele germane secerau cu furie rândurile regimentului; nemții trecuseră de fabrica de zahăr și încercau să încercuiască regimentul. Ostașii luptară până la ultimul cartuș; în fața pozițiilor se adunară mormane de morți și răniți; inamicul se apropia de sat...

Rezistența Regimentului 40 întârzie înaintarea germană. Iată din urmă, răzbunători, alergând în ajutor ostașii Regimentului 9 vânători, ultima rezervă a diviziei. Trupele germane fură surprinse de acest atac și dădură înapoi; din gară mitralierele române revărsau șuvoi de foc; la fabrica de zahăr se instalaseră mitraliere care băteau flancul atacatorilor...

Căderea serii întrerupse lupta. Inamicul nu izbutise să pătrundă în satul Mărășești.

Telegraful de campanie țăcăni mărunt câteva clipe. În încăpere era liniște; deodată se auzi glasul telegrafistului care tălmăcea cuvintele pe măsură ce se desfășurau pe panglica îngustă.

— Generalul Cristescu... intenționează... să se retragă... la nord de Trotuș... I-am spus să mai... reflecteze. Ce părere ai... Grigorescule.

Generalul Grigorescu făcu câțiva pași, iritat. Telegrafistul, un recrut tuns în cap, încerca să rânduiască banda îngustă de hârtie care șerpuia pe dușumea. Generalul se apropie de el și-i arătă cu degetul spre manipulatorul telegrafului.

— Trebuie să rezistăm cu orice preț pe frontul pe care ne găsim, dictă el. A ne retrage înseamnă a ceda și restul Moldovei. De aceea, cu tot pesimismul unora, voi ține frontul cu forțele actuale și cu cele ce vor sosi în zonă.

Aparatul țăcăni iarăși și panglica albă începu să se desfășoare.

— Crezi că ai să ții frontul cu aceste forțe? întrebă generalul Prezan. Îți iei răspunderea?

— Voi ține frontul printr-o defensivă dârză și încăpățânată. Îmi

iau răspunderea.

Telegrafistul, în timp ce transmitea mesajul, își întoarse fața, brusc luminată, spre general. Grigorescu îi zâmbi și așteptă. Aparatul țăcăni iarăși; telegrafistul tălmăci grăbit:

— Împărtășesc... punctul de vedere... al dumitale. Vei primi... imediat... ordin... în acest sens... Te... îmbrățișez... Grigorescule...

Ordinul veni la ora 22,30: printr-o telegramă cifrată, generalul Eremia Grigorescu era numit comandantul Armatei I. Generalul nu păru emoționat de această veste; dimpotrivă, rămase calm și împărți ordine în dreapta și-n stânga, după cum îi era obiceiul:

— Comandanții de corpuri și divizii să se prezinte la punctul de comandă la Cosmești... Vreau rapoarte despre starea frontului... Pregătiți ordine de numire pentru membrii statului major. Ofițerii de la Corpul 6 vor veni cu mine la Armată... Cineva să scrie ordinul de zi...

Aghiotantul avea carnetul pregătit. Generalul începu să dicteze:

12 august 1917

ORDINUL DE ZI NR. 32

În vremurile destul de grele prin care trecem iau conducerea încercatelor și bravelor divizii ale Corpurilor 3, 5 și 6 de armată române și Corpului 7 rus. Am deplină convingere că de la general până la soldat, toți ostașii Armatei I vor ști să disprețuiască moartea, apărând cu pieptul lor pământul ce ne-a mai rămas nepângărit de dușman, până ce ne vom învrednici să-l izgonim dincolo de hotarele locuite de români...

5.

— Domnule general, grănicerii întârzie.

— Telefonul, spuse scurt Averescu

Ressel învârti cu sârg manivela, chemă de câteva ori zadarnic, apoi primi răspuns și întinse receptorul generalului.

— Alo! spuse Averescu. Domnule colonel, trebuie să începeți atacul.

— Nu mi-a sosit încă batalionul trei și nici munițiile. Nu am grenade de mână, domnule general. În față sunt rețele de

sârmă, cum le distrugem?

— Trebuie să începeți atacul, repetă Averescu. Vom porni pe tot frontul odată. Nu admit întârzieri!

Se întoarse spre comandantul Diviziei 6:

— Atacăm simultan, pe tot frontul. Nu se poate altfel!

Era ora 8 dimineață, 13 august 1917. Contraofensiva de la Oituz părea să se clatine când nici nu începuse bine. Generalul se ridică nerăbdător și ieși în curte. Ceilalți îl urmară. De aici aveau perspectiva largă a dealurilor care înconjurau Grozeștii.

— Să plece brigada treisprezece! spuse generalul. Dați-mi un binoclu.

Telefoniștii repetară ordinul în telefoanele de campanie:

— Să plece cavaleria spre Coșna!

Prin binoclu, se vedeau șirurile de ostași pornind la atac. Dealul Coșna, din dreapta Grozeștilor, era înțesat cu artilerie și mitraliere inamice. Patru baterii începură să tragă „la gura țevii”, încercând să împiedice urcușul impetuos al cavaleriștilor descălecați, al infanteriștilor și grănicerilor. Începură să cadă, loviți de gloanțe, cei dintâi dintre atacatori. Generalul privea cu o strângere de inimă siluetele subțiri, înconjurate de fumul loviturilor de baraj ale artileriei. Sub creasta Coșnei, ostașii se opriră și se adăpostiră pe după pietre. De sus, din vârf, mitralierele dușmane hohoteau pe întrecute. Când și când, pe povârniș, se rostogoleau grenade care explodau printre copaci.

— Ieri am fost la Tîrgu-Ocna, spuse generalul parcă pentru sine. Batalionul de munte a făcut minuni. N-am văzut încă oameni atât de hotărâți și fără frică. La Cireșoaia s-au purtat ca niște eroi.

— Pierderi mari? întrebă comandantul diviziei.

— Necrezut de mici: doi morți și nouăsprezece răniți. Dar am salvat valea Trotușului…

— Vom salva și Oituzul, spuse încet comandantul diviziei. Priviți domnule general. Grănicerii atacă iar pe Coșna.

Generalul duse binoclul la ochi. Văzu primii ostași ajunși pe coastă. Printre ei crescură într-o clipă stâlpi de pământ și de foc, dar iată tot batalionul ajuns sus.

— Bine, băieți, murmură generalul. Bravo, vitejilor!

… Locotenentul Ionescu înclină avionul și privi spre pământ.

Sub copacii de pe malul Oituzului se vedea oarecare mișcare; făcu un viral, coborî mai mult și o luă chiar pe firul văii. Încercă să aprecieze mărimea trupei care se odihnea, probabil după un marș lung și greu, pe malul apei. Câțiva se spălau, alții rămăseseră cu ochii țintă spre avion. Mai încolo văzu caii păscând pe o poiană, spre marginea satului. Cam două batalioane, își spuse. Misiunea îndeplinită. Acum iarăși înălțime și... spre casă!

Motorul își spori vuietul. În fața cercului transparent ai elicei vedea cerul albastru, fără nori; viteza crescuse, avionul urcă o pantă nevăzută, depărtându-se de pământul ocupat de dușman. Deodată un nouraș alb se iți sub planul stâng: explozia abia se auzi prin vuietul motorului. De unde trag? se întrebă înciudat pilotul. Trase cu grijă de manșa, avionul descrise o curbă îndrăzneață, al doilea norișor rămase spre stânga, mai jos decât primul. Al treilea proiectil explodă chiar în preajma carlingii. Simți ploaia de schije sfâșiind învelișul fuzelajului, împinse la maximum maneta de gaze și abia după aceea văzu pe picior, deasupra genunchiului, o pată întunecată. M-au lovit de data asta, gândi. Numai de-aș ajunge...

Încercă să-și strângă rana cu mâna. Durerea ascuțită, tot mai puternică, îl făcu să-și încleștеze dinții. Trecu de linia frontului și coborî spre șoseaua dinspre Onești. Locul era accidentat: în stânga o livadă, în dreapta un lan de porumb; singura salvare – șoseaua!

Cu ultimele puteri izbuti să pună avionul pe direcție și să-l așeze pe drum, câțiva metri dincolo de o bucătărie de campanie ai cărei cai se ridicaseră, înnebuniți de zgomot, în două picioare. Tăie contactul și abia atunci văzu în fața ochilor scânteioarele lucitoare, pe un fond cenușiu tot mai întunecat, care vesteau apropierea leșinului. Cu ultimele puteri scrise de-a curmezișul hărții: „Poiana Sărată-Oituz. 2 bat inf.” Apoi își pierdu cunoștința.

„Prizonierul declară că soldații germani care au fost la Verdun și pe Somme nu au avut vreodată atâtea pierderi și nici nu au văzut luptând cu atâta înverșunare în contra lor ca aici”.

Crivăț puse creionul jos. Își aminti de aroganța celui dintâi prizonier pe care-l interogase la începutul războiului. Un ofițer

trufaș, sigur pe el și pe puterea armatei germane. Cât de departe i se păreau acele zile aspre și romantice, pline de încrederea avântului inițial, pe drumurile Transilvaniei! De atunci trecuse prin atâtea peripeții, văzuse oameni murind în preajma lui, gustase pâinea amara a captivității și înfăptuise planuri nebunești; lumea cunoaște numele generalilor, dar războiul îl fac de fapt mulțimile: un sublocotenent de rezervă care-și adună o ceată de țărani și soldați rătăciți și atacă patrulele germane; o învățătoare care preschimbă hărțile de școală în documente prețioase pentru cartierul general; un ostaș cu mâna amputată, care cere să revină pe front ca aruncător de grenade, fiindcă mai are o mână teafără, și a murit la datorie, în plină luptă; vestea făcuse ocolul corpului de armată, umpluse de mânie inimile și așa mânioase ale soldaților – caporalul Mușat a murit ca un erou!...

— Domnule căpitan, atacul!

Sări din adăpost, mai-mai să se izbească de bârna din susul intrării. Își puse la-ndemână pistolul, dar agentul îi întinse o carabină și o cartușieră:

— Luați-o pe asta, domnule căpitan. Face treabă mai bună!

Grănicerii din ultimul batalion se pregăteau de luptă; Crivăț se duse în preajma comandantului, îl auzi strigând cuvinte de îmbărbătare ostașilor, apoi ridicând pistolul:

— Înainte!

De sus, de pe Coșna, parcă fiecare copac începuse să scuipe gloanțe. În dreapta, în stânga, oameni cădeau fulgerați; unii dădeau un strigăt, alții mureau în tăcere, cu dinții strânși, cu mâinile încleștate pe arme...

Zece sau douăzeci de metri, își spuse Crivăț. Pe hartă nici n-ai loc să-i scrii. Probabil că în comunicatele oficiale nici nu se pomenește de ele. Dar cât sânge, câtă suferință, pentru acești zece sau douăzeci de metri!

Cota 730 ajunse iarăși în mâinile românilor; până spre seară, șapte atacuri inamice se străduiră zadarnic să-i izgonească de acolo.

La al șaptelea atac, Crivăț se pomeni în mijlocul unei companii de ostași însângerați, care trăgeau de zor în valurile atacatorilor. Comandantul companiei era rănit; câțiva ostași muriseră în gropile pe care le apăraseră cu atâta îndârjire; ultimii

supraviețuitori continuau să tragă, să arunce grenade, să reziste.

— Ascultă comanda la mine, strigă Crivăț. Înainte!

Era un prilej bun să câștige un povârniș pietros, ca un prag răsărit în coasta dealului, de unde puteau lovi mai de departe pe atacatori.

Ostașii se ridicară din adăposturile lor improvizate, alergară spre locul acela și se trântiră la pământ. De undeva, de sus, o rafală de mitralieră șfichiui piatra; un glonț ricoșat îl lovi pe Crivăț în umăr; se prăbuși cu fața la dușman.

6.

— Vine generalul, spuse Rodica îmbujorată de emoție. Luptele de la Oituz s-au terminat; nemții n-au reușit să treacă. De furie, au distrus Tîrgu Ocna cu tunurile.

— Mizerabilii! scrâșni rănitul din fundul cortului.

Fata se întoarse spre el.

— Ai prins glas, domnule aviator? Nu știu cum te cheamă. De când ai venit aici n-ai scos nicio vorbă.

— Locotenent Ionescu, spuse aviatorul cu greutate. Vasăzică am scăpat cu viață. Cum stau, soră?

— Bine. Domnul doctor spune că peste două săptămâni poți să dansezi.

— O să danseze la nunta noastră, spuse Crivăț încercând să întindă brațul teafăr spre Rodica.

— Fii cuminte, îl mustră ea. N-ai auzit că vine generalul?

— Vă iubiți, așa-i? spuse locotenentul Ionescu.

Crivăț se așează pe patul lui, îi îndreptă pătura.

— Ți-am spus: în două săptămâni facem nunta.

— Așa grăbit? râse Rodica.

— În război viața e scurtă. Trebuie trăită clipă de clipă…

O mișcare se simți la intrarea în cort. Fulgerară halate albe apoi în deschizătură se arătă silueta subțire a generalului.

— Bună seara, vitejilor, spuse el. N-o să vă spun cuvinte mari. Tot ce pot spune e că „Trecătoarea de fier” și-a meritat numele. Dușmanul n-a trecut. Acolo, în trecătoare, s-a scris o pagină de istorie. Cu sângele vostru, dragii mei. Cu sângele celor care-au căzut la Oituz, pe câmpul de bătaie. Cu sângele soldatului

román!

Acțiunea cărții de față va continua într-o nouă lucrare, „Câmpia de foc”, inspirată din evenimentele de pe frontul Mărășeștilor.